

สภาพและปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนในพื้นที่จังหวัด
ชายแดนใต้

นางสาวศิริขวัญ ชินศรี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2554
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

STATE AND PROBLEMS OF INTEGRATING PEACE EDUCATION IN SCHOOL
CURRICULUM IN SOUTHERN BORDER SCHOOLS

Miss Sirikhwan Chinsri

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education Program in Teaching Social Studies

Department of Curriculum and Instruction

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2011

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

สภาพและปัญหาของการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตร
สถานศึกษา ของโรงเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

โดย

นางสาวศิริขวัญ ชินศรี

สาขาวิชา

การสอนสังคมศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วัลย์ อิศรางกูร ณ อยุธยา

คณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย กาญจนวาสี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชนิกร หงส์พนัส)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัลย์ อิศรางกูร ณ อยุธยา)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดวงกมล สิ้นเพ็ง)

ศิริขวัญ ชินศรี : สภาพและปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้. (STATE AND PROBLEMS OF INTEGRATING PEACE EDUCATION IN SCHOOL CURRICULUM IN SOUTHERN BORDER SCHOOLS) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา, 352 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และข้อเสนอแนะการแก้ไข ปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือผู้บริหาร 16 คน ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 7 คน ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ 8 คน ครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 42 คน รวมทั้งสิ้น 73 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ การหาค่าร้อยละและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยค้นพบดังนี้ 1. สภาพการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษา 1.1 ด้านการเตรียมความพร้อม มีการพัฒนาตนเองโดยเข้าร่วมอบรมหลักสูตรสันติศึกษา 1.2 ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา มีการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้การงาน อาชีพและเทคโนโลยีพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 1.3 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา การเข้าใจตนเอง การเข้าใจผู้อื่น และการสื่อสาร 1.4 ด้านการใช้สื่อ ประยุกต์ใช้วัสดุ อุปกรณ์ ที่มีอยู่กับกิจกรรม 1.5 ด้านการวัดและประเมินผล เน้นจากการสังเกตพฤติกรรม 1.6 ด้านการพัฒนา/นิเทศ/ติดตามการเรียนรู้ ใช้ผลการประเมินการเรียนครั้งก่อนมาปรับกระบวนการสอนใหม่

2. ปัญหาการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาที่พบ คือ การขาดงบประมาณ การดำเนินงานที่ไม่ต่อเนื่อง ครูขาดความรู้/ความชำนาญการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษา การสังเกตพฤติกรรมผู้เรียนทำได้ยาก ไม่มีการทำวิจัยในชั้นเรียน

3. ข้อเสนอแนะการแก้ไขปัญหา ได้แก่ การระดมทุนจากเครือข่ายชุมชน การแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการดำเนินงาน การเข้าร่วมอบรมการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ การให้บุคคลที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผล ส่งเสริมการทำโครงการวิจัยในชั้นเรียน

ภาควิชา หลักสูตรและการสอน ลายมือชื่อนิติ.....

สาขาวิชา การสอนสังคมศึกษา ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

ปีการศึกษา 2554

5283435627 : MAJOR TEACHING SOCIAL STUDIES

KEYWORDS : PEACE EDUCATION / INTEGRATING / SCHOOL CURRICULUM IN SOUTHERN BORDER

SIRIKHWAN CHINSRI: STATE AND PROBLEMS OF INTIGRATTING PEACE EDOICATION IN SCHOOL CURRICURUM IN SOUTHERN BORDER SCHOOLS. ADVISOR: ASST.PROF.WALAI ISLANGKURU NA AYUDHAYA, D.Ed., 352 pp.

The purposes of this research were to study the state and problems of integrating peace education and guidelines for solving problems of integrating peace education in school curriculum in southern border schools. The samples used in research was 16 school administrators, 7 social studies teachers ,8 teachers in other subject areas ,42 teachers responsible for student development activities. Data were collected by means of structured interview and then analyzed by frequencies, percentage and content analysis.

The research findings were as follows: 1. The state. 1.1. Curriculum preparation: teacher attended the training course 1.2 School curriculum developments: peace education curriculum was integrated in Social Studies, Thai Language, Arts, Career and Technology, Health and Physical Education and student development activities. 1.3. Instructional activities: student-centered activities were focused for developing conflict resolution, self-understanding, understanding other people and communication skills. 1.4 Instructional material: materials were applied to different activities. 1.5 Measurement and evaluation: behavior observation was focused. 1.6 Development / supervision / monitoring of learning: prior evaluation was used to improve teaching.

2. The main problems: lack of budgets, non-continuous working, teachers' lack of knowledge of integrating peace education concept, difficulty in behavior observations and conducting of classroom action research was not done.

3. Recommendation for solving problems: raising funds from community networks, appoints steering committees, attending training courses on integrating peace education across subject area groups, involving persons participating in measurement and evaluation and promoting classroom action research

Department : Curriculum and Instruction Student's Signature .....

Field of Study : Teaching social studies Advisor's Signature .....

Academic Year : 2011.....

กิตติกรรมประกาศ

งานวิทยานิพนธ์ เรื่อง สภาพและปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในสถานศึกษา โรงเรียนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องด้วยความกรุณาอย่างยิ่งของท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา ที่เป็นທີ່ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และคอยให้คำปรึกษาคิดตาม ตรวจสอบ แก้ไข งานวิทยานิพนธ์ จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี อีกทั้งท่านยังเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการทำงานในโครงการต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ ท่านรองศาสตราจารย์ ดวงกมล สิ้นเพ็ง กรรมการการสอบวิทยานิพนธ์ และท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัชนิกร หงส์พนัส ประธานในการสอบวิทยานิพนธ์ ที่คอยให้กำลังใจการทำวิทยานิพนธ์ และตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่สละเวลาในการตรวจสอบ แก้ไข และให้ข้อเสนอแนะต่างๆ ในการปรับปรุงเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ คณะผู้บริหาร ครูผู้สอนในโรงเรียนนาร่องและเครือข่ายหลักสูตรสันติศึกษา และบุคลากรในสำนักงานบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษา ที่ 12 (สขย.12) ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทำให้งานวิทยานิพนธ์สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณ คณบดีคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ผู้อำนวยการโรงเรียน คณะครู บุคลากร โดยเฉพาะครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่ช่วยสนับสนุน คอยติดตาม ให้กำลังใจ ให้คำแนะนำที่ดีมากมาย ในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบคุณเพื่อนๆ ทุกคน ทั้งรุ่นพี่ รุ่นน้อง คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและโดยเฉพาะเพื่อนๆ จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่คอยเป็นกำลังใจ และอยู่เคียงข้างกันเสมอ

ขอกราบรำลึกถึงครูบาอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชามาให้ตั้งแต่ในอดีตจนปัจจุบันนี้

ที่สำคัญที่สุดและลืมไปเสียไม่ได้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อคุณแม่ และครอบครัวที่คอยให้กำลังใจ ติดตามการดำเนินงานวิจัย มาตลอดระยะเวลา อีกทั้งยังคอยสนับสนุนทุนทรัพย์ทั้งหมดในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ขอกราบขอบพระคุณ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	2
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	6
ข้อจำกัดของการวิจัย.....	9
คำถามในการวิจัย.....	9
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	10
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551	12
วิสัยทัศน์.....	13
หลักการ.....	13
จุดหมาย.....	13
สาระสำคัญของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช	
2551.....	14
หลักสูตรสถานศึกษา	18
ความหมายและความสำคัญของหลักสูตรสถานศึกษา.....	20
การบริหารหลักสูตร.....	36
หลักสูตรสถานศึกษา.....	37

บทที่	หน้า
ความสำคัญและความจำเป็นของหลักสูตรสถานศึกษา.....	37
จุดมุ่งหมายที่สำคัญของหลักสูตรสถานศึกษา.....	40
ขั้นตอนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา.....	82
หลักสูตรสันติศึกษา.....	82
ประวัติความเป็นมาของหลักสูตรสันติศึกษา.....	
การบริหารจัดการหลักสูตรสันติศึกษา สำหรับบูรณาการการเรียนรู้ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดชายแดนใต้.....	88
แนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาสันติวิธี หลักสูตรสันติศึกษา สำหรับบูรณาการการเรียนรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดชายแดน ใต้.....	89
กรอบสาระการเรียนรู้สันติศึกษา หลักสูตรสันติศึกษา สำหรับบูรณาการ การเรียนรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดชายแดนใต้.....	92
เนื้อหาและกิจกรรมในหลักสูตรสันติศึกษา สำหรับบูรณาการการเรียนรู้ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดชายแดนใต้.....	94
การวิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษากับสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับบูรณาการการเรียนรู้ใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดชายแดนใต้.....	141
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศและต่างประเทศ.....	178
งานวิจัยในประเทศ.....	180
งานวิจัยต่างประเทศ.....	183
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	183
การศึกษาเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	183
การกำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	186
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	189
จัดพิมพ์และนำไปใช้.....	189
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	190
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	191
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	287

บทที่	หน้า
5	
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	287
สรุปผลการวิจัย.....	296
อภิปรายผล.....	310
ข้อเสนอแนะ.....	313
รายการอ้างอิง.....	324
ภาคผนวก.....	325
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ.....	327
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย.....	353
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	354

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ประเด็นเกี่ยวข้องในการประเมินผลการใช้หลักสูตร.....	81
2	การบริหารจัดการหลักสูตรสันติศึกษาในสถานศึกษา.....	88
3	สาระการเรียนรู้สันติศึกษา.....	93
4	การแปลความรู้สู่.....	97
5	กระบวนการเป็นคนกลาง 5 ขั้นตอน.....	103
6	การฟังอย่างลึกซึ้ง.....	107
7	แนวความคิดในการตอบคำถามจากกิจกรรมที่ 3 กิจกรรมกลุ่มอภิปราย.....	112
8	แนวคิดของความขัดแย้ง.....	113
9	ความแตกต่างระหว่างความรุนแรงกับสันติวิธี.....	126
10	ลักษณะพื้นฐานของสันติวิธี.....	131
11	ระดับของเป้าหมายของสันติภาพ 5 ระดับ.....	136
12	ตารางวิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย.....	144
13	ตารางวิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย.....	145
14	ตารางวิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย.....	146
15	วิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1.....	147
16	วิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2.....	148
17	วิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3.....	149
18	วิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษาช่วงชั้นที่ 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม.....	153
19	วิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษาช่วงชั้นที่ 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม.....	154
20	วิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษาช่วงชั้นที่ 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม.....	155

ตารางที่	หน้า
21	วิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษาช่วงชั้นที่ 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม..... 156
22	จำนวนและร้อยละเกี่ยวกับสถานภาพของผู้บริหารสถานศึกษา..... 193
23	จำนวนและร้อยละเกี่ยวกับสถานภาพของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม..... 197
24	จำนวนและร้อยละเกี่ยวกับสถานภาพของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ..... 200
25	จำนวนและร้อยละเกี่ยวกับสถานภาพของครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน.... 203
26	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมของผู้บริหารสถานศึกษา... 206
27	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับการทำหลักสูตรสถานศึกษาของผู้บริหาร สถานศึกษา..... 211
28	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้บริหาร 213
29	สถานศึกษา.....
	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา..... 215
30	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับการวัดและการประเมินผลของผู้บริหาร สถานศึกษา..... 216
31	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับการวัดและการประเมินผลของผู้บริหาร สถานศึกษา..... 217
32	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมของครูผู้สอนในกลุ่มสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน..... 219
33	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของครูผู้สอนใน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ครูผู้สอน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน..... 225
34	การออกแบบรายวิชาที่บูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม..... 230
35	การออกแบบรายวิชาที่บูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้..... 231
36	การออกแบบรายวิชาที่บูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้..... 233

ตารางที่		หน้า
37	การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาของครูผู้สอนในกิจกรรมแนะแนว.....	235
38	การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาของครูผู้สอนในกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี.....	236
39	การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาของครูผู้สอนในกิจกรรมโฮมรูม.....	237
40	การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาของครูผู้สอนในกิจกรรมชุมนุม.....	238
41	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน.....	240
42	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน.....	247
43	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับการวัดและการประเมินผลของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน.....	251
44	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับการพัฒนา/นิเทศ/ ติดตาม การเรียนรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน.....	254
45	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้านการเตรียมความพร้อมของผู้บริหารสถานศึกษา.....	256
46	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้านจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา.....	259
47	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้านการจัดการเรียนการสอนของผู้บริหารสถานศึกษา.....	261
48	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา.....	264

ตารางที่	หน้า
49	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้านการวัดและการประเมินผลของผู้บริหารสถานศึกษา..... 266
50	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้านการพัฒนา/นิเทศ/ติดตามการเรียนการสอนสันติศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา..... 268
51	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้านการเตรียมความพร้อมของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน..... 270
52	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขการจัดทำหลักสูตรของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน..... 274
53	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน..... 277
54	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน..... 280
55	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน..... 282
56	จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้านการพัฒนา/นิเทศ/ติดตามการจัดการเรียนรู้สันติศึกษาของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน..... 285

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แสดงการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ วิธีที่ 1.....	50
2	แสดงการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ วิธีที่ 2.....	51
3	โครงสร้างการดำเนินงานหลักสูตรสันติศึกษาสู่สถานศึกษา.....	87
4	ต้นไม้แห่งการสื่อสารอย่างสันติ 3 ทางเลือกแห่งการสื่อสารอย่างสันติ.....	96
5	กลไกสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง	115
6	ความขัดแย้งภายในองค์กร: เจตนา	117
7	ความขัดแย้งภายในองค์กร: พฤติกรรม	117
8	ประเภทของการจัดการความขัดแย้งโดยฝ่ายที่สาม.....	119
9	ภาพลวงตา.....	119
10	ปฏิบัติการต่อความขัดแย้ง	125

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในประเทศไทย กรณีปัญหาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น เป็นปัญหาความขัดแย้งที่มีความเป็นมาจากอดีตที่สั่งสมมายาวนาน สภาพปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อน ซับซ้อน ความรุนแรงที่ทวีขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นปัจจัยบ่งชี้ถึงระดับความรุนแรงของปัญหา ซึ่งเห็นได้จากสรุปงานวิจัยของศูนย์เฝ้าระวังเชิงองค์การความรู้ สถานการณ์ภาคใต้ คณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (26 มีนาคม 2554) สรุป สถานการณ์ความรุนแรงว่า นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 นับเป็นปีแห่งความไม่แน่นอนของการเมืองไทย และยังส่งผลให้กับความไม่แน่นอนของสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ สถานการณ์ของศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (DSW) พบว่าสถิติความรุนแรงในพื้นที่นับตั้งแต่เดือนมกราคม 2547 จนถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2554 รวมทั้งสิ้น 86 เดือน มีเหตุการณ์ความไม่สงบรวม 10,660 ครั้ง ทำให้มีผู้บาดเจ็บล้มตาย (casualty) จำนวน 12,126 ราย ในจำนวนนี้มีผู้เสียชีวิตจำนวน 4,621 ราย และมีผู้ได้รับบาดเจ็บจำนวน 7,505 ราย แม้ว่าในบางช่วงสถานการณ์โดยรวมจะลดลงระดับหนึ่ง จากมาตรการระดมกำลังทหารลงพื้นที่กว่า 50,000 นาย แต่ความไม่มั่นคงและความไม่แน่นอนในสถานการณ์ภาคใต้ยังคงสภาพอยู่เช่นเดิม เพราะความไม่จริงใจและไม่ชัดเจนในนโยบายและยุทธศาสตร์ทางการเมืองเพื่อแก้ปัญหาความรุนแรงและความขัดแย้งในพื้นที่ ดังที่ชิตชนก ราฮิมมูลา (2548:3-63) กล่าวถึง ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ โดยเฉพาะบริเวณ 3 จังหวัด คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส ว่า เป็นปัญหาความไม่สงบที่เกิดขึ้นมาแล้วตั้งแต่อดีต แต่บางช่วงเวลาปัญหาได้สงบลง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ที่นำมาแก้ปัญหา ประกอบกับปัจจัยภายนอกประเทศเกี่ยวกับการก่อการร้าย และนโยบายการต่อต้านการก่อการร้ายของประมุขมหาอำนาจ อีกทั้งยังมีการปรับแนวทางของขบวนการแบ่งแยกดินแดนที่มีความทันสมัย สลับซับซ้อน และรุนแรงมากยิ่งขึ้น

ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ผ่านมามีความพยายามของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหา เพื่อลดภาวะความขัดแย้งมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งการใช้แนวทางสมานฉันท์ ใช้วิธีการทางการเมือง แต่ความรุนแรงของสถานการณ์ในพื้นที่ก็ยังคงปรากฏให้เห็นและมีแนวโน้มว่าจะมีความรุนแรงมากขึ้น ดังที่สุรชาติ บำรุงสุข (2547:53) กล่าวว่า ต้อง

ตระหนักว่าปัญหาความรุนแรงในภาคใต้ที่ไม่ได้ดำรงในมิติเดียว หากแต่มีความเกี่ยวพันหลาย ๆ เรื่องไปพร้อมกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการก่อการร้าย ขบวนการศาสนาจารีตนิยม การสนับสนุนจากภายนอกต่อขบวนการเหล่านี้ การขยายบทบาทด้านความมั่นคงของสหรัฐอเมริกาในเรื่องของการก่อการร้าย ทัศนคติของมวลชนในพื้นที่ อีกทั้งปัญหาความแตกแยกทางวัฒนธรรม รวมทั้งปัญหาเยาวชนตกงานในพื้นที่นี้ด้วย ดังนั้น การลดเงื่อนไขที่ทำให้เกิดภาวะความขัดแย้งมากขึ้น เป็นสิ่งที่จะต้องเร่งรัดดำเนินการ เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีและความสงบสุขขึ้นในพื้นที่โดยเร็ว

แนวทางหนึ่งในการลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น จะเริ่มจากการสร้างที่ตัวบุคคลหรือปัจเจกชนให้เกิดมีความเคารพในความแตกต่าง สร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นจากความแตกต่าง และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยเครื่องมือที่สำคัญที่จะช่วยสร้างให้เกิดความเข้าใจอันดีของบุคคลก็คือ การศึกษา ซึ่งการศึกษา คือ อุปกรณ์สำคัญของ การปรับปรุงจิตใจคนในชาติ (ราชีพ คานธี อ้างถึงในไพฑูริย์ วงศ์วานิช 2528:99) การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่จะทำให้คนเราเข้าใจความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนเรา การศึกษาเป็นการยกระดับจิตใจมนุษย์ให้สูงขึ้น ฉะนั้น สันติภาพจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าคนขาดการศึกษา ซึ่งการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น รัฐบาลได้กำหนดแนวนโยบายเป็นกรณีเฉพาะมา นับตั้งแต่ ในสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2411-2435) ซึ่งเริ่มมีการปฏิรูปการศึกษาและในปี พ.ศ. 2449 ได้เริ่มมีแนวความคิดที่จัดการศึกษาในบางมณฑลที่มีภาษาพูดและภาษาหนังสือที่แตกต่างให้ได้มีการเรียนหนังสือไทยมากขึ้น และมีการพัฒนาการของนโยบายมาตามลำดับ โดยมีประเด็นหลักที่คล้ายคลึงกันคือ มุ่งเน้นการพูดและเขียนภาษาไทยให้ได้ มุ่งสร้างความสำนึกในความเป็นคนไทย และมุ่งเน้นควบคุมและกำกับโรงเรียนปอเนาะ (สมพงษ์ ปานเกล้า ,2541:5) ซึ่งชาวไทยมุสลิมเห็นว่าเป็นการครอบงำทางการเมืองของรัฐบาลกลางที่มีต่อชุมชนมุสลิม ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ความหวาดระแวง และถูกนำมาเป็นเงื่อนไขสำคัญในการก่อความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนจังหวัดภาคใต้ มาโดยตลอด ดังนั้นการศึกษาจากรูปแบบดังกล่าวต้องมีปรับเปลี่ยน เพื่อให้สอดคล้องกับการแก้ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเน้นการศึกษาเพื่อลดความขัดแย้ง และสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ดังปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษา(2542:4) หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ กล่าวว่

“พระราชบัญญัติฉบับนี้มีเจตนารมณ์ที่ต้องการเน้นย้ำว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและ

วัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข”

จากข้อความข้างต้น กล่าวได้ว่า การพัฒนาคนไทยโดยต้องการให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขได้นั้น สิ่งสำคัญที่จะช่วยเป็นสื่อในการสร้างความสุข ลดความขัดแย้ง และสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน ต้องให้การศึกษาที่ถูกต้อง โดยเริ่มจากการปลูกฝังจากเยาวชนที่เป็นอนาคตของชาติ ให้มีจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันด้วยความสงบ

ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ (ศอ.บต.) เล็งเห็นถึงความสำคัญที่จะพัฒนาคนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข แก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นด้วยสันติวิธี จึงได้มอบหมายให้สำนักประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา หาแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาเยาวชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้เกี่ยวกับเรื่องที่เกิดขึ้นที่มีความขัดแย้งในพื้นที่แบบถาวร จากการระดมความคิดเห็นจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรงในพื้นที่โดยการใช้แนวทางสันติวิธีเท่านั้นที่จะสามารถแก้ปัญหาดังกล่าวได้อย่างยั่งยืน สำนักประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา จึงได้ร่วมกับสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดชายแดนใต้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ ร่วมกันวางแผนและกำหนดเนื้อหาจากหลักสูตรสันติวิธีของศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อนำไปสู่การบูรณาการกับการจัดการเรียนการสอนของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา 6 ยุทธศาสตร์ คือ 1.การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ทั้งสายสามัญ สายอาชีพ และวิทยาศาสตร์ 2.ด้านคุณธรรมนำความรู้และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3.การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน ภาคเอกชนและท้องถิ่น ในการจัดการศึกษาและดูแลความปลอดภัยให้กับครูและสถานศึกษา 4.การขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชากรวัยเรียนอย่างกว้างขวางและทั่วถึง 5.การกระจายอำนาจและส่งเสริมความเข้มแข็งแก่ สพฐ.และ/หรือโรงเรียน และ 6.การพัฒนาการศึกษาในพื้นที่พิเศษจังหวัดชายแดนใต้ (สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ,2551:11)

หลักสูตรสันติศึกษานี้ ได้กำหนดให้มีลักษณะเป็นกรอบในการจัดการเรียนการสอน โดยมีการกำหนดเป็นกรอบสาระการเรียนรู้ตั้งแต่ในช่วงชั้นที่ 1 - 4 ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2544 สำหรับการพัฒนาเยาวชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้เป็นผู้ใฝ่สันติ สามารถจัดการปัญหาความขัดแย้งต่างๆที่เกิดขึ้นด้วยสันติวิธี โดยกรอบของสาระการเรียนรู้แบ่งออกเป็น 6 กรอบ ประกอบด้วย 1. การสื่อสารอย่างสันติ 2. สานเสวนา 3. การสื่อสารกับสังคม 4. การแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง 5. การวิเคราะห์และจัดการความขัดแย้ง 6. สันติวิธีและวิธีการปฏิบัติการสันติวิธี โดยเป็นการเน้นการบูรณาการเนื้อหา 6 กรอบข้างต้น ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย อีกทั้งยังเน้นการจัดการในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาสันติวิธีในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ โดยให้มีการจัดมุมแก้ปัญหา (Conflict resolution corner) ซึ่งเป็นพื้นที่ปลอดภัยที่นักเรียนใช้พูดคุยหาข้อสรุประหว่างกัน มีจัดการประชุมของชั้นเรียน (Classroom meeting) ซึ่งเป็นกระบวนการแก้ปัญหาที่นักเรียนและครูร่วมกันปรึกษาหารือข้อพิพาทต่างๆ มีการร่วมกันตัดสินใจ (Collaborative decision making) ซึ่งเป็นกระบวนการแก้ปัญหากับคนอื่นหรือกลุ่มอื่น เพื่อที่จะหาทางออกที่เป็นที่พึงพอใจของคู่เจรจา มีการสอดแทรกในหลักสูตร (Curriculum infusion) โดยเป็นการถักทอทักษะ แนวคิด และหลักการของสันติวิธีเข้าไปในองค์ประกอบต่างๆของหลักสูตรในห้องเรียนในวิธีสอน ในการกำหนดกฎกติกาของห้องเรียน และการฝึกปฏิบัติการสันติวิธี และมีการบูรณาการในหลักสูตร (Curriculum integration) โดยเป็นการบูรณาการทักษะและแนวคิดของสันติวิธีลงไปในวิชาต่างๆ (สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, 2551:31)

โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการมีหน้าที่ในการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาเป็นของตนเอง เพื่อใช้เป็นกรอบในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามที่กำหนดยุทธศาสตร์ โดยทั้งนี้ยังต้องเน้นการกำหนดหลักสูตรให้เป็นไปตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และเพื่อการดำเนินการสร้างหลักสูตรสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12 ศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษาจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินงานต่อจากศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ (ศอ.บต.) ที่ทำหน้าที่กำกับดูแล เตรียมความพร้อมให้สถานศึกษาดำเนินการพัฒนาหลักสูตรและติดตามประเมินผล เพื่อให้เกิดการนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการจัดฝึกอบรมผู้บริหารและครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม ในโรงเรียนนำร่องและโรงเรียนเครือข่ายที่ต้องใช้หลักสูตรสถานศึกษา ในปีการศึกษา 2551-2553 จำนวน 123 โรงเรียน จำแนกเป็นโรงเรียนนำร่อง 22 โรงเรียน และโรงเรียนเครือข่ายอีก 99 โรงเรียน (ไซหนับ เอสเอ, 2554:สัมภาษณ์)

โรงเรียนแกนนำที่เข้าร่วมโครงการหลักสูตรสันติศึกษา 22 โรงเรียนนั้น ได้นำหลักสูตรเข้าไปใช้ในหลักสูตรสถานศึกษาในปีการศึกษา 2551 ซึ่งเป็นการบูรณาการเข้ากับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ส่วนในโรงเรียนเครือข่ายอีก 101 โรงเรียนนั้น เป็นรุ่นต่อมาที่อบรมการใช้หลักสูตรสันติศึกษา โดยนำมาใช้บูรณาการในหลักสูตรสถานศึกษาในปีการศึกษา 2552- 2553 โดยในการนำหลักสูตรสันติศึกษาไปใช้ในโรงเรียนแกนนำและโรงเรียนเครือข่ายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นถือว่าเป็นเรื่องใหม่ ยังไม่สามารถบังคับใช้ได้กับทุกโรงเรียนขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละโรงเรียน โรงเรียนที่ทำการสอนแล้วก็ยังคงอยู่ในขั้นทดลอง เป็นเสมือนโรงเรียนนำร่อง ย่อมจะมีอุปสรรคและปัญหาอยู่บ้าง โรงเรียนจึงต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ต้องทำอย่างระมัดระวัง ต้องหาทางดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้ได้ เพราะโรงเรียนต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชน มีการวางแผนร่วมกับชุมชน นอกจากนี้ โรงเรียนยังต้องอำนวยความสะดวกให้แก่ครูผู้สอน จัดหาวัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน เตรียมหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตร คู่มือครู ตำราเรียนสำหรับนักเรียน ให้การนิเทศ ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ด้านการจัดการเรียนการสอน จัดหางบประมาณการดำเนินงาน สร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ร่วมงาน เพื่อให้สามารถผลิตผลงาน ออกมาดีและมีคุณภาพบรรลุผลตามเป้าประสงค์ที่วางไว้

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพและปัญหาของหลักสูตรสถานศึกษาที่ใช้การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรสันติศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนนำร่องและโรงเรียนเครือข่ายใน 6 ด้าน คือ ด้านการเตรียมความพร้อมของครู ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และด้านการนิเทศ/ติดตาม/พัฒนาการเรียนการสอน เพื่อจะนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เสนอต่อสำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12 ศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษาจังหวัดชายแดนใต้ ผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียน ครูผู้สอน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุง พัฒนาการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรสันติศึกษาให้มีประสิทธิภาพในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพของการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ของโรงเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้อันได้ 6 ด้าน คือ ด้านการเตรียมความพร้อมของครู ด้านการจัดทำหลักสูตร

สถานศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และด้านการนิเทศ/ติดตาม/พัฒนาการเรียนการสอน

2. เพื่อศึกษาปัญหาและเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ของโรงเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ใน 6 ด้าน คือ คือ ด้านการเตรียมความพร้อมของครู ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และด้านการนิเทศ/ติดตาม/พัฒนาการเรียนการสอน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนแกนนำและโรงเรียนเครือข่าย ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ 48 โรงเรียน

2. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาสภาพและปัญหาของการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ของโรงเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 เท่านั้น

3. โรงเรียนแกนนำและโรงเรียนเครือข่าย ได้แก่ โรงเรียนสังกัดโรงเรียนภาครัฐ โรงเรียนองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น และโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา ในจังหวัดพื้นที่ชายแดนภาคใต้ที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนแกนนำการใช้หลักสูตรสันติศึกษาในโรงเรียนในปีการศึกษา 2551 โดยมีสำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12 ศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษาจังหวัดชายแดนใต้เป็นผู้ดูแล ติดตามการจัดทำโครงการสันติศึกษา

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สภาพของการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ของโรงเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง ลักษณะการจัดการศึกษาที่นำหลักสูตรสันติศึกษาไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษาที่ออกแบบมาให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนทั้งในกิจกรรมในห้องเรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตร และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนแกนนำและโรงเรียนเครือข่ายหลักสูตรสันติศึกษา ใน 6 ด้าน คือ ด้านการเตรียมความพร้อม ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมการ

เรียนรู้ ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และด้านการ พัฒนา/นิเทศ/ติดตามการเรียนรู้

ปัญหาของการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ของโรงเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง อุปสรรคและข้อขัดข้องในการจัดการศึกษาที่นำหลักสูตรสันติศึกษาไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษาที่ออกแบบมาให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนทั้งในกิจกรรมในห้องเรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตร และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนแกนนำและโรงเรียนเครือข่ายหลักสูตรสันติศึกษา ใน 6 ด้าน คือ ด้านการเตรียมความพร้อม ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และด้านการ พัฒนา/นิเทศ/ติดตามการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหการบูรณาการหลักสูตรสถานศึกษาที่ใช้การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรสันติศึกษา หมายถึง ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็น ในการแก้ไขปัญหการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษาที่ออกแบบมาให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนแกนนำและโรงเรียนเครือข่ายหลักสูตรสันติศึกษา ใน 6 ด้าน คือ ด้านการเตรียมความพร้อม ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และด้านการ พัฒนา/นิเทศ/ติดตามการเรียนรู้

หลักสูตรสันติศึกษา เป็นหลักสูตรที่เกิดขึ้นมาจากความต้องการแก้ปัญหาความไม่สงบที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งทวีความรุนแรงมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 โดยศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ (ศอ.บต.) สำนักประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา ร่วมกับสำนักวิชาการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ร่วมกันวางแผนและกำหนดเนื้อหาจากหลักสูตรสันติวิธีของศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล

ด้านการเตรียมความพร้อม หมายถึง การเตรียมตัวดำเนินงานของตนเองและการดำเนินงานร่วมกันในด้านการเตรียมความพร้อมก่อนการสร้างหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษาของสถานศึกษา และด้านการเตรียมความพร้อมก่อนการนำหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการสันติศึกษาที่สร้างเสร็จแล้วไปใช้

ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินงานด้านการสร้างเป็นหลักสูตรสถานศึกษา โดยสอดคล้องทักษะ ค่านิยมสันติวิธี ลงไปในหลักสูตร ทั้งการกำหนดวิสัยทัศน์ สมรรถนะผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ การกำหนดโครงสร้างของหลักสูตร

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง การจัดกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดชั้นปีที่กำหนดไว้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ รวมทั้งช่วยในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ให้เกิดแก่ผู้เรียน โดย บูรณาการทักษะ ค่านิยม สันติวิธีในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ หมายถึง สิ่งที่ใช้เป็นสื่อกลางให้ผู้สอนสามารถถ่ายทอดความรู้ เจตคติและทักษะตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดชั้นปีที่กำหนดไว้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ไปยังผู้เรียน

ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ หมายถึง การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สอดคล้องและครอบคลุมมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่กำหนดในหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อการพัฒนาผู้เรียนและตัดสินผลการเรียนของผู้เรียน

ด้านการพัฒนา/นิเทศ/ติดตามการเรียนรู้ หมายถึง การตรวจสอบการดำเนินงานและกำกับดูแลคุณภาพของการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อการสร้าง ความมั่นใจแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชนว่า ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพตามที่คาดหวัง ในมาตรฐานการเรียนรู้และเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน

โรงเรียนแกนนำและโรงเรียนเครือข่าย หมายถึง โรงเรียนในสังกัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และโรงเรียนสังกัดองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดพื้นที่ชายแดนภาคใต้ที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนแกนนำการใช้หลักสูตรสันติศึกษาในโรงเรียนในปีการศึกษา 2551

จังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส จังหวัดสตูลและจังหวัดสงขลาในเขตพื้นที่การศึกษา เขต 3

ครูผู้สอน หมายถึง ครูที่ทำการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนแกนนำและโรงเรียนเครือข่าย สังกัดโรงเรียนภาครัฐ โรงเรียนองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น และโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ หรือ ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายพัฒนาผู้เรียน

ข้อจำกัดของการวิจัย

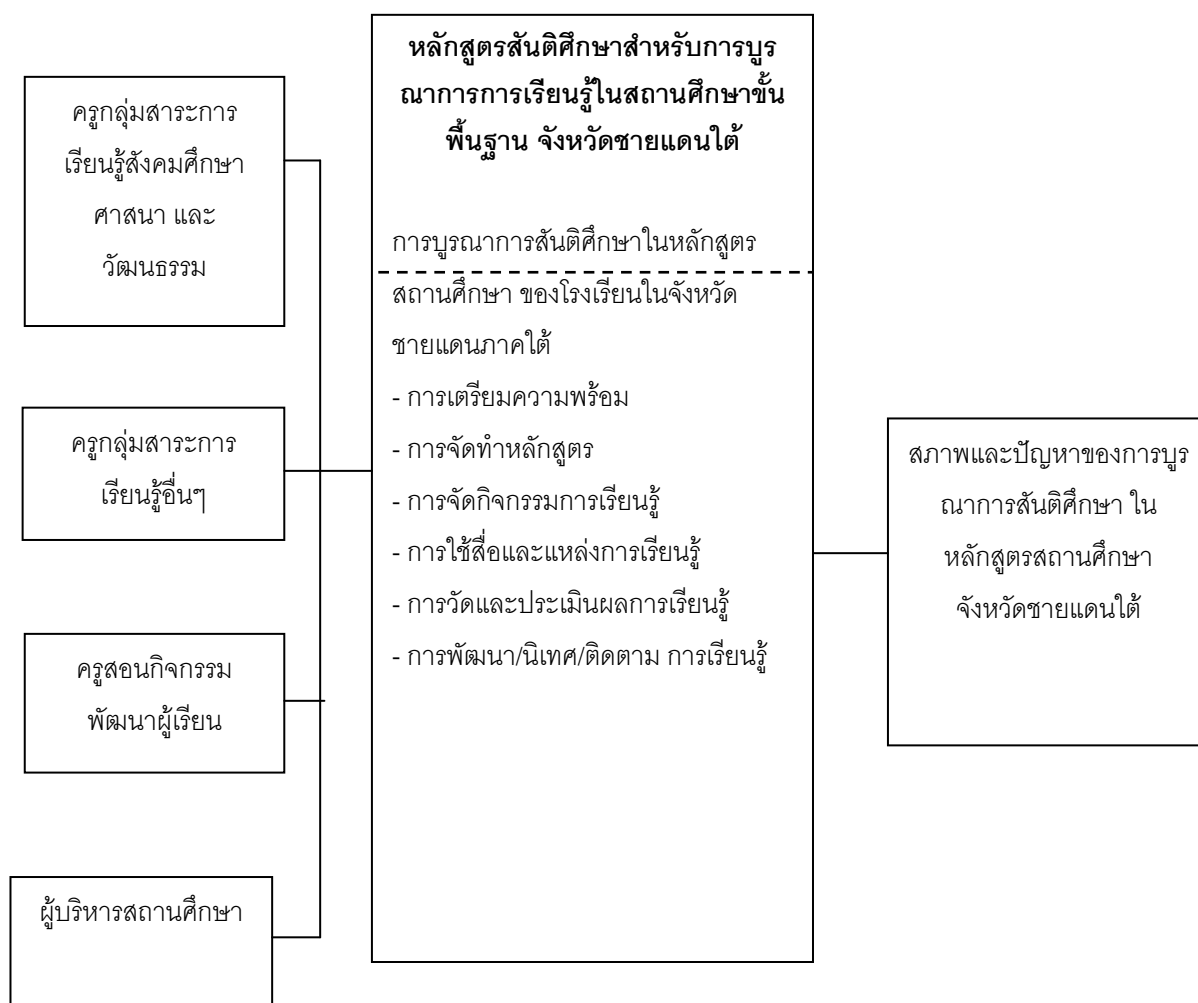
ข้อจำกัดในการเลือกพื้นที่ เนื่องจากในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีสถานการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและรุนแรงในเกือบทุกพื้นที่ ดังนั้นในการศึกษาคั้งนี้การคัดเลือกพื้นที่ที่จะศึกษาจึงคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ให้ข้อมูลและนักวิจัย

คำถามในการวิจัย

สภาพและปัญหาของการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ของโรงเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ใน 6 ด้าน คือ ด้านการเตรียมความพร้อม ด้านการจัดทำหลักสูตร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และด้านการนิเทศ/พัฒนา/ ติดตามการจัดการเรียนรู้ หลักสูตรสันติศึกษาเป็นอย่างไร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาสภาพและปัญหาของการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ของโรงเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังนี้

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัย เรื่อง สภาพและปัญหาของการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาและข้อเสนอแนะของหลักสูตรสถานศึกษาที่ใช้การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรสันติศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนนำร่องและโรงเรียนเครือข่ายใน 6 ด้าน คือ ด้านการเตรียมความพร้อมของครู ด้านหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และด้านการพัฒนาการเรียนการสอน ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอตามลำดับหัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
  - 1.1 วิสัยทัศน์
  - 1.2 หลักการ
  - 1.3 จุดหมาย
  - 1.4 สาระสำคัญของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
  - 1.5 แนวทางการนำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ไปใช้
2. หลักสูตรสถานศึกษา
  - 2.1 ความหมายและความสำคัญของหลักสูตรสถานศึกษา
  - 2.2 การบริหารหลักสูตร
  - 2.3 หลักสูตรสถานศึกษา
  - 2.4 ความสำคัญและความจำเป็นของหลักสูตรสถานศึกษา
  - 2.5 จุดมุ่งหมายที่สำคัญของหลักสูตรสถานศึกษา
  - 2.6 ขั้นตอนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา
3. หลักสูตรสันติศึกษา
  - 3.1 ประวัติความเป็นมาของหลักสูตรสันติศึกษา
  - 3.2 การบริหารจัดการหลักสูตรสันติศึกษา สำหรับการบูรณาการการเรียนรู้อในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดชายแดนใต้

- 3.3 แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสันติวิธี หลักสูตรสันติศึกษา สำหรับบูรณาการเรียนรู้อันศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดชายแดนใต้
- 3.4 กรอบสาระการเรียนรู้สันติศึกษา หลักสูตรสันติศึกษา สำหรับบูรณาการเรียนรู้อันศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดชายแดนใต้
- 3.5 เนื้อหาและกิจกรรมในหลักสูตรสันติศึกษา สำหรับบูรณาการเรียนรู้อันศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดชายแดนใต้
- 3.6 การวิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษากับสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับบูรณาการเรียนรู้อันศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดชายแดนใต้

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศและต่างประเทศ

- 4.1 งานวิจัยในประเทศ
- 4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการเกิดการทบทวนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จึงนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรที่มีความเหมาะสม ชัดเจน ทั้งเป้าหมายของหลักสูตรในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และกระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา โดยมีองค์ประกอบของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ดังนี้

1.1 วิสัยทัศน์

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:4) กล่าวว่า หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลกยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

1.2 หลักการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:4) กล่าวถึง หลักการที่สำคัญของหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน มี ดังนี้

- 1) เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
- 2) เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ
- 3) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
- 4) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้
- 5) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 6) เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกกระบบและตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

1.3 จุดหมาย

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:5) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

- 1) มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต
- 3) มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย
- 4) มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

1.4 สารสำคัญของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:21) ได้กล่าวถึงข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญต่างๆ ที่ปรับเปลี่ยนและเพิ่มเติมจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้ดังต่อไปนี้

1.4.1 ระดับการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:21) กล่าวถึง ระดับการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยจัดระดับการศึกษาเป็น 3 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษา(ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1- 6) เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีสมดุลทั้งทางร่างกาย สติปัญญา สังคม และวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานสำหรับการเรียนในระดับสูงขึ้น ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1- 3) เน้นให้ผู้เรียนได้สำรวจความถนัดและความสนใจของตนเอง ส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพส่วนบุคคลเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพและศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6) ที่เน้นการเพิ่มพูนความรู้และทักษะเฉพาะด้าน เพื่อนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการประกอบอาชีพและการศึกษาต่อ แทนการเรียกช่วงชั้น เพื่อให้สอดคล้องกับกฎระเบียบเกี่ยวข้อง ลักษณะเฉพาะของการจัดการหลักสูตรและลักษณะการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน

1.4.2 การกำหนดคุณภาพนักเรียน

การกำหนดคุณภาพนักเรียน ตามเป้าหมายของหลักสูตรที่ต้องการให้ทุกภาพส่วนเห็นภาพชัดเจนตรงกัน โดยมีการกำหนดเป็นจุดหมาย และขยายรายละเอียดในส่วนของสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้

สมรรถนะที่สำคัญของผู้เรียน ได้แก่

- 1) ความสามารถในการสื่อสาร

- 2) ความสามารถในการคิด
- 3) ความสามารถในการแก้ปัญหา
- 4) ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต
- 5) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ได้แก่

- 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
- 2) ซื่อสัตย์สุจริต
- 3) มีวินัย
- 4) ใฝ่เรียนรู้
- 5) อยู่อย่างพอเพียง
- 6) มุ่งมั่นในการทำงาน
- 7) รักความเป็นไทย
- 8) มีจิตสาธารณะ

นอกเหนือจากการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานของกลุ่มสาระการเรียนรู้แล้ว ผู้สอนยังต้องพิจารณาถึงสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เพื่อนำไปสู่การสร้างความเข้าใจและคัดเลือกวิธีการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการของผู้เรียน โดยสถานศึกษาต้องคำนึงถึงบริบทของท้องถิ่น โดยสามารถเพิ่มเติมรายละเอียดอื่นๆให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นได้

1.4.3 การจัดเวลาเรียนและโครงสร้างเวลาเรียน

การกำหนดเวลาเรียนและการจัดโครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐานขึ้นนั้น เพื่อให้สถานศึกษาใช้เทียบเคียง ซึ่งสามารถจัดเวลาเรียนยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม และสอดคล้องกับท้องถิ่นของสถานศึกษา โดยกำหนดให้ผู้เรียนในแต่ละระดับมีชั่วโมงเรียน คือ ในระดับประถมศึกษาให้มีการจัดเวลาเรียนเป็นรายปี และเรียนวันละไม่เกิน 5 ชั่วโมง ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ให้จัดเป็นภาคเรียน เรียนวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง และใช้ระบบหน่วยกิต นอกจากนี้ยังมีการกำหนดให้ผู้เรียนได้ทำ กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เพิ่มเติมจากกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้นำไปประยุกต์ใช้ในการทำประโยชน์แก่สังคม โดยกำหนดระยะเวลา

คือ ระดับประถมศึกษา รวม 6 ปี จำนวน 60 ชั่วโมง ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น รวม 3 ปี จำนวน 45 ชั่วโมง และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย รวม 3 ปี จำนวน 60 ชั่วโมง

1.4.4 การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้มีการปรับลดมาตรฐานการเรียนรู้จากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จาก 76 มาตรฐาน เป็น 67 มาตรฐาน โดยยังคงมีกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ อีกทั้ง ยังมีการกำหนดเป็นตัวชี้วัดชั้นปี ของระดับการศึกษาขั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น และ ตัวชี้วัดช่วงชั้น ของระดับการศึกษาขั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อนำไปสู่การกำหนดวิธีการจัดการเรียนรู้ การวัดประเมินคุณภาพผู้เรียน เพื่อให้สะดวกในการเทียบโอนเมื่อผู้เรียนย้ายสถานศึกษา หรือปรับเปลี่ยนรูปแบบการศึกษา รวมทั้งใช้ในการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาในภาพรวม โดยในหลักสูตรนี้จึงมีการกำหนดรหัสของตัวชี้วัดชั้นปีและตัวชี้วัดช่วงชั้น

1.4.5 จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:20-21) กล่าวถึง ลักษณะการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เน้นให้มีการทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข โดยในแต่ละกิจกรรมมีรายละเอียด ดังนี้

1) กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รู้รักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถคิดตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผนชีวิตทั้งด้านการเรียนและอาชีพ สามารถปรับตนได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูรู้จักและเข้าใจผู้เรียน ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมพัฒนาผู้เรียน

2) กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความมีระเบียบวินัย ความเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี ความรับผิดชอบการทำงานร่วมกัน การรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจที่เหมาะสม ความมีเหตุผล

การช่วยเหลือแบ่งปันกัน เชื้ออาหาร และสมานฉันท์ โดยจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ให้ได้ปฏิบัติด้วยตนเองในทุกขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมินและปรับปรุงการทำงาน เน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับวุฒิภาวะของผู้เรียน บริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่น กิจกรรมนักเรียนประกอบด้วย กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และนักศึกษาวิชาทหาร และกิจกรรมชุมนุม ชมรม

3) กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และท้องถิ่นตามความสนใจในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบ ความดีงาม ความเสียสละต่อสังคม มีจิตสาธารณะ เช่น กิจกรรมอาสาพัฒนาต่าง ๆ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม

1.4.6 การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ในระดับชั้นเรียน เน้นการประเมินตามสภาพจริง ให้มีการเป็นระดับคุณภาพของผู้เรียนมากขึ้น เพื่อให้เห็นเส้นทางในการพัฒนาผู้เรียนรายบุคคล เป็นการประเมินเพื่อพัฒนาและใช้ผลการประเมินเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ ส่วนการประเมินระดับสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาและการประเมินระดับชาติ ยังคงใช้แนวทางการประเมินตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 แต่มีการขยายรายละเอียดและแนวปฏิบัติชัดเจนมากขึ้น ทั้งในเรื่องการตัดสินผลการเรียน การให้ระดับผลการเรียน การเลื่อนชั้น การซ้ำชั้น การรายงานผลการเรียน และการเทียบโอนผลการเรียน

1.4.7 แนวทางการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ

กระทรวงศึกษาธิการจะดำเนินการเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 รวมทั้งแผนงานที่จะนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ดังนี้

1) การประชาสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร จะมีการดำเนินการประชุมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรให้แก่

บุคลากรที่เกี่ยวข้องในระดับเขตและระดับสถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานอื่น ๆ ที่จัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2) การเตรียมการเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร ในส่วนของเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจตามที่ระบุไว้ในหลักสูตร สนับสนุน ช่วยเหลือและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตามที่กระทรวงศึกษาธิการมีคำสั่งให้ใช้หลักสูตรสำหรับโรงเรียนทั่วไปทั้งประเทศในปีการศึกษา 2553

สรุปได้ว่า หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรที่กำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ เพื่อกำหนดคุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานในส่วนที่จำเป็นเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตการประกอบอาชีพ การกำหนดสาระการเรียนรู้ในหลักสูตรสถานศึกษา ดำเนินการโดยนำสาระมาตรฐานการเรียนรู้แกนกลางที่สะท้อนความเป็นไทยและความเป็นสากล และนำสภาพปัญหาในชุมชน สังคม ท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์มาปรับใช้ตามความเหมาะสมเพื่อให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย เป็นพลเมืองที่ดีของสังคมไทยและสังคมโลก สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสงบสุข ซึ่งเป้าหมายส่วนหนึ่งของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานก็สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรสันติศึกษาที่มุ่งเน้นสร้างให้ผู้เรียนรู้จักการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นด้วยสันติวิธี เพื่อให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข

2. หลักสูตรสถานศึกษา

2.1 ความหมายและความสำคัญของหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตร มาจากคำในภาษาอังกฤษ คือ "Curriculum" ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า "currere" แปลว่า วิ่ง (Wiles and Bondi, 2002:29) หรือ เส้นทางวิ่ง (running course) (Amstrong, 1989) ซึ่งจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรนั้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้อย่างกว้างขวาง แตกต่างกันไป โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ธำรง บัวศรี (2542:7) กล่าวว่า หลักสูตร คือ แผนที่ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดมุ่งหมาย การจัดกิจกรรม และมวลงประสพการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมี

พัฒนาการในด้านต่างๆ ตามจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้ เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่างๆ ตามจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้

ชูศรี สุวรรณโชติ (2544:89) กล่าวว่า หลักสูตร คือ การประมวลประสบการณ์ทุกชนิดที่ครู สร้างสรรค์ให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนเอง ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุขและเจริญงอกงาม

เป็รื่อง จันดา (2549:34) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตร หมายถึง แนวความรู้ และมวลประสบการณ์ต่างๆที่จัดให้แก่ผู้เรียน ซึ่งอาจอยู่ในรูปของเอกสารก็ได้ โดยประกอบด้วย หลักการ จุดหมาย เนื้อหาสาระ และประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนที่ หลากหลาย ตลอดจนการวัด และประเมินผลการเรียนรู้ อันแสดงถึงประสิทธิภาพที่เกิดขึ้นในตัว ผู้เรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดีของสังคม และประเทศชาติต่อไปตามจุดหมาย และแนวทางของหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้

Hass (1987) อธิบายว่า หลักสูตรมีความหมาย คือ ประสบการณ์ทั้งมวลที่ผู้เรียนแต่ละ คนได้รับในโปรแกรมทางการศึกษาเพื่อบรรลุเป้าประสงค์กว้างและจุดประสงค์เฉพาะหลักสูตรนี้ จะต้องมีการวางแผนล่วงหน้า โดยอาศัยแนวคิดทางทฤษฎีการวิจัยหรือประสบการณ์ในวง การศึกษาทั้งในอดีตและปัจจุบัน ส่วนหลักสูตรที่เป็นจริง คือ ประสบการณ์จริงที่ผู้เรียนได้รับขณะ มีส่วนร่วมในโอกาสแห่งการเรียนรู้ของแต่ละคน

Lavatelli, Moore, และ Kalsounis (1972:1-2 อ้างถึงใน ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539:5) กล่าวถึง หลักสูตรว่า เป็นชุดของการเรียนและประสบการณ์สำหรับเด็กซึ่งสถานศึกษาได้วางแผน ไว้เพื่อผู้เรียนได้บรรลุถึงจุดหมายทางการศึกษา

Trump และ Miller (1973:157) กล่าวว่า หลักสูตร คือ กลุ่มของรายวิชาที่ได้จัดไว้ อย่าง เป็นระบบ หรือลำดับวิชาที่บังคับสำหรับการจบการศึกษา หรือเพื่อการรับประกาศนียบัตรใน สาขาวิชาหลักๆ

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539:19) ได้รวบรวมความหมายของหลักสูตรที่มีผู้กล่าวถึงและใช้ กันมาก ว่า หลักสูตรมีความหมายใน 5 ประการ คือ

1. หลักสูตร คือ รายวิชาหรือเนื้อหาวิชาที่เรียน หลักสูตรในความหมายนี้เป็นการมองว่า หลักสูตร คือ รายวิชาที่จัดเตรียมไว้ให้ผู้เรียนในระดับการศึกษาระดับใดระดับหนึ่งหรือสาขาใด สาขาหนึ่ง
2. หลักสูตร คือ จุดมุ่งหมายที่ผู้เรียนพึงบรรลุ หลักสูตรในความหมายนี้ หมายถึง สิ่งที่ นักเรียนต้องเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้บรรลุจุดหมายที่ได้กำหนดไว้

3. หลักสูตร คือ แผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้ หรือประสบการณ์ที่คาดหวังแก่ผู้เรียน เป็นความหมายของหลักสูตรที่เน้นแสดงเกี่ยวกับจุดมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์ การออกแบบ หลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้และการประเมินผล เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้เกี่ยวข้องได้ปฏิบัติ โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ และพฤติกรรมตามที่กำหนดในหลักสูตร แผนลักษณะนี้ รวมถึงแผนย่อยที่ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้หรือประสบการณ์ที่คาดหวังร่วมกัน

4. หลักสูตร คือ ประสบการณ์ทั้งปวงของผู้เรียนที่จัดโดยโรงเรียน เป็นความหมายของ หลักสูตรที่ประกอบด้วยประสบการณ์ทุกอย่างที่จัดให้กับเด็ก โดยอยู่ในความดูแลของครู ครูควร จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้กระทำจนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ และมีพัฒนาการตามที่ได้กำหนดไว้ ไม่ใช่สอนเน้นตามเนื้อหารายวิชา

5. หลักสูตร คือ กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดให้กับผู้เรียน เป็นความหมายของหลักสูตรใน แง่ของกิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดให้กับผู้เรียนได้มีความรู้ ประสบการณ์ และคุณลักษณะที่พึง ประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

Good (1973:157) ให้คำจำกัดความของหลักสูตรไว้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1. หลักสูตร คือ วิชาที่จัดไว้อย่างเป็นระบบ มีขั้นตอน เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาเพื่อรับใบ ประกาศนียบัตรในสาขาวิชาที่เรียน เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรพลศึกษา

2. หลักสูตร คือ โปรแกรมวิชาทั่วไปหรือเฉพาะที่โรงเรียนแต่ละแห่ง กำหนดให้ผู้เรียน เพื่อให้ได้รับใบประกาศนียบัตร หรือสอบเข้าเรียนต่อทางด้านวิชาชีพ

3. หลักสูตร คือ กลุ่มวิชาและประสบการณ์ซึ่งผู้เรียนได้รับการแนะนำจากโรงเรียนหรือ สถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียน เช่น การวางแผนรายวิชาและกิจกรรม หรือการจัดประสบการณ์ หรือโอกาส หรือประสบการณ์ตรง หรือมวลประสบการณ์ทั้งหลายที่จัดไว้สำหรับผู้เรียนที่โรงเรียน กำหนดให้ผู้เรียนได้เรียน

ดังนั้น ความหมายของหลักสูตร ถึงแม้จะมีผู้ให้ความหมายไว้อย่างกว้างขวาง แต่อาจจะ พอสรุปได้ว่า หลักสูตรนั้น เป็นแผนงานหรือโปรแกรมที่เป็นแนวทางในการสร้างประสบการณ์การ เรียนรู้ให้กับผู้เรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้

2.2 การบริหารหลักสูตร

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: คำนำ) ได้กล่าวถึง การบริหารจัดการหลักสูตร (Curriculum Administration) ว่าเป็นการบริหารงานที่มีขอบข่ายกว้างขวางครอบคลุมหลายมิติ เกี่ยวข้องกับ

บุคคลหลายฝ่าย และต้องอาศัยองค์ประกอบปัจจัยเกื้อหนุนต่าง ๆ มากมาย เปรียบเสมือนการบริหารกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยแบ่งออกเป็นการบริหารใน 3 ระดับ ดังนี้ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และสถานศึกษา

2.2.1 การบริหารหลักสูตรระดับชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:19) กล่าวว่า สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน นับเป็นหน่วยงานส่วนกลางที่มีภารกิจสำคัญในการกำหนดนโยบาย พัฒนามาตรฐานการเรียนรู้ และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานของชาติสำหรับให้ท้องถิ่นและสถานศึกษาใช้เป็นกรอบทิศทาง ในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้เรียนไปสู่มาตรฐานการเรียนรู้ที่ จึงจำเป็นต้องส่งเสริม สนับสนุนหน่วยงานระดับท้องถิ่น และสถานศึกษา ในการนำหลักสูตรแกนกลางไปใช้ และในการพัฒนาสาระหลักสูตรในส่วนที่สอดคล้องกับความต้องการของตนเอง โดยมีขั้นตอนในการดำเนินงานในด้านต่างๆ ดังนี้

1) การส่งเสริม สนับสนุนจากหน่วยงานส่วนกลาง

เพื่อให้การนำหลักสูตรแกนกลางไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีการส่งเสริม สนับสนุนหน่วยงานระดับต่างๆ ได้แก่

(1) การพัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากรเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการช่วยให้การนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติประสบความสำเร็จ ในการพัฒนาบุคลากรนั้น กระทรวงศึกษาธิการ (2551:15) ได้เสนอแนวทางให้หน่วยงานส่วนกลางสามารถดำเนินการได้ในหลายลักษณะ ได้แก่

(1.1) กำหนดนโยบายที่จะช่วยผลักดันการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบ ทั้งระยะสั้นและระยะยาว

(1.2) พัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการและสร้างความตระหนักแก่ผู้บริหารทั้งระดับเขตพื้นที่การศึกษาและโรงเรียน ให้เห็นถึงความสำคัญเรื่องหลักสูตรการเรียนการสอน

(1.3) พัฒนาศักยภาพศึกษานิเทศก์ และบุคลากรทางการศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของวิทยาการใหม่ ๆ และมีความรู้ความเชี่ยวชาญ ในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน

(1.4) พัฒนาความก้าวหน้าด้านวิชาชีพ ของครูและบุคลากร ทางการศึกษา เพื่อให้เกิดขวัญกำลังใจ และเกิดความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเอง

(2) การสนับสนุนงบประมาณ และทรัพยากร

งบประมาณและทรัพยากรเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยในการขับเคลื่อน การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอย่างเหมาะสม โดยกระทรวงศึกษาธิการ (2551:16) คำนึงถึงสิ่งสำคัญต่อไปนี้

(2.1) จัดสรรงบประมาณและทรัพยากรอย่างเพียงพอ

(2.2) จัดลำดับความสำคัญของการจัดสรรงบประมาณ และ ทรัพยากร โดยมุ่งเน้นไปที่เป้าหมายสำคัญคือการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

(2.3) มีการจัดการด้านทรัพยากร บุคคล และการบริการด้าน วัสดุและสื่อการเรียนต่างๆ เป็นไปอย่างเพียงพอและทั่วถึง

(3) การเผยแพร่ความรู้ด้านวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:16-17) กล่าวถึง สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ว่ามีหน้าที่รับผิดชอบในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร การเรียนการ สอน เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายและทุกระดับมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนา หลักสูตร การบริหารจัดการหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน พร้อมทั้งบทบาทหน้าที่ของแต่ละ ฝ่ายอย่างชัดเจน โดยดำเนินการในหลายลักษณะ ดังนี้

(3.1) ประชาสัมพันธ์เรื่องหลักสูตร โดยจำเป็นต้องมีการ ดำเนินการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องเป็นระยะๆ ผ่านสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์และ หนังสือพิมพ์

(3.2) เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร การเรียนการสอน ต้อง เป็นไปอย่างกว้างขวาง ต่อเนื่อง ผ่านสื่อต่าง ๆ ที่จะเข้าถึงผู้เกี่ยวข้องได้มากที่สุด

(3.3) จัดทำคลังความรู้ที่ครูและบุคลากรทางการศึกษาสามารถ ค้นคว้าแสวงหาความรู้ในเรื่องต่าง

(3.4) เปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยจัดให้ครู และบุคลากรทางการศึกษาได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

2) การพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้และหลักสูตรแกนกลาง

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 12-13) ได้กำหนดแนวทางในกระบวนการพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้และหลักสูตรแกนกลางการพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้และหลักสูตรแกนกลาง (core curriculum) เป็นหน้าที่รับผิดชอบของ สพฐ. ที่ต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบ บนฐานข้อมูลที่ชัดเจน เพื่อการพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้และหลักสูตรแกนกลางจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญ โดยมีลำดับขั้นตอนในการดำเนินการสำคัญดังนี้

(1) ศึกษาผลการวิจัยและติดตามการใช้หลักสูตร เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญในการปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมและทันต่อการเปลี่ยนแปลง

(2) ดำเนินการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรแกนกลาง แต่งตั้งคณะกรรมการ/ คณะทำงานปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร จากหลายฝ่ายครอบคลุมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา นักการศึกษา นักจิตวิทยาการเรียนรู้ ผู้บริหาร และครูผู้สอน เพื่อให้เกิดความคิดมุมมองที่หลากหลายและรอบด้าน

(3) รับฟังความคิดเห็นผู้เกี่ยวข้อง เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีบทบาท และมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาหลักสูตรแกนกลางซึ่งเป็นเป้าหมายและกรอบทิศทางในการพัฒนาเยาวชนของชาติ

(4) นำร่างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เสนอคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ และเสนอกระทรวงศึกษาธิการเพื่อประกาศใช้หลักสูตร

(5) นำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานสู่การปฏิบัติ ในระดับท้องถิ่นและสถานศึกษา

(6) วิจัย ติดตามผลการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง (Dynamic) จำเป็นต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ทันต่อความก้าวหน้า และความเปลี่ยนแปลงทางวิทยาการและสังคม

3) การกำกับ ดูแลคุณภาพ

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:17) กล่าวถึง การพัฒนาหลักสูตรนั้นจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ส่วนกลางต้องมีมาตรการและวิธีการในการกำกับดูแล การจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มี

คุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ร่วมกัน โดยมีการดำเนินงานในด้านต่างๆ ดังนี้

(1) การประกันคุณภาพการศึกษา

การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นการสร้างความมั่นใจต่อผู้เรียนต่อผู้รับบริการทางการศึกษาและสร้างความตระหนักต่อเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ให้มุ่งมั่นจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพโดยดำเนินการดังต่อไปนี้

(1.1) พัฒนาระบบ หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อให้หน่วยงานทางการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ใช้เป็นแนวทางในการควบคุมคุณภาพการศึกษา

(1.2) กำหนดมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นมาตรฐานขั้นต่ำของการจัดการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

(1.3) กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จะช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาและใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ

(1.4) ประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยเครื่องมือมาตรฐานในระดับชั้นสำคัญ ๆ เพื่อตรวจสอบคุณภาพการศึกษา

(1.5) จัดทำฐานข้อมูลคุณภาพการศึกษาระดับชาติ เพื่อใช้เป็นสารสนเทศในการวางแผนกำหนดนโยบาย และพัฒนาการศึกษาชาติ

(1.6) จัดทำรายงานคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับชาติ เพื่อรายงานให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) และสาธารณชนได้รับทราบถึงคุณภาพการจัดการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551:17)

(2) การประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:18) กำหนดให้มีการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับชาติ เพราะเป็นสิ่งสำคัญที่จะสะท้อนคุณภาพโดยรวมของการจัดการศึกษาของประเทศ โดยมีการประเมินในระดับชั้นสำคัญ ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 ผลจากการประเมินใช้เป็นข้อมูลในการเทียบเคียงคุณภาพการศึกษาในระดับต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ตลอดจนเป็นข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจในระดับนโยบายของประเทศ และเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาในการตรวจสอบทบทวนพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

(3) การวิจัย ติดตามผลการใช้หลักสูตร

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:18-19) ได้กำหนดให้มีการวิจัย และติดตามผลการใช้หลักสูตรเป็นกระบวนการค้นหาความรู้และข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตร สามารถนำข้อค้นพบมาแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ หรือประกอบการตัดสินใจในเรื่องนโยบายทางการศึกษาและแนวทางปฏิบัติต่างๆ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องใช้การวิจัย และติดตามผลการใช้หลักสูตรเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบการจัดการศึกษาและควรมีการดำเนินงานร่วมกับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา รวมทั้งสร้างเครือข่ายการวิจัยกับสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ

2.2.2 การบริหารหลักสูตรระดับท้องถิ่น

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:20) กล่าวถึง บทบาท หน้าที่ที่สำคัญของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือหน่วยงานต้นสังกัดอื่น ๆ ในระดับท้องถิ่นในการเชื่อมโยงหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการของท้องถิ่น สู่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน ที่จะต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน มีความรัก ความภาคภูมิใจในบ้านเกิดเมืองนอนและท้องถิ่นของตน โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1) การส่งเสริม สนับสนุน ระดับท้องถิ่น

(1) การพัฒนาบุคลากร

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:28-29) กล่าวถึงการพัฒนาบุคลากร เป็นการเตรียมความพร้อมของบุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ เน้นการสร้าง ความเข้าใจแก่ผู้บริหาร โรงเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา ให้ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในหลักสูตรท้องถิ่น โดยบุคลากรแต่ละคนมีหน้าที่บทบาท ดังต่อไปนี้

(1.1) ผู้บริหารโรงเรียน: ผู้บริหารเป็นผู้ที่มีความสามารถเป็นผู้นำทางวิชาการ มีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรอย่างชัดเจน และให้การสนับสนุนส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนของครู รวมทั้งสามารถทำงานร่วมกับคณะครูในโรงเรียนได้

(1.2) ครูผู้สอน: ครูจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ เพื่อให้ทันต่อความก้าวหน้าทางวิชาการใหม่ๆ โดยเฉพาะเรื่องการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับ ความมุ่งหมายของหลักสูตร เพื่อพัฒนาการสอนของตนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

(1.3) ศึกษานิเทศก์: ศึกษานิเทศก์ต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพด้านการนิเทศติดตาม ให้ความช่วยเหลือและแนะนำครูผู้สอนในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้ สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง และความต้องการของท้องถิ่น

(2) การสนับสนุนงบประมาณ และทรัพยากร

การสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากร และการระดมทุนในชุมชนเป็นปัจจัย สำคัญยิ่งในการดำเนินการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของท้องถิ่น และขับเคลื่อนการพัฒนา และใช้หลักสูตร โดยในการดำเนินการเกี่ยวกับงบประมาณ และทรัพยากรจะต้องคำนึงถึงสิ่ง ต่อไปนี้

(2.1) การกำหนดสัดส่วนการใช้งบประมาณ และทรัพยากรอย่าง เหมาะสม และคุ้มค่า พร้อมทั้งจัดลำดับการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับความจำเป็น

(2.2) มีการวางแผนและบริหารงบประมาณ และทรัพยากรอย่างเป็น ระบบ และดำเนินงานตามแผนการใช้งบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ

(2.3) ระดมทุนและทรัพยากรในท้องถิ่นจากหน่วยงาน องค์กรต่างๆ หรือบุคคลต้องการสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาการศึกษา เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม และช่วยให้มี ปัจจัยความพร้อมเพียงพอในการจัดการศึกษาในท้องถิ่นให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กระทรวงศึกษาธิการ (2551:29)

(3) ดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:30) เสนอแนวทางในการจัดการศึกษาในท้องถิ่นจะ ประสบความสำเร็จและมีคุณภาพมากขึ้นเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับความร่วมมือ และการ ช่วยเหลือสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น ดังนั้นเขตพื้นที่การศึกษา หรือหน่วยงานที่ รับผิดชอบในการจัดการศึกษา ควรดำเนินการในการส่งเสริมและประสานความร่วมมือกับบุคคล และองค์กรต่างๆในชุมชน ซึ่งอาจมีการดำเนินการ ดังนี้

(3.1) เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีบทบาทร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมจัดการศึกษาของรัฐ ทั้งผู้ปกครอง นักเรียน และตัวแทนศิษย์เก่า ตัวแทน ชุมชน ตัวแทนภาคธุรกิจ

(3.2) มีการสื่อสารระหว่างเขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียน และชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เข้าถึงผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และผู้ปกครอง มีการประสานการทำงานอย่างใกล้ชิดกับฝ่ายต่างๆ เพื่อร่วมมือช่วยเหลือกันในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น

(3.3) เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการวางแผน แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน และมีส่วนร่วมในการตรวจสอบคุณภาพผู้เรียนตลอดถึงการปรับปรุงพัฒนา

(3.4) จัดให้มีศูนย์เครือข่ายหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้เกิดการแบ่งปันช่วยเหลือกันระหว่างโรงเรียน และหน่วยงานต่างๆ ให้การใช้ทรัพยากรมีความคุ้มค่าและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

(4) เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ

ท้องถิ่นจะต้องสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาและใช้หลักสูตร โดยการเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ ให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจตรงกัน และร่วมมือกันตามบทบาทที่พึงมี ซึ่งจะส่งผลต่อการนำหลักสูตรไปใช้ การส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการอาจทำได้หลายรูปแบบ ดังนี้

(4.1) จัดให้มีศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาและใช้หลักสูตร เพื่อการให้ความรู้ คำแนะนำ และบริการด้านเอกสารความรู้ ตลอดจนเป็นแหล่งวิทยากรให้กับสถานศึกษา

(4.2) มีศูนย์เครือข่ายการเรียนรู้ระดับท้องถิ่น ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ในแต่ละระดับการศึกษา

(4.3) จัดทำคลังความรู้ระดับท้องถิ่น เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ของ

(4.4) เผยแพร่ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ทั้งทางสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อเทคโนโลยีให้สามารถเข้าถึงครูและบุคลากรทางการศึกษาในท้องถิ่นให้มากที่สุด

(4.5) จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551:31)

2) การจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:20) ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาว่า จะต้องเป็นตัวกลางในการประสานความร่วมมือกับโรงเรียน และชุมชน ในการ ร่วมกันคิดและจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องราวของ ชุมชน ท้องถิ่น ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมในชีวิตจริงของตนเอง ทำให้เกิดความรักความผูกพันกับ ท้องถิ่น มีความภาคภูมิใจในบ้านเกิดเมืองนอน เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน ตลอดจนสามารถ แก้ปัญหา พัฒนาชีวิตตนเอง พัฒนาอาชีพ ครอบครัว และสังคมของตนเองได้ โดยขั้นตอนการ จัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น

(1) **แต่งตั้งคณะกรรมการ/คณะทำงาน** คณะกรรมการชุดนี้ควรประกอบด้วย ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา/ ผู้บริหารส่วนราชการระดับท้องถิ่น ผู้บริหารสถานศึกษาใน ท้องถิ่นทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ครูผู้สอน ผู้แทนชุมชน เป็นต้น

(2) **วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและแหล่งข้อมูลต่างๆ** อาทิ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 รวมทั้งศึกษาสภาพ แนวโน้มการ เปลี่ยนแปลง บริบทสภาพ ปัญหา ความต้องการของท้องถิ่น ชุมชน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ ผู้เรียนในพื้นที่ เป็นต้น

(3) **ดำเนินการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น** ในการดำเนินการจัดทำ กรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นให้มีคุณภาพ จะต้องมีการวางแผนงานที่ชัดเจนเพื่อให้เห็นภาพการ ทำงานตลอดแนวด้วยกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม

(4) **รับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง** อาทิ ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ประชาชนใน ชุมชน และหน่วยงานธุรกิจ ฯลฯ เพื่อนำข้อคิดเห็นจากฝ่ายต่างๆ มาปรับปรุงกรอบหลักสูตรให้ มี ความเหมาะสม ชัดเจนยิ่งขึ้น

(5) **เสนอคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา/ คณะกรรมการระดับท้องถิ่น** เพื่อให้ความเห็นชอบ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 21-23)

3) การกำกับ ดูแล คุณภาพหลักสูตรระดับท้องถิ่น

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:31) ได้กำหนดให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามี บทบาทสำคัญในการดูแลคุณภาพการศึกษา โดยส่งเสริมและกำกับติดตาม ตรวจสอบ ทบทวน

คุณภาพการศึกษาภายในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบ และจัดระบบฐานข้อมูลคุณภาพผู้เรียน เพื่อใช้ในการกำกับคุณภาพการศึกษาในเขตที่ดูแล โดยสามารถดำเนินการในลักษณะต่างๆ ได้แก่

(1) การประกันคุณภาพการศึกษา

ดำเนินการให้เกิดวงจรพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในท้องถิ่น โดยมีแนวทางในการดำเนินการ คือ

(1.1) จัดทำและกำหนดเป้าหมาย/จุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของในเขตพื้นที่ ให้มีความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลาง และบริบท ความต้องการของเขตพื้นที่การศึกษา

(1.2) จัดทำแผนงานและวิธีการส่งเสริมสถานศึกษาให้มีการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถพัฒนาการจัดการศึกษาของตนอย่างเป็นระบบ อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้สูงขึ้น

(1.3) ติดตาม กำกับดูแล ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในเขตพื้นที่โดยอาจร่วมมือกับหน่วยงาน หรือมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 32)

(2) การประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่น

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:32-33) กำหนดแนวทางการประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่น เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ ของหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมถึงเป้าหมาย/จุดเน้นของท้องถิ่น ตามที่กำหนดไว้ในกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งมีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ในเรื่องต่างๆ ได้แก่

(2.1) กำหนดแผนงาน โดยเขตพื้นที่การศึกษาจะต้องมีการวางแผนงาน และกำหนดสิ่งที่ต้องการประเมินอย่างชัดเจน

(2.2) พัฒนาค้างข้อสอบ โดยจัดทำคลังข้อสอบมาตรฐาน เพื่อใช้ในการทดสอบ ซึ่งข้อสอบดังกล่าวควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนาและปรับปรุงเป็นระยะ

(2.3) ดำเนินการสอบ เป็นการจัดการทดสอบเพื่อประเมินคุณภาพผู้เรียนตามแผนและกำหนดการที่วางไว้ ด้วยความยุติธรรม โปร่งใส และคำนึงถึงความสะดวกของผู้เข้ารับการประเมิน

(2.4) รายงานผลการประเมินต่อโรงเรียนและสาธารณชน เพื่อจะได้นำผลการประเมินนั้นไปวางแผนการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

(2.5) ใช้ผลการประเมินในการพัฒนา ผลการประเมินคุณภาพผู้เรียนเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญสำหรับกำหนดนโยบาย วางแผนงาน และกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในเขตพื้นที่

3) การนิเทศ ติดตามการใช้หลักสูตร

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:33) กำหนดให้มีการนิเทศติดตามการใช้หลักสูตรเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตร มีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนเพื่อให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น ในระหว่างการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและใช้หลักสูตรนั้น เขตพื้นที่การศึกษาจะต้องดำเนินการนิเทศติดตามโรงเรียน

4) การวิจัย ติดตามการใช้หลักสูตร

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:33-34) กำหนดบทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ด้านการวิจัย และติดตามผลการใช้หลักสูตร คือ การมีส่วนร่วมในการวิจัย และเป็นแหล่งศึกษาให้กับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการดำเนินการวิจัยด้วยตนเอง โดยมีแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

(1) การวิจัย และติดตามผลการใช้หลักสูตร

บทบาทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ด้านการวิจัย และติดตามผลการใช้หลักสูตร คือ การมีส่วนร่วมในการวิจัย และเป็นแหล่งศึกษาให้กับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการดำเนินการวิจัยด้วยตนเอง ดังนี้

(1.1) การวิจัยพัฒนารอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น มุ่งเน้นการวิจัยเพื่อนำมาใช้กำหนดเป้าหมาย/จุดเน้น และความต้องการของท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ตลอดจนสาระการเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชน ท้องถิ่น และการประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่น

(1.2) การวิจัย ติดตามผลการใช้หลักสูตร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรดำเนินการวิจัยติดตามผลการใช้หลักสูตร ซึ่งบางส่วนอาจอยู่ภายใต้โครงการเดียวกันกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อผลักดันให้มีการพัฒนากระบวนการจัดทำหลักสูตรและบริหารจัดการหลักสูตรของสถานศึกษา หรือช่วยให้ครูเปลี่ยนแปลงพัฒนาพฤติกรรมการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.2.3 การบริหารหลักสูตรระดับสถานศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:35) กำหนดให้สถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และดำเนินการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องสร้างความมั่นใจต่อพ่อแม่ผู้ปกครอง และชุมชนว่า ผู้เรียนจะมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้/ ตัวชี้วัด และเกิดสมรรถนะสำคัญ ตลอดจนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ดังนั้น สถานศึกษาจึงต้องดำเนินการบริหารหลักสูตรตามขั้นตอน ดังนี้

1) การส่งเสริม สนับสนุน ระดับสถานศึกษา

สถานศึกษาเป็นหน่วยงานที่นำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนจึงจำเป็นต้องจัดมาตรการส่งเสริม สนับสนุนการใช้หลักสูตรในด้านต่างๆ ที่สำคัญได้แก่

(1) การพัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากรมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาหลักสูตรและใช้หลักสูตร สถานศึกษาจะต้องพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงการพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพ และประสิทธิภาพสถานศึกษาควรกำหนดขั้นตอนการพัฒนาบุคลากร ดังนี้

(1.1) มอบหมายให้มีคณะทำงานด้านการพัฒนาบุคลากร ซึ่งต้องดำเนินงานและมีบทบาทในเรื่องนี้อย่างจริงจัง และต่อเนื่อง

(1.2) ประเมินความต้องการ ความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร และวางแผนการพัฒนาบุคลากรให้เป็นรูปธรรม ทั้งแผนระยะสั้นและแผนระยะยาว

(1.3) ดำเนินการพัฒนาบุคลากรตามแผน ซึ่งอาจดำเนินการได้ในหลายลักษณะ เช่น การประชุมสัมมนา การอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน

(1.4) ส่งเสริม สนับสนุนให้มีมุม หรือศูนย์รวมความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้แบบอิงมาตรฐาน เพื่อการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง

(1.5) ส่งเสริมให้ครูได้มีโอกาสเข้าอบรม แลกเปลี่ยนความรู้อย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารจะต้องเป็นที่ปรึกษาของครูในกรณีที่มีปัญหาทางด้านวิชาการหรือบริหารจัดการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551:61-62)

(2) การสนับสนุนงบประมาณ ทรัพยากร

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:62) เสนอแนวทางการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้แบบอิงมาตรฐาน เป็นการปรับกระบวนการจัดหลักสูตรการสอนที่แตกต่าง

ไปจากเดิม จำเป็นอย่างยิ่งที่สถานศึกษาต้องจัดทรัพยากรและปัจจัยที่เอื้อต่อการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความสำเร็จต่อการนำหลักสูตรไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่

(2.1) จัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอสำหรับการพัฒนาหลักสูตร และติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตร รวมทั้งงบประมาณเพื่อใช้ในการพัฒนาบุคลากร และจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ

(2.2) ส่งเสริมสนับสนุนให้มีสื่อวัสดุอุปกรณ์และเอกสารต่างๆ อย่างเพียงพอ เป็นปัจจุบันและสอดคล้องกับความต้องการ

(2.3) จัดสรรการใช้ทรัพยากรของสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสมและคุ้มค่า โดยเฉพาะด้านการใช้อาคารสถานที่ต่าง ๆ เช่น คำนึงถึงขนาดของห้องเรียนและจำนวนห้องเรียน ห้องสมุด ที่เอื้ออำนวยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ และบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ

(2.4) บริหารทรัพยากรบุคคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การจัดครูเข้าสอนได้สอนตรงตามความรู้ความสามารถ และความถนัด รวมทั้งการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

(3) การดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม

การจะส่งเสริมให้การจัดทำและใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่างๆ ภายในสถานศึกษา และสร้างเครือข่ายระหว่างสถานศึกษา โดยกระทรวงศึกษาธิการ (2551:63) ได้เสนอแนวทางในการดำเนิน ดังนี้

(3.1) ให้ฝ่ายต่างๆ ทั้งผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร ครู และนักเรียน ได้มีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนาหลักสูตร และตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษา

(3.2) ผู้บริหารสถานศึกษาต้องสร้างบรรยากาศการร่วมคิด ร่วมทำ สถานศึกษาควรจัดสรรเวลาให้ครูได้วางแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน ทำงานโดยใช้กระบวนการกลุ่ม พยายามลดภาระงานอื่นๆ ของครู โดยให้มุ่งที่งานสอนเป็นหลัก

(3.3) สร้างเครือข่ายให้เกิดการมีส่วนร่วม และการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ทั้งเครือข่ายภายใน เครือข่ายภายนอก และเครือข่ายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

(4) การส่งเสริมสนับสนุนทางวิชาการ

ความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับบรรยากาศทางวิชาการ ซึ่งสถานศึกษาจะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดขึ้น โดยดำเนินการ ดังนี้

(4.1) จัดระบบการบริหารงานทางวิชาการที่มีประสิทธิภาพ ทั้งเรื่องการจัดกลุ่มผู้เรียนและโครงการที่จะส่งเสริมการเรียนรู้และคุณธรรม การจัดทำตารางสอนของสถานศึกษา การลงโทษและให้รางวัลผู้เรียน

(4.2) สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ทั้งห้องสมุด แหล่งการเรียนรู้ มุมค้นคว้าแก่ครูผู้สอนและนักเรียน การพัฒนาสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน

(4.3) สนับสนุนให้มีระบบข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นเพื่อใช้ในการพัฒนาหลักสูตร เพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ ครูสามารถนำสภาพปัญหาต่างๆ บูรณาการเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ในห้องเรียน

(4.4) ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อบริหารจัดการความรู้ในส่วนที่เป็นประสบการณ์ในตัวครู นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้หรือบริหารชั้นเรียนอย่างเหมาะสม

(4.5) ส่งเสริมสนับสนุน ให้มีการนำเสนอหรือเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ให้เพื่อนครู และบุคลากรทางการศึกษา ได้เรียนรู้นวัตกรรมใหม่ๆ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 63)

2) การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่างๆ อาทิ ฝ่ายบริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน โดยกระทรวงศึกษาธิการ (2551:37-38) ได้เสนอขั้นตอนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ดังนี้

(1) แต่งตั้งคณะกรรมการ/ คณะทำงาน โดยคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน

(2) วิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา อาทิ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น ข้อมูลจากการวิเคราะห์ สภาพ ปัญหา จุดเน้น ความต้องการของชุมชนและของสถานศึกษาแต่ละแห่ง ตลอดจนความต้องการของผู้เรียน

(3) จัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยพิจารณาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญได้แก่ วิสัยทัศน์ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์

โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา (เวลาเรียน รายวิชาพื้นฐาน/เพิ่มเติม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน) คำอธิบายรายวิชา และเกณฑ์การจบหลักสูตร พร้อมทั้งนี้สถานศึกษาจะต้องจัดทำเอกสาร ระเบียบการวัดผลประเมินผล เพื่อใช้ควบคู่กับหลักสูตรสถานศึกษา

(4) คณะกรรมการสถานศึกษา นำเสนอร่างเอกสารหลักสูตรสถานศึกษา และระเบียบการวัดประเมินผล ต่อคณะกรรมการสถานศึกษาเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ แล้วให้จัดทำเป็นประกาศหรือคำสั่งเรื่องให้ใช้หลักสูตรสถานศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาและประธานกรรมการสถานศึกษาเป็นผู้ลงนาม

(5) ใช้หลักสูตรสถานศึกษา โดยครูผู้สอนนำหลักสูตรสถานศึกษาไป กำหนดโครงสร้างรายวิชาและออกแบบหน่วยการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตาม เป้าหมาย

(6) วิจัยและ ติดตามผลการใช้หลักสูตร: ดำเนินการติดตามผลการใช้ หลักสูตรอย่างต่อเนื่องเป็นระยะๆ เพื่อนำผลจากการติดตามมาใช้เป็นข้อมูลพิจารณาปรับปรุง หลักสูตรให้มีคุณภาพ และมีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

3) การกำกับ ดูแลคุณภาพระดับสถานศึกษา

เพื่อสร้างความมั่นใจแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชนว่า ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้ มีคุณภาพตามที่คาดหวังตามที่กำหนดในมาตรฐานการเรียนรู้ และเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนตาม ความคาดหวังของสถานศึกษา การกำกับดูแลคุณภาพของการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและ การนำหลักสูตรไปใช้จึงเป็นสิ่งจำเป็น กระทรวงศึกษาธิการ (2551:63-64) จึงเสนอแนวทางให้ สถานศึกษาสามารถดำเนินการได้หลายแนวทาง ได้แก่

(1) การนิเทศ ติดตาม การใช้หลักสูตร

การนิเทศ ติดตามการใช้หลักสูตร เป็นกระบวนการสำคัญที่สถานศึกษา ใช้ในการควบคุมคุณภาพ โดยใช้เทคนิควิธีการที่หลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการ ติดตาม สถานศึกษาควรจัดให้มีแผนนิเทศ กำกับ ติดตาม การใช้หลักสูตรอย่างเป็นระบบ ดำเนินการให้กระบวนการนิเทศเป็นวัฒนธรรมในการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยควรดำเนินการดังนี้

(1.1) ร่วมกันกำหนดความต้องการในการรับการนิเทศ หรือกำกับ ติดตาม

(1.2) สร้างความเข้าใจและทัศนคติเกี่ยวกับการนิเทศ ติดตามการใช้หลักสูตรในเชิงบวกแก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา

(1.3) กำหนดข้อตกลงเพื่อการขับเคลื่อน การนิเทศติดตามร่วมกัน และมีแผนการดำเนินการอย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม

(1.4) ผู้บริหารสถานศึกษาต้องดำเนินการให้มีการนิเทศ ติดตาม อย่างเป็นระบบ ครบวงจร ทั้งในระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา อย่างต่อเนื่องและครอบคลุม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551:64)

(2) การประกันคุณภาพภายใน

สถานศึกษาต้องจัดระบบประกันคุณภาพที่เน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ดังนั้นต้องมีการดำเนินการประกันคุณภาพอย่างต่อเนื่อง โดยมีแผนพัฒนาคุณภาพ มีเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจน แผนปฏิบัติการต้องเน้นผลคุณภาพผู้เรียน มีการรายงานผลเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง และนำผลมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551:64)

(3) การวิจัย และติดตามผลการใช้หลักสูตร

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:65-66) ได้เสนอแนวทางการวิจัยว่า จะเป็นที่มาของข้อมูลข่าวสารที่แม่นยำ แสดงจุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา สาเหตุ และแนวทางปรับปรุงพัฒนาให้สถานศึกษาสามารถจัดหลักสูตรการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นสถานศึกษาควรดำเนินการวิจัย ดังนี้

(3.1) การวิจัยพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา มุ่งเน้นการวิจัยเพื่อนำผลมาประกอบการพิจารณาปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาให้เหมาะสม สอดคล้องกับผู้เรียนและความต้องการของผู้ปกครองชุมชน

(3.2) การวิจัย ประเมินผลการใช้หลักสูตร การประเมินผลการใช้หลักสูตรเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งสถานศึกษาจะต้องมีความตระหนักในการปรับปรุงหรือพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง กระบวนการประเมินผลการใช้หลักสูตรสามารถดำเนินการได้ทั้งระหว่างการใช้หลักสูตร และเมื่อนำหลักสูตรไปใช้เรียบร้อยแล้ว หรือการติดตามจากผลผลิตของหลักสูตร คือ ผู้เรียนที่จบการศึกษาตามหลักสูตรนั่นเอง เพื่อให้การประเมินผลการใช้หลักสูตรบรรลุเป้าหมายของการควบคุมคุณภาพสถานศึกษาควรจัดให้มีการประเมินทั้งระบบ

2.3 หลักสูตรสถานศึกษา

สถานศึกษาเป็นหน่วยงานที่จัดการศึกษาเป็นแหล่งของการแสวงหาความรู้จึงต้องมีหลักสูตรเป็นของตนเอง คือหลักสูตรสถานศึกษาต้องครอบคลุมภาระงานการจัดการศึกษาทุกด้าน หลักสูตรสถานศึกษาจึงประกอบด้วยการเรียนรู้ทั้งหมดเป็นประสบการณ์อื่นๆ ที่สถานศึกษาแต่ละแห่งวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียนซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมของบุคลากรและผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาหลักสูตรสถานศึกษา เป็นแบบแผนหรือแนวทางหรือข้อกำหนดของการจัดการ ที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถโดยส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตนรวมถึงระดับขั้นของมวลประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้สะสมซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้ประสบการณ์สำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ชุมชน สังคม และโลกอย่างมีความสุข

นักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาได้ให้ความหมายของ หลักสูตรสถานศึกษาไว้ดังนี้

กรมวิชาการ (2545:5) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรสถานศึกษาไว้ว่า เป็นแผนหรือแนวทาง หรือข้อกำหนดของการศึกษาที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ โดยส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตน รวมถึงลำดับขั้นของมวลประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้สะสม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียน นำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้ ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ชุมชน สังคม และโลกอย่างมีความสุข ดังนั้นหลักสูตรสถานศึกษาจึงประกอบด้วย การเรียนรู้ และประสบการณ์อื่นๆ ที่สถานศึกษาแต่ละแห่งวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยจะต้องจัดทำสาระการเรียนรู้ทั้งรายวิชาที่เป็นพื้นฐาน และรายวิชาที่ต้องการเรียนเพิ่มเติม เป็นรายปี หรือรายภาค จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกภาคเรียน และกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์จากจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พันธณี วิหคโต (2545) กล่าวว่า หลักสูตรสถานศึกษาหมายความถึง การเรียนรู้ทั้งหมด และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สถานศึกษาแต่ละแห่งกำหนดขึ้นเป็นกรอบ หรือแนวทางของการจัดการศึกษา เพื่อที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะ กระบวนการ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามจุดหมายของหลักสูตร โดยได้รับการส่งเสริม และพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพสูงสุดของแต่ละบุคคล

เป็รื่อง จันดา (2549) ได้กล่าวว่า หลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง แผนหรือแนวทางหรือข้อกำหนด ที่เป็นมวลประสบการณ์ต่างๆ ที่จะนำมาใช้ในการจัดการศึกษาที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ โดยส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตนตามที่

สถานศึกษาแต่ละแห่งวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้เป็นไปตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่สอดคล้องจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กำหนดไว้โดยประกอบไปด้วย วิสัยทัศน์ เป้าหมาย หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย ตลอดจนการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ อันแสดงถึงประสิทธิผลที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ

จากความหมายของหลักสูตรสถานศึกษา ตามทัศนะของนักการศึกษาดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า หลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง แผนหรือข้อกำหนด ของมวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดจากการร่วมกันจัดทำของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและนำมาใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตนเองให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน และท้องถิ่น

2.4 ความสำคัญและความจำเป็นของหลักสูตรสถานศึกษา

สถานศึกษาจำเป็นต้องจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตามกรอบของหลักสูตรแกนกลางที่กรมวิชาการกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสถานศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จากมาตรา 27 ที่ซึ่งกำหนดไว้ว่า

“ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแนวทางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ และให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับปัญหาในชุมชนและสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ”

จะเห็นว่ามาตรา 27 เป็นการกำหนดแนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสถานศึกษา โดยให้สถานศึกษาจัดทำสาระของหลักสูตร จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในส่วนที่เกี่ยวกับปัญหาในชุมชนและสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ รวมทั้งทำหลักสูตรให้เป็นไปตามความ

ต้องการของผู้เรียน (มนนิภา ชูติบุตร. 2538:16–18) อีกทั้งยังเป็นการเน้นย้ำให้โรงเรียนจะต้องนำสิ่งที่เป็นจุดเด่น เอกลักษณะ ปัญหา หรือความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาใช้ในการทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษา

ตามหลักการของหลักสูตรนั้น หลักสูตรที่สร้างขึ้นจำเป็นต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหา และสนองความต้องการของสังคมที่ใช้หลักสูตรนั้นๆ ด้วยเหตุนี้หลักสูตรที่สร้างขึ้นมุ่งหมายในการตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้มากที่สุด ท้องถิ่นและชุมชนมีสภาพที่แตกต่างกัน การพัฒนาแต่ละท้องถิ่นก็ต้องมีความแตกต่างกัน เพื่อจะทำหลักสูตรระดับชาติไปใช้กับท้องถิ่นก็ไม่ทันกับความเจริญของเทคโนโลยี สถานศึกษาจึงต้องจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเอง

2.5 จุดมุ่งหมายที่สำคัญของหลักสูตรสถานศึกษา

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการทำหลักสูตรสถานศึกษาขึ้นนั้น มีนักวิชาการได้เสนอไว้ ดังนี้ กรมวิชาการ (2545) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายที่สำคัญของหลักสูตรสถานศึกษา คือ

1) หลักสูตรสถานศึกษา ควรพัฒนาผู้เรียนให้เรียนรู้อย่างมีความสุข เพื่อให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะการเรียนรู้ที่สำคัญๆ มีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล มีโอกาสใช้ข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยีสื่อสาร หลักสูตรสถานศึกษาควรส่งเสริมจิตใจที่อยากรู้ อยากรูเห็น สร้างความมั่นใจและให้กำลังใจในการเรียนรู้ และเป็นบุคคลที่สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

2) หลักสูตรสถานศึกษาควรส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ จริยธรรม สังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะพัฒนาผู้เรียนให้มีความเข้าใจและศรัทธาในตัวเอง เชื่อในตัวเอง และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีอิทธิพลต่อตัวบุคคลและสังคม สถานศึกษาต้องพัฒนาหลักคุณธรรม และความเป็นอิสระของผู้เรียนมีความพร้อมในการเป็นขี้อุปโภคที่ตัดสินใจแบบมีข้อมูลและเป็นอิสระเข้าใจในความรับผิดชอบที่มีต่อสังคมโดยรวม สามารถช่วยพัฒนาสังคมให้เป็นธรรม มีความเสมอภาค มีความตระหนัก เข้าใจ และยอมรับสภาพแวดล้อมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ ยึดมั่นในข้อตกลงร่วมกันต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในระดับส่วนตน ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลก

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545) กล่าวว่า สถานศึกษาจะต้องทำงานร่วมกับครอบครัวและชุมชน ท้องถิ่น วัด หน่วยงานและสถานศึกษาทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมายสำคัญของหลักสูตร 2 ประการ ดังนี้

1) หลักสูตรสถานศึกษา ควรพัฒนาผู้เรียนให้เรียนรู้อย่างมีความสุข เพื่อให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะการเรียนรู้ที่สำคัญๆ มีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล มีโอกาสใช้ข้อมูล

สารสนเทศ และเทคโนโลยีสื่อสาร หลักสูตรสถานศึกษาควรส่งเสริมจิตใจที่อยากรู้ อยากเห็น สร้างความมั่นใจและให้กำลังใจในการเรียนรู้และเป็นบุคคลที่สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

2) หลักสูตรสถานศึกษาควรส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ จริยธรรม สังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความเข้าใจและศรัทธาในความเชื่อของตน ความเชื่อ และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีอิทธิพลต่อบุคคลและสังคมสถานศึกษาควรต้องพัฒนาหลักคุณธรรมและความอิสระของผู้เรียน มีความพร้อมในการเป็นผู้บริโภคที่ตัดสินใจแบบมีข้อมูลและเป็นอิสระเข้าใจในความรับผิดชอบที่มีต่อสังคมโดยรวม สามารถช่วยพัฒนาสังคมให้ความเป็นธรรม มีความเสมอภาค มีความตระหนัก เข้าใจ และยอมรับที่ตนดำรงอยู่ได้ ยึดมั่นในข้อตกลงร่วมกันต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในระบบส่วนตน ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลก

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการที่เปิดโอกาสให้โรงเรียนพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นใน 5 ลักษณะ คือ

1. การปรับปรุงกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรระดับนี้ โรงเรียนสามารถทำได้กับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้หลักสูตรสถานศึกษา โดยไม่ทำให้วัตถุประสงค์ ขอบข่ายเนื้อหาและคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางเปลี่ยนแปลงไป

2. การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหาเป็นการลดหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหาจากหัวข้อหรือขอบข่ายที่ระบุไว้ในคำอธิบายของกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทั้งนี้ ต้องไม่ทำให้จุดประสงค์ขอบข่าย เนื้อหา และคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรเปลี่ยนแปลงไป

3. การจัดทำเนื้อหาวิชา รายวิชาใหม่ โรงเรียนสามารถจัดทำคำอธิบายในกลุ่มสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมได้ในกรณีที่พบเนื้อหาที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้นั้นไม่ปรากฏในหลักสูตร ซึ่งไม่ต้องทำให้จุดประสงค์และคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในโครงสร้างเปลี่ยนแปลง

4. การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนลักษณะนี้เป็นการปรับปรุง เลือกลงสื่อการเรียนการสอนต่างๆ ที่มีอยู่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์และสภาพท้องถิ่น

5. การจัดทำสื่อการเรียนการสอนเพิ่มเติม เป็นการจัดทำหนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์หรือแบบฝึกหัดต่างๆ และเอกสารประกอบการเรียนการสอนอื่นๆ ที่ใช้ประกอบการเรียน การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ทั้งนี้ การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ทั้งนี้ การจัดการเรียนการสอนที่โรงเรียนจะพัฒนาขึ้นมาใหม่นี้อาจจะใช้คำอธิบายรายวิชาที่มีอยู่แล้วหรือเพิ่มเติมมาใหม่ได้ และพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่สามารถจะดำเนินการได้ทั้ง 5 ลักษณะดังกล่าวมานี้ และการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาจะต้องวิเคราะห์สภาพท้องถิ่นโดยอาศัยข้อมูล

สารสนเทศ ศูนย์ข้อมูลต่างๆ มาประกอบการพิจารณาตัดสินใจ ควรมีการดำเนินการในรูปของ คณะทำงาน

2.6 ขั้นตอนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

ในการดำเนินงานการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และนักวิชาการศึกษาหลายท่านที่ได้เสนอขั้นตอนในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาไว้ ผู้วิจัยจึงได้สรุปเป็นขั้นตอนในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ดังนี้

2.6.1 การเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา

การเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญสู่การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และการนำหลักสูตรสถานศึกษาไปใช้ ผู้วิจัยจึงได้สรุปจากขั้นตอนการดำเนินการเตรียมความพร้อมจากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และนักวิชาการหลายท่าน โดยสามารถสรุปด้านการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา ใน 2 ด้าน คือ ด้านการเตรียมความพร้อมก่อนการสร้างหลักสูตรสถานศึกษา และด้านการเตรียมความพร้อมก่อนการนำหลักสูตรสถานศึกษาไปใช้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) **ด้านการเตรียมความพร้อมก่อนการจัดทำหลักสูตร** เป็นขั้นที่มีความสำคัญ เพราะในการจัดทำหลักสูตรสถานหรือการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา จะต้องมีการเตรียมความพร้อมก่อนการสร้างหลักสูตร เพื่อให้การดำเนินงานการจัดทำหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ โดยการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษาก่อนการสร้างหลักสูตร สามารถดำเนินงานได้ดังต่อไปนี้

(1) **การศึกษา วิเคราะห์ สภาพ ปัญหา ความต้องการ ที่สอดคล้องกับท้องถิ่น** โดยสำลี รัชสุทธิ (2544: 17) ได้เสนอแนวทาง ดังนี้

(1.1) การศึกษาแนวโน้มของการพัฒนา เป็นการศึกษาสภาพของสังคมที่ท้องถิ่นนั้นๆตั้งอยู่ว่า มีแนวโน้มของการพัฒนาไปในทิศทางใด ในด้านต่างๆ ทั้งเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การศึกษา ประชากร สิ่งแวดล้อม การสื่อสาร/คมนาคม เป็นต้น

(1.2) การศึกษาความต้องการของชุมชน โดยให้ครอบคลุมบุคคลทุกฝ่ายในสังคม ไม่ว่าจะเป็น ครู ผู้ปกครอง พ่อค้า ข้าราชการ บุคลากรในโรงเรียน

(1.3) การศึกษาสิ่งที่มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา

(1.4) ศักยภาพของโรงเรียน เป็นการศึกษาศภาพทั่วไปของโรงเรียนว่า มีความพร้อมในเรื่องไหน มากน้อยเพียงใด

(2) **การสร้างความตระหนักให้แก่บุคลากรของสถานศึกษา** การเตรียมความพร้อมโดยการสร้างความตระหนักให้แก่บุคลากรของสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน นักเรียน เพื่อให้เห็นความสำคัญ และความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกันในการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา (กรมวิชาการ, 2545) โดยมีแนวทางในการดำเนินงานดังนี้

(2.1) สำรวจสภาพปัจจุบันของบุคลากร เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

(2.2) จัดทำเอกสารเกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

(2.3) จัดประชุมชี้แจง/ประชุมปฏิบัติการ เพื่อทำความเข้าใจหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

(2.4) ศึกษาดูงานจากแหล่งความรู้หลากหลาย สื่อ เอกสาร หรือศึกษาจากโรงเรียนนำร่องหรือโรงเรียนแกนนำ

(2.5) รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา ที่จะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและเห็นความจำเป็นที่จะต้องจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษา (กมล ภูประเสริฐ, 2544:32)

(3) **การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักสูตร และการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา**

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:15) เสนอแนวทางให้สถานศึกษาจะต้องมีการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง เน้นการสร้างความรู้เข้าใจแก่ครู และบุคลากรทางการศึกษาให้ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ รวมทั้งการวัดประเมินผลโดยมีมาตรฐานและตัวชี้วัดเป็นเป้าหมาย การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ การฝึกทักษะการทำงานร่วมกันเป็นทีม รูปแบบการพัฒนาบุคลากรจะต้องใช้การนิเทศทั้งแบบกลุ่ม และเป็นรายบุคคล

(3.1) มอบหมายให้มีคณะทำงานด้านการพัฒนาบุคลากร ซึ่งต้องดำเนินงานและมีบทบาทในเรื่องนี้อย่างจริงจัง และต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 15)

(3.2) การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของบุคคลากรในโรงเรียน โดยเน้นปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีปัญหาความไม่สงบเกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง (กรมวิชาการ, 2545:17) และประเมินความต้องการ ความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร และวางแผนการพัฒนาบุคลากรให้เป็นรูปธรรม ทั้งแผนระยะสั้นและแผนระยะยาว (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 15)

(3.3) ดำเนินการพัฒนาบุคลากรตามแผน ทั้งการประชุมสัมมนา การอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน โดยเฉพาะเน้นการพัฒนาครูผู้สอน

(3.4) การศึกษาหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และหลักสูตรสันติศึกษา (กรมวิชาการ, 2545:17)

(3.5) ส่งเสริม สนับสนุนให้มีมุม หรือศูนย์รวมความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้แบบอิงมาตรฐาน เพื่อการศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 15)

(3.6) ส่งเสริมให้ครูได้มีโอกาสเข้าอบรม แลกเปลี่ยนความรู้อย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารจะต้องเป็นที่ปรึกษาของครู ควรจัดให้มีการประชุมเพื่อแก้ปัญหา ตลอดจนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแสวงหาวิธีการใช้หลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 15)

(4) การดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม

การจัดทำและใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่างๆ ภายในสถานศึกษา และสร้างเครือข่ายระหว่างสถานศึกษา โดยกระทรวงศึกษาธิการ (2551: 15) ซึ่งเสนอแนวทางดำเนินงานได้ ดังนี้

(4.1) การมีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนาหลักสูตร และตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาของฝ่ายต่างๆ ทั้งผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร ครู และนักเรียน

(4.2) ผู้บริหารสถานศึกษาต้องสร้างบรรยากาศการร่วมคิด ร่วมทำ

(4.3) สถานศึกษาจัดสรรเวลาให้ครูได้วางแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทำงานโดยใช้กระบวนการกลุ่ม

(4.4) สร้างเครือข่ายให้เกิดการมีส่วนร่วม และการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษ ทั้งเครือข่ายภายใน เช่น เครือข่ายผู้ปกครอง หรือเครือข่ายภายนอก เช่น เครือข่ายสถานศึกษา

2) ด้านการเตรียมความพร้อมก่อนการนำหลักสูตรไปใช้

ในการเตรียมความพร้อมก่อนการนำหลักสูตรไปใช้นั้น สิ่งสำคัญคือ การวางแผนการดำเนินงานให้ชัดเจน โดยมีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

(1) **ดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการของสถานศึกษา** ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการว่า ด้วยคณะกรรมการการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรสันติศึกษาสู่สถานศึกษา โดยกระทรวงศึกษาธิการ (2551: 15) ได้เสนอขั้นตอนในการดำเนินงานดังนี้

- 1) แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษา
- 2) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการระดับกลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

(2) **การเผยแพร่ความรู้ด้านวิชาการ** โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่รับผิดชอบในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร การเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายและทุกระดับมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตร การบริหารจัดการหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน พร้อมทั้งบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน โดยกระทรวงศึกษาธิการ (2551: 16) ได้เสนอการดำเนินการในหลายลักษณะ ดังนี้

(2.1) ประชาสัมพันธ์เรื่องหลักสูตรอย่างต่อเนื่องเป็นระยะๆ ผ่านสื่อต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรในแง่มุมต่าง ๆ

(2.2) เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร การเรียนการสอน ต้องเป็นไปอย่างกว้างขวาง ต่อเนื่อง ผ่านสื่อต่าง ๆ ที่จะเข้าถึงผู้เกี่ยวข้องได้มากที่สุด

(2.3) จัดทำคลังความรู้ที่ครูและบุคลากรทางการศึกษาสามารถค้นคว้าแสวงหาความรู้ในเรื่องต่าง ๆ

(2.4) เปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยจัดให้ครู และบุคลากรทางการศึกษา ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เช่น การประชุมสัมมนาทางวิชาการ การประกวดผลงานดีเด่นเกี่ยวกับหลักสูตร ตัวอย่างแนวปฏิบัติที่ดี (Best practice) ในเรื่องการเรียนการสอนของโรงเรียนต่าง ๆ เป็นต้น

(3) การจัดสรรงบประมาณ ทรัพยากร

การจัดสรรงบประมาณ ทรัพยากร เป็นการปรับกระบวนการจัดการหลักสูตรการสอนที่แตกต่างไปจากเดิม จำเป็นอย่างยิ่งที่สถานศึกษาต้องจัดทรัพยากรและปัจจัยที่เอื้อต่อการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความสำเร็จต่อการนำหลักสูตรไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยกระทรวงศึกษาธิการ (2551: 17) ได้เสนอแนวทาง ได้แก่

(3.1) จัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอสำหรับการพัฒนาหลักสูตร และติดตามประเมินผล การใช้หลักสูตร รวมทั้งงบประมาณเพื่อใช้ในการพัฒนาบุคลากร และจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ

(3.2) ส่งเสริมสนับสนุนให้มีสื่อวัสดุอุปกรณ์และเอกสารต่างๆ อย่างเพียงพอ เป็นปัจจุบัน และสอดคล้องกับความต้องการ ให้มีห้องเรียน สถานที่เรียน และห้องพิเศษต่างๆ เช่น ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ ห้องเรียนคอมพิวเตอร์ โรงฝึกงาน ห้องสมุด แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ห้องประชุมขนาดต่างๆ สนามกีฬา และโรงยิม เป็นต้น

(3.3) จัดสรรการใช้ทรัพยากรของสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสมและคุ้มค่า โดยเฉพาะด้านการใช้อาคารสถานที่ต่าง ๆ เช่น คำนึงถึงขนาดของห้องเรียนและจำนวนห้องเรียน ห้องสมุดที่เอื้ออำนวย ให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ

(3.4) บริหารทรัพยากรบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การจัดครูเข้าสอนเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบเพราะครูจะเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างมากในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จึงควรจัดให้ครูได้สอนตรงตามความรู้ความสามารถ และความถนัด รวมทั้งการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

การเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา เป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการสร้างหลักสูตรอย่างเป็นระบบ มีการเตรียมความพร้อมของทุกฝ่าย จัดสรรงบประมาณ และทรัพยากรอย่างเพียงพอ เพื่อให้เกิดหลักสูตรที่มีคุณภาพ เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับผู้เรียน

2.6.2 การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษานี้ เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนได้จัดทำหลักสูตร ทั้งการกำหนดวิสัยทัศน์ สมรรถนะผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ การกำหนดโครงสร้าง โดยทั่วไปนั้น ดำเนินการโดยคณะกรรมการ หรือคณะทำงาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 41- 65) ซึ่งหลักสูตรบูรณาการนี้ต้องใช้องค์ประกอบที่สำคัญหลายประการเพื่อสร้างการเชื่อมโยงความรู้ (Jacob, 1989 อ้างถึงใน Lake, 2000) ได้แก่

1. ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Centered) เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. เนื้อหาที่มีความหมาย (Meaningful Content) เน้นทักษะพื้นฐาน เนื้อหา และทักษะการคิดระดับสูง สร้างความเข้าใจในเนื้อหาอย่างลุ่มลึก
3. มีทางเลือกเพื่อเรียนรู้ (Choice for learning) เรียนรู้หัวข้อหลักและความคิดรวบยอดที่มีความหมาย
4. มีกิจกรรมที่หลากหลาย (Multiple Activities) เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับประสบการณ์จริง
5. การจัดเวลาที่เหมาะสม ปรับตามแบบการเรียนรู้และศักยภาพของผู้เรียน
6. การจัดสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ให้เชื่อมโยงกับศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ ที่ท้าทายต่อความสามารถ สร้างแรงจูงใจต่อผู้เรียน
7. การกำหนดภาระงานที่หลากหลาย (Multitasking) เพื่อให้โอกาสผู้เรียนประยุกต์ใช้ความรู้
8. การใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้
9. มียุทธวิธีการประเมินที่แตกต่างกัน ใช้การประเมินตามสภาพจริงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้

การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษานี้ เป็นขั้นตอนที่โรงเรียนได้จัดทำหลักสูตรเป็นของสถานศึกษา โดยหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และนักวิชาการหลายท่าน ได้เสนอแนวทางในการจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษาที่มีขั้นตอนที่คล้ายคลึงกัน โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

1) การกำหนดวิสัยทัศน์ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

(1) การกำหนดวิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 41) ได้กำหนดวิสัยทัศน์หลักสูตรไว้ในระดับชาติ เพื่อให้สถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกแห่งใช้เป็นทิศทางในการจัดการศึกษาของตน เพื่อพัฒนาไปสู่เป้าหมายเดียวกัน อย่างไรก็ตาม สถานศึกษายังต้องกำหนดความต้องการหรือจุดที่ต้องการเน้นเพิ่มเติมเกี่ยวกับท้องถิ่นในวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาได้ โดยชนันท ธาตุทอง (2550:46-47) ได้เสนอแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูล ต่อไปนี้

1.1 ศึกษา วิเคราะห์ วิสัยทัศน์หลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

1.2 ศึกษากรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น

1.3 ศึกษาข้อมูลความต้องการ จุดเน้นของท้องถิ่นและโรงเรียน

2 กำหนดคำสำคัญที่มุ่งบอกถึงเจตนารมณ์ อุดมการณ์ หลักการ ความเชื่อ อนาคตที่พึงประสงค์ที่จะพัฒนาผู้เรียนไปสู่จุดหมายของหลักสูตร

3 ลักษณะของวิสัยทัศน์ที่สมบูรณ์ ควรประกอบด้วยประเด็นต่อไปนี้

3.1 สอดคล้องกับจุดหมาย หลักการของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

3.2 สอดคล้องกับกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น

3.3 แสดงภาพอนาคตของผู้เรียนที่ครอบคลุมสภาพความต้องการของโรงเรียน ชุมชน และท้องถิ่น

3.4 ใช้ภาษากระทัดรัด ชัดเจน สามารถปฏิบัติได้

(2) **สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน** กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 41) ได้กำหนดสมรรถนะจำเป็นพื้นฐาน 5 ประการที่ผู้เรียนพึงมีซึ่งกำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สมรรถนะเหล่านี้ได้หลอมรวมอยู่ในมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิดความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

(3) **คุณลักษณะอันพึงประสงค์** กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 41) กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางนั้น เป็นคุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์ สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ นอกจากนี้ หากโรงเรียนเห็นถึงความสำคัญจำเป็น อาจกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมได้

2) การกำหนดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา

องค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งของหลักสูตรสถานศึกษา คือ โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา ในการกำหนดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 42-44) ได้เสนอแนวทางในการพิจารณาในเรื่องต่อไปนี้

(1) การกำหนดรายวิชา

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 42) ได้จัดแบ่งองค์ความรู้และทักษะตามมาตรฐานการเรียนรู้ไว้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพ และเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ

สถานศึกษาจะต้องนำความรู้และทักษะตามมาตรฐานการเรียนรู้ของแต่ละ “กลุ่มสาระการเรียนรู้” (Learning areas) ไปจัดทำเป็น “รายวิชา” (Courses) และกำหนดรหัสวิชา พร้อมทั้งตั้งชื่อรายวิชาให้สะท้อนสิ่งที่สอนในรายวิชานั้น ๆ ประเภทรายวิชา โดยในการกำหนดรายวิชานั้น แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. รายวิชาพื้นฐาน: เป็นรายวิชาที่เปิดสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลาง ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้เรียนทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องเรียนรู้

2. รายวิชาเพิ่มเติม: เป็นรายวิชาที่สถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถเปิดสอนเพิ่มเติมจากสิ่งที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลาง เพื่อให้สอดคล้องกับจุดเน้น ความต้องการและความถนัดของผู้เรียนหรือความต้องการของท้องถิ่น

(2) การกำหนดรหัสวิชา เพื่อให้เกิดความสะดวกและความเข้าใจตรงกันในการสื่อสาร สถานศึกษาจำเป็นต้องกำหนดรหัสวิชาอย่างเป็นระบบ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 42)

(3) การกำหนดเวลาเรียน หลักสูตรแกนกลางได้กำหนดโครงสร้างเวลาเรียนพื้นฐาน และเงื่อนไขในการกำหนดเวลาเรียนสำหรับสถานศึกษาเพื่อประกอบการพิจารณาในการจัดเวลาเรียนของสถานศึกษาให้เหมาะสมกับบริบทของตนได้อย่างหลากหลาย โดยพิจารณาจากความพร้อมของสถานศึกษา ความต้องการ/ จุดเน้นของสถานศึกษา และความต้องการของผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 42)

3) การจัดทำคำอธิบายรายวิชา

เมื่อสถานศึกษากำหนดรายวิชาที่จะเปิดสอนในแต่ละปี/ ภาคเรียน เรียบร้อยแล้ว จะต้องเขียนคำอธิบายรายวิชา ทั้งรายวิชาพื้นฐาน และรายวิชาเพิ่มเติมไว้ในหลักสูตรสถานศึกษาด้วย เพื่อเป็นประโยชน์ในการสื่อสารแก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งครูผู้สอนแต่ละระดับชั้น และบุคคลภายนอก หรือใช้ประโยชน์ในการเทียบโอน

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 46-49) ได้กำหนดการเขียนคำอธิบายรายวิชาประกอบด้วย รหัสวิชา ชื่อรายวิชา กลุ่มสาระการเรียนรู้ระดับชั้น เวลาเรียน/หน่วยกิต พร้อมทั้งคำอธิบายให้ทราบว่าเมื่อเรียนรายวิชานั้นแล้วผู้เรียนจะมีความรู้ ทักษะ คุณลักษณะหรือเจตคติอะไร ซึ่งอาจ

ระบุให้ทราบถึงกระบวนการเรียนรู้ หรือประสบการณ์สำคัญที่ผู้เรียนจะได้รับด้วยก็ได้ ส่วนท้ายของ คำอธิบายรายวิชาให้ใส่รหัสตัวชี้วัด (รายวิชาพื้นฐาน) หรือผลการเรียนรู้ (รายวิชาเพิ่มเติม) กำกับไว้ด้วย

การเขียนคำอธิบายรายวิชา เขียนเป็นความเรียงโดยระบอบองค์ความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะที่ต้องการให้ผู้เรียนบรรลุตามตัวชี้วัด ในรายวิชาพื้นฐาน หรือผลการเรียนรู้ใน รายวิชาเพิ่มเติมและระบุรหัสตัวชี้วัดหรือผลการเรียนรู้ไว้ส่วนท้ายของรายวิชานั้น ๆ โดยลักษณะ ของคำอธิบายรายวิชาต้องสะท้อนตัวชี้วัดและครอบคลุมทุกตัวชี้วัดชั้นปี กำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ อะไร ผู้เรียนสามารถทำอะไรได้ และผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 48) โดยมีวิธีการเขียน คำอธิบายรายวิชาดังนี้

1. วิเคราะห์ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลางทุกตัวชี้วัด
2. กำหนดความรู้ที่เป็นสาระการเรียนรู้ ทักษะ/กระบวนการ และคุณลักษณะอันพึง ประสงค์
3. จัดกลุ่มตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์ สอดคล้องและเชื่อมโยง
4. เรียบเรียงเป็นความเรียงให้เป็นคำอธิบายรายวิชา ตามรูปแบบของคำอธิบายรายวิชา
5. การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ครูต้องมีความรู้ ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียนว่าโรงเรียนต้องการที่จะจัดอย่างไร
6. การกำหนดเกณฑ์การจบการศึกษา มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเกณฑ์การจบ การศึกษา
7. การตรวจสอบหลักสูตรสถานศึกษา มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการ ตรวจสอบหลักสูตรสถานศึกษา

4) กำหนดเกณฑ์การจบหลักสูตร ระเบียบและเอกสารการวัดและประเมินผล

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 48) ได้กำหนดเกณฑ์การจบหลักสูตร ต้องคำนึงถึงข้อ ต่อไปนี้

1. กำหนดเกณฑ์การจบหลักสูตร อิงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. จัดทำระเบียบว่าด้วยการวัดและประเมินผลการ

3. จัดทำเอกสารบันทึกผลและรายงานผลการเรียนรู้ สถานศึกษาต้องจัดทำเอกสารหลักฐานเพื่อแสดงผลการเรียนรู้ ได้แก่ 1) ระเบียบแสดงผลการเรียนรู้ 2) ประกาศนียบัตร และ 3) แบบรายงานผู้สำเร็จการศึกษา โดยใช้แบบพิมพ์ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

5) การจัดทำหน่วยการเรียนรู้

การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ เป็นขั้นตอนที่ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ นำเอาคำอธิบายรายวิชาที่ได้จัดทำขึ้น มาจัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ครูผู้สอนต้องมีความรอบคอบสำคัญในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน ท้องถิ่น และชุมชน โดยอิงกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และหลักสูตรสันติศึกษา โดยผู้วิจัยจึงได้นำขั้นตอนในการจัดทำหน่วยการเรียนรู้จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 38-39) ที่ได้เสนอแนวทางในการจัดทำหน่วยการเรียนรู้อิงมาตรฐาน 2 วิธี ดังนี้

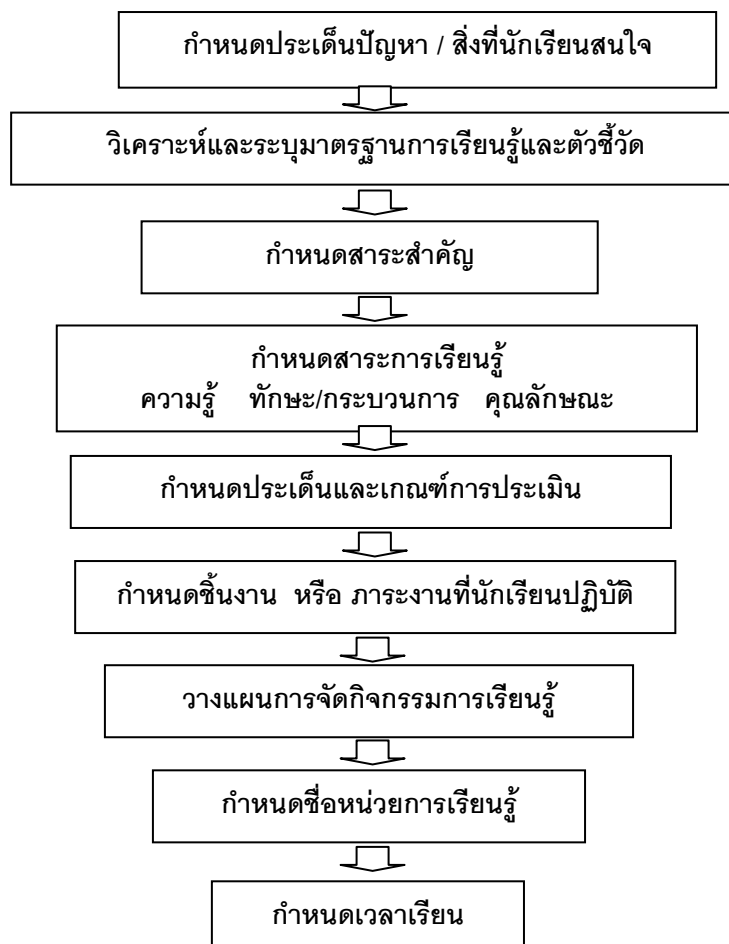
วิธีที่ 1 กำหนดประเด็น/หัวเรื่อง แล้วจึงวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด แนวคิดหนึ่งของการกำหนดหน่วยการเรียนรู้ คือ การกำหนดประเด็น/ หัวเรื่อง (theme) ซึ่งสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้ต่างๆ เข้ากับชีวิตจริงของผู้เรียน ประเด็นที่จะนำมาใช้เป็นกรอบในการกำหนดหน่วยการเรียนรู้ ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ ความคิดรวบยอด หลักการของศาสตร์ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เรียน

ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทั่วไป ที่อาจเชื่อมโยงไปสู่ผลที่เกิดขึ้นทั้งทางบวกและทางลบจากประเด็นปัญหานั้น ทั้งนี้ การกำหนดประเด็นอาจพิจารณาจากคำถามต่อไปนี้

- 1) ผู้เรียนสนใจอะไร/ ปัญหาที่สนใจศึกษา
- 2) ผู้เรียนมีความสนใจ ประสบการณ์ และความสามารถในเรื่องอะไร
- 3) หัวเรื่องสอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษาและความต้องการของชุมชนหรือไม่
- 4) ผู้เรียนควรได้รับการพัฒนาที่เหมาะสมในด้านใดบ้าง
- 5) มีสื่อ/แหล่งการเรียนรู้เพียงพอหรือไม่
- 6) หัวเรื่องที่เลือก เหมาะสมและสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์การเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ได้หลากหลายหรือไม่

โดยขั้นตอนในการจัดทำหน่วย โดยการกำหนดประเด็น/หัวเรื่อง แล้วจึงวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด ควรมีลักษณะตามแสดงดังแผนภูมิ ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 แสดงการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ วิธีที่ 1

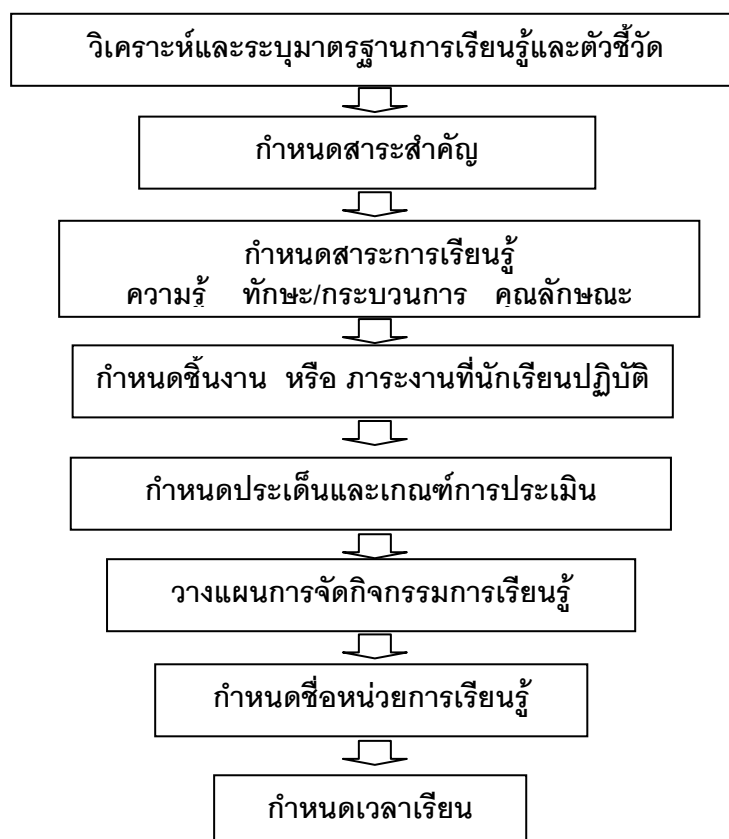
ที่มา: กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 38-39)

วิธีที่ 2 กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

การสร้างหน่วยการเรียนรู้วิธีนี้ ใช้วิธีการหลอมรวมตัวชี้วัดต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ใน
คำอธิบายรายวิชา

แผนภูมิที่ 2 แสดงการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ วิธีที่ 2

ที่มา: กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 38-39)

โดยในแต่ละขั้นตอน มีวิธีการดำเนินงานดังนี้

(1) **กำหนดประเด็นปัญหา / สิ่งที่น่าสนใจ** การกำหนดหัวเรื่อง (Theme) หัวเรื่องในที่นี้จะต้องมีขอบเขตที่กว้างขวาง ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับศาสตร์แขนงต่างๆ ได้ ครูสามารถกำหนดหัวเรื่องได้จากการวิเคราะห์ มาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร สาระการเรียนรู้ ทรัพยากร ในท้องถิ่นหรือชุมชน ประเด็นปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม (วลัย พานิช, 2544: 159-160) โดยกระทรวงศึกษาธิการ (2551: ออนไลน์) ได้เสนอแนวทางในการกำหนดประเด็นที่จะนำมาใช้เป็นกรอบ ในการกำหนดหน่วยการเรียนรู้ ควรมีลักษณะดังนี้ คือ 1) ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ ความคิดรวบยอด หลักการของศาสตร์ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เรียน 2) ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทั่วไป ที่อาจเชื่อมโยงไปสู่ผลที่เกิดขึ้นทั้งทางบวกและทางลบจากประเด็นปัญหานั้นทั้งนี้ การกำหนดประเด็นอาจพิจารณาจากคำถาม อาทิ ผู้เรียนสนใจอะไร/ ปัญหาที่สนใจศึกษา ผู้เรียน

มีความสนใจ ประสบการณ์ และความสามารถในเรื่องอะไรหัวข้อเรื่องสอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษาและความต้องการของชุมชนหรือไม่ ผู้เรียนควรได้รับการพัฒนาที่เหมาะสมในด้านใดบ้างมีสื่อ/แหล่งการเรียนรู้เพียงพอหรือไม่

(2) **การวิเคราะห์และระบุมาตรฐานการเรียนรู้/ ตัวชี้วัด** กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 38) กำหนดการวิเคราะห์และระบุมาตรฐานการเรียนรู้/ ตัวชี้วัด ที่เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนสำหรับหน่วยนั้น ๆ ซึ่งอาจมาจากกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกันหรือต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สอดคล้องกัน มาตรฐานการเรียนรู้/ ตัวชี้วัด อาจมีการสอนหรือฝึกซ้ำให้เกิดการความชำนาญ และมีความรู้กว้างขวางขึ้นในหน่วยการเรียนรู้มากกว่า 1 หน่วยได้

(3) **การกำหนดสาระสำคัญ** เป็นความรู้ ความคิด ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง หรือความรู้ที่เป็นแก่น เป็นหลักการของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่เกิดจากการหลอมรวมของมาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัดในหน่วยการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 38)

(4) **กำหนดสาระการเรียนรู้ ความรู้ ทักษะ/กระบวนการและคุณลักษณะอันพึงประสงค์** สาระการเรียนรู้ที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด ประกอบด้วยสาระการเรียนรู้/ตัวชี้วัดมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ส่วนในด้านสมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนวิเคราะห์ได้จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และกลุ่มสาระการเรียนรู้ ตลอดจนสอดคล้องกับทักษะ/กระบวนการตามธรรมชาติวิชา ซึ่งเป็นผลมาจากการนำมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 38)

(5) **กำหนดชิ้นงาน หรือ ภาระงานที่นักเรียนปฏิบัติ** กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 38) กำหนดให้ว่า ชิ้นงานหรือภาระงาน อาจเป็นสิ่งที่ผู้สอนกำหนดให้ หรือผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันกำหนดขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติในแต่ละหน่วย ชิ้นงานหรือภาระงานต้องแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการในการเรียนรู้ของผู้เรียน ได้ใช้ความรู้ที่ลึกซึ้ง ใช้ทักษะ/กระบวนการคิดขั้นสูง และเป็นร่องรอยหลักฐานแสดงว่ามีความรู้และทักษะถึงตัวชี้วัดชั้นปีที่กำหนดไว้ในหน่วยการเรียนรู้

ตัวอย่างชิ้นงานหรือภาระงาน

1. งานเขียน: เรียงความ จดหมาย โคลงกลอน การบรรยาย การเขียนตอบ ฯลฯ
2. ภาพ / แผนภูมิ: แผนผัง แผนภูมิ ภาพวาด กราฟ ตาราง ฯลฯ
3. การพูด / รายงานปากเปล่า: การอ่าน กล่าวรายงาน ใต้วาที ร้องเพลง สัมภาษณ์ ฯลฯ

4. สิ่งประดิษฐ์: งานประดิษฐ์ งานแสดงนิทรรศการ หุ่นจำลอง ฯลฯ

5. งานที่มีลักษณะผสมผสานกัน: การทดลอง การสาธิต ละคร วิดีทัศน์ ฯลฯ

การกำหนดชิ้นงานหรือภาระงานให้ผู้เรียนปฏิบัติต้องมีความสอดคล้องเหมาะสมสัมพันธ์กับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดชั้นปี และกิจกรรมที่กำหนดในหน่วยการเรียนรู้ ชิ้นงานหรือภาระงานหนึ่งชิ้นเชื่อมโยงสัมพันธ์กับมาตรฐานเดียวกันหรือหลายมาตรฐานในเวลาเดียวกันได้

วิธีการเลือกชิ้นงานหรือภาระงาน

ชิ้นงานหรือภาระงานที่จะเป็นเครื่องพิสูจน์ว่าผู้เรียนบรรลุถึงมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดชั้นปีนั้นพิจารณาได้จาก

1. ชิ้นงาน / ภาระงานตามที่ระบุไว้ในมาตรฐานการเรียนรู้หรือตัวชี้วัดชั้นปีนั้น

2. พิจารณาจากกิจกรรมการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้ว่าผู้เรียนต้องสร้างชิ้นงานหรือปฏิบัติงานใดบ้างระหว่างการจัดกิจกรรมจึงจะพัฒนาถึงมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดชั้นปีที่ต้องการ

3. ระดมความคิดกับเพื่อนผู้เรียน หรือผู้สอน เพื่อเลือกงานที่เหมาะสมให้ผู้เรียนปฏิบัติเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ได้มาตรฐานตามที่กำหนด ถ้าชิ้นงานยังไม่ครอบคลุมมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดชั้นปีที่กำหนดไว้ อาจเพิ่มหรือปรับกิจกรรมเพื่อให้ครอบคลุม

4. ขณะวางแผนกำหนดชิ้นงานหรือภาระงาน ควรพิจารณาการพัฒนาศักยภาพหลาย ๆ ด้านพร้อม ๆ กัน (Multiple Intelligence) ผู้สอนอาจเลือกชิ้นงานประเภทเรียงความ การแสดงละคร หรือบทบาทสมมติการเคลื่อนไหวร่างกาย/มนุษย์สัมพันธ์หรือดนตรีซึ่งเป็นงานที่เหมาะสมที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาหลาย ๆ ด้าน และมีโอกาสได้เรียนรู้และปฏิบัติงานด้วยวิธีการที่เขาชอบ งานนั้นจึงจะเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

5. นำไปสู่การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) โดยบุคคลต่าง ๆ เช่น เพื่อนผู้เรียน ผู้สอน ผู้ปกครอง หรือประเมินตนเอง ให้ทางเลือกในการปฏิบัติหรือใช้วิธีปฏิบัติได้หลากหลาย

(6) กำหนดประเด็นและเกณฑ์การประเมิน การกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลตลอดจนเกณฑ์การประเมินที่เชื่อมโยงกับมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดที่กำหนดในหน่วยการเรียนรู้ ครูผู้สอนและผู้เรียนควรร่วมกันสร้างเกณฑ์การประเมินชิ้นงาน/ภาระงานหรือการปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางในการประเมินคุณภาพผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 39)

(7) **วางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้** การเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดการพัฒนา ทำให้นักเรียนมีความรู้และทักษะตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดชั้นปีที่กำหนดไว้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ รวมทั้งช่วยในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ให้เกิดแก่ผู้เรียน การวางแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ชั้นตอนนี้จะเกิดขึ้นหลังจากที่ผู้สอนได้กำหนดผลการเรียนรู้ และหลักฐานที่จะใช้ประเมินว่าผู้เรียนบรรลุผลดังกล่าวแล้ว ผู้สอนจะต้องวางแผนซึ่งเริ่มจากการคิดเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอน (instructional activities) ซึ่งในการเลือกกิจกรรมนั้น Wiggins และ McTighe (1998) ได้เสนอคำถามสำคัญในการเลือกและใช้วิธีสอนว่า กิจกรรมอะไรที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้และทักษะตามที่กำหนดไว้เป็นผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง วิธีการใดจะเป็นวิธีการที่ดีที่สุดที่ควรนำมาสอน และทรัพยากรตลอดจนแหล่งการเรียนรู้อะไร ที่จะเหมาะสมที่สุดที่จะนำพาให้ผู้เรียนได้บรรลุผลการเรียนรู้ การตอบคำถามดังกล่าว จะเป็นการควบคุมให้การเลือกกิจกรรมและวิธีการสอนนั้นมีได้เป็นไปเพราะความถนัดหรือประสบการณ์ของครู และจะสอดคล้องและตรงไปตามผลการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กระทรวงศึกษาธิการ (2551:39-40) ที่กำหนดให้ครูมีการวางแผนและจัดทำหน่วยการเรียนรู้ โดยครูผู้สอนต้องนำตัวชี้วัดในกลุ่มสาระการเรียนรู้มาพิจารณาว่าในแต่ละตัวชี้วัด เมื่อนำมาจัดการเรียนรู้ ผู้เรียนควรรู้อะไรและควรทำอะไรได้ ควบคู่กับการวิเคราะห์สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนว่าจะนำพาให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะใด และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ใด อีกทั้งยังสามารถวิเคราะห์เพิ่มเติมได้จากคุณลักษณะที่เป็นจุดเน้นของพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และกลุ่มสาระการเรียนรู้

(8) **กำหนดชื่อหน่วยการเรียนรู้** กระทรวงศึกษาธิการ (2551:37) ได้กำหนดการตั้งชื่อหน่วยการเรียนรู้ นั้น ต้องสะท้อนให้เห็นถึงสาระสำคัญหรือประเด็นสำคัญหลักในหน่วยการเรียนรู้ นั้นๆ ดังนั้นชื่อหน่วยการเรียนรู้ควรมีลักษณะ ดังนี้

- 1) น่าสนใจ อาจเป็นปัญหา ข้อคำถามหรือข้อโต้แย้งที่สำคัญ
- 2) สอดคล้องกับชีวิตประจำวันและสังคมของผู้เรียน
- 3) เหมาะสมกับวัย ความสนใจและความสามารถของผู้เรียน

(9) **กำหนดเวลาเรียน** การกำหนดเวลาเรียนควรมีความเหมาะสมและเพียงพอกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาให้นักเรียนมีความสามารถตามที่ระบุไว้ในมาตรฐานการเรียนรู้ / ตัวชี้วัด และควรพิจารณาในภาพรวมของทุกหน่วยการเรียนรู้ในรายวิชานั้น ๆ อย่างเหมาะสม กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 39)

จากขั้นตอนในการจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษานั้น บุคลากรในโรงเรียนควรมีบทบาทร่วมกันในการจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษาในทุกขั้นตอน เพื่อให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม

3.5.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนา ทำให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดชั้นปีที่กำหนดไว้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ รวมทั้งช่วยในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ให้เกิดแก่ผู้เรียน โดยหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้เสนอแนวทางของหลักการและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้

1) หลักการจัดการเรียนรู้

กระทรวงศึกษาธิการ (2552:6) ได้เสนอแนวทางในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึดหลักว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ยึดประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมองเน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้ และคุณธรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียนคุณภาพการสอนและการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนี้

(1) การจัดการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

กระทรวงศึกษาธิการ (2552:6) เสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ โดยครูผู้สอนจะต้องเข้าใจมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้ชัดเจนตามที่กำหนดสาระการเรียนรู้ไว้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ โดยกำหนดให้รู้ว่าผู้เรียนต้องรู้อะไรและทำอะไรได้ โดยเน้นเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญาและมีความสุข

(2) การจัดการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2552:7) เสนอแนวทางในการจัดการเรียนรู้ โดยครูผู้สอนต้องศึกษาและวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดที่จะนำผู้เรียนให้เกิดสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนที่กำหนดไว้ 5 ประการ ประกอบด้วย ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

(3) การจัดการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์

กระทรวงศึกษาธิการ (2552:8) เสนอแนวทางในการจัดการเรียนรู้ โดยเป็นการจัดการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้ง 8 ประการ เป็นการเน้นย้ำให้ครูผู้สอนปลูกฝัง สอดแทรก คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์เพื่อต้องการให้ผู้เรียนปฏิบัติจนเกิดเป็นนิสัยสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน โดยครูผู้สอนสามารถนำไปพัฒนาผู้เรียนโดยสอดแทรกไปกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ ทั้งในรูปแบบของกิจกรรมในห้องเรียน กิจกรรมนอกห้องเรียน(กิจกรรมเสริมหลักสูตร) และกิจกรรมร่วมกับชุมชน โดยทั้งนี้อาจพัฒนาเพิ่มเติมจากคุณลักษณะที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธราช 2551 กำหนดไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดเน้นของเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและกลุ่มสาระการเรียนรู้

(4) การจัดการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2552:8) เสนอแนวทางในการจัดการเรียนรู้ โดยเป็นการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามมาตรฐาน/ตัวชี้วัดทั้ง 8 ทั้งกลุ่มสาระการเรียนรู้ สมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างผู้เรียน พัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับการพัฒนาการทางสมองและมุ่งเน้นความรู้คู่คุณธรรม จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีความหลากหลาย ทันสมัย เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ธรรมชาติของวิชา ให้ผู้เรียนค้นคว้าหรือเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ตามความสนใจ ใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก โดยหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ให้หลักการจัดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

(4.1) การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ยึดหลักการว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้โดยการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน ให้สามารถพัฒนาตนเองได้ การจัดการเรียนรู้ ควรเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียนรู้ ได้ลงมือศึกษาค้นคว้า คิด แก้ปัญหาและปฏิบัติงานเพื่อสร้างความรู้ได้ด้วย

ตนเอง โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนจัดสถานการณ์ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552:9)

(4.2) การจัดการเรียนรู้ที่คำนึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

การจัดการเรียนรู้ควรให้ความสำคัญของความแตกต่างระหว่างผู้เรียน เพื่อวางรากฐานชีวิตให้เจริญงอกงามอย่างสมบูรณ์ มีพัฒนาการสมวัยอย่างสมดุลทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา การจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นพบและแสดงออกถึงศักยภาพของตนเอง ครูผู้สอนจึงควรมีข้อมูลผู้เรียนเป็นรายบุคคลสำหรับใช้ในการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และนำไปพัฒนาผู้เรียนให้เหมาะสมกับความแตกต่างของผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552: 9)

(4.3) การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการทางสมอง

การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการทางสมอง เป็นการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมกับการทำงานของสมอง การเชื่อมโยงวงจรสมอง พัฒนาการทางอารมณ์ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนมีจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ ทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข โดยใช้ประสบการณ์ด้านร่างกาย ข้อเท็จจริงและทักษะด้านต่างๆ ที่ปรากฏในชีวิตจริงตามธรรมชาติเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับพัฒนาการทางสมอง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552:9-10)

(4.4) การจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ด้วยการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการ คุณธรรม จริยธรรม ได้รับรู้ เกิดการยอมรับ เห็นคุณค่าและพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเป็นลักษณะนิสัยที่ดี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552:10)

นอกจากนั้น พิมพันธ์ เดชะคุปต์และทิตินา เขมมณี (2545) ยังได้กล่าวถึงหลักในการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งหมายถึง แนวทางการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมใช้กระบวนการ (Process) สร้างความรู้ (Construct) ด้วยตนเอง เป็นการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม (Participation) มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างกระฉับกระเฉง เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย เป็นวิธีการให้อำนาจแก่ผู้เรียน (Learner powerment) ซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Long life learning)

หลักการจัดการเรียนรู้ข้างต้น มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนเก่ง คิดเป็น ทำเป็น ใ้รู้จักการค้นหาคำรู้ด้วยตนเอง โดยเน้นให้มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติตน เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

2) กิจกรรมการจัดการเรียนรู้

จากแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ได้เสนอแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้วิจัยจึงได้สรุปการกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ออกเป็น 2 กิจกรรม ประกอบด้วย การจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1) การจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นการจัดการเรียนรู้ตามมาตรฐาน/ตัวชี้วัด ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้ง 8 กลุ่มสาระ โดยมีหลักการ กระบวนการ รูปแบบการจัดการเรียนการสอน การวัดประสพการณ์การเรียนรู้ การสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรด้านการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

(1) กระบวนการจัดการเรียนรู้

กระทรวงศึกษาธิการ (2552:11) ได้กล่าวถึง การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 นั้น จะต้องใช้กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อเป็นเครื่องมือพัฒนาผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร ซึ่งครูผู้สอนจะต้องรู้และเข้าใจแนวคิดการจัดการเรียนรู้และผลที่เกิดกับผู้เรียน แล้วนำมาจัดการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการพัฒนาของผู้เรียนตามหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว ได้แก่

- (1) กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ
- (2) กระบวนการสร้างความรู้
- (3) กระบวนการคิด
- (4) กระบวนการทางสังคม
- (5) กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา
- (6) กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง
- (7) กระบวนการปฏิบัติ
- (8) กระบวนการจัดการ
- (9) กระบวนการวิจัย

(10) กระบวนการการเรียนรู้ของตนเอง

(11) กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย

กระบวนการจัดการเรียนรู้ในแต่ละกระบวนการในการจัดการเรียนรู้ที่จะทำให้ผู้เรียนได้รับการฝึกฝน พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ ครูผู้สอนจึงควรต้องคัดสรรเลือกนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2552:12) เสนอว่า กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ คือ การจัดการเรียนรู้โดยการนำเนื้อหา สาระการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน นำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในลักษณะที่เป็นองค์รวมและสามารถนำความรู้ ความเข้าใจไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

การสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การจัดการเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงเนื้อหา ความรู้ที่เกี่ยวข้องจากศาสตร์ต่างๆ ของรายวิชาเดียวกันหรือรายวิชาต่างๆ มาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความคิดรวบยอดของศาสตร์ต่างๆ มาใช้ในชีวิตจริงได้

สำหรับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Learning Management) หมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามความสนใจ ความสามารถ โดยเชื่อมโยงเนื้อหาสาระของศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม สามารถนำความรู้ ทักษะและ เจตคติไปสร้างงาน แก้ปัญหาและใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง

โดยลักษณะการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงลักษณะของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการไว้ว่าเป็นการเชื่อมโยงวิชาหรือศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งมีลักษณะใกล้เคียงกับชีวิตจริงมากขึ้น ได้แก่

(1.1) บูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้

ปัจจุบันเนื้อหาความรู้มีมากมายที่จะต้องเรียนรู้หากไม่ใช้วิธีการเรียนรู้ที่ทันสมัยมาใช้จะทำให้เรียนรู้ไม่ทันตามเวลาที่กำหนดได้จึงต้องมีการนำวิธีการจัดการเรียนรู้ใหม่ๆ มาใช้ เช่น การสอนโดยวิธีการบอกเล่า ท่องจำจะทำให้ได้ปริมาณความรู้หรือเนื้อหาสาระไม่เพียงพอกับสิ่งที่ต้องเรียนรู้จึงต้องเลือกใช้กระบวนการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่เหมาะสม

(1.2) บูรณาการระหว่างพัฒนาการความรู้และทางจิตใจ

การเรียนรู้ที่ดีนั้นผู้เรียนต้องมีความอยากรู้ อยากเรียนด้วย ดังนั้นการให้ความสำคัญแก่เจตคติ ค่านิยม ความสนใจและสุนทรียภาพแก่ผู้เรียนในการแสวงหาความรู้ ก่อให้เกิดความซาบซึ้งก่อนลงมือศึกษาซึ่งเป็นการจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

(1.3) บูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำ

การเรียนรู้ที่สามารถนำความรู้สู่การปฏิบัติได้นั้นถือเป็นการดีมาก ดังนั้นการให้ความสำคัญระหว่างองค์ความรู้ที่ศึกษากับการนำไปปฏิบัติจริงโดยนำความรู้ไปแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง

(1.4) บูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนรู้ในโรงเรียนและชีวิตประจำวัน

การตระหนักถึงความสำคัญแห่งคุณภาพชีวิตเมื่อผ่านการเรียนรู้แล้วต้องมีความหมายและคุณค่าต่อชีวิตของผู้เรียนอย่างแท้จริง

(1.5) บูรณาการระหว่างวิชาต่างๆ

เพื่อให้เกิดความรู้ เจตคติและการกระทำที่เหมาะสมกับความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนอย่างแท้จริงตอบสนองต่อคุณค่าในการดำรงชีวิตของผู้เรียน

รูปแบบของการบูรณาการ (Model of integration)

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่พบโดยทั่วไปมีอยู่ 4 แบบ

1) การบูรณาการแบบสอดแทรก (Infusion) การเรียนรู้แบบนี้ครูจะนำเนื้อหาของวิชาต่างๆ มาสอดแทรกในรายวิชาของตนเองเป็นการวางแผนการสอนและทำการสอนโดยครูเพียงคนเดียว

2) การบูรณาการแบบขนาน (Parallel) การเรียนรู้แบบนี้ครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปต่างคนต่างสอนวิชาของตนเองแต่จะมาร่วมกันวางแผน ตัดสินใจร่วมกันว่าจะจัดแผนการเรียนรู้และจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยมุ่งสอนในหัวเรื่อง (Theme) ความคิดรวบยอด (Concept) และปัญหา (Problem) เดียวกันในส่วนหนึ่ง

3) การบูรณาการแบบสหวิทยาการ (Multidiscipline) การเรียนรู้แบบนี้คล้ายกับแบบขนาน ครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปต่างคนต่างสอนวิชาของตน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเองเป็นส่วนใหญ่ มาวางแผนการสอนร่วมกันในการให้งานหรือโครงการที่มีหัวเรื่อง แนวคิดหรือความคิดรวบยอดและปัญหาเดียวกัน

4) การบูรณาการแบบข้ามวิชา (Trans disciplinary) การเรียนรู้แบบนี้ผู้สอนในรายวิชาต่างๆ จะมาร่วมกันสอนเป็นคณะ ร่วมกันวางแผน กำหนดหัวเรื่อง ความคิดรวบยอดและปัญหาเดียวกัน

(2) กระบวนการสร้างความรู้

กระทรวงศึกษาธิการ (2552:13) กล่าวถึง กระบวนการสร้างความรู้ว่า เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้และประสบการณ์ต่างๆที่มีความหมายต่อตนเองจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการการคิดและการแสวงหาความรู้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติจริง ให้ผู้เรียนค้นพบความรู้ และประสบการณ์ด้วยตนเอง โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้จัดโอกาส บรรยากาศ วิ่งแวดล้อมและแหล่งการเรียนรู้ที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเรียนรู้ กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดขั้นตอน/กระบวนการ ไว้ดังนี้

(2.1) ขั้นทบทวนความรู้เดิม เป็นขั้นที่ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความรู้ ความเข้าใจเดิมที่มีอยู่ในเรื่องกำลังจะเรียนรู้

(2.2) ขั้นปรับเปลี่ยนความคิด เป็นขั้นที่สำคัญของการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการสร้างความรู้ที่ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยๆ ดังนี้

- สร้างความกระฉับและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและกัน
- สร้างความคิดใหม่จากการอภิปรายร่วมกัน และสาธิตแสดงให้เห็น จนทำให้ผู้เรียนสามารถกำหนดความคิด หรือความรู้ใหม่ขึ้นได้
- การประเมินความคิดใหม่ โดยการทดลองหรือการใช้กระบวนการคิด คิดอย่างไตร่ตรอง ลึกซึ้งและประเมินคุณค่า
- การนำความคิดไปใช้ ผู้เรียนมีโอกาสได้ใช้ความคิดหรือความรู้ความ เข้าใจ ในการพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีความหมาย

(2.3) ขั้นทบทวน เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ผู้เรียนจะได้ทบทวนความคิด ความเข้าใจ โดยการเปรียบเทียบระหว่างความคิดเดิมกับความคิดใหม่

(3) กระบวนการคิด

กระทรวงศึกษาธิการ (2552:14) เสนอแนวทางการสอนที่เน้นกระบวนการคิด ซึ่งเป็นกระบวนการทางสมองในการจัดกระทำข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่รับเข้ามาเป็นกระบวนการทาง

สติปัญญา มีลักษณะเป็นกระบวนการหรือวิธีการ ในการพัฒนาให้เกิดกระบวนการคิด จึงต้องมีบุคคลมีเนื้อหาหรือข้อมูลที่ใช้ในการคิด คุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิด กระบวนการที่ใช้ในการคิด วิธีการพัฒนาการคิดและการวัดและประเมินการคิด

โดยมีการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการคิด ซึ่งมีแนวทาง ดังนี้

(3.1) การจัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการคิด โดยส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนคิด ไม่ปิดกั้นความคิด ให้กำลังใจ เสริมแรงเมื่อผู้เรียนคิดได้ด้วยตนเอง

(3.2) ใช้รูปแบบ วิธีการสอน หรือเทคนิคการสอนต่างๆ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการคิดเชื่อมโยงจากความคิดเดิมในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ได้แก่ การคิดคล่อง การคิดหลากหลาย การคิดละเอียด การคิดชัดเจน การคิดอย่างมีเหตุผล การคิดถูกต้อง การคิดกว้าง การคิดลึกซึ้ง และการคิดไกล

(3.3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิด และกระบวนการคิดต่างๆ ตามความเหมาะสมกับพื้นฐานของผู้เรียน ได้แก่

1. ทักษะการคิดหรือทักษะการคิดพื้นฐาน มีขั้นตอนการคิดไม่ซับซ้อน เป็นทักษะพื้นฐานของการคิดขั้นสูง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) ทักษะการคิดพื้นฐาน ซึ่งประกอบด้วย

1.1) ทักษะการสื่อความหมาย หมายถึง ทักษะการรับสารรับความคิดของผู้อื่นเข้ามาเพื่อรับรู้ ตีความ แล้วจดจำเมื่อต้องการที่จะระลึกถึง เพื่อนำมาเรียบเรียงและถ่ายทอดความคิดของตนเองให้แก่ผู้อื่น โดยแปล ความคิดในรูปของภาษาต่างๆ เช่น ทักษะการฟัง ทักษะการพูด เป็นต้น ทั้งที่เป็นข้อความ คำพูด

1.2) ทักษะการคิดที่เป็นแกนหรือทักษะการคิดทั่วไป หมายถึง ทักษะการคิดที่จำเป็นต้องใช้อยู่เสมอในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น ทักษะการสังเกต ทักษะการสำรวจ ทักษะการตั้งคำถาม ทักษะการเก็บรวบรวมข้อมูล ทักษะการจำแนก และทักษะการเปรียบเทียบ เป็นต้น

2) ทักษะการคิดขั้นสูง หมายถึง ทักษะการคิดที่มีขั้นตอนหลายขั้น และต้องอาศัยทักษะการสื่อความหมายและทักษะการคิดทั่วไปหลายๆทักษะในแต่ละขั้น เช่น ทักษะการสรุปความ ทักษะการวิเคราะห์ ทักษะการจัดระบบความคิด ทักษะการสร้างองค์ความรู้ใหม่ และทักษะการตั้งสมมติฐาน เป็นต้น

2. ลักษณะการคิดหรือการคิดระดับกลาง มีขั้นตอนในการคิดซับซ้อนมากกว่าการคิดในกลุ่มที่ 1 เป็นพื้นฐานของการคิดระดับสูง ลักษณะการคิดแต่ละลักษณะต้องอาศัยการคิดขั้นพื้นฐานมากบ้างน้อยบ้าง ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1) ลักษณะการคิดทั่วไปที่จำเป็น ได้แก่ การคิดคล่อง การคิดละเอียด การคิดหลากหลาย และการคิดชัดเจน เป็นต้น

2) ลักษณะการคิดที่เป็นแกนสำคัญ ได้แก่ การคิดถูกทาง การคิดไกล การคิดกว้าง และการคิดอย่างมีเหตุผล เป็นต้น

3) กระบวนการคิดหรือการคิดระดับสูง มีขั้นตอนในการคิดซับซ้อนและต้องอาศัยทักษะการคิด และลักษณะการคิดเป็นพื้นฐานในการคิด ซึ่งมีหลายกระบวนการ เช่น กระบวนการคิดวิเคราะห์ กระบวนการคิดแก้ปัญหา กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ กระบวนการคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น

(3.4) ให้เวลาแก่ผู้เรียนในการใช้ความคิด และแสดงความคิด อภิปราย แลกเปลี่ยนกระบวนการคิดที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนรู้

(3.5) ร่วมกันสรุปประเด็นที่ได้จากกระบวนการคิดที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้

(3.6) การวัดและประเมินผลการเรียน ทั้งทางด้านเนื้อหา สารการเรียนรู้ และทักษะกระบวนการคิด

(4) กระบวนการทางสังคม

กระทรวงศึกษาธิการ (2552:16) เสนอแนวทางการสอนที่เน้นกระบวนการทางสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นสร้างปฏิสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันในสังคม ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่ก่อให้เกิดบรรยากาศในการเรียนรู้ที่ดีร่วมกัน

โดยมีแนวทางในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. ให้โอกาสผู้เรียนได้ทำกิจกรรมกลุ่มและกระบวนการกลุ่ม มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ในการทำกิจกรรมร่วมกัน

2. มุ่งจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

3. ให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการใฝ่รู้ พร้อมทั้งจะเรียนรู้ในทุกเวลา ทุกสถานที่และทุกสภาพแวดล้อม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านอารมณ์ สังคม และสติปัญญา

4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาสภาพของชุมชน ผลกระทบของสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

(5) กระบวนการแก้ปัญหา

กระทรวงศึกษาธิการ (2552:17) เสนอแนวทางการสอนที่เน้นกระบวนการแก้ปัญหา เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ฝึกให้ผู้เรียนแก้ปัญหาโดยผ่านกระบวนการคิดและการปฏิบัติจริงอย่างเป็นระบบ จากสถานการณ์หรือปัญหาที่น่าสนใจและท้าทาย

โดยมีขั้นตอนในการจัดการการเรียนรู้ด้วยกระบวนการแก้ปัญหา มีแนวทางดังนี้

1. ขั้นกำหนดปัญหาและทำความเข้าใจกับปัญหา เป็นขั้นเลือกใช้ปัญหาที่อาจได้มาจากแหล่งต่างๆ ที่ผู้เรียนจะต้องทำความเข้าใจกับปัญหาที่พบให้ถ่องแท้ และวิเคราะห์ปัญหาตามประเด็น ดังนี้

1.1 ปัญหาคืออะไร

1.2 มีข้อมูลใดประกอบบ้าง

1.3 มีเงื่อนไขหรือความต้องการข้อมูลเพิ่มเติมหรือไม่

2. ขั้นวางแผนการแก้ปัญหา ขั้นตอนนี้จะเป็นวิธีการวางแผนเพื่อแก้ปัญหา โดยใช้ข้อมูลจากปัญหาที่ได้วิเคราะห์ไว้แล้วในขั้นที่ 1 ประกอบกับข้อมูลและความรู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น นำมาประกอบการวางแผนแก้ปัญหา สำหรับการแก้ปัญหาที่ต้องตรวจสอบโดยการทดลอง ขั้นตอนนี้จะเป็นการวางแผนแก้ปัญหา สำหรับการแก้ปัญหาที่ต้องตรวจสอบโดยการทดลอง ขั้นตอนนี้จะเป็นการวางแผนการทดลอง ซึ่งประกอบด้วย การตั้งสมมติฐาน การกำหนดวิธีการทดลอง หรือวิธีการตรวจสอบ รวมทั้งแนวทางในการประเมินผลการแก้ปัญหาด้วย

3. ขั้นการดำเนินการแก้ปัญหา เป็นขั้นตอนการลงมือแก้ปัญหาประเมินว่าวิธีการแก้ปัญหาและผลที่ได้เป็นอย่างไร ถ้าการแก้ปัญหาทำได้ถูกต้องจะประเมินต่อไปว่า วิธีการนั้นจะนำไปใช้ในการแก้ปัญหาอื่นๆ ได้หรือไม่ ถ้าพบว่าการแก้ปัญหานั้นไม่ประสบความสำเร็จจะต้องย้อนกลับไปเลือกใช้วิธีการแก้ปัญหาอื่นๆ ที่กำหนดไว้แล้วในขั้นที่ 2 และถ้ายังไม่ประสบความสำเร็จอีก ผู้เรียนจะต้องย้อนกลับไปทำความเข้าใจใหม่ว่ามีข้อบกพร่องใด เช่น มีข้อมูลเพียงพอหรือไม่ เพื่อจะได้เริ่มต้นการแก้ปัญหาใหม่อีกครั้ง

4. **ขั้นตรวจสอบการแก้ปัญหา** เป็นการประเมินภาพรวมในการแก้ปัญหาทั้งด้านวิธีการแก้ปัญหา ผลการแก้ปัญหา และการตัดสินใจ รวมทั้งการนำไปประยุกต์ใช้ ทั้งนี้ในการแก้ปัญหาใดๆ ต้องตรวจสอบถึงผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

(6) กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง

กระทรวงศึกษาธิการ (2552:17-18) เสนอแนวทางการสอนที่เน้นกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เป็นการจัดการเรียนรู้โดยใช้ประสบการณ์ตรงที่มาให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดกับหลักการต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม

โดยมีแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ดังนี้

1. การเรียนรู้จากประสบการณ์โดยกระตุ้นแนะนำเรื่องที่จะเรียนโดยใช้ประสบการณ์หรือกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิด เข้าให้ผู้เรียนอยากเห็น อยากเรียนรู้
2. การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ข้อเท็จจริง โดยเชื่อมโยงความอยากรู้ อยากเห็น อยากเรียนรู้ของผู้เรียนจากประสบการณ์เดิมในชั้นที่ 1 สู่การค้นคว้า แสวงหาความรู้ใหม่ หรือแนวคิด ทฤษฎีใหม่ตามธรรมชาติของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้
3. การฝึกปฏิบัติ ในขั้นนี้เป็นการฝึกปฏิบัติด้วยการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดทักษะความชำนาญมากยิ่งขึ้น
4. การนำไปใช้หรือขยายผล เป็นขั้นที่นำข้อค้นพบในขั้นฝึกปฏิบัติไปใช้ในสถานการณ์อื่น

(7) กระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

กระทรวงศึกษาธิการ (2552:18) เสนอแนวทางการสอนที่เน้นกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือทำงานจริง โดยการกำหนดภาระงาน (Task) ให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติตามโครงสร้างของแต่ละงาน

โดยมีแนวทางในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. การศึกษา และวิเคราะห์ภาระงานและโครงสร้างของงาน
2. การวางแผนปฏิบัติ
3. การลงมือปฏิบัติ โดยอาจดำเนินการ ดังนี้
  - 3.1 ครูผู้สอนให้คำแนะนำ และสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่าง
  - 3.2 ผู้เรียนฝึกปฏิบัติตามลำดับขั้นตอน
  - 3.3 ผู้เรียนฝึกฝนทักษะความชำนาญ

4. ขั้นการประเมินผลงาน/ปรับปรุงชิ้นงาน

(8) กระบวนการจัดการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2552:19) เสนอแนวทางการสอนที่เน้นกระบวนการจัดการ เป็นกระบวนการที่ปฏิบัติเพื่อนำไปสู่วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนด ซึ่ง ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติงาน การประเมินผล และการสรุปผลงาน

โดยกระบวนการจัดการประกอบด้วยทักษะจำเป็นซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นฯ แนวทางในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. การวางแผน ได้แก่ วิเคราะห์งาน ใช้ข้อมูลตัดสินใจ กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงาน
2. การปฏิบัติงาน ได้แก่ ประสานงาน ทำงานเป็นระบบตามแผน
3. การประเมินผลและสรุปผลงาน ได้แก่ ติดตามงานอย่างเป็นระบบ ประเมินผล และปรับปรุงงาน สรุปผลงาน

(9) กระบวนการวิจัย

กระทรวงศึกษาธิการ (2552:19-20) เสนอแนวทางการสอนที่เน้น กระบวนการวิจัย เป็นการจัดสถานการณ์การเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนใช้กระบวนการวิจัย หรือผลการวิจัย เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้เนื้อหาสาระต่างๆ เช่น การใช้การประมวลผลงานวิจัย (Research review) มาประกอบการสอน ใช้ผลการวิจัยมาเป็นเนื้อหาสาระในการเรียนรู้ ใช้กระบวนการวิจัย ในการศึกษาเนื้อหาสาระหรือให้ผู้เรียนลงมือทำวิจัยโดยตรงหรือช่วยฝึกฝนทักษะการวิจัยต่างๆ ให้แก่ผู้เรียน โดยมีแนวทางในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. เลือกประเด็นปัญหา (Choosing the problem) เป็นขั้นตอนที่ครูผู้สอนได้จัด กิจกรรมกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในประเด็นปัญหาต่างๆ เพื่อเป็นจุดเริ่มของ กระบวนการวิจัย โดยประเด็นปัญหาที่เกิดจากความสนใจของผู้เรียน ลักษณะปัญหาควร เกี่ยวกับผู้เรียนโดยตรง อาจเป็นปัญหาภายในชุมชน อยู่ในขีดความสามารถที่ผู้เรียนจะแก้ไขได้ สำหรับประเด็นปัญหาที่จะช่วยให้ผู้เรียนเลือกประเด็นปัญหา มีหลายกิจกรรม เช่น การระดม ความคิด การอภิปราย

2. การนิยามปัญหา (Identify problem) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนร่วมกันพิจารณา ประเด็นปัญหาที่เลือกไว้แล้วให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3. การพัฒนาวิสัยทัศน์ (Vision) เป็นขั้นที่ผู้เรียนร่วมกันกำหนดแนวทางและวางแผนแก้ปัญหา โดยใช้วิสัยทัศน์เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการอย่างชัดเจน

4. ลงมือปฏิบัติ (Action) ผู้เรียนร่วมกันดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้ ซึ่งอาจเป็นการดำเนินงานในชุมชน หรือเป็นเพียงการดำเนินงานในโรงเรียนแล้วแต่ปัญหาและแผนที่กำหนด เช่น ผู้เรียนรวบรวมข้อมูลตามแผนที่วางไว้ด้วยวิธีการต่างๆ นำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุปผล

5. ตรวจสอบผลการเปลี่ยนแปลง ผู้เรียนร่วมกันตรวจสอบว่าผลการดำเนินงานเป็นอย่างไร สามารถแก้ปัญหาได้หรือไม่ มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร

6. สรุปและประเมินผล เป็นขั้นตอนที่ครูผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปบทเรียนทั้งหมดและตรวจสอบการจัดการเรียนรู้ว่าบรรลุตามจุดประสงค์เพียงใด

(10) กระบวนการเรียนรู้การเรียนรู้ของตนเอง

กระทรวงศึกษาธิการ (2552:20) เสนอแนวทางการสอนที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้ของตนเอง เป็นกระบวนการการเรียนรู้ที่มาให้ผู้เรียนได้รู้จักและเข้าใจวิธีการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งจะมีความแตกต่างกันตามวิธีการรับรู้ โดยมีขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ดังนี้

1. คัดกรองและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน
2. เลือกกระบวนการการเรียนรู้ให้สอดคล้องระหว่างลักษณะของเนื้อหาสาระ และรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน
3. ส่งเสริม ช่วยเหลือผู้เรียนในการใช้รูปแบบวิธีการเรียนรู้ตามความถนัดของตนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เต็มศักยภาพ

(11) กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย

กระทรวงศึกษาธิการ (2552:21) เสนอแนวทางการสอนที่เน้นกระบวนการพัฒนา ลักษณะนิสัย เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนดี ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เป็นการมุ่งเน้นให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาดตนเอง พัฒนาสังคม และพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยมีแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ดังนี้

1. กำหนดจุดเน้นการเรียนรู้ด้านพฤติกรรม ความรู้สึก และความคิด จุดเน้นการสร้างพฤติกรรมควรสร้างตั้งแต่ระดับประถมศึกษา และเพิ่มพฤติกรรมที่ซับซ้อนมากขึ้น หลังจาก

ผู้เรียนได้รับการฝึกให้มีพฤติกรรมแล้ว จึงเริ่มพัฒนาความสามารถทางด้านความคิดของผู้เรียนในแต่ละวัย จนความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมพัฒนาไปด้วยจนบรรลุถึงเป้าหมาย

2. การจัดกระบวนการเรียนรู้ ควรมีกิจกรรมที่หลากหลาย ครอบคลุมทั้งการคิด พฤติกรรมที่ควรทำและเกิดจิตสำนึกหรือความรู้สึกที่ตึงาม ใช้สื่อ หรือเทคนิควิธีการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจใคร่เรียนรู้ และกระตุ้นให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม และกล้าแสดงออก เช่น การใช้กิจกรรม เพลง เกม นิทาน บทบาทสมมติ การอภิปราย การระดมสมอง ฯลฯ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดวิเคราะห์ สรุป และประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3. การจัดบรรยากาศในการเรียนรู้ที่อบอุ่น มีความเออาทรและสมานฉันท์ กระตุ้นให้ผู้เรียนกล้าแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน มีการเสริมแรงให้กำลังใจแก่ผู้เรียนให้ได้เห็นแบบอย่างที่ดี และยอมรับรู้ความจริงตามหลักจริยธรรม และหลักศาสนาที่ตนนับถือ ศรัทธาด้วยการเห็นตัวอย่าง ฝึกคิดพิจารณา ฝึกปฏิบัติ และเห็นผลจากการปฏิบัติด้วยตนเอง

4. บุคลิกภาพของครูผู้สอนต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ที่เหมาะสมกับการสอนคุณธรรม จริยธรรม ยิ้มแย้มแจ่มใส แต่งกายสมสมัย สมวัย และเหมาะสมกับกาลเทศะ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

จากกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ทางกระทรวงศึกษาธิการได้เสนอแนะเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนมีหน้าที่สำคัญที่ต้องเลือกใช้กระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ของตน และสิ่งที่สำคัญ คือ การจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญอีกด้วย

2.2) การจัดการเรียนรู้ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2552:34) เสนอแนวทางการสอนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

(1) แนวการจัดกิจกรรม

สถานศึกษาจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรม โดยมีแนวการจัดกิจกรรม ดังนี้

1.1) ให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมด้วยความสมัครใจ

- 1.2) ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมผ่านประสบการณ์ที่หลากหลาย ฝึกการทำงานที่สอดคล้องกับชีวิตจริง ตลอดจนสะท้อนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ของผู้เรียน
- 1.3) จัดกิจกรรมอย่างสมดุลทั้ง 3 กิจกรรม คือ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ มีความสมดุลในการจัดกิจกรรมรายบุคคล และกิจกรรมกลุ่ม รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมในและนอกสถานศึกษา
- 1.4) จัดกิจกรรมโดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการ โดยมีการสำรวจและใช้ข้อมูลประกอบการวางแผนอย่างเป็นระบบ เน้นการคิดวิเคราะห์และใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการดำเนินกิจกรรม
- 1.5) ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้แบบร่วมมือมากกว่าเน้นการแข่งขันบนพื้นฐานการปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตย

(2) ขอบข่ายกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

สถานศึกษาสามารถจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้หลากหลายรูปแบบ และวิธีการ โดยมีขอบข่าย ดังนี้

- 2.1) เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ให้กว้างขวาง ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ในลักษณะเป็นกระบวนการเชิงบูรณาการโดยยึดหลักคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนสามารถบูรณาการระหว่างกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์
- 2.2) เป็นกิจกรรมที่ตอบสนองความสนใจ ความถนัด และความต้องการของผู้เรียนตามความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นการให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของวิชาความรู้ อาชีพ และการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ตลอดจนเห็นแนวทางในการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ
- 2.3) เป็นกิจกรรมที่ปลูกฝังและส่งเสริมจิตสำนึกการทำประโยชน์ต่อสังคม ในลักษณะต่างๆ สนับสนุนค่านิยมที่ดีงามและเสริมสร้าง

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น
พื้นฐาน พุทธศักราช 2551

- 2.4) เป็นกิจกรรมที่ฝึกการทำงานและการให้บริการด้านต่างๆ ทั้งที่เป็น
ประโยชน์ต่อตนเองและต่อส่วนรวม เพื่อเสริมสร้างความมีน้ำใจ
ความเอื้ออาทร ความเป็นพลเมืองดี และความรับผิดชอบต่อตนเอง
ครอบครัว และสังคม

จากขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนต้องออกแบบกระบวนการเรียนการ
สอน/เทคนิคการสอนให้เหมาะสมกับการจุดประสงค์ เป้าหมายที่กำหนดไว้เพื่อพัฒนาผู้เรียนตาม
เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

3) การใช้แหล่งการเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ระบุไว้ในมาตรา 24 เรื่องการ
จัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนสามารถเกิดขึ้นได้ในทุกเวลาทุกสถานที่และมีแหล่งการเรียนรู้อย่างพอเพียงและ
มีประสิทธิภาพในมาตรา 25 ได้ระบุการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วย
ตนเองโดยให้รู้จักแสวงหาความรู้จากประสบการณ์จากแหล่งการเรียนรู้ และห้องสมุด เพื่อให้
ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าความรู้อย่างเพียงพอ และเกิดการเรียนรู้อย่างหลากหลายทั้งในและนอก
ห้องเรียนนอกสถานศึกษา ในชุมชนใกล้ๆ บริเวณสถานศึกษา ตลาด วัด หรือสถานที่สำคัญๆ ใน
ชุมชน อันจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามมาตรฐานของกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้สะดวกรวดเร็ว
และมีประสิทธิภาพอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด กระทรวงศึกษาธิการ (2545:65) มีการกำหนดให้
แหล่งการเรียนรู้ให้เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารสนเทศและประสบการณ์ที่สนับสนุนให้ผู้เรียนใฝ่รู้
แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง มีส่วนเสริมสร้าง
ให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่ง การเรียนรู้ อาจเป็นสถานที่ปรากฏเหตุการณ์
หรือสถานการณ์ต่างๆ รวมทั้งความรู้ ความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ ความคิดเห็น ความรู้สึกของ
บุคคลซึ่งอาจมีการถ่ายทอดหรือบันทึกไว้ในหนังสือต่างๆ เช่น หนังสือเรียน ตำรา หรือสื่อ
อิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ ด้วยธรรมชาติของกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ รู้
วิธีการแสวงหาความรู้ได้ทุกเวลา ทุกโอกาส และทุกสถานที่ที่ประกอบกับความก้าวหน้าของ

เทคโนโลยีสื่อสาร ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่อย่างมากมายในปัจจุบัน ซึ่งได้จัดแหล่งการเรียนรู้ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

(1) แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน ได้แก่ ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดหมวดวิชา
 (2) แหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น เช่น พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น ในแนวทางการประเมินผลด้วยทางเลือกใหม่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546: 7) กล่าวถึงแหล่งการเรียนรู้ ดังนี้

- (2.1) ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ มีประสบการณ์
 (2.2) แหล่งวิทยากร ได้แก่ สถาบัน องค์กร หน่วยงาน ห้องสมุด ศูนย์วิชาการทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ
 (2.3) สถานประกอบการ สถานประกอบวิชาชีพอิสระ โรงงานอุตสาหกรรม หน่วยงานวิจัยในท้องถิ่นซึ่งบริการให้ความรู้ ฝึกอบรมเกี่ยวกับงานและวิชาชีพต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น
 (2.4) ทรัพยากรธรรมชาติแวดล้อม เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ
 (2.5) สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ แผ่นพับ วารสาร หนังสืออ้างอิง หนังสือพิมพ์
 (2.6) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อินเทอร์เน็ต ซีดี รอม วีซีดี วิดีทัศน์ CAI

ดังนั้นจะสรุปได้ว่าการนำแหล่งการเรียนรู้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจ เพราะการเรียนรู้จากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว นั้นเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ง่ายกว่าการเรียนรู้ จากสิ่งที่อยู่ไกลตัวจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจสามารถมองเห็นความหมายและคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา อนุรักษ์ อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนนั้นๆ และคงไว้ซึ่งมรดกของชาติได้ในอนาคต

4) การสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้

กระทรวงศึกษาธิการ (2544:18) เสนอแนวทางในการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการบริหารโรงเรียน เพราะช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้นักเรียนมีความสุข มุ่งเน้นการเรียนการสอนตามธรรมชาติ นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง และปลูกฝังความมีระเบียบวินัย ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสะอาด การสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ที่โรงเรียนควรคำนึงถึง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543: 20) มีดังต่อไปนี้

(1) สถานที่ บริเวณโรงเรียน ได้แก่ อาคารเรียน โรงอาหาร ต้องคำนึงถึงความสะดวก ร่มรื่นสวยงาม ถูกสุขลักษณะและปลอดภัย ห้องเรียน ได้แก่ รูปแบบการจัดที่นั่งนักเรียน การจัดมุมกิจกรรมในห้องเรียน ป้ายนิเทศ ชั้นวางสื่อ อุปกรณ์ มุมเสริมความรู้นักเรียน

(2) การจัดบรรยากาศในการเรียนการสอน โดยการสร้างปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียน ระหว่างครูกับนักเรียนและระหว่างนักเรียนกับนักเรียน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย

(3) การนำเทคโนโลยีมาใช้ในบรรยากาศของการเรียนรู้ การนำสื่อนวัตกรรมมาช่วยส่งเสริมการเรียนรู้

(4) การจัดสภาพแวดล้อมทางวิชาการในโรงเรียน โรงเรียนควรจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตลอดเวลา เช่น ผู้บริหารและครูที่เป็นกัลยาณมิตร ศูนย์สารสนเทศ มุมนิเทศการ พิพิธภัณฑสถานทางการศึกษาในโรงเรียน ห้องวิชาการ ห้องสมุด ห้องเกม ศูนย์สื่อการศึกษา ห้องโสตทัศนูปกรณ์ อุทยานการศึกษา

จากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการออกแบบการสอน เลือกใช้รูปแบบ กระบวนการ วิธีการสอน เทคนิคการสอนและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร

3.5.4 การใช้สื่อการเรียนรู้

สื่อ คือ สิ่งที่ใช้เป็นสื่อกลางให้ผู้สอนสามารถถ่ายทอด ความรู้ เจตคติและทักษะไปยังผู้เรียน สามารถมองเห็นเป็นรูปธรรมได้ ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือทำให้บทเรียนง่ายขึ้น และในการจัดทำสื่อขึ้นใช้ต้องคำนึงถึงคุณสมบัติของสื่อที่ดี คือ น่าสนใจ ประหยัด ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วและถูกต้อง สื่อและแหล่งการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ สำหรับการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้บรรลุเป้าหมายในการจัดการเรียนการสอน โดยประเภทของสื่อ การเลือกใช้สื่อขึ้นขึ้นอยู่กับผู้สอนที่จะเลือกให้เหมาะสมกับผู้เรียน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) ประเภทของสื่อ

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:23) ได้แบ่งประเภทของสื่อการเรียนรู้ โดยจำแนกตามลักษณะได้ 3 ประเภท ดังนี้

1) สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง หนังสือและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ เช่น นิตยสาร ตำรา หนังสือเรียน แผ่นพับ โปสเตอร์ ภาพพลิก เป็นต้น

2) สื่อเทคโนโลยี หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้คู่กับเครื่องมือ โสตทัศนวัสดุ หรือเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีใหม่ รวมถึงการใช้อินเทอร์เน็ต การศึกษาผ่าน ดาวเทียม เป็นต้น

3) สื่ออื่นๆ เช่น สื่อบุคคล รวมถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่น สื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สื่อกิจกรรม/กระบวนการ สื่อวัสดุ/เครื่องมือและอุปกรณ์

2) การเลือกใช้สื่อการเรียนรู้

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:23) กล่าวถึง การออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่ ครูผู้สอนต้องจัดทำหน่วยการเรียนรู้/แผนการจัดการเรียนรู้ ตามรายวิชาต่าง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้และมีคุณภาพตามมาตรฐานของหลักสูตร ซึ่งมีหลักในการเลือกสื่อการเรียนรู้ ดังนี้

(1) เลือกสื่อการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์กับมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด เนื้อหา สาระและกิจกรรมการเรียนรู้ เนื่องจากสื่อการเรียนรู้มีอยู่มากมาย สื่อแต่ละประเภทจะมีคุณสมบัติ ในเรื่องข้อดีและข้อจำกัดในการใช้แตกต่างกัน

(1.1) หนังสือเรียน มีข้อดีที่มีสาระตามหลักสูตรแกนกลางฯ เหมาะ สำหรับใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ การทบทวน การอ้างอิง แต่มีข้อจำกัดที่ไม่มีสาระในส่วนที่เป็น จุดเน้นของท้องถิ่น/ สถานศึกษา หนังสือเรียนอาจล้าสมัยหากมีข้อค้นพบ/เหตุการณ์ใหม่ๆ เกิดขึ้น

(1.2) ของจริง/ของตัวอย่าง มีข้อดีที่แสดงคุณลักษณะที่ต้องการสื่อให้ ผู้เรียนรับรู้ได้ตามสภาพจริง ผู้เรียนสามารถสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 แต่มีข้อจำกัดกรณี ที่ จัดหามาได้ยากหรือมีราคาแพง

(1.3) คอมพิวเตอร์ช่วยสอน มีข้อดีที่ผู้เรียนสามารถโต้ตอบบทเรียนได้ นำเสนอบทเรียนได้ทั้งภาพและเสียงทำให้บทเรียนน่าสนใจ แต่ครูผู้สอนและผู้เรียนต้องมีความรู้ใน การใช้คอมพิวเตอร์และโปรแกรมซอฟต์แวร์มีราคาแพง

ดังนั้น ครูผู้สอนจึงควรต้องศึกษาลักษณะ/คุณสมบัติของสื่อการเรียนรู้แต่ละ ประเภท เพื่อคัดเลือกสื่อได้เหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้แต่ละบทเรียน

(2) การเลือกสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน ครูผู้สอนต้องเลือกสื่อการเรียนรู้ ให้เหมาะสม โดยการวิเคราะห์ลักษณะผู้เรียน เพื่อให้รู้พัฒนาการด้านต่างๆ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญาของผู้เรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสามารถในการเรียนรู้

ในการจัดการเรียนรู้จึงไม่อาจใช้สื่อใดสื่อหนึ่งเป็นการเฉพาะ เพราะไม่มีสื่อชนิด ใดที่สามารถตอบสนองการจัดการเรียนรู้ได้ครบถ้วนในทุกบทเรียน ทุกกิจกรรม ครูผู้สอนจึงต้อง

เลือกใช้สื่อการเรียนรู้อย่างหลากหลาย ทั้งนี้ในการเลือกสื่อการเรียนรู้ แต่ละประเภท ควรเลือกสื่อที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานของสื่อแต่ละประเภทด้วย

3.5.5 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่จำเป็นที่สถานศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบ การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สอดคล้องและครอบคลุมมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่กำหนดในหลักสูตรสถานศึกษา และจัดให้มีการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตลอดจนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนและตัดสินผลการเรียน โดยการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนการสอนต้องดำเนินการด้วยเทคนิควิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้สามารถวัดและประเมินผลผู้เรียนได้อย่างรอบด้านทั้งด้านความรู้ ความคิด กระบวนการ พฤติกรรมและเจตคติ เหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการวัด ธรรมชาติวิชา และระดับชั้นของผู้เรียน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเที่ยงตรง ยุติธรรม และเชื่อถือได้ และเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการประเมิน ส่วนศิริชัย กาญจนวสี (2456: 7-8) กล่าวว่า การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ถือเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนที่ครูผู้สอนจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง ทั้งก่อน ระหว่างและหลังเสร็จสิ้นการเรียนการสอน โดยครูผู้สอนสามารถทำการประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ตลอดเวลา ในลักษณะที่ผสมผสานสอดแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอน โดยสามารถทำการประเมินผู้เรียนทั้งเดี่ยวและกลุ่มอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยบุคคลหลายฝ่ายทั้งตัวผู้เรียนเอง เพื่อน ผู้ปกครองและครูผู้สอน โดยสิ่งที่จะประเมินนั้นสามารถทำได้หลากหลายวิธี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551:12)

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:84-90) ได้เสนอวิธีการการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยมีวิธีการประเมินแบบต่าง ๆ ที่ผู้สอนสามารถเลือกใช้ได้ มีดังต่อไปนี้

(1) การสังเกตพฤติกรรม เป็นการเก็บข้อมูลจากการดูการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน โดยไม่ขัดจังหวะการทำงานหรือการคิดของผู้เรียน การสังเกตพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ทำได้ตลอดเวลา แต่ควรมีกระบวนการ และจุดประสงค์ที่ชัดเจนว่าต้องการประเมินอะไร โดยอาจใช้เครื่องมือ เช่น แบบมาตราประมาณค่า แบบตรวจสอบรายการ สมุดจดบันทึก เพื่อประเมินผู้เรียนตามตัวชี้วัดและควรสังเกตหลายครั้ง หลายสถานการณ์ หลายช่วงเวลาเพื่อขจัดความลำเอียง

(2) การสอบปากเปล่า เป็นการให้ผู้เรียนได้แสดงออกด้วยการพูด ตอบประเด็นเกี่ยวกับการเรียนรู้ตามมาตรฐานผู้สอนเก็บข้อมูล จดบันทึก รูปแบบการประเมินนี้ผู้สอนและผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กันโดยตรง สามารถมีการอภิปราย ได้แย้ง ขยายความ ปรับแก้ไขความคิดกันได้ มีข้อที่พึงระวัง คือ อย่าเพิ่งขัดความคิดขณะที่ผู้เรียนกำลังพูด

(3) การพูดคุย เป็นการสื่อสาร 2 ทางอีกประเภทหนึ่ง ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน สามารถดำเนินการเป็นกลุ่มหรือรายบุคคลก็ได้ โดยทั่วไปมักใช้อย่างไม่เป็นทางการเพื่อติดตามตรวจสอบว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เพียงใด เป็นข้อมูลสำหรับพัฒนา วิธีการนี้อาจใช้เวลา แต่มีประโยชน์ต่อการค้นหา วินิจฉัยข้อปัญหา ตลอดจนเรื่องอื่น ๆ ที่อาจเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการเรียนรู้ เช่น วิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน เป็นต้น

(4) การใช้คำถาม การใช้คำถามเป็นเรื่องปกติมากในการจัดการเรียนรู้ แต่ข้อมูลงานวิจัยบ่งชี้ว่าคำถามที่ครูใช้เป็นด้านความจำ และเป็นเชิงการจัดการทั่ว ๆ ไปเป็นส่วนใหญ่ เพราะถามง่ายแต่ไม่ท้าทายให้ผู้เรียนต้องทำความเข้าใจและเรียนรู้ให้ลึกซึ้ง การพัฒนาการใช้คำถามให้มีประสิทธิภาพแม้จะเป็นเรื่องที่ยาก แต่สามารถทำได้ผลรวดเร็วขึ้น หากผู้สอนมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการประเมินในชั้นเรียน

(5) การเขียนสะท้อนการเรียนรู้ (Journals) เป็นรูปแบบการบันทึกการเขียนอีกรูปแบบหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนเขียนตอบกระทู้ หรือคำถามของครู ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับความรู้ ทักษะที่กำหนดในตัวชี้วัด การเขียนสะท้อนการเรียนรู้ นอกจากทำให้ผู้สอนทราบความก้าวหน้าในผลการเรียนรู้แล้ว ยังใช้เป็นเครื่องมือประเมินพัฒนาการด้านทักษะการเขียนได้อีกด้วย

(6) การประเมินการปฏิบัติ (Performance Assessment) เป็นวิธีการประเมินงานหรือกิจกรรมที่ผู้สอนมอบหมายให้ผู้เรียนปฏิบัติงานเพื่อให้ทราบถึงผลการพัฒนาของผู้เรียน การประเมินลักษณะนี้ ผู้สอนต้องเตรียมสิ่งสำคัญ 2 ประการ คือ ภาระงาน (Tasks) หรือกิจกรรมที่จะให้ผู้เรียน และเกณฑ์การให้คะแนน (Scoring Rubrics)

การประเมินการปฏิบัติ อาจจะปรับเปลี่ยนไปตามลักษณะงานหรือประเภทกิจกรรม ดังนี้

(6.1) ภาระงานหรือกิจกรรมที่เน้นขั้นตอนการปฏิบัติและผลงาน เช่น การทดลองวิทยาศาสตร์ การจัดนิทรรศการ การแสดง เป็นต้น ผู้สอนจะต้องสังเกตและประเมินวิธีการทำงานที่เป็นขั้นตอนและผลงานของผู้เรียน

(6.2) ภาระงานหรือกิจกรรมที่มุ่งเน้นการสร้างลักษณะนิสัย เช่น การรักษาความสะอาด การรักษาสถาถรรณสมบัติ/สิ่งแวดล้อม กิจกรรมหน้าเสาธง เป็นต้น จะประเมินด้วยวิธีการสังเกต จดบันทึกเหตุการณ์เกี่ยวกับผู้เรียน

(6.3) ภาระงานที่มีลักษณะเป็นโครงการ/โครงการ เป็นกิจกรรมที่เน้นขั้นตอนการปฏิบัติและผลงานที่ต้องใช้เวลาในการดำเนินการ จึงควรมีการประเมินเป็นระยะ ๆ เช่น ระยะก่อนดำเนินโครงการ/โครงการ โดยประเมินความพร้อมการเตรียมการและความเป็นไปได้ในการปฏิบัติงาน ระยะระหว่างดำเนินโครงการ/โครงการ จะประเมินการปฏิบัติจริงตามแผน วิธีการ และขั้นตอนที่กำหนดไว้ และการปรับปรุงระหว่างการปฏิบัติ สำหรับระยะสิ้นสุดการดำเนินโครงการ/โครงการ โดยการประเมินผลงานผลกระทบและวิธีการนำเสนอผลการดำเนินโครงการ/โครงการ

(6.4) ภาระงานที่เน้นผลผลิตมากกว่ากระบวนการขั้นตอนการทำงาน เช่น การจัดทำแผนผัง แผนที่ แผนภูมิ กราฟ ตาราง ภาพ แผนผังความคิด เป็นต้น อาจประเมินเฉพาะคุณภาพของผลงานก็ได้ในการประเมินการปฏิบัติงาน ผู้สอนต้องสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ประกอบการประเมิน เช่น แบบมาตราประมาณค่า แบบบันทึกพฤติกรรม แบบตรวจสอบรายงาน แบบบันทึกผลการปฏิบัติ เป็นต้น

(7) การประเมินด้วยแฟ้มสะสมงาน (Portfolio Assessment) แฟ้มสะสมงานเป็นการเก็บรวบรวมชิ้นงานของผู้เรียนเพื่อสะท้อนความก้าวหน้าและความสำเร็จของผู้เรียน เช่น แฟ้มสะสมงานที่แสดงความก้าวหน้าของผู้เรียน ต้องมีผลงานในช่วงเวลาต่าง ๆ ที่แสดงถึงความก้าวหน้าของผู้เรียน หากเป็นแฟ้มสะสมงานดีเด่นต้องแสดงผลงานที่สะท้อนความสามารถของผู้เรียน โดยผู้เรียนต้องแสดงความคิดเห็นหรือเหตุผลที่เลือกผลงานนั้นเก็บไว้ตามวัตถุประสงค์ของแฟ้มสะสมงาน

(8) การวัดและประเมินด้วยแบบทดสอบ เป็นการประเมินตัวชี้วัดด้านการรับรู้ข้อเท็จจริง (Knowledge) ผู้สอนควรเลือกใช้แบบทดสอบให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวัดและประเมินนั้น ๆ เช่น แบบทดสอบเลือกตอบ แบบทดสอบถูก-ผิด แบบทดสอบจับคู่ แบบทดสอบเติมคำ แบบทดสอบความเรียง เป็นต้น ทั้งนี้ แบบทดสอบที่จะใช้ต้องเป็นแบบทดสอบที่มีคุณภาพมีความเที่ยงตรง (Validity) และเชื่อมั่นได้ (Reliability)

(9) การประเมินด้านความรู้สึกรู้สึกนึกคิด เป็นการประเมินคุณธรรม จริยธรรม คุณลักษณะ และเจตคติที่ควรปลูกฝังในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งการวัดและประเมินผลเป็นลำดับขั้นจากต่ำสุดไปสูงสุด นอกจากนี้ อาจใช้แบบวัดความรู้และความรู้สึกเพื่อรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม เช่น แบบวัดความรู้โดยสร้างสถานการณ์เชิงจริยธรรม แบบวัดเจตคติ แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม แบบวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรม เป็นต้น

(10) การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เป็นการประเมินด้วยวิธีการที่หลากหลายดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่สะท้อนความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน จึงควรใช้การประเมินการปฏิบัติ (Performance Assessment) ร่วมกับการประเมินด้วยวิธีการอื่น ภาระงาน (Tasks) ควรสะท้อนสภาพความเป็นจริงหรือใกล้เคียงกับชีวิตจริงมากกว่าเป็นการปฏิบัติกิจกรรมทั่ว ๆ ไป ดังนั้น การประเมินตามสภาพจริงจะต้องออกแบบการจัดการเรียนรู้และการประเมินผลไปด้วยกันและกำหนดเกณฑ์การประเมิน (Rubrics) ให้สอดคล้องหรือใกล้เคียงกับชีวิตจริง

(11) การประเมินตนเองของผู้เรียน (Student Self-assessment) การประเมินตนเองนับเป็นทั้งเครื่องมือประเมินและเครื่องมือพัฒนาการเรียนรู้ การประเมินตนเองจึงเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง การใช้การประเมินตนเองของผู้เรียนให้ประสบความสำเร็จได้ดีจะต้องมีเป้าหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีเกณฑ์ที่บ่งบอกความสำเร็จของชิ้นงาน/ภาระงานและมาตรการการปรับปรุงแก้ไขตนเอง เป้าหมายการเรียนรู้ที่กำหนดชัดเจนและผู้เรียนได้รับทราบหรือร่วมกำหนดด้วย การที่ผู้เรียนได้ใช้การประเมินตนเองบ่อย ๆ โดยมีกรอบแนวทางการประเมินที่ชัดเจน จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนประเมินได้ค่อนข้างจริงและซื่อสัตย์ คำวิจารณ์ คำแนะนำของผู้เรียนมักจะจริงจังมากกว่าของครู การประเมินตนเองจะเกิดประโยชน์ยิ่งขึ้น เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินตนเองมีหลายรูปแบบ เช่น การอภิปราย การเขียนสะท้อนผลงาน การใช้แบบสำรวจการพูดคุยกับผู้สอน เป็นต้น

(12) การประเมินโดยเพื่อน (Peer Assessment) เป็นเทคนิคการประเมินอีกรูปแบบหนึ่งที่น่าจะนำมาใช้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เข้าถึงคุณลักษณะของงานที่มีคุณภาพ เพราะการที่ผู้เรียนจะบอกได้ว่าชิ้นงานนั้นเป็นเช่นไร ผู้เรียนต้องมีความเข้าใจอย่างชัดเจนก่อนว่าเขากำลังตรวจสอบอะไรในงานของเพื่อน ฉะนั้น ผู้สอนต้องอธิบายผลที่คาดหวังให้ผู้เรียนทราบก่อนที่จะลงมือประเมิน

การวัดและประเมินผลในรูปแบบต่างๆที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ครูผู้สอนสามารถเลือกรูปแบบการประเมินให้เหมาะสมกับผู้เรียน การเรียนการสอน เน้นการประเมินผลที่มีความหลากหลาย เพื่อพัฒนาผู้เรียน และแสดงถึงความเข้าใจ ในความรู้ ทักษะ อีกทั้งยังสามารถช่วยให้ผู้สอนปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

3.5.6 การนิเทศ/ ติดตาม/ พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

การนิเทศ/ ติดตาม/ พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เป็นการสร้างความมั่นใจแก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชนว่า ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพตามที่คาดหวังในมาตรฐานการเรียนรู้ และเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน สถานศึกษากำกับดูแลคุณภาพของการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและการนำหลักสูตรไปใช้ กระทรวงศึกษาธิการ (2551:63) ได้เสนอแนวทางให้สถานศึกษาสามารถดำเนินการได้หลายแนวทาง ได้แก่

(1) การนิเทศ ติดตามการใช้หลักสูตร

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:64) เสนอให้สถานศึกษามีการนิเทศ ติดตามการใช้หลักสูตร เป็นกระบวนการสำคัญที่สถานศึกษาใช้ในการควบคุมคุณภาพ โดยใช้เทคนิควิธีการที่หลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการติดตาม เช่น การตรวจเยี่ยมและการสังเกตการณ์ในชั้นเรียน การเสนอแนะ (Coaching) การตรวจแผนการจัดการเรียนรู้ การบันทึกผลหลังการสอน การประเมินผลสมรรถนะทางการเรียน เป็นต้น สถานศึกษาควรจัดให้มีแผนนิเทศ กำกับ ติดตาม การใช้หลักสูตรอย่างเป็นระบบ ดำเนินการให้กระบวนการนิเทศเป็นวัฒนธรรมในการปฏิบัติงานของครู และบุคลากรทางการศึกษา บนพื้นฐานความเป็นกัลยาณมิตร มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และยอมรับการเปลี่ยนแปลงสถานภาพระหว่างการเป็นผู้นิเทศและเป็นผู้รับการนิเทศ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ควรดำเนินการดังนี้

(1.1) ร่วมกันกำหนดความต้องการในการรับการนิเทศ หรือกำกับ ติดตาม เพื่อเฝ้าระวังมิให้คุณภาพการจัดทำและใช้หลักสูตรเกิดปัญหา อุปสรรคและส่งผลกระทบต่อคุณภาพผู้เรียน

(1.2) สร้างความเข้าใจและเจตคติเกี่ยวกับการนิเทศ ติดตามการใช้หลักสูตรในเชิงบวกแก่ครูและบุคลากรทางการศึกษาว่า มิได้เป็นกระบวนการจับผิด แต่เป็นกระบวนการดูแลช่วยเหลือ เพื่อให้การใช้หลักสูตรที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ

(1.3) กำหนดข้อตกลงเพื่อการขับเคลื่อน การนิเทศติดตามร่วมกัน และมีแผนการดำเนินการอย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม

(1.4) ผู้บริหารสถานศึกษาต้องดำเนินการให้มีการนิเทศ ติดตาม อย่างเป็นระบบ ครบวงจร ทั้งในระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา อย่างต่อเนื่องและครอบคลุม

(2) การประกันคุณภาพภายใน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 หมวด 6 มาตรา 47-51 กำหนดให้สถานศึกษามีการจัดระบบการประกันคุณภาพภายใน และการเตรียมความพร้อมสำหรับประกันคุณภาพภายนอก จากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(สมศ.) เป็นระบบควบคุมคุณภาพการศึกษาที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความมั่นใจต่อพ่อ แม่ ผู้ปกครอง และชุมชนว่าจะสามารถจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ สถานศึกษาต้องจัดระบบประกันคุณภาพภายในที่เน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ดังนั้นต้องมีการดำเนินการการประกันคุณภาพอย่างต่อเนื่อง โดยมีแผนพัฒนาคุณภาพ การศึกษาประจำปี มีเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจน แผนปฏิบัติการต้องเน้นคุณภาพผู้เรียน มีการรายงานผลเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง การรายงานผลการจัดการศึกษาประจำปี และนำผลมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและปรับการเรียนเปลี่ยนการสอน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551:65)

(3) การวิจัย ติดตามผลการใช้หลักสูตร สถานศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2551:65) เสนอแนวทางการวิจัย จะเป็นที่มาของข้อมูลข่าวสารที่แม่นยำตรงแสดงจุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา สาเหตุ และแนวทางปรับปรุงพัฒนาให้สถานศึกษาสามารถจัดหลักสูตรการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น สถานศึกษาควรดำเนินการ ดังนี้

(3.1) การวิจัยพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา มุ่งเน้นการวิจัยเพื่อนำผลมาประกอบการพิจารณาปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาให้เหมาะสม สอดคล้องกับผู้เรียน และความต้องการของผู้ปกครอง ชุมชน

1. การประเมินความต้องการจำเป็นในการศึกษาต่อ และการประกอบอาชีพของนักเรียนในอนาคต เพื่อนำมาใช้กำหนดโครงการเรียนรู้ และเวลาเรียน
2. การประเมินความต้องการของพ่อแม่ผู้ปกครอง และชุมชนในการพัฒนาผู้เรียน เพื่อนำมาใช้กำหนดโปรแกรมการเรียน และโครงการต่าง ๆ
3. การประเมินผลหลักสูตรสถานศึกษา โดยมีหัวข้อในการพิจารณา เช่น ความครบถ้วนขององค์ประกอบหลักสูตร ความสอดคล้องของแต่ละองค์ประกอบความสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางฯ และกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น ความสอดคล้องกับความต้องการของ

ผู้เรียน พ่อแม่ ผู้ปกครองและชุมชน ความเหมาะสมของแนวทางการจัดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน และระบบการวัดและประเมินผล เป็นต้น

(3.2) การวิจัย การประเมินผลการใช้หลักสูตร การประเมินผลการใช้หลักสูตร เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรซึ่งสถานศึกษาจะต้องมีความตระหนักในการ ปรับปรุงหรือพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาทั้งด้าน สติปัญญา ร่างกาย คุณธรรม บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ระดับชาติ และสามารถดำรงชีวิตในสังคม ได้อย่างมีความสุข กระบวนการประเมินผลการใช้หลักสูตรสามารถดำเนินการได้ ทั้งระหว่างการใช้ หลักสูตร และเมื่อนำหลักสูตรไปใช้เรียบร้อยแล้ว หรือการติดตามจากผลผลิตของหลักสูตร คือ ผู้เรียน ที่จบการศึกษาตามหลักสูตรเพื่อให้การประเมินผลการใช้หลักสูตรบรรลุเป้าหมายของการควบคุม คุณภาพ สถานศึกษาควรจัดให้มีการประเมินทั้งระบบ คือ

1. กำหนดให้มีการประเมินการใช้หลักสูตร เป็นกิจกรรมหลักของสถานศึกษา
2. สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินการใช้หลักสูตรด้วยตนเอง ให้เกิดขึ้นกับคณะครู
3. วางระบบเครือข่ายการทำงานและมอบหมายงานการประเมินให้คณะ ผู้ปฏิบัติงานแต่ละคณะดำเนินการประเมินเป็นระยะๆ โดยกำหนดให้ชัดเจนว่าคณะใดต้อง ประเมินรายการใดบ้าง
4. สรุปผลการประเมิน และนำผลการประเมินมาปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษา

การประเมินผลการใช้หลักสูตรมีแนวทางการดำเนินการที่สำคัญ คือ พิจารณา องค์ประกอบของหลักสูตรที่จะประเมิน พิจารณาหลักเกณฑ์ที่จะใช้ในการประเมิน ออกแบบการ จัดเก็บข้อมูล ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อใช้พิจารณาตัดสินใจในการ ปรับปรุงหลักสูตรต่อไป สำหรับประเด็นในการประเมินนั้น สามารถประเมินได้ทั้งเรื่องปัจจัยที่มีผล ต่อการใช้หลักสูตร กระบวนการใช้หลักสูตร และผลจากการใช้หลักสูตร อย่างไรก็ตาม สถานศึกษา ควรมุ่งเน้นการประเมินส่วนที่เกี่ยวข้องต่อคุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญและควรคำนึงถึงทั้ง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน สถานศึกษาจะต้อง ให้ความสำคัญ โดยนำผลการประเมินระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติมา พิจารณาทั้งผลการประเมินในภาพรวม และผลการประเมินที่แยกรายวิชา และแยกรายมาตรฐาน หากผลการประเมินไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่คาดหวัง ควรศึกษาวิเคราะห์เพื่อค้นหาสาเหตุที่

แท้จริง ซึ่งสาเหตุย่อมเกิดมาจากปัจจัยและกระบวนการใช้หลักสูตรสถานศึกษานั้นเอง จากนั้นจึงหาวิธีแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาคุณภาพต่อไป ดังแสดงเป็นตารางได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ประเด็นเกี่ยวข้องในการประเมินผลการใช้หลักสูตร

นอกจากนั้นสถานศึกษาควรสนับสนุนส่งเสริมให้ครูทำวิจัยปฏิบัติการ (Action research) เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของตนเอง โดยการวิจัยนั้นอาจเริ่มต้นจากการเลือกปัญหาการวิจัยที่มีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อผู้เรียนมากที่สุด และที่มาของปัญหาการวิจัยอาจเกิดจากผู้เรียน เช่น ปัญหาพฤติกรรม ปัญหาการเรียนรู้ เป็นต้น หรืออาจเกิดจากการจัดการเรียนรู้ของครูไม่เหมาะสม สอดคล้องกับผู้เรียนรายคน เมื่อได้ปัญหาการวิจัยแล้วจึงดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัยต่อไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551:66)

จากข้อมูลเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานในด้านต่างๆ โดยเริ่มจากการ เตรียมความพร้อมของสถานศึกษา การจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และการนิเทศ/ติดตาม/พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา โดยข้อมูลดังกล่าวข้างต้น สามารถนำไปใช้ในการสร้างเป็นเครื่องมือในการทำงานวิจัยต่อไป

3. หลักสูตรสันติศึกษา

3.1 ประวัติความเป็นมา

การศึกษาเพื่อสันติภาพนั้น ได้เกิดมาภายหลังที่สังคมมนุษย์เกิดความต้องการการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ หลังจากการเกิดสงคราม การใช้ความรุนแรง การแย่งชิงทรัพยากร โดยการศึกษาจะเป็นเครื่องมือและกระบวนการต่อเนื่องอย่างหนึ่งที่จะช่วยหล่อหลอม สอดแทรก ความรู้ ความเข้าใจให้เกิดการอยู่ร่วมกันให้แก่มนุษย์ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่ อีกทั้งยังช่วยสร้างให้มนุษย์มีความเจริญงอกงาม ปรับตัวได้ ดำเนินชีวิตที่พึงประสงค์ (สุมน อมรวิวัฒน์ อ้างถึง ในสุนีย์ สุขเจริญ, 2533)

การนำเอาแนวคิดหรือเรื่องราวสันติภาพเข้ามาในการเรียนการสอนนั้นก่อนอื่นต้องทำความเข้าใจในเรื่องของสาขาวิชาที่จะสอนเสียก่อน ซึ่ง ไพฑูรย์ ดินลารัตน์ (2528:3-8) ได้กล่าวถึงสันติศึกษาไว้ว่า

“สันติศึกษา (Peace Education) เน้นหนักไปที่การแก้ไข ปัญหาของสันติภาพหรือการจะจัดการศึกษาเพื่อให้มีสันติภาพในโลก ได้อย่างไร ซึ่งแน่นอนที่สุดว่าจะต้องให้ผู้เรียนรู้และเข้าใจปัญหาของ สงครามและความขัดแย้งต่างๆ อย่างตรงสภาพจริง ในขณะที่เดียวกันก็ ให้ตระหนักในอันตรายดังกล่าวและวิธีแก้อย่างสันติ โดยเหตุนี้ระยะ หลังการจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพ จึงคำนึงถึงการปลูกฝังคุณค่าของ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ นับแต่การสำรวจ วิเคราะห์คุณค่าของ สันติภาพ การเปลี่ยนแปลงของโลก และผลจากการแข่งขันคั่นคว่ำ ทางอาวุธ การเข้าใจความแตกต่างของมนุษย์ การขัดแย้งทาง ความคิด และการแก้ไขขัดแย้งอย่างมีคุณค่า การร่วมมือกัน การ สื่อสารทำความเข้าใจกัน การตัดสินใจร่วมกัน การศึกษาสันติศึกษา จะมุ่งไปที่เด็กและเยาวชนเป็นประการสำคัญ และเป้าหมายของสันติ ศึกษาคือเยาวชนที่รักสันติ ดำเนินชีวิตอย่างสันติ เชื่อมมั่นในคุณค่า ของสันติเป็นหลักสำคัญ”

การสร้างสรรค์หรือสร้างเสริมความคิดเกี่ยวกับสันติภาพ จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ความคิด คุณธรรม ฉะนั้นจึงเห็นสมควรให้มีการศึกษาในเรื่องของ

สันติภาพในสถานศึกษา เพราะวิชาสันติศึกษา มีลักษณะเป็นวิชาการชั้นสูงโดยสมบูรณ์ (ประชุมสุข อาชาวำรุง, 2529:224) และควรใช้วิธีการสอนโดยสอดแทรกแนวคิดเข้าไปในกิจกรรม การเรียนการสอนเป็นวิชาที่สอนได้ทุกระดับชั้น

ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม จึงต้องมีรูปแบบ การจัดการเรียนการสอน ที่เน้นให้เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ยอมรับความ แตกต่างทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ใช้ความละเอียดรอบคอบ ไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัย และหวาดระแวง การจัดการศึกษาจึงต้องให้ความสำคัญกับการบูรณาการการศึกษาให้สอดคล้อง กับวิถีชีวิต อัตลักษณ์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความต้องการของท้องถิ่น โดย เชื่อมโยงหลักศาสนา ส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อสันติภาพ และปลูกฝังทัศนคติที่ใฝ่สันติแก่ชุมชน เพราะพื้นที่ชายแดนสามจังหวัดภาคใต้นั้นมีอัตลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมเฉพาะ มีความ เชื่อและศรัทธาศาสนาเป็นกรอบความมั่นคงของสังคม การส่งเสริมให้เกิดสันติภาพในชุมชนนั้นจะ ไม่ใช่เพียงการทำไม่ให้เกิดความรุนแรงทางตรงเท่านั้น แต่ยังต้องรวมถึงความรุนแรงทางอ้อมด้วย เพื่อให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีมีความสุข การปลูกฝังจิตสำนึกในคนทุกระดับจึงมีความ จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะสันติภาพที่แท้เริ่มมาจากสันติภาวะภายในจิตใจมนุษย์ เป็นสันติที่มาจาก ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง การสร้างสันติภาพในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องการความ ละเอียดอ่อนในกระบวนการคิด ที่สอดคล้องกับคนในพื้นที่ และจะต้องมีลักษณะเฉพาะ โดย คำนึงถึงพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่ต้องการพัฒนา มีความเสมอภาคและต้องการการอยู่ ร่วมกันอย่างสันติสุข

ดังนั้นปัญหาการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นภายในจังหวัดชายแดนใต้จึงเป็นเรื่องที่เร่งด่วน โดยได้มีหน่วยงานต่างๆ ได้ให้ความสำคัญ ร่วมมือกันแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะด้านการศึกษาเพื่อ สันติภาพ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษาเพื่อสันติภาพได้ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่ส่งเสริม และแก้ปัญหาด้านสันติภาพ ได้แก่ คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ สำนักสันติ วิถีและธรรมภิบาล สถาบันพระปกเกล้า ศูนย์สันติวิธีสาธารณะของกระทรวงสาธารณสุข ศูนย์ ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล ศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย และสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ทัศนีย์ จันอินทร์, 2550:89)

หน่วยงานดังกล่าวข้างต้น มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพ โดย ทัศนีย์ จันอินทร์ (2550:91-121) ได้วิจัยเกี่ยวกับวิวัฒนาการของมโนทัศน์การศึกษาเพื่อสันติภาพในประเทศไทย ช่วงมโนทัศน์การศึกษาเพื่อสันติภาพในยุคที่ 4: ยุครวมพลังแก้ปัญหาภาคใต้ พ.ศ. 2547- ปัจจุบัน ในด้านวิธีการจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพของหน่วยงานต่างๆ ไว้ 6 ประเด็น ดังนี้

1) การประชุมและสัมมนาด้านสันติภาพ เป็นการจัดประชุม และเสวนาวิชาการด้านสันติภาพซึ่งจัดขึ้นหลายโครงการ อาทิ การปาฐกถาเรื่อง “การศึกษาเพื่อสันติภาพ” ที่จัดโดยบัณฑิตวิทยาลัยและการศึกษานานาชาติ มหาวิทยาลัยพายัพ การจัดสัมมนาเรื่อง “ศาสนธรรมสอนสันติภาพ” ที่จัดขึ้นโดยสภาองค์การมุสลิมแห่งประเทศไทยและคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อความยุติธรรมและสันติ ที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น

2) สิ่งพิมพ์เกี่ยวกับสันติภาพ ซึ่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา สิ่งพิมพ์ที่มุ่งนำเสนอข้อเท็จจริง และสิ่งพิมพ์ที่เสนอวิธีการเผชิญกับความขัดแย้ง และความรุนแรงที่เกิดขึ้นบนพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ มากมาย อาทิ “การก่อความไม่สงบในภาคใต้ของไทย” ของสุรชาติ บำรุงสุข “สันติวิธีวิถีแห่งอารยะ” ของ พระไพศาล วิสาโล “ความรู้กับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง: กรณีวิกฤติการณ์ชายแดนภาคใต้” ของ อุทัย ดุลยเกษม และเลิศชาย ศิริชัย “กลยุทธ์การสมานไมตรีเพื่อบรรลุด้านดีร่วมกัน ที่บ้าน ที่โรงเรียน ที่ทำงาน และทุกแห่งในโลก” ของ วิลเลียม ยูรี “คู่มือการเจรจาไกล่เกลี่ยในสถานศึกษา” เรียบเรียงโดย วันชัย วัฒนศัพท์และคณะ เป็นต้น

3) การวิจัยด้านสันติภาพ เป็นการวิจัยโดยการดำเนินงานอยู่บนฐานของวิชาการที่เป็นระบบระเบียบ เน้นการศึกษาร่วมไปกับการพัฒนาและแก้ไขปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้น เช่น “รูปแบบการสร้างค่านิยมสันติวิธีร่วมกับจริยธรรมในระบบการสอน” ของนางเยาว์ แข่งเพ็ญแข “The Implement of President Gorge W.Bush,s Foreign Policy toward North Korea and the Interaction between the United States and North Korea” โดย สัญญารัตน์ มีสุวรรณ “อ่านสันติวิธีในสังคมไทย” โดยชาญชัย ชัยสุขโกศล “การใช้แนวทางสันติวิธีในการแก้ไขความขัดแย้ง: ศึกษากรณีโครงการทอส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ระหว่างปี พ.ศ. 2541-2546 ของ จิตรภรณ์ สมยานนทนากุล “ยุทธศาสตร์การเข้าใจเข้าถึงและพัฒนาชุมชนมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้” ของอับดุลชะกูร์ บินซาฟีอี เป็นต้น

4) การอบรมเกี่ยวกับสันติภาพและการแก้ไขความขัดแย้ง โครงการการอบรมต่างๆที่เกิดขึ้น เพื่อการปลูกฝังสันติภาพให้เกิดขึ้นมีอยู่มากมายหลายโครงการ อาทิ “โครงการฝึกอบรมนักประสานสันติ” ขององค์กร เสมสิกขาลัย มูลนิธิสันติภาพและวัฒนธรรม และศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ร่วมมือกัน “โครงการฝึกอบรมความรู้และทักษะสันติวิธี โดยมีแผนพัฒนาจิตเพื่อสุขภาพ” ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล เสมสิกขาลัย และโครงการการฝึกอบรมเยาวชนเพื่อการพัฒนาที่ร่วมมือกัน นอกจากนี้ยังมีโครงการอบรมเชิงปฏิบัติ เช่น “ผู้นำสันติวิธีและสร้างสรรค์ชุมชน” “ค่ายอบรมเยาวชนเพื่อสันติภาพ” “ธรรมภิบาลการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” “การสื่อสารด้วยรักและสันติ” “รูปแบบการสร้าง

ค่านิยมสันติวิธีร่วมกับจริยธรรมในระบบการสอน” “ค่ายเยาวชนเพื่อสันติวิธี” (มหาวิทยาลัยมหิดล ,ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี,2550) เป็นต้น

5) การเรียนการสอนด้านสันติภาพ ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา สถาบันการศึกษาหลายแห่งได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาเพื่อสันติภาพ โดยได้พัฒนาหลักสูตรและการสอนด้านสันติภาพขึ้น ได้แก่ หลักสูตรในระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการบริหารและการจัดการความขัดแย้ง (Conflict Resolution and Management) ที่สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ร่วมกับทางวิชาการกับ Royal Roads University ประเทศแคนาดา มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และสถาบันพระปกเกล้าจัดขึ้น หลักสูตรประกาศนียบัตร การพัฒนาทักษะและแนวคิดพื้นฐานการไกล่เกลี่ยด้านสาธารณสุขด้วยสันติวิธี และหลักสูตรประกาศนียบัตรขั้นสูง การพัฒนาศักยภาพนักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางด้านสาธารณสุข ซึ่งจัดโดยศูนย์สันติวิธีสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข สถาบันสันติศึกษา หลักสูตรสันติศึกษา สำหรับการบูรณาการการเรียนรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดชายแดนใต้ เป็นหลักสูตรศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ (ศอ.บต.) สำนักประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา ร่วมกับสำนักวิชาการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ร่วมกันวางแผนและกำหนดเนื้อหาจากหลักสูตรสันติวิธีของศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น

6) การสอดแทรกสันติภาพในการเผยแพร่ศาสนา โดยการใช้ศีลธรรม ความดีงาม และจิตใจที่มีความสุขสงบ ซึ่งในการเผยแพร่ศาสนาที่สอดแทรกเนื้อหาสันติภาพมีมากมาย เช่น ธรรมกถาเรื่อง “ความรุนแรงเกิดจากความอ่อนแอ” โดยพระพรหมคุณาภรณ์ ปาฐกถาเรื่อง “ความสุขอันเป็นหนึ่งเดียวในครอบครัวและสังคม” “สันติภาพทุกอย่างก้าว” “สู่ศานติสมานฉันท์: ความรักอันไม่แบ่งแยก” โดยนิมนต์ติช นัท ฮันห์และคณะสงฆ์ นำภาวนาและแสดงปาฐกถาธรรม ภายใต้โครงการสู่ศานติสมานฉันท์ เป็นต้น

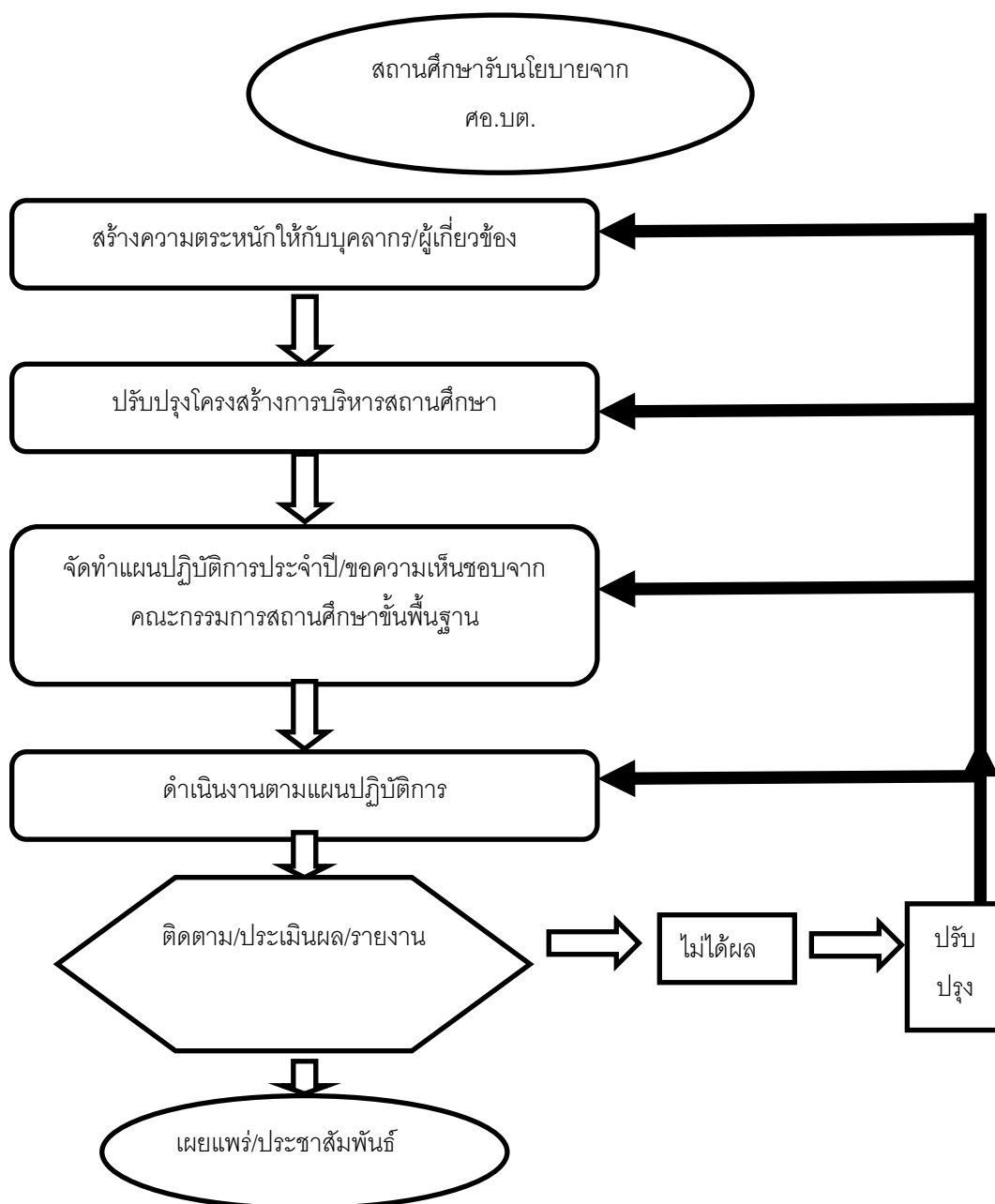
จากภาวะความไม่สงบของพื้นที่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น จะเห็นได้ว่าภาคการศึกษา ก็ไม่ได้นิ่งนอนใจ ได้พยายามสร้างความสงบในพื้นที่ ผ่านการศึกษาเพื่อสร้างสันติภาพในรูปแบบต่างๆ ทั้งการประชุมและสัมมนา ด้านสันติภาพ สิ่งพิมพ์เกี่ยวกับสันติภาพ การวิจัยด้านสันติภาพ การอบรมเกี่ยวกับสันติภาพและการแก้ไขความขัดแย้ง การเรียนการสอนด้านสันติภาพ การสอดแทรกสันติภาพในการเผยแพร่ศาสนา โดยการร่วมมือร่วมใจกันของทุกฝ่าย เพื่อเร่งแก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ให้คลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งอย่างไรก็ตามในงานวิจัยฉบับนี้ เป็นการศึกษาสภาพและปัญหาของบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนใน

จังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับหลักสูตรสันติศึกษา สำหรับการบูรณาการ การเรียนรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดชายแดนใต้

หลักสูตรสันติศึกษานี้ เป็นหลักสูตรที่เกิดขึ้นมาจากความต้องการแก้ปัญหาความไม่สงบที่ เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งทวีความรุนแรงมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ดังนั้นศูนย์อำนวยการ บริหารจังหวัดชายแดนใต้ (ศอ.บต.) สำนักประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา ร่วมกับสำนักวิชาการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ร่วมกันวางแผนและกำหนด เนื้อหาจากหลักสูตรสันติวิธีของศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อนำไป บูรณาการกับการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ (สำนักงานประสานนโยบาย การศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม, 2551: 29)

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม(2551: 29) ได้กล่าวถึง แนวทางในการนำหลักสูตรสันติศึกษาไปใช้ในสถานศึกษา ตามแนวทางของหลักสูตรการศึกษาขั้น พื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ประกอบกับศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีนโยบายที่ จะให้สถานศึกษานำแนวทางพัฒนาสันติศึกษาไปใช้ในการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ มี นโยบายที่จะให้สถานศึกษานำแนวทางพัฒนาสันติศึกษาไปใช้ในการบริหารจัดการ และนำไป พัฒนา ปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา

ดังนั้นสถานศึกษาจึงมีความจำเป็นต้องวางแผนทางการบริหารการจัดการสร้างความ เข้าใจ ความร่วมมือ การประสานงานและการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้อง และนำหลักสูตร สถานศึกษาไปปรับปรุง พัฒนาให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาสันติศึกษาสู่สถานศึกษาอย่าง มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพและให้บุคลากรทั้งในและนอกสถานศึกษา เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้เกิด ประโยชน์สูงสุด โดยมีแนวทางการดำเนินงานการบริหารจัดการนำสันติศึกษาสู่สถานศึกษา ดังนี้

แผนภูมิภาพที่ 3 โครงสร้างการดำเนินงานหลักสูตรสันติศึกษาสู่สถานศึกษา
ที่มา : สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (2551:29)

3.2 การบริหารจัดการ

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมและกีฬา (2551:30) กล่าวถึง การบริหารจัดการนำเอาหลักสูตรสันติศึกษาเข้าไปใช้ในสถานศึกษา โดยมีแนวทางในการบริหารจัดการ 4 ด้าน ดังนี้

ตารางที่ 2 การบริหารจัดการหลักสูตรสันติศึกษาในสถานศึกษา

หน่วยงาน	การปรับปรุง	แนวทางการดำเนินงาน
1. ด้านการบริหารงานทั่วไป	- ปรับปรุงโครงสร้างการบริหาร โดยเพิ่มงานสันติศึกษาในกลุ่มบริหารวิชาการ	- ทุกงานจัดทำโครงการ/กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสันติศึกษา - ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขอความเห็นชอบ
2. บริหารงานวิชาการ	- เพิ่มงานสันติศึกษาในโครงสร้างการบริหาร	1. แต่งตั้งผู้รับผิดชอบ 2. แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานสันติศึกษา 3. ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้/กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสันติศึกษา 4. ทุกงานจัดโครงการ/กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสันติศึกษา
3. บริหารงานบุคคล	- ประสาน/จัดบุคลากรที่เหมาะสมเพื่อรับผิดชอบงานสันติศึกษา	- ทุกงานจัดทำโครงการ/กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสันติศึกษา
4. บริหารงบประมาณ	- พิจารณาสันนิษฐานงบประมาณ ความเหมาะสม	1. จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี/เน้นสันติศึกษา 2. ประสาน/นำเสนอ ขอความเห็นชอบคณะกรรมการสถานศึกษา

ที่มา : สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (2551:30)

3.3 แนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาสันติวิธี

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และ กีฬา (2551:31) ได้เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาสันติวิธีในสถานศึกษาของหลักสูตรสันติศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความขัดแย้ง ดังนี้

3.3.1 การจัดการในชั้นเรียน

- 1) การจัดมุมแก้ปัญหา (Conflict resolution corner) ซึ่งเป็นพื้นที่ปลอดภัยที่นักเรียนใช้พูดคุยแก้ปัญหาระหว่างกัน
- 2) จัดการประชุมของชั้นเรียน (Classroom meeting) ซึ่งเป็นกระบวนการแก้ปัญหาที่นักเรียนและครูร่วมกันปรึกษาหารือข้อพิพาทต่างๆ
- 3) การร่วมกันตัดสินใจ (Collaborative decision making) ซึ่งเป็นกระบวนการแก้ปัญหากับคนอื่นหรือกลุ่มอื่น เพื่อที่จะหาทางออกที่เป็นที่พึงพอใจของคู่เจรจา
- 4) การสอดแทรกในหลักสูตร (Curriculum infusion) โดยเป็นการถักทอทักษะแนวคิด และหลักการของสันติวิธีเข้าไปในองค์ประกอบต่างๆของหลักสูตรในห้องเรียนในวิธีสอนในการกำหนดกฎ-กติกาของห้องเรียน และการฝึกปฏิบัติการสันติวิธี
- 5) การบูรณาการในหลักสูตร (Curriculum integration) โดยเป็นการบูรณาการทักษะและแนวคิดของสันติวิธีลงไปในวิชาต่างๆ

3.3.2 การจัดโครงการในโรงเรียน

- 1) โครงการฝึกอบรมบุคลากร
- 2) โครงการเจรจาไกล่เกลี่ยเจรจาโดยเพื่อน (Peer mediation)
- 3) โครงการค่ายเยาวชนนักสันติวิธี
- 4) โครงการทางเลือกอื่นแทนการลงโทษ (Alternative to suspension)
- 5) โครงการกระบวนการความยุติธรรม สมานฉันท์ (Restorative justice)

3.3.3 การบริหารจัดการในโรงเรียน

- 1) จัดพื้นที่การแก้ปัญหา (Conflict resolution area)
- 2) การกำหนดบทลงโทษด้วยสันติวิธี เช่น เมื่อนักเรียนกระทำการที่ไม่เหมาะสม ผิดระเบียบของโรงเรียน ควรใช้วิธีใดในการลงโทษนักเรียนในระดับความผิดต่างๆ โดยหลีกเลี่ยงวิธีการรุนแรง
- 3) การใช้สันติวิธีในการลดความขัดแย้งระหว่างผู้ปกครองกับครู

- 4) การใช้สันติวิธีในการลดความขัดแย้งระหว่างครูกับครู
- 5) การใช้สันติวิธีในการลดความขัดแย้งระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

3.3.4 การจัดการความขัดแย้งในชุมชน

- 1) การใช้โรงเรียนเป็นคนกลางในการเจรจาไกล่เกลี่ย
- 2) การใช้สานเสวนาเพื่อทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน

จะเห็นได้ว่า กิจกรรมสันติวิธีส่วนใหญ่ในหลักสูตรสันติศึกษานั้น เป็นกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง สร้างบรรยากาศที่ดี เห็นถึงความสำคัญของการเรียนรู้ของผู้เรียน

3.3.5 แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมแนวคิดสันติศึกษาในสถานศึกษาตามแนวคิดของนักวิชาการ ในการสอนสันติศึกษานั้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านที่เสนอแนวทางการสอนสันติศึกษา โดยได้เสนอเป็นแนวทางที่ใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

ถวิลวดี บุรีกุล (2551: ออนไลน์) ได้เสนอแนวทางที่จะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่จะไปประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นต่อไป จึงเสนอแนวคิดในการส่งเสริมสันติวิธีในสถานศึกษาในรูปแบบของหลักการง่ายๆ ดังนี้

- (1) การให้ความสำคัญกับเรื่องทัศนคติของแต่ละคน
  - (1.1) ทัศนคติเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเรื่องสันติวิธี
  - (1.2) สนับสนุนการสร้างตัวแบบของผู้สอนที่เหมาะสม
  - (1.3) เอาใจใส่ต่อทัศนคติของผู้เรียน
- (2) ทำความเข้าใจและยอมรับเหตุผลที่แตกต่างกัน
  - (2.1) สำรวจแนวคิดอื่นๆที่แตกต่างออกไป หรือแนวคิดที่ขัดแย้งกับการศึกษาเรื่องสันติวิธีที่เป็นอยู่ อาทิ แนวคิดของการทำงานแบบกองทัพ (คิดแบบทหาร) หรือแนวคิดประเภท 'ชอบสร้างศัตรู'
  - (2.2) ยอมรับแนวคิดที่แตกต่าง ใช้สื่อการสอนที่เป็นลักษณะสองทาง มีการพูดจา กัน ทำให้ผู้เรียนเสมือนเป็นผู้ร่วมทำกิจกรรม ร่วมคิด ร่วมทำ
- (3) สร้างความน่าสนใจให้กับการศึกษาเรื่องสันติวิธีในกลุ่มผู้ที่มีความคิดที่แตกต่าง
  - (3.1) หาหัวข้อเรื่องที่น่าสนใจ การศึกษาเรื่องสันติวิธีควรเป็นการทำให้ผู้เรียนได้ฝึกการใช้สิทธิที่มีภายใต้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นตน เป็นการสร้าง

ความเข้าใจในเรื่องความสำคัญของความรักที่มีต่อผู้อื่น ซึ่งเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับความขัดแย้ง การต่อสู้กัน การมีสโลแกนหรือ ตั้งชื่อหนังสือที่ใช้เรียนก็มีความสำคัญ เช่น “ต่อสู้เพื่อความยุติธรรม” “ทุกคนชนะได้” ซึ่งจะ ทำให้กระตุ้นการระดมสมอง และการแสวงหาคำตอบในหลายๆประเด็น อาทิ ความยุติธรรม เสรีภาพ การเปลี่ยนแปลง ความกล้า ความเป็นธรรม การมอบอำนาจ และการได้ชัยชนะ

- (3.2) นำผลของความขัดแย้งมาศึกษา มีการศึกษาเป้าหมายของความขัดแย้ง ผลลัพธ์ การหาความจริงที่เกิดขึ้น เช่นการเริ่มต้นของความขัดแย้ง การทนายใจของผู้ที่มีความขัดแย้งว่ามีอะไรอยู่ในใจ หรือคิดอะไรอยู่ หาสาเหตุของความขัดแย้ง ประเมินวัตถุประสงค์ของการทำให้เกิดความขัดแย้ง ทำความเข้าใจความขัดแย้งบนพื้นฐานของสังคม วัฒนธรรม และศาสนา
- (3.3) ใช้แนวทางการส่งเสริมเรื่องความยุติธรรม การแก้ปัญหา การศึกษาจากชีวิตจริง เป็นการแก้ปัญหาที่ผู้เรียนอาจเกิดความกลัวว่าจะมีอะไรแอบแฝงในการเรียน เพราะการเข้าไปแก้ปัญหาเรื่องความขัดแย้งที่จะสำเร็จได้ต้องใช้กันติดลินใจร่วมกัน ใช้วิถี ชนะ-ชนะ (Win-Win) การแก้ปัญหาที่มักใช้ ได้ผลยาวนานก็คือการคำนึงถึงคุณค่าและการใช้อำนาจร่วมกัน ความเป็นธรรมทางสังคม และการคิดถึงเสรีภาพของบุคคลให้มากที่สุด นอกจากนี้ หนังสือคู่มือควรเลียนแบบชีวิตจริงมากกว่าการใช้แต่ทฤษฎี
- (3.4) การใช้วิถีที่เชิญผู้เรียนให้มีส่วนร่วม แทนการที่ผู้สอนบรรยายอย่างเดียว ผู้สอนต้องใจกว้าง เปิดรับความคิดที่แตกต่างและให้ความสนใจ
- (4) การขยายการศึกษาเรื่องสันติวิธีในกลุ่มผู้มีความคิดที่แตกต่าง
  - (4.1) การสื่อสารในบรรยากาศที่สร้างสรรค์
  - (4.2) ใช้การอภิปรายอย่างตรงไปตรงมา เปรียบเทียบทัศนคติต่างๆ และพยายามเปลี่ยนทัศนคติ โดยใช้บรรยากาศของความเป็นเพื่อน มิใช่ศัตรู

จากแนวคิดการสอนสันติภาพของ ถวิลวดี บุรีกุล เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ และทำงานร่วมกัน อีกทั้งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและบทบาทในการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2534:88-92) ได้เสนอว่าโรงเรียนสามารถส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักจัดการกับความขัดแย้งด้วยสื่อ เพลง นิทาน บทกวี เกม สร้างบรรยากาศ

ความร่วมมือ การจัดสิ่งแวดล้อม เพื่อให้นักเรียนเรียนรู้สามารถรู้จักคุณค่าและศักดิ์ศรีของตน ความขัดแย้งสามารถจัดการได้ด้วย การควบคุมอารมณ์และการสื่อสาร อีกทั้งแนวคิดของ วันชัย วัฒนศัพท์และคณะ (2548:79-104) ได้ศึกษาการแก้ปัญหาความขัดแย้งในโรงเรียนของ สหรัฐอเมริกา โดยจะเป็นความร่วมมือระหว่างสำนักงานศาลคดีเยาวชนกับสำนักงานการศึกษา และ ชุมชน คู่มือจะครอบคลุมบทบาทหน้าที่ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง คือผู้บริหารทุกระดับทำหน้าที่ วางแผน กำหนดโครงการ ต่างๆ และติดตามประเมินผล ระดับโรงเรียนจะวางแผนอบรมบุคลากร ทุกคนและผู้ปกครอง ให้มีความรู้และทักษะด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้ง การบริหารชั้นเรียน สร้างความไว้วางใจ สื่อสารทางบวก

นงเยาว์ เพ็ญแขและคณะ (2553: ออนไลน์) ได้เสนอแนวทางในการนำสันติวิธีเข้าสู่ ห้องเรียน โดยกล่าวว่า เมื่อครูเข้าไปสอนจริงในชั้นเรียนจะทำกิจกรรม 3 ชนิด คือ สอน การสื่อสาร กับนักเรียนและการบริหารชั้นเรียน โดยในการเรียนการสอน ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นสมอง โดยใช้เทคนิคบูรณาการสมองครบส่วนและพหุปัญญากับทุกกลุ่มสาระ เพื่อกระตุ้นยั่วท้าทายให้ สมองทุกส่วนทุกระบบคิดและนักเรียนแสดงความคิดเห็นออกทางพหุปัญญา ซึ่งในส่วนี้ครูควรใช้ เวลาในการเรียนการสอน 80% ของเวลาทำการสอนในชั้นเรียน ในด้านที่ 2 การสื่อสารปฏิสัมพันธ์ ทางบวกกับนักเรียน ครูใช้การสื่อสารปฏิสัมพันธ์ทางบวก ที่มีประสิทธิผลทักษะฟังใจ ซึ่งจะเสริม พลังจิตใจ จริยธรรม มีความรับผิดชอบและวินัยในตน ซึ่งครูสื่อสาร ประมาณ 10% ของเวลาทำ การสอนในชั้นเรียน และในด้านที่ 3 การบริหารชั้นเรียนทางบวกสันติวิธี ครูบริหารชั้นเรียนทางบวก และสันติวิธี การเจรจาไกล่เกลี่ย การเผชิญปัญหาเด็ก การรังแกด้วยจิตวิทยา การบริหารชั้นเรียน ทางบวกครูใช้เวลาประมาณ 10% ของเวลาทำการสอนในชั้นเรียน

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การสอนสันติศึกษาให้แก่ผู้เรียนนั้น สิ่งสำคัญคือ การเน้นให้ผู้เรียนมี ส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ใช้กระบวนการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนเกิด การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ ใช้กระบวนการสื่อสารทางบวกให้เกิดความเข้าใจ ครูมีบทบาท สำคัญในการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะ ค่านิยมสันติวิธี

3.4 กรอบสาระการเรียนรู้สันติศึกษา

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:33-34) ได้ กำหนดกรอบการเรียนรู้สันติศึกษา ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรสันติศึกษา กำหนดไว้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ตารางการเรียนรู้สันติศึกษา

สาระการเรียนรู้	ช่วงชั้น			
	ช่วงชั้น 1	ช่วงชั้น 2	ช่วงชั้น 3	ช่วงชั้น 4
1. การสื่อสารอย่างสันติ				
1.1 การสังเกต	✓	✓	✓	✓
1.2 ความรู้สึก	✓	✓	✓	✓
1.3 ความต้องการ	✓	✓	✓	✓
1.4 การขอร้อง	✓	✓	✓	✓
2. สานเสวนา				
2.1 หลักการ	-	✓	✓	✓
2.2 กติกา	-	✓	✓	✓
2.3 วิธีการ	-	✓	✓	✓
3. การสื่อสารกับสังคม				
3.1 ทักษะการรับฟัง	-	-	✓	✓
3.2 บทบาทของสื่อ	-	-	✓	✓
4. การแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง				
4.1 ความหมายของความขัดแย้ง	✓	✓	✓	✓
4.2 สาเหตุของความขัดแย้ง	✓	✓	✓	✓
4.3 วิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้ง	✓	✓	✓	✓
4.4 ทฤษฎีความขัดแย้ง	-	-	✓	✓
5. การวิเคราะห์และการจัดการความขัดแย้ง				
5.1 ความหมาย	-	-	✓	✓
5.2 ทฤษฎี	-	-	✓	✓
5.3 ประเภทความขัดแย้ง	-	-	✓	✓
5.4 สาเหตุความขัดแย้ง	-	-	✓	✓
6. สันติวิธีและวิธีการปฏิบัติการสันติวิธี				
6.1 ความหมายของสันติวิธี	-	✓	✓	✓
6.2 แนวคิดการทำงานของสันติวิธี	-	✓	✓	✓
6.3 ชนิดของความขัดแย้ง	-	-	✓	✓
6.4 ความต้องการและทางออก	-	-	✓	✓
6.5 การวิเคราะห์คน	-	✓	✓	✓

ที่มา : สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:33-34)

จากตารางสาระการเรียนรู้สันติศึกษา เป็นการบูรณาการเนื้อหาสาระการเรียนรู้โดยเน้นที่กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย และกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งเน้นกระบวนการการสร้างให้ผู้เรียนรู้จัก และสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นด้วยสันติวิธี แต่อย่างไรก็ตาม โครงสร้างสาระในหลักสูตรสันติศึกษาสามารถนำมาบูรณาการการจัดการเรียนรู้ได้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการเพื่อนำไปสู่การสร้างสันติศึกษาให้แก่ผู้เรียน

3.5 เนื้อหาและกิจกรรมในหลักสูตรสันติศึกษา

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:3-34) ได้เสนอรูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสันติศึกษา โดยได้จัดเนื้อหาและกิจกรรมของการสร้างสันติวิธีไว้ 6 กิจกรรม ดังนี้

- 1) การสื่อสารอย่างสันติ
- 2) สานเสวนา
- 3) การสื่อสารกับสังคม
- 4) การแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง
- 5) การวิเคราะห์และจัดการความขัดแย้ง
- 6) สันติวิธีและวิธีการปฏิบัติสันติวิธี

1) การสื่อสารอย่างสันติ

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:48) ได้เสนอแนวทางในการสื่อสารอย่างสันติทำให้เราตระหนักว่า มนุษย์ต่างก็มีความต้องการคล้ายคลึงกัน เกิดคุณลักษณะของการสื่อสารที่เปี่ยมด้วย ความเข้าใจความเห็นอกเห็นใจ ความกรุณา ความสัมพันธ์อันดีและความคิดสร้างสรรค์ที่จะหาหนทางแก้ปัญหาร่วมกัน

การสื่อสารอย่างสันตินี้ เป็นแนวคิดของ Marshall Rosenberg ซึ่งเป็นชาวยิวที่เติบโตในสหรัฐอเมริกา แนวทางการสื่อสารอย่างสันตินี้เกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ถูกเหยียดผิวตั้งแต่เด็ก ทำให้เขาตั้งคำถามสองข้ออยู่เสมอว่า “ความกรุณาเป็นธรรมชาติพื้นฐานของความเป็นมนุษย์” แต่ทำไมมนุษย์ถูกตัดขาดจากความกรุณา แล้วหันไปใช้ความรุนแรงและกดขี่ผู้อื่น ขณะเดียวกัน ยังมีมนุษย์ถูกตัดขาดจากความกรุณา แม้ว่าจะกำลังเผชิญกับสถานการณ์ที่เลวร้าย (สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา, 2551: 48)

ดังนั้น เมื่อเกิดความขัดแย้ง การสื่อสารอย่างสันติจึงเน้นให้มองที่ความต้องการเป็นหลัก เพื่อให้เห็นกันและกันเป็นมนุษย์ ละวางการตัดสิน กล่าวโทษ หรือเห็นอีกฝ่ายเป็นศัตรู แล้วหันมาร่วมมือกัน ทาทางที่จะทำให้ความต้องการของทุกฝ่ายได้รับการตอบสนอง การสื่อสารอย่างสันติ จึงเป็นกระบวนการคล้ายการเรียนรู้ภาษาใหม่ ผู้ปฏิบัติจะมีความชำนาญขึ้น ก็ด้วยการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน และให้เวลาฝึกปฏิบัติอย่างพอเพียง โดยสำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:48) ได้กล่าวถึง พื้นฐานหลักของการสื่อสารอย่างสันติ โดยมี 4 ส่วน ดังต่อไปนี้

1. มนุษย์ทุกคนมีความกรุณา
2. เบื้องหลังทุกการกระทำของมนุษย์ คือ การตอบสนองความต้องการบางอย่าง
3. ใส่ใจและให้คุณค่ากับความต้องการของทุกคน
4. ให้ความเข้าใจก่อนให้การศึกษา

โดยในการสื่อสารอย่างสันตินั้น สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และกีฬา (2551:48) ได้เสนอการใช้ภาษาของการสื่อสารอย่างสันติ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

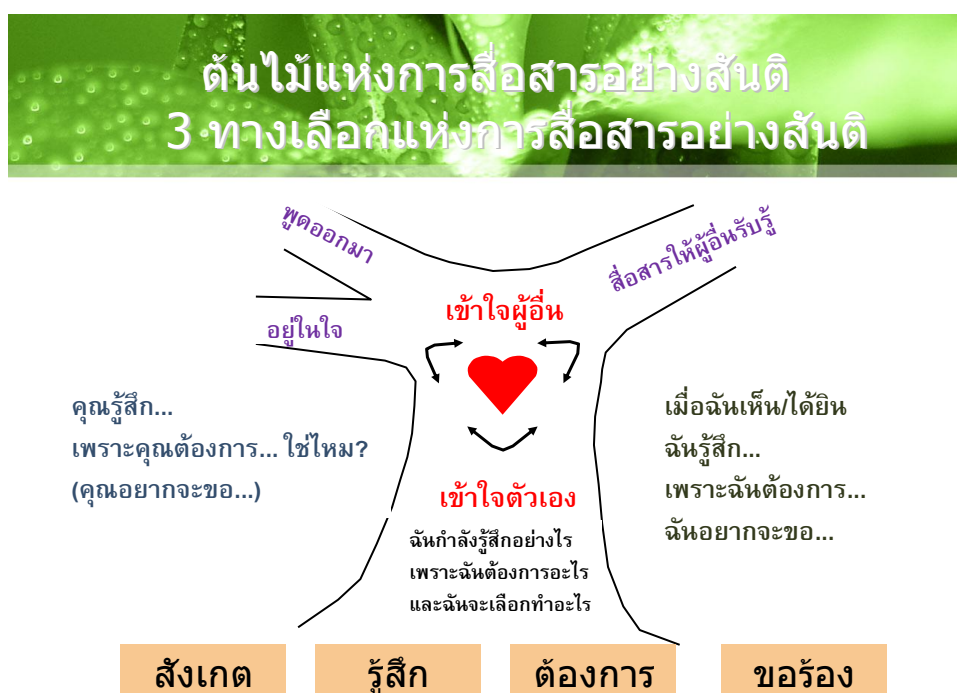
1. การฟังผู้อื่นด้วยความเข้าใจ
2. การสื่อสารให้ผู้อื่นรับรู้ความรู้สึก ความต้องการของเราอย่างจริงจัง
3. การให้ความเข้าใจตัวเอง การรู้ทันตัวเอง

จะเห็นได้ว่า ภาษาการสื่อสารอย่างสันติ เน้นการคำนึงถึงผู้อื่น โดยใช้การฟังให้มาก สร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นกับตนเอง และสามารถสื่อสารกับผู้อื่นเพื่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างกัน โดยองค์ประกอบของการสื่อสารอย่างสันติ ประกอบด้วย การสังเกต ความรู้สึก ความต้องการ และการขอร้อง โดยมีรายละเอียด (สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา, 2551:49) ดังนี้

1. การสังเกต การพูดถึงสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างตรงไปตรงมาโดยไม่เพิ่มเติมอคติ การตัดสินใจ หรือการตีความ
2. ความรู้สึก ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งทางกายและใจ เป็นผลมาจากความต้องการที่ได้รับการตอบสนองหรือไม่ได้รับการตอบสนอง
3. ความต้องการ สิ่งที่มีมนุษย์ทุกคนต่างมีส่วนร่วมกัน อาจเป็นความต้องการพื้นฐานที่ทำให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ได้หรือเป็นคุณค่าที่ลึกซึ้งของมนุษยชาติ

4. การขอเรื่อง การขอในสิ่งที่คาดว่าจะทำให้ความต้องการได้รับการตอบสนอง โดยขอในสิ่งที่ปฏิบัติได้จริง และไม่ใช้รูปประโยคปฏิเสธ

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:50) จึงได้นำเสนอเป็นแผนภูมิต้นไม้ แห่งการสื่อสารอย่างสันติ 3 ทางเลือกแห่งการสื่อสารอย่างสันติ ดังแสดงได้ตามแผนภูมินี้

แผนภูมิที่ 4 ต้นไม้แห่งการสื่อสารอย่างสันติ 3 ทางเลือกแห่งการสื่อสารอย่างสันติ
ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:50)

จากเนื้อหาการสื่อสารอย่างสันติ สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551: 48) จึงได้นำเสนอเป็นกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ความรู้สึก-ความต้องการ

1. จับกลุ่มย่อย กลุ่มละ 4-5 คน

2. ให้แต่ละคนนึกเรื่องที่ไม่สบายใจ แล้วเล่าให้เพื่อนฟัง พื้นที่ตรงนี้ปลอดภัย และผู้ฟังฟังด้วยความเมตตา

3. คนที่เหลือในกลุ่ม เมื่อฟังแล้วให้คาดเดาความรู้สึกและความต้องการของเพื่อน โดยการแปลความรู้สึก-ความต้องการ ได้เสนอเป็นตัวอย่างตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 4 การแปลความรู้สึก

ความคิด	ความรู้สึก
ผมรู้สึกว่า...คุณไม่เข้าใจผมเลย ผู้พูดต้องการ ความอบอุ่น ความยอมรับ ความรัก ความเข้าใจ	คับข้องใจ น้อยใจ ท้อแท้ ผิดหวัง เหงาใจ
ครูรู้สึกว่า....เธอไม่มีทางสอบผ่านได้หรอก ผู้พูดต้องการกระตุ้นให้นักเรียนมีการเรียนรู้ ความภูมิใจ ความสำเร็จ	เป็นห่วง
ฉันรู้สึกว่า...ต้องการให้ ผอ.ไว้ใจผม ผู้พูดต้องการ การยอมรับ ความไว้ใจ	ผิดหวัง ท้อแท้ ระวัง
ฉันรู้สึกว่า...ผมถูกเพื่อนทรยศ ผู้พูดต้องการ ความสบายใจ ความถูกต้อง ความซื่อสัตย์ ความจริงใจ ความเห็นใจ	เจ็บใจ แค้น โกรธ ผิดหวัง อาย
ฉันรู้สึกว่า...ใครๆก็ไม่รัก ผู้พูดต้องการ ความรัก ความเห็นใจ	น้อยใจ เสียใจ ท้อแท้ ผิดหวัง
ฉันรู้สึกว่า...ผอ.ลำเอียง ผู้พูดต้องการ ความเท่าเทียม ความเห็นใจ	ผิดหวัง น้อยใจ ไม่พอใจ อิจฉา

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:50)

กิจกรรมที่ 2 กิจกรรม 4 หู (หู 4 แบบ)

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม (2551:51) ได้เสนอแนวทางในการดำเนินกิจกรรม 4 หู (หู 4 แบบ) ดังนี้

กำหนดตัวละครภาษาฮิราฟ- ภาษาหมาป่า ซึ่งมีความหมายดังต่อไปนี้

หมาป่า ตัวเดียวติดดิน มองแต่สิ่งใกล้ตัว ชอบทำร้ายผู้อื่น การพูดภาษาหมาป่า จึงเป็นการพูดที่คิดสั้นและทำร้ายไม่ตัวเองก็ผู้อื่น

ฮิราฟ เป็นสัตว์บกที่มีหัวใจใหญ่ที่สุดในโลก ภาษาฮิราฟ จึงเป็นสัญลักษณ์ของการพูดด้วยหัวใจ ใส่ใจความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่นและตนเองแสดงความรัก ความเมตตา และมองการณ์ไกล

หมาป่าหูออก = ตำหนี/โทษผู้อื่น

หมาป่าหูเข้า = ตำหนี/โทษตัวเอง

ฮิราฟหูออก = เข้าใจความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่นและแสดงความเข้าใจได้

ฮิราฟหูเข้า = เข้าใจความรู้สึกและความต้องการของตนเองและสื่อสารให้ผู้อื่นรู้ได้

การดำเนินกิจกรรม

1. ให้แบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน
2. แต่ละคนในกลุ่มมีหน้าที่ดังนี้
  - คนที่ 1 พูดประโยคธรรมดา
  - คนที่ 2 พูดภาษาหมาป่าหูออก
  - คนที่ 3 พูดภาษาหมาป่าหูเข้า
  - คนที่ 4 พูดภาษาฮิราฟหูเข้า
  - คนที่ 5 พูดภาษาฮิราฟหูออก
3. ประโยคที่ใช้ฝึก
  - ทำงานภาษาอะไร ผิดอยู่เรื่อย
  - ครูว่าเธอเป็นเด็กเกเรที่สุดในห้องเลยนะ
  - สารรูปเธอนี้ดูเหมือนคนติดยาเลย
  - เธอช่างเป็นผู้หญิงที่เก่งจริงๆ
  - พวกคนใต้อย่างเธอนี้เป็นพวกหัวแข็ง
4. คำถามเพื่อใช้สรุปบทเรียนแบบฝึกหัด 4 คู่

- รู้สึกอย่างไรเมื่อพูดภาษาหมาป่า
- รู้สึกอย่างไรเมื่อพูดภาษายีราฟ
- ได้รู้สึกอะไรจากกิจกรรมนี้

นอกจากองค์ประกอบสำคัญของการใช้การสื่อสารอย่างสันติแล้ว กิจกรรมอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการใช้กระบวนการการสื่อสารอย่างสันตินั้น คือ การเป็นคนกลาง ตามแนวทางการสื่อสารอย่างสันติ โดยสำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และกีฬา (2551:53-57) ได้กล่าวถึง การปฏิบัติเพื่อการเป็นคนกลาง ดังนี้

(1) การเตรียมตัวเป็นคนกลาง

หากคุณชัดเจนว่าจะอะไรเป็นแรงบันดาลใจให้คุณเป็นคนกลางจะเป็นคุณประโยชน์มหาศาล ความชัดเจนเช่นนี้จะช่วยให้คุณรับฟังทั้ง 2 ฝ่ายได้ง่ายมากขึ้น เพราะคุณรู้ว่าความตั้งใจของคุณคือ อะไรขณะที่คุณรับฟังความต้องการและความสนใจของทั้ง 2 ฝ่าย ยิ่งเห็นวัตถุประสงค์ในการเป็นคนกลางชัดเจนเท่าไร คุณก็จะสามารถส่งผลต่อการสนทนาให้เคลื่อนที่ไปในทิศทางที่เกิดประโยชน์สูงสุด หาก你不ชัดเจนว่าคุณมีความตั้งใจอะไร จะเป็นการยากมากขึ้นที่จะตัดสินใจว่าจะรับมือกับสถานการณ์ต่างๆ อย่างไร

วิธีหนึ่งที่จะช่วยให้คุณตระหนักรู้แรงบันดาลใจของคุณให้มากขึ้น คือ ถามตัวเองว่าคุณจะยอมรับได้ไหม หากการเจรจານี้ไม่ได้นำไปสู่การตกลงกันระหว่างคู่กรณี แต่ความขัดแย้งยังคงมีอยู่เมื่อคิดเช่นนี้ คุณจะรู้สึกอย่างไร กังวล กลัว หรือรำคาญใจ คุณรู้สึ้นหวั่นหรือยอมจำนนหรือไม่ ความรู้สึกของคุณสืบเนื่องมาจากการที่คุณอยากจะใช้ชีวิตอยู่บนโลกที่มีความปรองดองและความใส่ใจกันและกันใช่หรือไม่ หรือ มันสื่อว่าคุณปรารถนาที่จะสามารถพูดในสิ่งที่คุณเชื่อได้อย่างปลอดภัย โดยไม่ต้องกลัวว่าความสัมพันธ์จะสิ้นสุดลง

หลุมพรางและประโยชน์ หากเรารู้ว่าเรามีความต้องการต่างๆ อะไรบ้างที่เราจะตอบสนองในระหว่างการเป็นคนกลาง จะช่วยให้เราทำในสิ่งที่ช่วยรับมือกับความขัดแย้งได้มากขึ้น และเราจะสามารถหลีกเลี่ยงหลุมพรางและประโยชน์อันเกี่ยวข้องกับความต้องการและแรงผลักดันต่างๆ

ความปรองดอง ถ้าความปรองดองเป็นหนึ่งในแรงบันดาลใจหลักของคุณ และในระหว่างการเจรจาผู้คนตะโกนใส่กันดังขึ้นเรื่อยๆ และใช้คำเรียกกันอย่าน่าเกลียด บางทีคุณอาจจะเข้าไปขัดและพยายามจะให้เหตุการณ์สงบลง สิ่งนี้อาจส่งผลให้คุณเสี่ยงต่อการทำให้ไฟทุกไฟไม่เปิดออกมาบนโต๊ะ ยิ่งเป็นการยากที่จะหาหนทางออกที่น่าพึงพอใจกันทุกฝ่าย หากคุณตระหนักว่า

ความปรองดองเป็นความต้องการที่สำคัญ จะง่ายกว่าที่จะปล่อยให้ความต้องการนี้ไม่ได้รับการตอบสนองสักพัก เพราะคุณจะมีกลับมาดูแลมันภายหลัง หากคุณมีความสัมพันธ์กับความต้องการนี้อย่างรู้เท่าทัน จะช่วยให้คุณรับมือกับสถานการณ์ที่มีคนสื่อสารกันด้วยความรู้สึกรุนแรงและสิ่งแวดล้อมไม่ช่วยให้คุณสัมผัสกับความปรองดองแต่อย่างใด

ประโยชน์ข้อหนึ่งของการตระหนักรู้ความต้องการเช่น ช่วยให้คุณเข้าใจว่าบางคนอาจถึงขั้นที่จะพูดจาอย่างเปิดเผยเต็มที่ เพราะเขากังวลว่าจะเป็นตัวขัดขวางความปรองดองในความสัมพันธ์ได้

ชุมชน ถ้าคุณมีค่าต่อชุมชนจะเป็นแรงผลักดันให้คุณเป็นคนกลาง และคุณก็อาจจะพบว่า จะหย่า แยกกันอยู่ ออกจากงาน ฯลฯ คุณอาจพยายามที่จะหาทางออกอย่างรวดเร็ว เพื่อให้เขายังคงอยู่ด้วยกัน หากคุณก้าวไปข้างหน้าเร็วกว่าคู่กรณีและเน้นที่การหาทางออกก่อนที่เขาจะพร้อม มันอาจลดความสามารถในการฟังอย่างเต็มเปี่ยมในสิ่งที่เขาอยากให้ได้ยิน

ประโยชน์ข้อหนึ่งในการเข้าใจว่าคุณต้องการชุมชนก็คือ มันสามารถช่วยให้คุณเปิดกว้างต่อการพิจารณาความต้องการของทุกๆ ฝ่าย

ความมีประสิทธิภาพ บางครั้งการเจรจาที่ยืดเยื้อออกไปเกินกว่าเวลาที่กำหนดไว้ อาจดูไม่มีประสิทธิภาพเมื่อเราใช้เวลาในการเปิดให้แต่ละคนได้สื่อสารและฟังกันและกัน แทนที่จะใช้เวลาไปกับการหาทางออก จะมีค่ามากกว่าหากคุณเตือนตัวเองว่า การเป็นคนกลางนั้น คือการสร้างควมไว้วางใจและความเคารพระหว่างคู่กรณีขึ้นมาใหม่ เมื่อความไว้วางใจและความเคารพกันเกิดขึ้นแล้ว ทางออกมักจะเกิดขึ้นเอง หากเราในฐานะฝ่ายที่สามต้องการความมีประสิทธิภาพ อาจง่ายที่เราจะเห็นว่า การแสดงความรู้สึกต่างนั้นเป็นอุปสรรคมากกว่าจะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ช่วยกรณีได้เข้าใจกันและกันในระดับที่ลึกซึ้ง แล้วจะช่วยให้คุณรับมือกับความขัดแย้งได้ง่ายขึ้นในที่สุด

ประโยชน์ข้อหนึ่งของการตระหนักรู้ความต้องการนั้น และแยกมันออกจากวิธีการต่างๆ ก็คือ มันจะช่วยให้คุณใส่ใจกับสิ่งที่เกิดการเปลี่ยนแปลงจริงๆ มันจะช่วยให้คุณยับยั้งตัวเองจากการหาทางออกที่รวดเร็ว แต่อาจไม่ส่งผลในระยะยาว

การทำประโยชน์ การต้องการทำประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นที่มีค่าของการเป็นคนกลาง มันช่วยให้คุณสนใจในสิ่งที่เป็นประโยชน์ได้จริงๆ แทนที่จะพยายามแก้ปัญหาให้กับคนที่คุณเป็นคนกลางให้ หรือติดกับความคิดว่า การคืนดีจะเกิดขึ้นตามรูปแบบหรือวิธีการใดวิธีการหนึ่งเท่านั้น

เหตุผลพวงใหญ่เกี่ยวกับความต้องการนี้ คือ การที่คุณปะปนความต้องการทำประโยชน์กับวิธีการที่ใช้เพื่อทำประโยชน์ หากตัวคุณตระหนักรู้ความแตกต่างนี้ คุณจะสามารถพอใจกับสิ่งที่คุณได้ทำไป แม้ว่าผลการเจรจาจะเป็นไปในทิศทางที่ต่างจากความคาดหวังของคุณ

การได้รับความสนใจ หลุมพรางของความต้อการนี้ คล้ายคลึงกับสิ่งที่ได้อธิบายไปในเรื่องความต้อการทำประโยชน์ หากคุณไม่รู้ว่ตัวคุณต้อการได้รับความสนใจ คุณอาจจะ อยากรู้ความรัก ซึ่งอาจแสดงออกมาได้หลายทาง เช่น คุณไม่ได้สนใจคู่กรณีอย่างเท่าเทียมกัน เพราะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งดูท่่าว่าสนใจคุณมากกว่าอีกฝ่าย คุณอาจหาทางออกก่อนเวลาที่จะใส่ใจกับการหาทางออก คุณอาจใช้เวลาพูดมากเกินจำเป็น หรือใช้คำพูดอธิบายสวดยหู หรือศัพท์แปลกๆ เพื่ออธิบายสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น

ประโยชน์ของความต้อการนี้ คือ การช่วยเตือนให้คุณระลึกว่ การได้รับความสนใจ และการรับฟังสิ่งที่สำคัญสำหรับมนุษย์ ดังนั้นแล้วคุณจะพยายามให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการเจรจาได้รับการรับฟัง

การเป็นตัวของตัวเองและอิสรภาพ อุปสรรคหนึ่งที่มีกัขัดขวางไม่ให้เกิดการจัดการความขัดแย้งส่งผลได้ คือ การขู่ หรือภาษาที่มาให้เรามีทางเลือกน้อยลง ในการเจรจาเมื่อคู่กรณีได้รับการขอให้พูดถึงความต้องการของตน เป็นเรื่องปกติที่เขาคจะพูดโดยสื่อว่เขาคคิดว่าอีกฝ่ายควรหรือต้อทำอะไร ถ้าความต้อการเป็นตัวของตัวเองเกิดขึ้น ระหว่างการเป็นคนกลาง หลุมพรางอาจจะเป็นการพยายามเถียง เวลาคุณได้ยินใครออกคำสั้ง คุณอาจพยายามพิสูจน์ว่ เราทุกคนมีอิสระที่จะทำในสิ่งที่ตนต้อการที่จะเป็นอุปสรรคต่อการสร้างความสัมพันธ์ และอาจทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งคู่รู้สึกยากขึ้นที่จะได้รับการรับฟัง หรือได้รับความสนใจ

ประโยชน์ของการระบุความต้อการนี้ คือ การช่วยเตือนว่การมีทางเลือกสำคัญสำหรับผู้คนมากเพียงใด มันสามารถช่วยให้คุณเห็นคำสั้งทั้งหมดที่แฝงเข้ามาว่ระหว่างคู่กรณี มันยังช่วยให้คุณตัดสินใจว่คุณยังเป็นคนกลางต้อไปหรือไม่ และทำด้วยอิสระ และไม่ใช้ทำโดยคิดว่เป็นหน้าที่ และคุณควรต้อทำ

นอกจากนั้น สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:57) ได้เสนอรูปแบบของความขัดแย้งต่างๆ ที่สามารถใช้ในการสื่อสารอย่างไว้ความรุนแรง ดังนี้

รูปแบบความขัดแย้งต่างๆ ที่สามารถใช้ในการสื่อสารอย่างไว้ความรุนแรง

การสื่อสารอย่างไว้ความรุนแรง สามารถนำไปใช้กับรูปแบบความขัดแย้งต่างๆ ได้ดังต้อไปนี้

1. ความขัดแย้งภายใน คือ สถานการณ์ที่ภายในของคุณมีหลายทางเลือกหรือทัศนคติ เกิดเป็นความขัดแย้งภายในที่คุณรู้สึกลำบากใจ เช่น คนกลางอาจจะมีข้อกังขาอย่างมากว่ ตัวเองจะมีความสามารถที่จะช่วยผู้อื่นได้หรือไม่

2. ความขัดแย้งภายนอก คือ เมื่อคุณเป็นคู่กรณี

3. การเป็นคนกลางอย่างไม่เป็นทางการ คือ เมื่อคุณทำหน้าที่คนกลางโดยไม่มีใครขอให้ทำ อาจจะเป็นความขัดแย้งระหว่างลูกๆ เพื่อน หรือเพื่อร่วมงานของคุณ

4. การเป็นคนกลางอย่างเป็นทางการ คือ เมื่อคุณได้รับการร้องขอให้มาเป็นฝ่ายที่สาม (คนกลาง) จัดการความขัดแย้ง

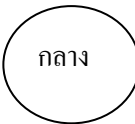

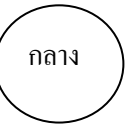

แปลทุกสิ่งที่เป็นภัยต่อความสัมพันธ์

ความสามารถที่จะได้ยินความต้องการของมนุษย์ที่อยู่เบื้องหลังสิ่งที่พูดออกมา เป็นสิ่งที่กระทำให้เราประสบความสำเร็จในการเป็นคนกลาง ความสามารถนี้ช่วยให้ฉันมีความเห็นอกเห็นใจ คู่กรณี และนี่เป็นหนทางที่ปรองพลงที่สุดที่ฉันจะเข้าถึงในฐานะฝ่ายที่สาม ความกรุณาของฉันดีขึ้นและหล่อเลี้ยงให้ชีวิตพร้อมๆ กับความสามารถในการได้ยินแก่นที่เอื้ออาทรต่อชีวิตในสารต่างๆ ไม่ว่าจะถูกสื่อออกมาอย่างไร

แน่นอนว่านี่เป็นเรื่องท้าทาย เพราะคนส่วนใหญ่ในความขัดแย้ง มักจะไม่แสดงความต้องการออกมาตรงๆ บ่อยครั้งผู้คนมักพยายามแก้ไขความเข้าใจผิด ความขัดแย้ง ก่อนที่จะตัดสินใจให้ฝ่ายที่สามเข้ามาช่วยดังนั้น พวกเขาจึงได้พูดสิ่งต่างๆ กันเกือบหมดแล้ว แต่ในวิธีทางสร้างความสัมพันธ์ในหลายกรณี สิ่งที่ทำหายที่สุดสำหรับคนกลาง ก็คือ อารมณ์ ความรู้สึกรุนแรง ถูกแสดงออกมาในรูปแบบที่ยากที่อีกฝ่ายจะได้ยินว่ามีความตั้งใจอะไรอยู่เบื้องหลัง จุดนี้ความสามารถของคนกลางที่จะกล่าวทวนสิ่งที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งพูดออกมาจะเป็นสิ่งที่มีค่ามาก อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญคือ ให้กล่าวทวนด้วยวิธีที่ช่วยสานความสัมพันธ์และเสริมสร้างความกรุณา การที่จะทำอย่างนี้ได้ พวกเราส่วนใหญ่จำเป็นต้องผ่านการฝึกฟังและแปลความ เช่น คนกลางจะแปลคำตีตรา คำสั่ง และคำตัดสินใจ ให้เป็นความต้องการ เนื่องจากคนส่วนใหญ่ในความขัดแย้งไม่สามารถบอกความต้องการได้ตรงไปตรงมา ความสามารถของคนกลางในการแปลความจึงจำเป็นอยู่บ่อยครั้ง

จากแนวการปฏิบัติการเป็นคนกลาง สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:53) จึงได้เสนอแนวทางกระบวนการเป็นคนกลาง 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5 กระบวนการเป็นคนกลาง 5 ขั้นตอน

ขั้นตอน	กระบวนการ	คนกลางทำอะไร
1. 	<p>ก. บอกรับความต้องการที่</p> <p>ข. รับการตอบสนอง</p> <p>ค. ความขัดแย้งนี้และ</p> <p>ง. รู้สึกที่เกิดขึ้น</p> <p>จ. จากความขัดแย้ง</p>	ตัดสินใจว่าใครจะพูดก่อน ฟังและสะท้อนกับการ สังเกต ความรู้สึก ความต้องการ และความ ปรารถนาที่ ก. พูดออกมา
2. 	<p>ก. สะท้อนกลับความ</p> <p>ข. ต้องการที่ ก. พูด</p> <p>ค. ออกมาอาจจะด้วย</p> <p>ง. ช่วยเหลือจากคน</p> <p>จ. หนึ่ง</p>	ช่วยให้ ข. สะท้อนกลับความต้องการที่ไม่ได้รับการ ตอบสนองของก. ด้วยความตั้งใจให้ความต้องการ นั้นได้รับการรับฟัง
3. 	<p>ก. บอกรับความต้องการที่</p> <p>ข. ได้รับการตอบสนอง</p> <p>ค. ในความขัดแย้งนี้</p> <p>ง.</p> <p>จ.</p>	ฟังและสะท้อนกลับ การสังเกตความรู้สึก ความ ต้องการ และความปรารถนาที่ ข. พูดออกมา
4. 	<p>ก. สะท้อนกลับความ</p> <p>ข. ต้องการที่ ข. พูด</p> <p>ค. ออกมาอาจจะด้วย</p> <p>ง. ช่วยเหลือของคน</p> <p>จ. กลาง หรือไม่มีการ</p> <p>ช่วยเหลือจากคนกลาง</p>	ช่วยให้ ก. สะท้อนกลับความต้องการที่ไม่ได้รับการ ตอบสนองของข.
5. 	<p>ก. เกิดการเปลี่ยนแปลง</p> <p>ข. วัฒนธรรมชาติจาก</p> <p>ค. ความขัดแย้งเป็นการ</p> <p>ง. ติดต่อสื่อสารและ</p> <p>จ. ความเข้าใจ เกิดความ</p> <p>ร่วมมือที่จะหาทาง</p> <p>ออกที่เหมาะสมกับทั้ง</p> <p>2 ฝ่าย คู่กรณีเริ่มพูด</p>	ช่วยหาวิธีการที่ปฏิบัติได้จริง และเฉพาะเจาะจง หากขั้นตอนหนึ่งขั้นตอนใดที่ผ่านมาแล้วยังไม่ ชัดเจน คนกลางสามารถนำคู่กรณีกลับไปขั้นตอน ก่อนหน้าได้ ให้ความเข้าใจเพื่อสานความสัมพันธ์ ระหว่างคู่กรณีหากจำเป็น

	ถึงวิธีการที่สามารถ ตอบสนององความ ต้องการของทั้ง 2 ฝ่าย ได้	
--	--	--

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:53)

2) สานเสวนา

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:68) ได้เสนอแนวทางการสานเสวนา โดยได้เสนอเป็นแนวคิดและหลักการ ที่มนุษย์ มีอัตลักษณ์ที่หลากหลายและแตกต่าง ทั้งในด้าน ภาษา ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม เพศ การศึกษา สถานภาพ ศาสนา ค่านิยม ที่แตกต่าง ช่วยให้สังคมมีสีสัน หลากหลายและงดงามยิ่งขึ้น

ทุกศาสนาสอน จริยธรรมโลก (A Global Ethic) คือ

1. เคารพคุณค่าทุกชีวิต (Have a respect for all life)
2. ปฏิบัติกับผู้อื่นด้วยความซื่อสัตย์ ยุติธรรม (Deal honestly and fairly)
3. คิด ทำ พูด แต่สิ่งที่จริง (Speak and act truthfully)
4. เคารพและเมตตาภรรณาซึ่งกันและกัน (Respect and love one another)

โดยในแต่ละศาสนา มีคำสอนที่สอดคล้องกับหลักจริยธรรมโลก ดังนี้

ศาสนาพุทธ

สภาวะที่ไม่เป็นที่ชื่นชอบแก่ฉัน ต้องไม่เป็นที่ชื่นชอบของเธอด้วย และสภาวะที่ไม่นำมาความสุขมาสู่ฉัน จะยึดเยียดความทุกข์นั้นให้เธอได้อย่างไร จากคัมภีร์สังคยุดินิกาย เล่มที่ 5 ข้อ 353.35-354.21

ศาสนาอิสลาม

คนหนึ่งใดในหมู่พวกท่านจะยังมีเป็นผู้ศรัทธาจนกว่าเขาจะรักที่จะให้ประสบกับพี่น้องของเขา (เพื่อนมนุษย์) เฉกเช่นที่เขารักที่จะให้ได้แก่ตนเอง คำกล่าวของ นบี มุฮัมมัด อิหม่าน นะวาวีร์ หนังสือ 40 ฮดีษ

ศาสนาคริสต์

สิ่งที่ท่านปรารถนาให้คนอื่นปฏิบัติต่อท่าน จงปฏิบัติสิ่งนั้นต่อผู้อื่น (มัทธิว 7: 11)

จากคำสอนของศาสนาที่ยกตัวอย่างมา จะเห็นได้ว่าทุกศาสนาสอนวิธีปฏิบัติในสังคมพหุลักษณะ ดังนี้

1. อยากให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อเราอย่างไร เราก็จะปฏิบัติต่อเขาอย่างนั้น

2. ไม่ต้องการให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อเราอย่างไร เราก็ไม่ปฏิบัติต่อเขาอย่างนั้น

จากคำสอนและการปฏิบัติของทุกศาสนา มุ่งสู่ความรัก ความยุติธรรม และความสงบสุข เหตุใด จึงเกิดการพยายามใช้ศาสนาเป็นเงื่อนไขให้เกิดความขัดแย้ง และความรุนแรงเป็นโอกาส และความจำเป็นที่เราจะต้องใช้ สาเสวนา เพื่อลดละความรุนแรง

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:69) ได้เสนอ ลักษณะของการสานเสวนา ที่เป็นกระบวนการสื่อความหมายและเรียนรู้เพื่อเข้าใจตนเองและผู้อื่น โดยลักษณะของการสานเสวนา มีดังนี้

1) การฟังอย่างลึกซึ้งซึ่งจะช่วยให้ก้าวพ้นอคติ ซึ่งจะช่วยปรับการมองความคิดของคนอื่นที่ไม่เหมือนเรา จากที่มองว่า ผิด เป็นมองว่า ต่าง

2) สานเสวนา มิใช่การพูดและการฟังซึ่งกันและกันเท่านั้น แต่สามารถนำไปปฏิบัติ เพื่อลดปัญหาต่างๆ ได้

3) เนื่องจากสานเสวนามีหลายประเภท ดังนั้น ทุกคน จึงสามารถร่วมการสานเสวนาได้ ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ นักวิชาการ นักการศึกษา ฯลฯ

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การสานเสวนาไม่ได้มุ่งเปลี่ยนแปลงจุดยืนของผู้อื่น หากมีการเปลี่ยนแปลงใดๆ ต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากภายใน ตามกระบวนการที่เป็นธรรมชาติ ไม่ใช่การบังคับ

กติกาเบื้องต้นของการสานเสวนา

พัฒนามาจาก Dialogue Decalogue ของ เลียนวาร์ด สวิตเลอร์ (สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม, 2551:70) โดยมีกติกาเบื้องต้นสู่การสานเสวนา ดังนี้

1. ไม่มีวาระซ่อนเร้น ไม่ใช้การสานเสวนาเพื่อวัตถุประสงค์ที่ไม่ชอบหรือมีเป้าหมายแอบแฝง

2. ปฏิสัมพันธ์กันอย่างมนุษย์ ปฏิสัมพันธ์ต่อกับ แบบมนุษย์ ไม่ใช่ วัตถุประสงค์ของปฏิบัติต่อผู้อื่นเช่นเดียวกับที่เราต้องการให้เขาปฏิบัติต่อเรา

3. เท่าเทียมทั้ง 2 ฝ่าย ต่างให้และรับ หลีกเลี่ยงการครอบงำ ระวังความรู้สึกว่าฉันเหนือกว่า ไม่มีใครด้อยกว่าหรือเหนือกว่า ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน

4. จุดยืนชัดเจน บอกจุดยืนหรือตำแหน่งของตนเองให้ชัดเจน กล่าวที่จะ เปิดหู เปิดใจ ฟังความเห็นที่แตกต่าง กล่าวที่จะฟังว่าผู้อื่นเข้าใจและเห็นว่าเรามีจุดยืนเช่นไร

5. ไม่ด่วนสรุปหรือตัดสิน ระวังที่จะไม่ใช้ความเชื่อ วัฒนธรรม ชาติพันธุ์ ของเรา ไปตัดสินว่าผู้อื่นควรทรงอคติด้วยการฟังอย่างลึกซึ้ง
6. ใจกว้าง รับฟังความคิด/ความเชื่อที่แตกต่างในบรรยากาศที่เคารพและเข้าใจ กล้าวิพากษ์ วิจาร์ณ ความคิด ความเชื่อ ของกลุ่มตนเอง
7. ซื่อสัตย์ และจริงใจ ทั้งต่อตนเองและผู้ร่วมสานเสวนา หลีกเลี่ยงการยอมรับแบบขอไปที (lazy tolerance)
8. ใจกว้างใจผู้อื่น ผู้อื่นก็มีเหตุผลที่ดี และสามารถหาทางออกที่ดีได้เช่นกัน
9. ไม่ปะปนหลักการกับการปฏิบัติ เมื่อผู้อื่นพูดเรื่องหลักการ ก็ตอบเรื่องหลักการ เมื่อผู้อื่นพูดเรื่องการปฏิบัติ ก็ตอบเรื่องการปฏิบัติ
10. ไม่ใช่คำตอบของทุกปัญหา หากเป็น กระบวนการ ซึ่งต้องใช้เวลานานเป็นทางเลือกสู่การจัดการแก้ปัญหาอย่างเป็นองค์รวม โดยอาศัยทั้งร่างกาย แรงใจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า การสานเสวนา สามารถเปิดพื้นที่ให้ความจริงปรากฏ เมื่อได้พูดความจริงจะทำให้คนสัมผัสสอิสรภาพ พันพันนาการที่มี ซึ่งอย่างไรก็ตามระหว่างกระบวนการสานเสวนา อารมณ์ ความรู้สึก ทั้งพอใจและไม่พอใจอาจเกิดขึ้นได้ แต่ควรแสดงออกในแนวทางแห่งสันติ

กระบวนการสานเสวนา

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:71) ได้เสนอกระบวนการและขั้นตอนการสานเสวนา โดยในกระบวนการสานเสวนานั้นอาจไม่ต้องเตรียมตัวล่วงหน้า แต่หากมีความขัดแย้งต้องมีการเตรียมตัวล่วงหน้าโดยตกลง การสานเสวนากันก่อน ส่วนในด้านขั้นตอนการสานเสวนานั้น สามารถดำเนินงานตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการสานเสวนา

1. เตรียมความคิด ท้าที่ ต่อการสานเสวนา
2. รับทราบ ยอมรับการสานเสวนา
3. เตรียมประเด็นการสานเสวนา
4. เข้าสู่การสานเสวนาเพื่อความเข้าใจ ไม่มุ่งเปลี่ยนแปลงผู้ใด
5. หากมีการออกนอกกติกา ให้มีการท้วงติงได้อย่างสุภาพ
6. สรุป การสานเสวนา ว่ามีความเข้าใจเพิ่มขึ้นหรือสามารถจะนำไปสู่ความร่วมมือกันมากขึ้นในทางปฏิบัติได้หรือไม่

7. ติดตามผล เช่น การพบปะกัน มีกิจกรรมร่วมกัน มีการสานเสวนาครั้งต่อไป การเตรียมจัดกระบวนการที่ดีเพื่อความเข้าใจและความราบรื่นของกระบวนการ อันนำไปสู่บรรยากาศของการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งได้

ดังนั้น การสานเสวนา จึงเป็นสิ่งที่ทำทำห้ความเป็นมนุษย์แท้ แม้จะอยู่ท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายแต่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้ การสานเสวนาจึงสัมพันธ์กับการพัฒนาจิตวิญญาณภายในเป็นการเชื่อมโยงภายนอกกับภายใน (Outer work inner work) มุ่งสู่สันติสุข มีความเกื้อกูลแต่ไม่ก้าวก่าย เข้าใจแต่ไม่ปะปน

3) การสื่อสารกับสังคม

การสื่อสารกับสังคม เป็นกระบวนการที่เกิดจากการเตรียมพร้อมเพื่อการสานเสวนา โดยการสานเสวนานี้เกิดจากการฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep listening) ซึ่งเป็นแนวคิดของ David Bohme (สำนักประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา, 2551: 69) โดยสามารถแสดงเป็นตารางได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6 การฟังอย่างลึกซึ้ง

ฟังอย่างไร	ฟัง อะไร	ฟัง เพื่อ
ฟัง ด้วยความเมตตา	ฟัง ตัวเอง	เพื่อ หา ความหมาย
ฟัง โดยไม่ตัดสินไว้ก่อน	ฟัง ผู้อื่น	ด้วยกัน
ฟัง แบบเอาใจเขามาใส่ใจเรา	ฟัง ความเงียบ	เพื่อ การมีส่วนร่วม
	ฟัง ผลของการฟังตัวเองและผู้อื่น	เพื่อ ให้เกิดการยึดเหนี่ยว แท้จริง

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551: 69)

การฟังเพื่อเข้าใจความหมายเป็นกระบวนการสู่การสานเสวนา ตามทฤษฎีของ Bohme นี้ เป็นความกระหายอยากรู้เรื่องอย่างใจจดใจจ่อ (suspension) ซึ่งเกี่ยวข้องกับ "ความตั้งใจฟัง" (attention and listening) ในการสำรวจหาความหมายของผู้พูด เป็นความคิด ที่ว่า ถ้าผู้พูด มีความตั้งใจที่กล่าวถึงสิ่งใด สิ่งหนึ่งด้วยอารมณ์ความรู้สึก พร้อม ๆ กับเสนอ ความคิดอันใดอันหนึ่ง

และผู้พูดยังคงรักษาความตั้งใจ ในการกล่าวถึงสิ่งนั้นต่อไป กระบวนการ ของความคิดจะดำเนินไปได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น นั่นคือ ทั้งผู้พูดจะสามารถเข้าใจความหมายของสิ่งที่ตนพูด และผู้ฟังอาจเข้าใจสิ่งที่ตนได้ยิน อย่างลึกซึ้งมากขึ้น

ดังนั้น กระบวนการสานเสวนาของ Bohme จึงเป็นทั้งการฟังตนเอง การฟัง ผู้อื่นภายในกลุ่ม การฟังความเงียบ การฟังผลกระทบที่เกิดจากการฟังตนเองและผู้อื่นในกลุ่ม (Beverluis 2000, 127) การสานเสวนาของ Bohme เป็นการฟังที่ตัดการตัดสินหรือหาเหตุผลไว้ก่อน เพื่อว่าการสานเสวนานั้น อาจจะทำให้ความหมายใหม่ ความเข้าใจใหม่ ๆ อันอาจ นำไปสู่การแก้ปัญหาได้

หัวใจสำคัญของการสานเสวนาแบบโบห์มอีกประการหนึ่งคือ นอกจากการฟัง อย่างลึกซึ้ง เพื่อหาความหมายนี้แล้ว การมีส่วนร่วมและการปะติดปะต่อความเข้าใจ (Coherence) ก็ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ กล่าวคือ ขณะฟัง หรือ หลังจากการฟังอย่างลึกซึ้งแล้ว ผู้พูดและผู้ฟัง อาจเกิดความรู้สึกร่วมกันตามธรรมชาติ เป็นการตระหนักและยอมรับความหมายของสิ่งที่ผู้พูด ต้องการสื่อสารอย่างเป็นธรรมชาติ อย่างเป็นอิสระ จากภายในโดยไม่มีสิ่งใดมาบังคับ

ดังนั้น "การสานเสวนาด้วยการฟัง"นี้ ทุกคนในกลุ่มจึงมีความเท่าเทียมกัน จะไม่นำตำแหน่ง ภายนอกเข้ามาสู่วงสนทนา ทุกคนในกลุ่มมีโอกาสพูดสิ่งที่อยากพูด โดยมีผู้อื่นร่วมฟัง อย่างถึงอก ตั้งใจอย่างลึกซึ้ง โดยไม่รีบตัดสินถูกผิด โดยปล่อยให้คลื่นความคิดที่เกิดจากการฟัง ทำงานต่อไป ในระดับจิตใต้สำนึก และรอฟัง "เสียง" ที่ปรากฏในเวลาต่อมา (นพ.วิธาน ฐานะวุฑฒิ , มติชน 2548, 9) กติกาของการสานเสวนาเหล่านี้ Bohme ได้ใช้เป็น "เครื่องมือ" สำหรับหา "ความหมาย" ที่อาจแตกต่างกันของบุคคลแต่ละคน เมื่อมีการฟังอย่างตั้งใจถ้วนถี่แล้ว ความเข้าใจ อาจละลายไป เปลี่ยนแปรเป็นความเห็นใจ เกิดการเปลี่ยนท่าทีเป็นการร่วมมือกันโดยไม่มี การบังคับ สถานการณ์ความร่วมมือช่วยเหลือกันหลังจากโคกนาฏกรรมคลื่นใต้น้ำมิ อาจเปรียบเทียบ เป็นตัวอย่างของ การสานเสวนาผ่านการฟังอย่างลึกซึ้ง จนเข้าใจความหมายของการสูญเสีย พลัดพรากโดยมิได้ตั้งตัว และแปรเปลี่ยนเป็นการระดมความเห็นอกเห็นใจ การช่วยเหลือ การร่วมมือ ร่วมใจโดยธรรมชาติและปราศจากการบังคับ

4) การแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง

การก้าวข้ามความขัดแย้ง: จิตนาการแห่งปัญญา (The Moral Imagination)

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:1) ได้เสนอ กิจกรรมการก้าวข้ามความขัดแย้ง: จิตนาการแห่งปัญญา ซึ่งเป็นการนำเสนอโดย John Paul Lederach โดยได้นำเสนอแนวคิดจากเรื่องเล่าจากกาน่า และเคนยา ดังนี้

เรื่องเล่าจากกาน่า

“กาน่าเป็นประเทศที่มีชนเผ่าอยู่จำนวนมาก สมัยอาณานิคม มีการจัดทำแผนที่ทางภูมิศาสตร์ โดยการลากเส้นบนแผนที่ ทำให้บางประเทศมีหลายชนเผ่าอยู่ร่วมกันบนแผ่นดินเดียวกัน ในประเทศมีเผ่าดากอมบัส มีการปกครองรวมศูนย์ภายใต้หัวหน้าสูงสุด (Paramount chief) จึงสามารถคบคิดกับชาวยุโรปทั้งในการค้าทาสและการปกครองอาณานิคม เป็นชาวมุสลิม ในขณะที่อีกเผ่าหนึ่ง เผ่าคอนคอมบัส เป็นเกษตรกร ปลูกเผือก ไม่มีหัวหน้าใหญ่ ถูกดูแลน เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ จึงมีโอกาสเรียนหนังสือ ทำให้มีสถานภาพทางสังคมดีขึ้น ทั้งสองเผ่าทำร้ายกันมาโดยตลอด ในปี ค.ศ.1995 มรการฆ่าฟันกันซึ่งทำท่าจะขยายวง นักสันติวิธีพยายามอย่างยิ่งจนในที่สุดสองฝ่ายยินยอมมาพบกัน หัวหน้าสูงสุดชาวดากอมบัสมาพร้อมบริวารและสิ่งบ่งบอกความเป็นเจ้านาย มาถึงก็พูดว่า “คูชิ พวกนี้กระตังหัวหน้าก็ไม่มีเพิ่งมาจากไร่จากนา จะหาผู้เผ่าสักคนมาพบผมก็ยังดี แต่ไม่มีแต่เด็กเมื่อวานขึ้น” ชายหนุ่มคอนคอมบัสขอพูดบ้าง “คุณพ่อพูดถูกแล้ว เราไม่มีหัวหน้า เราเคารพท่านผู้เป็นหัวหน้าสูงสุด แต่เราไม่มีทางอื่นได้นอกจากใช้ความรุนแรงเพื่อจะได้รับความเคารพ เพื่อจะได้มีหัวหน้าของเราที่จะมาพูดกับท่าน แทนที่จะให้เด็กหนุ่มอย่างผมมาเป็นคนพูด” หัวหน้าสูงสุดนั่งอยู่นาน แล้วพูดว่า “ผมมาเพื่อเล่นงานพวกคุณ แต่คุณเรียกผมว่าคุณพ่อ คุณพูดถูก พวกเราที่มีหัวหน้าดูถูกพวกคุณว่าไม่มีหัวหน้า เราไม่เคยรับรู้มาก่อนว่าคุณเจ็บปวดเพียงใดเพราะถูกดูถูก ลูกเอ๋ย ผมขอโทษ” หนุ่มคอนคอมบัสลุกขึ้น เดินไป คุกเข่าแตะหน้าแข้งด้วยความเคารพ พูดค่อยๆว่า “ขอรับ” การเจรจาดำเนินต่อไป ความขัดแย้งดำรงอยู่ในหลายรูปแบบ แต่นี่คือจุดเปิดแห่งจิตใจที่ช่วยเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง”

เรื่องเล่าจากเคนย่า

“อำเภอลาวาจีรอยู่ติดกับเอธิโอเปียและโซมาเลีย เป็นแดนสนธยาที่ซึ่งชนเผ่าต่างๆ ผ่านเข้าออกและสู้รบกัน คืบหนึ่งในปี ค.ศ.1993 มีการยิงสู้รบกัน เดคาอุมลูกสาวที่เพิ่งคลอดไปซ่อนใต้เตียงในขณะที่มีลูกกระสุนยิงผ่านห้องนอนไปมา รุ่งเช้าแม่ของเธอเล่าว่าในปี ค.ศ. 1966

แม็กก็เคยพาเธอไปช้อนน้ำใต้เดียวเช่นเดียวกัน เพื่อนหลายคนมีเรื่องเล่าทำนองนี้และเริ่มร่วมกันตั้งคำถามว่า ทำอย่างไรวาจิจจะเป็นที่ซึ่งลูกสาวเธอจะไม่ต้องเผชิญชะตากรรมเช่นนี้ซ้ำอีก เริ่มต้นมีผู้หญิงไม่ถึง 12 คน มาคุยกันและตัดสินใจว่า “เราจะเริ่มที่ตลาด” ตลาดต้องเป็นที่ที่ผู้หญิงไม่ว่ามาจากเผ่าใดสามารถมาซื้อ มาขายได้อย่างปลอดภัย พวกเขาจัดกลุ่มเผ่าละวง พ่อเริ่มมีเหตุกึ่งจะรีบเข้าไปแก้ปัญหา ไม่นานตลาดก็เป็นเขตสันติภาพ พวกเขาจึงตั้งสมาคมผู้หญิงวันจิจเพื่อสันติภาพ แม้ตลาดจะปลอดภัย แต่ความรุนแรงยังกระทบชีวิตของพวกเขา จึงไปติดต่อผู้เผ่าจากชนเผ่าต่างๆและเชิญมาประชุมกัน เขาถามว่า “ในขณะที่ครอบครัวถูกทำลาย ใครเล่าได้ประโยชน์จากการสู้รบนี้ พวกเขาถกเถียงกันและเห็นว่าการสู้รบควรยุติลง จึงร่วมตั้งสภาผู้เผ่าเพื่อสันติภาพขึ้น ผู้เผ่าเริ่มคุยกัน นักรบและจัดการกับการปะทะระหว่างเผ่า พวกเขาเริ่มติดต่อข้าราชการอำเภอและส.ส. เชิญพวกเขาเข้าร่วมประชุม ในที่สุดรัฐบาลก็ให้การยอมรับ เนื่องจากนักรบส่วนใหญ่คือเยาวชน ผู้หญิงและผู้เผ่าไปพูดคุยกับผู้นำเยาวชนเพื่อสันติภาพ เพื่อไปพูดคุยกับนักรบเผ่าต่างๆ ไม่นานพวกเขาพบว่าปัญหาหลักอยู่ที่การไม่มีงานทำ การสู้รบเป็นช่องทางในการเลี้ยงชีพด้วยเช่นกัน พวกเขาจึงไปติดต่อนักธุรกิจ ซึ่งช่วยหางานให้นักรบที่หยุดรบกัน ผู้หญิง ผู้เผ่า เยาวชน นักธุรกิจ และผู้นำศาสนาในท้องถิ่นรวมกันตั้ง คณะกรรมการสันติภาพการพัฒนาแห่งวาจิจ คณะกรรมการประชุมประจำและร่วมกับข้าราชการและผู้นำระดับชาติ ซึ่งนำไปสู่การหยุดยิง การปลดอาวุธ 10 ปีให้หลัง คณะกรรมการยังทำงานอยู่ ปัญหาหลากหลายดำรงอยู่ และผู้หญิงก็ยังเผ่าละวงตลาดของเธอเป็นที่ปลอดภัย แต่ละคนทำอย่างยั่งยืนและต่อเนื่องยาวนาน”

จากเรื่องเล่าทั้ง 2 เรื่อง John Paul Lederach (สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, 2551:3-6) จึงได้เสนอแนวทางที่จำเป็นต้องพิจารณา เพื่อสร้างสันติภาพใน 4 เรื่อง ดังนี้

1. การถักทอความสัมพันธ์
2. ความไม่รู้ว่าเพื่อแสวงหาเนื้อแท้และความจริงใจ

3. แสวงหาหรือจัดให้มีพื้นที่ (ทางสังคม) เพื่อให้เกิดการปะทะสังสรรค์ และการกระทำที่สร้างสรรค์

4. การยอมรับที่จะเสี่ยง

1. การถักทอสายสัมพันธ์ (Web Making)

การถักทอสายสัมพันธ์ (Web Making) คือ ศูนย์กลาง ไม่ว่าจะความขัดแย้งจะซับซ้อนอย่างไรก็ตาม หากมีความสัมพันธ์จะผ่อนคลายเป็นเบาได้ ความขัดแย้งจะรุนแรงลดน้อยลง (คนเมื่อถามหาคนรู้จักไม่เกินหกทอดคนก็จะรู้จักกันทั่วโลก) (สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา, 2551:4) กล่าวถึงรูปแบบการถักทอสายสัมพันธ์ว่ามี 3 รูปแบบ ดังนี้

(1) การถักทอแนวตั้ง มีทั้งบนลงล่างและล่างขึ้นบน เป็นการนำความต้องการของชุมชนท้องถิ่น

(2) การถักทอแนวนอน คือ การเคลื่อนผ่านขีดแบ่งความขัดแย้ง กลับไปกลับมา ระหว่างกลุ่มอัตลักษณ์กับกลุ่มที่มีอัตลักษณ์ต่างๆ

(3) การถักทอในระดับกลาง เป็นจุดพบระหว่างแนวตั้งและแนวนอน มีศักยภาพที่จะทำให้สายสัมพันธ์โดยรวมมีความเข้มแข็ง และเป็นเหมือนเชื้อฟู (Yeast) ของการขยายผล

องค์ประกอบของการถักทอสายสัมพันธ์

องค์ประกอบที่สำคัญของการถักทอสายสัมพันธ์ คือ การตื่นพร้อม รู้ใคร รู้ที่ใด (พื้นที่ทางสังคม) (สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา, 2551:5) โดยในแต่ละองค์ประกอบ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) การตื่นพร้อม (Serendipity)

การตื่นพร้อม (Serendipity) คือ การไปถึงเป้าหมายโดยไม่ใช่การเดินดังตามแผนที่วางไว้ หากพร้อมที่จะถอย เลี้ยว ปรับเปลี่ยนแผนไปตามประวัติ และภูมิโนเวศแห่งความขัดแย้ง โดยเฝ้ามองโอกาส การมองด้านข้างการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ การมีเวทีที่อ่อนตัวแล้วยังความเป็นไปได้และใช้ช่องทางที่เปิดให้ด้วยความอ่อนน้อม พร้อมรับสถานการณ์ตามที่เป็นจริง

(2) รู้ใคร (Know who)

รู้ใคร (Know who) เป็นพุทธพิสัยและทักษะ คือ Know how หรือรู้ว่าจะแก้ไขความขัดแย้งอย่างไร แต่ใครเล่าจะเป็นผู้แก้ไขความขัดแย้ง (Know who) คำตอบน่าจะเป็นผู้ที่อยู่ในความขัดแย้งเอง (คนภายใน) เพราะคนภายนอกน่าเป็นเพียงผู้ช่วย ผู้เสริม ผู้ที่อยู่ในแต่ละพื้นที่

ทางสังคม จำเป็นต้องตื่นตัว ฝึมองหาวว่าใครคือบุคคลกฎเกณฑ์ที่จะสามารถชักจูงสายสัมพันธ์และสร้างเวทีที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องในการแก้ไขความขัดแย้ง

(3) รู้ที่ใด (Where)

รู้ที่ใด (Where) เป็นสิ่งที่ใครก็ตามที่จะเป็นผู้แปลงเปลี่ยนความขัดแย้งจะต้องมีพื้นที่หรือเวทีทางสังคมเพื่อชักจูงสายสัมพันธ์ เวทีที่สะดวกที่สุด คือเวทีที่ผู้ชักจูงมาพบปะสัมพันธ์แบบข้ามขีดแบ่งกันอยู่แล้ว เช่น โรงพยาบาล สนามกีฬา ศูนย์อ่านหนังสือ หรือเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจ เช่น ตลาด ร้านค้า สถานีรถไฟ ฯลฯ ความสำเร็จนอกจากจะมีความรู้และทักษะแล้ว ยังขึ้นอยู่กับกรรมองหว่า “ใคร” คู่ไปกับการมอหว่า “ที่ใด” ด้วย

2. ความใฝ่รู้เพื่อแสวงหาเนื้อแท้และความจริงใจ

3. แสวงหาหรือจัดให้มีพื้นที่ (ทางสังคม) เพื่อให้เกิดการปะทะสังสรรค์ และการกระทำที่สร้างสรรค์

4. การยอมรับที่จะเสี่ยง

กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมกลุ่มอภิปราย

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:3) ได้เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมการแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง โดยให้แต่ละกลุ่มอภิปรายคำถามดังต่อไปนี้

1. ระหว่างวิธีการทางทหาร การเมือง การพัฒนา การชักจูงสายสัมพันธ์ การยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม เราควรเน้นหนักกับเรื่องใด

2. ท่านสามารถสรุปบทเรียนเรื่องจินตนาการแห่งปัญญาได้อย่างไร มีเรื่องใดที่สอดคล้องกับประสบการณ์จริงของท่าน (เตรียมเรื่องเล่า 1 เรื่อง)

โดยตรวจสอบแนวความคิดในการตอบคำถามจากกิจกรรมที่ 3 ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 7 แนวความคิดในการตอบคำถามจากกิจกรรมที่ 3 กิจกรรมกลุ่มอภิปราย

กลุ่มที่	ประเด็น	ข้อเสนอ
1. สี่จังหวัดพัฒนา	1. ให้น้ำหนัก	ควรให้น้ำหนักเกี่ยวกับเรื่อง การชักจูงสานสัมพันธ์เพื่อเป็นเสมือนน้ำ/กาว หรือตัวเชื่อมประสาน เพราะไม่สามารถแยกการทหาร การเมือง การพัฒนาออกอย่างโดดเดี่ยวได้ และเห็นว่าราชการยังไม่ชักจูง เพราะแยกกันเป็นหน่วยงานและรัฐกับประชาชนก็ไม่ชักจูง ยังแยกขาดจากกัน
	2. สรุปบทเรียน เ ชี อ ม ประสบการณ์	กลุ่มหญิงหม้ายที่ถูกสังคมตีตรา ทำให้รวมตัวกัน เรียนรู้เพื่อที่จะพัฒนาตัวเอง เช่น เรื่องอาชีพ การเลี้ยงบุตร การใช้คอมพิวเตอร์ การพัฒนาการพูด จนรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อน และพร้อมที่จะ

	3. นิยามสันติวิธี	เชื่อมต่อไปยังชุมชนอื่นๆ เพื่อเสริมศักยภาพหญิงหม้ายในพื้นที่ แยกออกเป็น 2 คำ คือ สันติ+วิธี เห็นว่าสันติวิธี คือ กระบวนการหรือวิธีการที่นำมาเพื่อความสุข
--	-------------------	--

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และกีฬา (2551:3-4)

5) การวิเคราะห์และจัดการความขัดแย้ง

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:11) ยังได้เสนอแนวทางการใช้สันติวิธี ว่าเป็นการใช้จินตนาการ เนื่องจาก การใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหา นั้น ไม่มีสูตรสำเร็จ เพราะตัวละครหลายตัวซึ่งเพิ่มหรือลดจำนวนได้เสมอ และต่างฝ่ายต่างเล่นบทบาทที่ซับซ้อนและเป็นปฏิริยาต่อกัน ดังนั้นสันติวิธี คือ การรู้จักถกขยจ้งหวะ ใช้จินตนาการ สร้างจุดเปลี่ยน จุดหักเห ที่ช่วยให้ตัวละครบางตัวฟื้นความรุนแรง โดยตระหนักว่าตัวละครบางตัวก็ต้องการถกขยจ้งหวะเพื่อสร้างความรุนแรง

ความขัดแย้ง

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:13) ได้เสนอให้เห็นว่า ความขัดแย้ง ว่าเป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้เสมอในทุกแห่งหน จึงเป็นเรื่องธรรมดาใช้ว่าจะไม่ดีเสมอไป แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญ คือ การป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกลายมาเป็นความรุนแรง

ตารางที่ 8 แนวคิดของความขัดแย้ง

แนวคิดเก่า	แนวคิดใหม่
ความขัดแย้งหลีกเลี่ยงได้	ความขัดแย้งหลีกเลี่ยงไม่ได้
ความขัดแย้งเกิดขึ้นเพราะมีคนทำให้เกิด	ความขัดแย้งเกิดขึ้นเพราะโครงสร้าง การแข่งขัน ความล้มเหลวในการสื่อสาร ระบบ ค่านิยม ฯลฯ
ความขัดแย้งเป็นอันตรายต่อความสำเร็จ	ความขัดแย้งเป็นส่วนผสมผสานของความสำเร็จ
ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เลวร้าย	ความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติที่ต้องจัดการให้ดี

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:13)

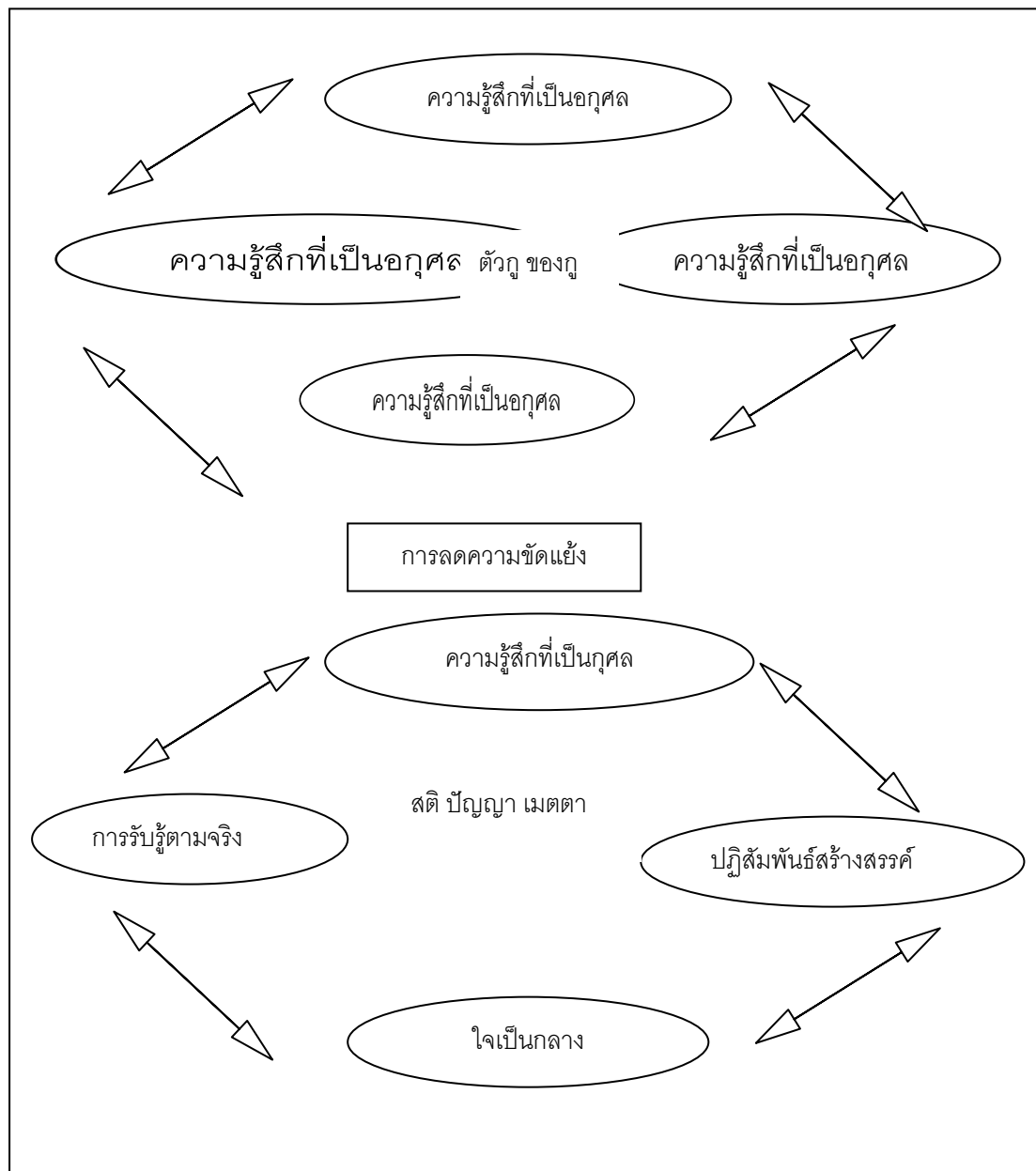
นอกจากนี้สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:14) ยังได้เสนอแนวทางในการหาสาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ดังนี้

สาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

1. ความขัดแย้งเรื่องวัตถุสมบัติ ด้านทรัพยากรธรรมชาติหรือทรัพย์สินที่เป็นวัตถุปัจจัย
2. ความขัดแย้งในเรื่องพุทธสมบัติ ด้านความรู้ ข้อมูลที่จับต้องไม่ได้
3. ความขัดแย้งในเรื่องจิตสมบัติ ระเบียบสังคม ความเชื่อ ความศรัทธา ภาษาและ วัฒนธรรม อุดมการณ์ทางการเมือง

โดยความขัดแย้งต่างๆ จะมีมากขึ้น เพราะ การใช้เทคโนโลยีที่กำหนดที่กำลังบังคับให้ โลกทั้งโลกรวมเป็นเนื้อเดียวกัน (Homogeneous) ซึ่งปฏิกริยาต่อเทคโนโลยีเช่นนี้ คือ ความ ต้องการรักษาและฟื้นฟูความเป็นท้องถิ่น ทำให้การรักษาลักษณะเฉพาะและความไม่กลมกลืน เกิดขึ้น (Heterogeneity) จึงก่อให้เกิดความตึงเครียด ระหว่างพลังที่นำไปสู่ความเป็นเนื้อเดียวกัน กับพลังแห่งความแตกต่างหลากหลาย ดังแสดงเป็นแผนภูมิรูปภาพที่ 2 ดังนี้

แผนภูมิรูปภาพที่ 5 กลไกสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และกีฬา (2551:14)

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และกีฬา (2551:15) ยังได้เสนอการจำแนกประเภทของความขัดแย้ง โดยสามารถแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ได้ 5 ประเภท ดังต่อไปนี้

ประเภทของความขัดแย้ง

1. ความขัดแย้งในตนเอง (Intra-personal conflict or dilemma)

เนื่องจากความขัดแย้งในตัวเรามีหลายบุคลิก (Persona) ซึ่งส่วนใหญ่มาจาก อารมณ์ความรู้สึกและการอบรมสั่งสอนในวัย 0-3 ขวบ เช่น รักพี่เสียดายน้อง (Approach-Avoidance conflict) คือ การพอใจสองอย่างแต่เลือกอย่างเดียวหนีเสือปะจระเข้ (Avoidance-Avoidance conflict) คือ การไม่ปรารถนาทั้งสองอย่าง แต่จำต้องเลือก เกือบตัวกินไข่ (Approach Avoidance conflict) จำเป็นต้องอยู่กับสิ่งที่พอใจและไม่พอใจในเวลาเดียวกัน

นอกจากนี้ การมีสุขภาพดี ช่วยลดความขัดแย้งในตนเอง โดยการมีสุขภาพดี ด้วยการออกกำลังกาย กินอาหารดี มีกิจกรรมผ่อนคลายความเครียด การมีความคิดดี ด้วยการอ่านหนังสือ วางแผนชีวิต ใจเปิดกว้าง มีวิจรรย์ญาณดี การมีอารมณ์/สังคมนดี ด้วยการมีจิตสาธารณะ เห็นใจผู้อื่น มีส่วนร่วม การมีจิตใจดี ด้วยการมีค่านิยมที่หนักแน่น ทำตามข้อผูกพัน เจริญสติ ฝึกสมาธิ ฯลฯ

2. ความขัดแย้งระหว่างบุคคล (Inter-personal conflict)

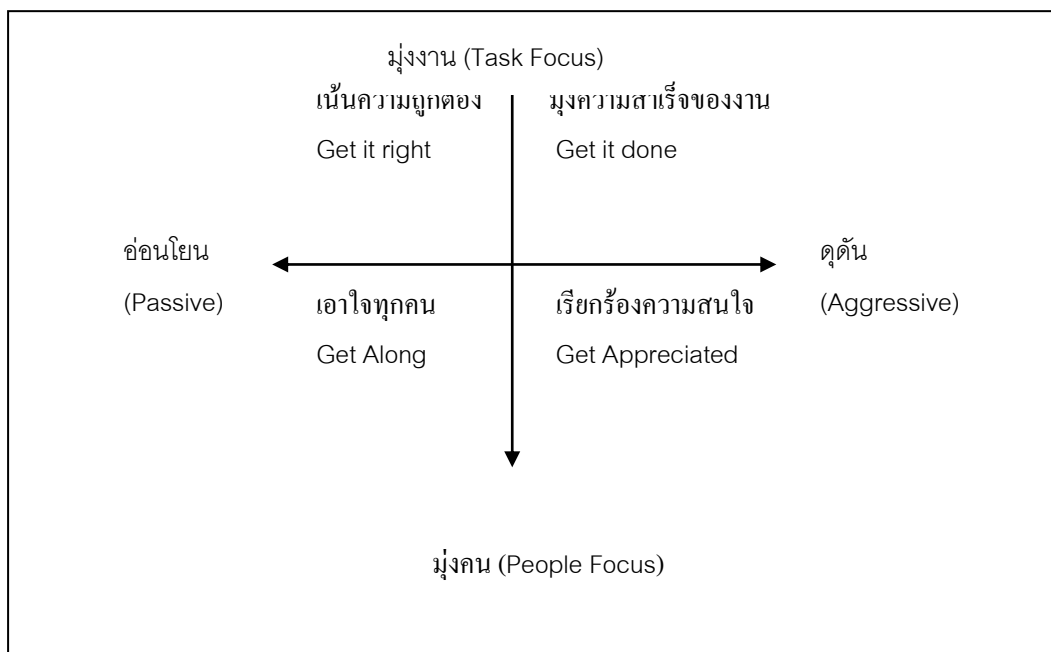
ความขัดแย้งระหว่างบุคคล มีสาเหตุสำคัญมาจากภูมิหลัง ทั้งทางด้านวัฒนธรรม การศึกษา ค่านิยม ความเชื่อ บุคลิกภาพ ในด้าน จิตใจ อารมณ์ วิธีพูดจา ภาวะผู้นำ การคิดไปเอง การตีความหมายเจตนาอารมณ์ การคิดเข้าข้างตัวเอง (Take it personally) เกิดความรู้สึกขัดแย้ง รู้สึกกลัว เกลียด ไม่ไว้ใจ การสื่อความคนละความหมาย แสดงออกผิดกาลเทศะ วางตัวไปถูกต้อง มีหลายบุคลิกภาพที่แสดงบทยาวักัน ฯลฯ

3. ความขัดแย้งภายในองค์กร (Intra-organization conflict)

เนื่องจากการทำงานร่วมกันของบุคคลที่หลากหลาย โดยแต่ละคนก็มีบุคลิกภาพในการทำงานที่แตกต่างกัน โดยสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ 1.มุ่งงาน เอาความสำเร็จเป็นตัวตั้ง 2.มุ่งคน เอามนุษย์สัมพันธ์มาก่อน 3.มุ่งคนแต่ลุย เรียกร้องความสนใจ และ 4.มุ่งคนแบบอ่อนโยน เอาใจทุกคน ซึ่งอาจนำไปสู่การก่อให้เกิดความขัดแย้งภายในองค์กรได้

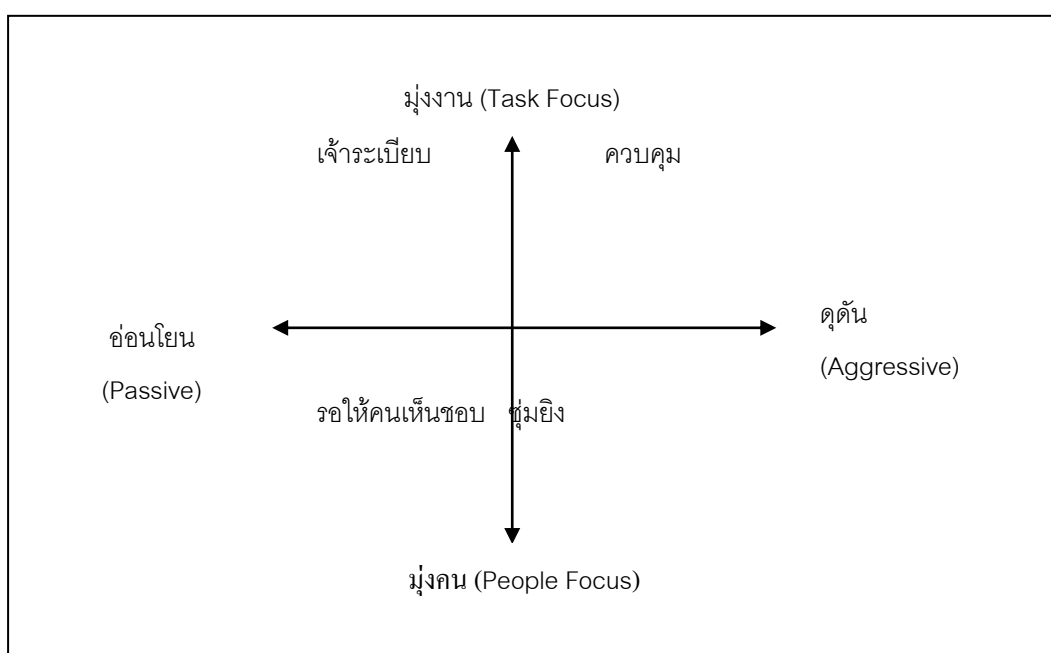
ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในองค์กร ทั้งในด้านเจตนาและพฤติกรรม สามารถแสดงด้วยแผนภูมิภาพดังต่อไปนี้

แผนภูมิรูปภาพที่ 6 ความขัดแย้งภายในองค์กร: เจตนา

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:16)

แผนภูมิรูปภาพที่ 7 ความขัดแย้งภายในองค์กร: พฤติกรรม

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:16)

4. **ความขัดแย้งระหว่างในองค์กร (Inter-organization conflict)** เป็นความขัดแย้งที่ขยายวงกว้างออกไป

ผลเสียของความขัดแย้ง

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:16) ได้กล่าวถึงผลเสียของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ดังนี้

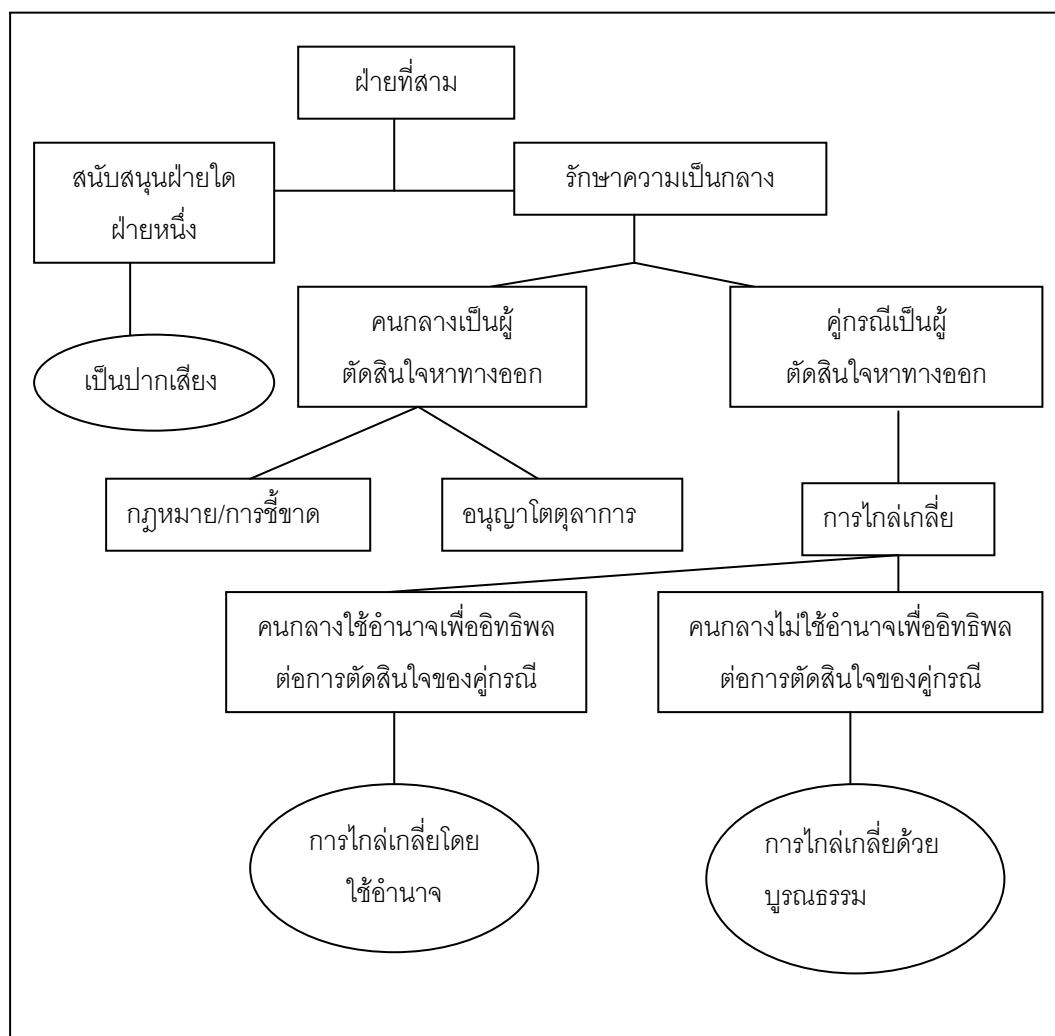
1. การรับรู้ที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง และมีอคติ
2. การใช้อารมณ์
3. ช่องทางทางการสื่อสารลดลง
4. ประเด็นขัดแย้งเริ่มคลุมเครือ
5. การยึดมั่นถือมั่น
6. เน้นความต่าง ลดทอนจุดร่วม
7. ความขัดแย้งขยายตัว

ในความขัดแย้ง คู่กรณีมักไม่พร้อมที่จะพูดคุยกันโดยตรง จึงมีการจัดการความขัดแย้งโดยฝ่ายที่สามขึ้นมาจัดการความขัดแย้ง โดยฝ่ายที่สามต้องเป็นฝ่ายที่มีบุรณธรรมและเมตตาธรรม อาจจะต้องช่วยเตรียมคู่กรณีให้มีความพร้อมก่อนเปิดการเจรจา ด้วยการค้นหามุมมองใหม่จากจุดยืนของคู่กรณี และชี้ให้เห็นผลด้านลบของความขัดแย้งและความรุนแรงที่คู่กรณีมองไม่เห็น

ประเภทของการจัดการความขัดแย้งโดยฝ่ายที่สาม

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:17) ได้เสนอแนวทางไว้ ดังต่อไปนี้

แผนภูมิรูปภาพที่ 8 ประเภทของการจัดการความขัดแย้งโดยฝ่ายที่สาม

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:17)

กลวิธีของฝ่ายที่สาม

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม(2551:17) ได้เสนอวิธีการของการแก้ไขความขัดแย้งของฝ่ายที่สาม ดังนี้

1. สานเสวนา (Dialogue)
2. การไกล่เกลี่ย (Mediation)
3. การชี้ขาด (Adjudication)

บทบาทหน้าที่ของฝ่ายที่สาม

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (2551:17-19) เสนอบทบาทหน้าที่ของฝ่ายที่สาม ดังนี้

1. **การเป็นผู้ป้องกัน** ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ที่สามารถจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ดีที่สุด โดยสามารถปฏิบัติตนได้ดังนี้

1.1 **การเป็นผู้ให้** เพื่อช่วยให้บุคคลบรรลุถึงความต้องการของตน เช่น การแบ่งปันทรัพยากร การแบ่งปันความรู้ การปกป้อง การให้เสรีภาพ การให้ความเคารพ การให้โอกาส เป็นต้น

1.2 **การเป็นผู้สอน** เป็นการให้ทักษะแก่ผู้คนเรื่องการจัดการความขัดแย้ง โดยทำให้ความรุนแรงเป็นสิ่งไม่ชอบธรรม สอนถึงความใจกว้าง สอนในเรื่องของการแก้ปัญหาาร่วมกัน เป็นต้น

1.3 **การเป็นผู้เชื่อมประสาน** เป็นการหลอมรวมความสัมพันธ์ ข้ามขีดแบ่งแห่งความขัดแย้ง เช่น การถักทอสายสัมพันธ์แบบตัดผ่าน การสร้างโครงการร่วมกัน สร้างเสริมการสนทนาแลกเปลี่ยนที่แท้จริง

2. **การเป็นผู้แก้ไข** โดยเป็นการทำหน้าที่ของฝ่ายที่สามในการจัดการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งนั้นที่เกิดขึ้นแล้ว โดยสามารถทำได้ ดังนี้

2.1 **การเป็นผู้ไกล่เกลี่ย** เป็นการประนีประนอม เปลี่ยนแปลงผลประโยชน์ที่ขัดกัน ซึ่งทุกคนสามารถเป็นผู้ไกล่เกลี่ย โดยนำคู่กรณีมาสู่โต๊ะเจรจา อำนาจการสื่อสาร ช่วยกันหาทางออกของปัญหาอย่างชนะ-ชนะ

2.2 **การเป็นผู้ตัดสิน** เป็นการชี้ลิตธิที่เป็นที่ถกเถียง ซึ่งคนถนัดเดียวกันก็เป็นผู้ตัดสินได้ โดยเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งอันทำลายล้าง ส่งเสริมความยุติธรรม และสนับสนุนการเจรจา เป็นต้น

2.3 **การเป็นผู้ปรับสมดุล** เป็นการแปลงอำนาจให้เป็นประชาธิปไตย ซึ่งจะช่วยนำผู้มีอำนาจเหนือสู่โต๊ะเจรจา สร้างประชาธิปไตยแบบร่วมมือ สนับสนุนปฏิบัติการสันติวิธี

2.4 **การเป็นผู้เยียวยา** เป็นการซ่อมแซมความสัมพันธ์ที่บาดหมาง โดยเน้นการสร้างบรรยากาศที่เหมาะสม รับฟังและยอมรับซึ่งกันและกัน สนับสนุนการขอโทษ โดยมีจุดหมาย คือ การกลับมาคืนดีกัน

3. **การเป็นผู้ควบคุม** โดยเป็นการทำหน้าที่ของฝ่ายที่สามเพื่อควบคุมความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ไม่ให้ทวีความรุนแรง โดยสามารถปฏิบัติได้ดังต่อไปนี้

3.1 **การเป็นพยาน** เป็นการให้ความสนใจในการขยายตัว เพื่อใฝ่ระวาง สัญญาเตือนภัยล่วงหน้า พุดออกมาพร้อมเป็นสักขีพยาน ขอความช่วยเหลืออย่างรวดเร็ว เป็นต้น

3.2 **การเป็นกรรมการ** เป็นการกำหนดขอบเขตของการต่อสู้ โดยการสร้างกฎเกณฑ์เพื่อการต่อสู้แบบยุติธรรม ชัดอาวุธหรือวิธีการที่ล่วงละเมิดกฎ เสริมการป้องกัน อัยารุกราน เป็นต้น

3.3 **การเป็นผู้รักษาสันติภาพ** เป็นการให้ความคุ้มครองเพื่อเข้าขัดขวางการใช้ความรุนแรง การเสริมสร้างสันติภาพ การหยุดความรุนแรงไว้ก่อนที่มันจะเริ่มต้น เป็นต้น

กิจกรรมที่ 4 มองต่างมุม

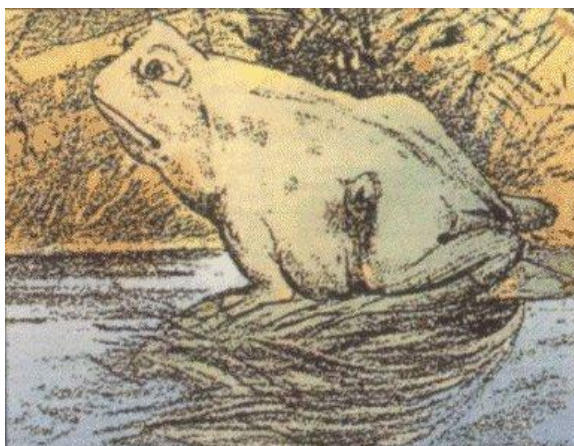
ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้

- ท่านเคยพบว่าตนเองเคยมีอคติต่อผู้ใดบ้างไหม
- ท่านเคยพบว่าตนเองมีอคติใหม่ กับกลุ่มใดบ้าง
- ท่านจะลดอคติที่มีต่อผู้อื่น หรือชนกลุ่มอื่นได้อย่างไร

มองต่างมุม หรือ การรับรู้หรือข้อมูลไม่เพียงพออาจก่อให้เกิดอคติได้

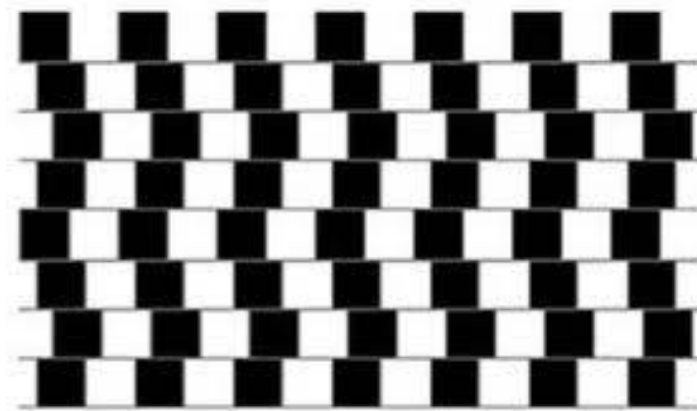
จากนั้นให้นักเรียนดูภาพต่อไปนี้ แล้วให้นักเรียนบอกว่า แต่ละภาพคืออะไร

ภาพที่ 1 กบหรือม้า

ภาพที่ 2 เส้นตรงแนวขวาง ขนานหรือเอียงกันแน่

ภาพที่ 3 หญิงชรา หรือ สาวน้อย

ภาพที่ 4 1 หน้า หรือ 2 หน้า

ภาพที่ 5 ดูตัวหนังสือข้างล่างนี้ แล้วให้บอกสี

Look at the chart and say the **COLOUR** not the word

YELLOW BLUE ORANGE
BLACK RED GREEN
PURPLE YELLOW RED
ORANGE GREEN BLACK
BLUE RED PURPLE
GREEN BLUE ORANGE

Left – Right Conflict
Your right brain tries to say the colour but
your left brain insists on reading the word.

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และ กีฬา (2551:22-24)

จากเนื้อหาและกิจกรรมการวิเคราะห์และจัดการความขัดแย้ง เน้นให้ผู้เรียนรู้จักกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยจำแนกสาเหตุ และประเภทของความขัดแย้ง เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้อย่างเหมาะสม

6) สันติวิธีและวิธีการปฏิบัติการสันติวิธี

สันติวิธี

นิยามของสันติวิธี สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และ กีฬา (2551:10) ได้ให้นิยามของสันติศึกษาไว้ ดังนี้

1. สันติวิธี คือ การแก้ปัญหาหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยไม่ใช้ความรุนแรง เพื่อให้เกิดสันติสุข

2. สันติวิธี คือ การกระทำเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (หรือสถานการณ์) ไปในทางสันติ โดยไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินหรือโดยไม่ใช้ความรุนแรงทางกายและวาจา

นอกจากนั้น สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และ กีฬา (2551:11) ได้เสนอคำในความหมายที่เกี่ยวข้องกับสันติวิธี เช่น อหิงสา สัตยาเคราะห์ การไม่ใช้ความรุนแรง (non violence) ปฏิบัติการไร้ความรุนแรง (non violence action) การส่งเสริมสันติภาพ การสร้างสันติภาพ (peace making) การรักษาสันติภาพ (peace keeping) การสร้างสรรค์สันติภาพ (peace building) เป็นต้น

การทำงานของสันติวิธี สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และ กีฬา (2551:10) ได้เสนอแนวทางของการทำงานสันติวิธีไว้ ดังนี้

1. การลดทอนอำนาจของคูกรณี ด้วยการไม่เชื่อฟังหรือถอนการสนับสนุน หรือการสร้างเงื่อนไขที่บั่นทอนสมรรถนะของคูกรณี
2. การชนะใจ ด้วยการให้อภัยและหยิบบั้นมิตรภาพให้
3. ใช้ศาสตร์ ศิลป์ และจินตนาการเพื่อสร้างพลังทางปัญญา อันเป็นจุดเปลี่ยนแห่งความสัมพันธ

การใช้พลังสันติวิธี สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:10) ได้กล่าวถึง การใช้พลังสันติวิธี ใน 2 รูปแบบ

1. พลังทางใจ เป็นการชนะใจคูกรณี
  2. พลังทางการเมือง เป็นการชนะใจประชาชน
- ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการใช้สันติวิธี เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้น สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึง คือ

1. ทักษะที่ดีต่อผู้อื่น รวมทั้งคู่ขัดแย้ง
2. สร้างความเห็นใจ ความไว้วางใจ
3. การไม่ตอบโต้เกินกว่าเหตุ
4. แสดงความเป็นมิตร มีท่าทีอ่อนน้อม (สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา, 2551:11)

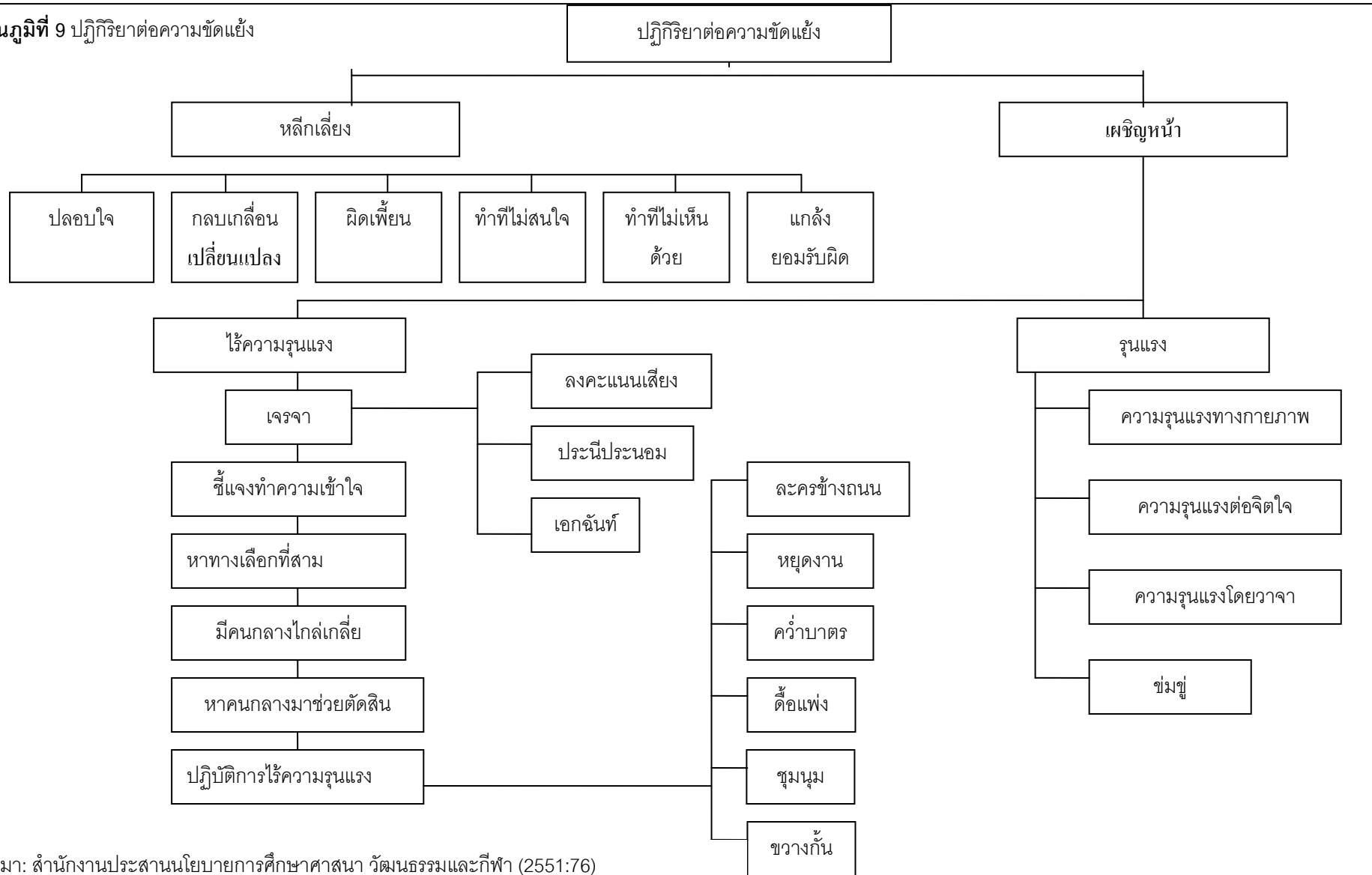
สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:76-77) ได้เสนอแนวทางการสร้างสังคมอันสันติ จำต้องสร้างด้วยวิธีการอันสันติ สังคมที่เป็นอยู่ ต้องการการเปลี่ยนแปลงและเราแต่ละคนก็สามารถเลือกทางสันติให้แก่สังคมของเราได้ แต่จะทำเช่นนั้นได้ ต้องเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจในสันติวิธีให้ถูกต้องเสียก่อน

สันติวิธี คือ วิธีการแก้ไขความขัดแย้ง หรือตอบโต้ในสถานการณ์หนึ่งๆ โดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อคูกรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นการประทุษร้ายต่อร่างกายและชีวิต

จะเห็นได้ว่า สันติวิธี เป็นนิยามกว้างๆ ซึ่งแม้จะกินความครอบคลุมการกระทำที่เป็นสันติวิธีทุกประเภท ซึ่งสันติวิธีจึงหมายรวมถึง การเขียน การพูด การเจรจา การประชุมตกลงแก้ไขข้อพิพาท กระบวนการทางศาลและกฎหมาย อย่างไรก็ตาม มีสันติวิธีอีกประเภทหนึ่งที่มีกมองข้ามกัน ทั้งๆที่มีพลังในการเปลี่ยนแปลง นั่นคือ ปฏิบัติการไร้ความรุนแรง

ดังนั้น ก่อนอื่นจะต้องเข้าใจก่อนว่า สันติวิธีนั้น คือ การกระทำ โดยปกติแล้ว การเผชิญสถานการณ์ความขัดแย้งนั้น เราจะมีท่าทีต่อสถานการณ์นั้น 2 ลักษณะใหญ่ คือ หลีกเลี่ยงกับ การเผชิญหน้า ซึ่งสามารถแสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 9 ปฏิกริยาต่อความขัดแย้ง

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:76)

จากแผนภูมิภาพ จะเห็นได้ว่า สันติวิธีนั้น คือ การกระทำ โดยปกติแล้ว เมื่อเกิดการเผชิญกับสถานการณ์ความขัดแย้ง เราจะมีท่าทีต่อสถานการณ์นั้น 2 ลักษณะใหญ่ คือ หลีกเลี้ยง กับเผชิญหน้า โดยการหลีกเลี้ยง ได้แก่ การผัดผ่อน เปลี่ยนเรื่อง เบี่ยงประเด็น ละเลยไม่สนใจ ท่าที่เห็นด้วย ยอมจำนน หรือยอมรับผิด (ทั้งๆ ที่ไม่รู้สึกรู้ว่าตนเองเป็นฝ่ายผิด) วิธีการดังกล่าวอาจทำให้เรื่องดูสงบลง ความขัดแย้งจะถูกกลบหายไป แต่นั่นมิใช่สันติวิธี (สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา, 2551:76-77)

สันติวิธี คือ การเผชิญหน้ากับความขัดแย้ง มีใช้การยอมจำนนสยบราบคาบอย่างที่มีมักเข้าใจ แต่การเผชิญหน้าต่อกับความขัดแย้งมิได้หลายอย่าง การใช้ความรุนแรงทางกาย ทางวาจา ทางใจ รวมทั้งการข่มขู่ที่จะใช้ความรุนแรงกับเขา แต่เผชิญหน้ากับความขัดแย้งมิได้จำกัดเพียงเท่านั้น ยังมีวิธีการอีกหลายอย่างที่มีได้มุ่งประทุษร้ายคู่กรณี เช่น การชักจูง (ด้วยการเขียนหรือการพูดเจรจา) ซึ่งรวมถึงการประนีประนอม การลงมติ การหาทางเลือกที่ 3 ซึ่งเป็นที่พอใจทุกฝ่าย การยอมรับในความแตกต่าง การหาคนกลางมาช่วยไกล่เกลี่ยหรือตัดสิน เช่น ผู้บังคับบัญชาศาล ตำรวจ ทั้งหมดนี้เรียกได้ว่า สันติวิธี แต่ยังมีสันติวิธีอีกประการหนึ่ง ซึ่งมักถูกละเลยไป เช่น ปฏิบัติการไร้ความรุนแรง โดยสามารถแสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 9 ความแตกต่างระหว่างความรุนแรงกับสันติวิธี

	ความรุนแรง	สันติวิธี
เป้าหมาย	ทำให้คู่กรณีสยบหรือยอมแพ้ ต้องดูถูกเหยียดหยาม ทำร้าย ต้อนเข้ามุ้ง และหรือทำลายคู่กรณี	มุ่งแก้ปัญหา ทำงานร่วมกับคู่กรณีหรือเปลี่ยนทัศนคติของเขา ให้มีความเข้าใจ เพื่อหาข้อยุติที่ทั้งสองฝ่ายพอใจ
ทัศนคติ	จำต้องอาศัยความเกลียดชัง และความหวาดกลัวคู่กรณี เพื่อปลุกให้เกิดความโกรธ	ต้องการความกล้าและการควบคุมตนเอง บางครั้งต้องเต็มใจที่จะยอมรับความเจ็บปวดจากการกระทำของคู่กรณี โดยไม่ตอบโต้
หลักการ/วิธีการ	1. โจมตีอย่างรุนแรง เพื่อว่าคู่กรณีจะไม่มีทางเลือก นอกจากยอมแพ้	1. ก ทำให้ผู้ รุกรานต้องอยู่ในสถานการณ์ลำบาก ชนิดที่หากเขายังใช้ความรุนแรงต่อไป จะกลายเป็นฝ่ายเสียเปรียบ ข เสนอทางเลือกหลายๆทาง เพื่อให้ทั้งสองฝ่ายไม่เสียหาย ขณะเดียวกันก็มีข้อยุติ

ตารางที่ 9 (ต่อ)

	ความรุนแรง	สันติวิธี
หลักการและวิธีการ	2. ทำทุกอย่างเพื่อให้ตนเองไม่เจ็บปวด แต่ทำทุกวิถีทางเพื่อให้คนอื่นเจ็บปวด	2. ก ปฏิเสธความรุนแรงอย่างสิ้นเชิง ข เต็มใจรับความเจ็บปวด แต่จะไม่ทำความเจ็บปวดแก่ผู้อื่น
	3. ใช้ทุกอย่างเท่าที่มีเพื่อให้ได้ชัยชนะเร็วที่สุด	3. พยายามยั้งหยุดและอดทนเพื่อให้บรรลุถึงข้อยุติที่ชอบธรรมและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย
	4. ใช้การประชาสัมพันธ์เพื่อปิดเบือนสัจจะ หากว่าเป็นขประโยชน์แก่ตนหรือเพื่อปกปิดการกระทำที่ผิดพลาด	4. สื่อสารโดยรักษาสัจจะ และให้เกิดความกระจ่างชัดเท่าที่จะทำได้ เพื่อสร้างความเห็นใจและความเข้าใจที่ถูกต้องในหมู่ประชาชนและคู่กรณี
	5. ทำให้เกิดความเกลียดและความกลัวคู่กรณี	5. แสดงความเคารพและใส่ใจคู่กรณี
	6. อาศัยเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่เหนือกว่า	6. อาศัยคุณภาพจิตที่เหนือกว่า รวมทั้งความคิดที่สร้างสรรค์

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:78)

ปฏิบัติการไร้ความรุนแรงไม่ใช่คำพูดหรือการเขียน แต่เป็นการนำตัวเข้าไปสัมผัส หรือการกระทำการในประเด็นปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่ง เป็นวิธีการที่กระทำ (มิใช่คำพูด) เป็นสื่อสำคัญ การขอขึ้นค่าแรงเป็นการชกแจงด้วยวาจา แต่การหยุดงานจนกว่าจะได้ขึ้นค่าแรง เป็นการปฏิบัติการไร้ความรุนแรง การเจรจาต่อรองมิใช่รูปแบบหนึ่งของการปฏิบัติการไร้ความรุนแรง แต่ก็มักเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการเสริมปฏิบัติการไร้ความรุนแรง ให้มีประสิทธิภาพ มีโอกาสบรรลุเป้าหมายได้มากขึ้น ในบางกรณี สถานที่เจรจา อาจเป็นเวทีของปฏิบัติการไร้ความรุนแรงได้ในเวลาเดียวกัน (เช่น การเดินประท้วงออกจากห้องประชุม) ปฏิบัติการไร้ความรุนแรง เป็นประเภทของวิธีการ ซึ่งมีความหลากหลายมาก นอกจากการหยุดงานแล้วยังรวมถึงการชุมนุม การคว่ำบาตร การถือแฟง ละครข้างถนน

ในการพูดถึงสันติวิธี ในบางตอน บางครั้งจะพูดในความหมายอย่างกว้างๆ คลุมถึงวิธีการอื่นๆ ที่ไม่ใช่ระดับปฏิบัติการด้วย แต่ในบางกรณีจะใช้ในความหมายที่เน้นตัวปฏิบัติการความรุนแรงมากกว่าวิธีการอื่นๆ

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (2551:79) ได้เสนอแนวคิดของสันติวิธี และสมมุติฐานของสันติวิธี ดังนี้

แนวคิดของสันติวิธี

สันติวิธีนั้น มิใช่เทคนิคที่เกิดขึ้นมาลอยๆ นึกได้โดยบังเอิญเป็นคราวๆ สุดแท้แต่สถานการณ์แวดล้อมจะพาไป แท้จริงแล้ว สันติวิธีเป็นแบบแผนหรือระบบของการกระทำที่สอดคล้องกันในตัว เกิดขึ้นจากแนวคิดหรือทัศนคติการมองโลกและชีวิตแบบหนึ่งๆ เป็นพื้นฐาน

สมมุติฐานของสันติวิธี

สันติวิธีของบุคคลหรือกลุ่มต่างๆ จะมีพื้นฐานจากแนวคิดใดแนวคิดหนึ่ง หรือหลายแนวคิดประกอบกัน ดังนี้

1) ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของชีวิตและของสังคม เราไม่อาจจะหลีกเลี่ยงหรือปฏิเสธมันได้ ทำที่ที่พึงกระทำ คือ ยอมรับว่ามันมีอยู่จริง และแก้ไขจัดการมันอย่างถูกสภาพ สันติวิธีมิได้หมายถึงการหลีกเลี่ยงหรือยอมจำนนต่อความขัดแย้ง แต่ขณะเดียวกันก็ไม่ใช้เป็นการสร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้น หากเป็นเพียงการทำให้เกิดความขัดแย้งที่แผงเร้นหรือพยายามปกปิดนั้นปรากฏออกมาตามที่มันเป็น โดยไม่ทำให้มันขยายลุกลาม (การใช้ความรุนแรงมีแต่จะทำให้เกิดความขัดแย้งลุกลาม เพราะวัฏจักรแห่งการตอบโต้ขยายตัวต่อเนื่อง) อย่างไรก็ตามพึงเข้าใจว่าความขัดแย้งที่พูดถึงนี้ หมายถึง ความขัดแย้งทางสังคม หรือในทางความสัมพันธ์ต่อกัน มิได้รวมถึงความขัดแย้งในจิตใจ ความขัดแย้งอย่างหลังนี้ สันติวิธีอาจก่อให้เกิดขึ้นได้ ในจิตใจของคู่กรณี ทำให้เกิดการต่อสู้ภายในระหว่างมโนธรรมสำนึกกับอกุศลจิตตร เกิดความสับสนวุ่นวายใจ ลังเลสงสัย ในสิ่งที่ตนทำ ภาวะขัดแย้งเช่นนี้ เป็นส่วนสำคัญให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งดีงาม และไม่พึงเข้าใจสับสนว่าเป็นความรุนแรงทางจิตใจ

2) ในความขัดแย้งนั้น ไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป่าฝ่ายถูกหรือผิดโดยสมบูรณ์ แต่ละฝ่ายย่อมมีส่วนถูกไม่มากก็น้อย ไม่มีใครที่จะถูกขาดสัมบูรณ์ โดยอ้างว่าตนเป็นฝ่ายถูกเพียงผู้เดียว และอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ผิด ทั้งนี้ก็เพราะว่าในความเป็นจริงนั้นมีความซับซ้อน มีหลายรูปลักษณะ หลายด้าน และหลายแง่ ความขัดแย้งมักเกิดเพราะมองความเป็นจริงจากคนละด้าน และแม้จะมองด้านเดียวกัน หรือแม้แต่รูปเดียวกัน ในชีวิตจริง เราก็พบเสมอว่า สิ่งที่แต่ละคนเห็นนั้น แตกต่างกันไป กล่าวคือ เป็นการเห็นจำเพาะตามแง่บางความหมายของสิ่งที่เห็นเท่านั้น ในสถานการณ์ความขัดแย้งข้อเท็จจริงที่แต่ละฝ่ายรับรู้หรือสำนึกว่ารู้นั้น จะแตกต่างกันไปเช่นกัน

ความคิดที่จะไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ถูกต้องสมบูรณ์หรือผิดอย่างสิ้นเชิง ทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทั้งไม่มีสิทธิและไม่สามารถอ้างความชอบธรรมที่จะกำจัดอีกฝ่ายหนึ่งได้ แนวคิดเช่นนี้ ไม่เพียงแต่จะทำให้การใช้ความรุนแรงไม่มีความชอบธรรมแล้ว ยังเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้แก้ไขข้อขัดแย้งด้วยสันติวิธี เพราะสันติวิธีคือการที่เปิดช่องให้คู่กรณีสามารถแสดงข้อเท็จจริงของฝ่ายตนออกมาอย่างเต็มที่ โดยไม่ถูกตัดโอกาสด้วยการถูกทำร้ายถึงชีวิต หรือถูกจับกุมขังเดี่ยวก่อน พร้อมกันนั้น สันติวิธีก็เอื้ออำนวยให้การสื่อข้อเท็จจริงของผู้กระทำการนั้นเป็นไปอย่างตรงไป ชัดเจน ตรงกันข้ามกับการใช้ความรุนแรงและการกระทำด้วยอารมณ์แบบอื่นๆ วิธีการดังกล่าว นอกจากจะทำให้สื่อปัญหาได้ไม่ชัดเจนแล้ว ยังเบี่ยงเบนความสนใจของผู้คนไปยังพฤติกรรมที่รุนแรง แล้วผลของมันแทนที่จะสนใจในประเด็นปัญหาที่เป็นข้อขัดแย้ง อีกทั้งยังเปื้อนเหตุให้คู่กรณีรู้สึกถูกรบกวนอย่างแรง เกิดกลไกป้องกันตนเอง ปิดหูปิดตา ไม่ยอมรับรู้ปัญหา ที่ผู้กระทำการต้องการบอก การมีแนวคิดดังกล่าวเป็นพื้นฐาน ทำให้สันติวิธีเป็นวิธีการต่อสู้ เพื่อให้สังคมจะปรากฏต่อทุกฝ่ายที่มีส่วนในความขัดแย้ง

3) ความขัดแย้งนั้นจะระงับไปได้ก็ต่อเมื่อทุกฝ่ายร่วมกันแก้ไข มิใช่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกระทำอยู่ฝ่ายเดียว ยิ่งกว่านั้น ยังเชื่อต่อไปอีกด้วยว่าทุกคนและทุกฝ่ายมีศักยภาพที่จะเข้าร่วมแก้ไข ปัญหา ดังนั้น การชี้ให้คู่กรณีเห็นถึงปัญหาที่เป็นสาเหตุของข้อขัดแย้ง จึงเป็นขั้นตอนสำคัญที่สุด ที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหา การชี้ให้เป็นปัญหายังมีความหมายรวมถึงการที่ทุกฝ่ายพึงมองเห็นปัญหาของอีกฝ่ายหนึ่งอย่างทอ้งแท้ สันติวิธี นอกจากจะเอื้อให้เกิดกระบวนการสื่อสารปัญหา และข้อเท็จจริงอย่างแจ่มชัดด้วยกันทั้งสองฝ่าย ดังได้กล่าวมาแล้ว ยังเปิดโอกาสให้ทุกฝ่าย โดยเฉพาะคู่กรณีที่สร้างปัญหา บทบาทในการแก้ปัญหา ทั้งด้วยการร่วมมือกับผู้ใช้สันติวิธี หรือด้วยการริเริ่มของตนเอง ทั้งนี้เพราะสันติวิธีมิได้มุ่งสร้างความเป็นปฏิปักษ์ต่อคู่กรณี หากเราสามารถรู้ถึงประวัติอันเร้นลับของศัตรูของเรา เราจะพบว่าในชีวิตของแต่ละคน มีความโศกเศร้าและความเจ็บปวดมากพอที่จะทำให้เราคล้ายความเป็นปฏิปักษ์ลงได้

4) ทุกคนมีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน ต่างมีใจใฝ่ในความดีงาม แม้ผู้ที่ได้ชื่อว่าอำมหิต โหดเหี้ยมในส่วนลึกก็ยังมีใจที่นุ่มเอียงต่อความรักและกรุณา อ่อนไหวต่อความเจ็บปวดร้าวร้าวของผู้อื่นและแม้จะมีจิตใจยาบกระด้างเพียงใด คุณความดีจากสิ่งแวดล้อมภายนอกก็สามารถแผ่ซึมซับ สัมผัสและมีพละนาฏภาพต่อจิตใจของเขาได้ แต่สาเหตุที่ความเป็นมนุษย์ของเขาไม่ปรากฏต่อภายนอก หรือ ไม่ส่งผลออกมาเป็นการกระทำอันดีงาม ก็เพราะความเป็นมนุษย์นั้นถูกบิดเบือน บดบังด้วยอุดมการณ์ ทฤษฎีที่คับแคบ แข็งกร้าว ความหลงใหลในอำนาจความยิ่งใหญ่ และความปรารถนาสิ่งปรนเปรออย่างไม่รู้จักพอ สันติวิธีและการยอมทนถูกกระทำหรือยอมรับความ

เจ็บปวดโดยไม่ตอบโต้ด้วยความรุนแรง สามารถปลุกเร้าความดีงามที่ซ่อนอยู่ในส่วนลึกของคู่กรณี กระพือประกายแห่งมโนธรรมและความรู้ผิดชอบชั่วดีในตัวเองให้กลับมีพลังในการยับยั้ง พฤติกรรมอันมิชอบและหนุนให้เกิดการกระทำอันดีงามขึ้นมาได้ ยกเว้นก็แต่กรณีผู้วิกลจริตเท่านั้น ซึ่งความเป็นมนุษย์ของเขาอาจแปรปรวนไป ตาคันทัวไปย่อมสามารถจะรับรู้และตอบสนองต่อ คุณธรรมความดีงามของผู้อื่นได้

5) ศัตรูของมนุษย์ที่ต้องกำจัด มิใช่ตัวบุคคลหรือคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หากคือความเลวร้าย ภายใน อันได้แก่ ความคิดที่คับแคบ การเฝือในอำนาจ และความโลภในทรัพย์สินสมบัติ ซึ่งได้แสดง ออกมาจากการกระทำภายนอก หรือปรากฏออกมาในรูประบบความสัมพันธ์ที่ไม่ชอบ โดยมีปัจจัย แวดล้อมที่ไม่เกื้อกูลเป็นตัวเสริมให้ความเลวร้ายนั้นแผ่ซ่าน ส่งผลกระทบแก่ผู้อื่นอย่างรุนแรงและ กว้างขวางขึ้น การฆ่าคนมิอาจยับยั้งความเลวร้ายได้ ตราบใดที่ระบบแบบแผนความสัมพันธ์อันมิ ชอบ และปัจจัยแวดล้อมอันไม่เกื้อกูลยังดำรงอยู่ ทั้งยังปลุกเร้าส่งเสริมให้เกิดทัศนคติและภาวะ จิตใจที่เป็นอกุศลดังกล่าว สันติวิธีมิได้มีเป้าหมายที่ตัวบุคคล แต่หมายมุ่งไปที่การกระทำอันมิชอบ ตลอดจนปัจจัยภายใน ภายนอก ที่บ่มเพาะให้เกิดการกระทำดังกล่าวขึ้นมา

6) วิธีการต้องสอดคล้องกับเป้าหมาย หากปรารถนาสังคมที่สันติ ก็ต้องใช้วิธีการที่สันติ สังคมซึ่งผู้คนมีความรัก มีความเอื้อเฟื้อต่อกัน เคารพในชีวิตและความเป็นมนุษย์ของกัน มิได้ บังเกิดเป็นจริงได้ เว้นเสียแต่จะใช้วิธีการซึ่งให้ความเคารพต่อมนุษย์ทุกคน ไม่เว้นแม้แต่ศัตรูหรือ คู่กรณี เมื่อเห็นว่าประชาธิปไตยเป็นสิ่งพึงประสงค์ก็จำเป็นต้องใช้วิธีการที่เป็นประชาธิปไตย นั่น คือ การใช้สันติวิธี ซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถคิดค้นและอยู่ในแนวหน้าของการต่อสู้อย่างเท่า เทียมกัน อีกทั้งยังสามารถปฏิเสธหรือถอนตัวจากการต่อสู้ได้ หากไม่เห็นด้วย

7) อำนาจมิได้เกิดจากอาวุธ หากขึ้นอยู่กับกรยอมรับหรือการยินยอมเชื่อฟังผู้อื่น เมื่อ ราษฎรไม่เชื่อฟังผู้ปกครอง พลทหารไม่เชื่อฟังนายพล ผู้ใต้บังคับบัญชาไม่เชื่อฟังเจ้านาย บุคคล กลุ่มหลังยอมสูญเสียอำนาจไป ในทางกลับกัน หากผู้ใช้สันติวิธีสามารถสร้างกรยอมรับในหมู่ ประชาชนและพวกพ้องของคู่กรณีได้ โดยที่ไม่ต้องพึ่งพาอาวุธ โดยลักษณะพื้นฐานของสันติวิธี โดย สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม (2551:84-85) สามารถอธิบาย ลักษณะพื้นฐานของสันติวิธี โดยแสดงดังตารางและคำอธิบายได้ต่อไปนี้

ตารางที่ 10 ลักษณะพื้นฐานของสันติวิธี

	การยอมจำนน ลักษณะเด่น	ความรุนแรง ลักษณะเด่น	ลักษณะเด่นของสันติวิธี
ข้อดี	ไม่ก้าวร้าว/ ไม่ทำร้าย	มุ่งขจัดสิ่งไม่ดีออกไป	
ข้อเสีย	ไม่แก้ปัญหา	ทำร้ายคู่กรณี	

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:84)

ลักษณะพื้นฐานของสันติวิธี

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:85) ได้เสนอ ลักษณะพื้นฐานของสันติวิธี โดยสันติวิธีแม้มีความหมายหลากหลาย มีระดับความสันติต่างกัน แต่ นอกเหนือจากการไม่ให้ใช้อาวุธประทุษร้ายร่างกายและชีวิตแล้ว สันติวิธียังมีลักษณะร่วมที่เป็น พื้นฐาน ดังนี้

1) สันติวิธีเป็นความพยายามในการแก้ความขัดแย้ง หรือเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สันติวิธีมิใช่ความเฉื่อยชา ไม่กระทำ ต่อการกระทำโดยสันตินั้น บางครั้งอาจหมายถึง การงดเว้นไม่กระทำบางอย่าง เพื่อปฏิเสธที่จะไม่มีส่วนร่วมในการกระทำอันไม่ชอบธรรมและเพื่อ คัดค้าน บันทอนสิ่งที่เป็นสาเหตุแห่งความไม่ชอบธรรม

2) สันติวิธี ตลอดจนปฏิบัติการไร้ความรุนแรงนั้น มีความหมายครอบคลุมถึง วิธีการอื่นๆ ไม่จำเพาะแต่การประท้วง คัดค้าน เท่านั้น หากยังรวมไปถึงการเสนอทางเลือกใหม่ ที่ สร้างสรรค์กว่า ซึ่งไม่เพียงแต่จะละเว้นความรุนแรงส่วนบุคคลและความรุนแรงทางโครงสร้าง ยัง สนับสนุนให้เกิดคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้น

3) สันติวิธีเป็นทางสายกลางระหว่างยอมจำนนกับการใช้ความรุนแรงตอบโต้ การยอมจำนนนั้น มีข้อดี คือ ไม่ทำร้ายคู่กรณี แต่ข้อเสียคือ ปล่อยให้ปัญหาหรือ ความไม่ถูกต้องดำเนินต่อไป

การใช้ความรุนแรงนั้นมีข้อดี คือ ต่อสู้เพื่อขจัดสิ่งที่ไม่ดีงามออกไป แต่ข้อเสีย คือ การทำร้ายอีกฝ่ายหนึ่ง สันติวิธีเป็นทางสายกลางในแง่ที่ว่า ผนวกเอาส่วนดีของทั้งสองวิธีเข้ามา และคัดเอาส่วนเสียทิ้งไป กล่าวคือ สันติวิธีนั้นไม่ทำร้ายคู่กรณี แต่พร้อมกันนั้นก็ลงมือแก้ไขปัญหา

ขจัดสิ่งไม่ดียังามออกไป มองอีกแง่หนึ่งสันติวิธีหลีกเลี่ยงที่จะอยู่ฝั่งเฉยอย่างฝ่ายแรก ขณะเดียวกันก็หลีกเลี่ยงที่จะใช้ความรุนแรงจากฝ่ายหลัง พูดอีกแบบหนึ่งว่าสันติวิธีไม่ยอมจำนนต่อสิ่งไม่ดียังาม แต่ก็ไม่ใช่ความรุนแรง เพื่อทำสิ่งไม่ดี ให้กลับดีขึ้นมา

4) เป็นวิธีการที่ทุกคน มีส่วนร่วมได้เท่าเทียมกัน ไม่จำกัดเฉพาะผู้มีพลังกำลัง เด็ก ผู้หญิง คนพิการ ก็สามารถมีส่วนร่วมในแนวหน้าของสันติวิธี และปฏิบัติการไร้ความรุนแรงได้ เพราะพลังกำลังและสมรรถนะทางร่างกายมิใช่เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการต่อสู้ชนิดนี้

เหตุผลในการใช้สันติวิธี

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และกีฬา (2551:86-87) ได้เสนอเหตุผลในการใช้สันติวิธี โดยผู้คนที่ใช้สันติวิธีด้วยเหตุผลหรือแรงจูงใจต่างกัน เหตุผลหรือแรงจูงใจนี้จะสัมพันธ์กับแนวคิดสันติวิธีดังที่กล่าวมาข้างต้น ไม่มากก็น้อย กระนั้นก็ตามทั้งสองอย่างมิใช่สิ่งเดียวกัน แนวคิดหรือสมมุติฐานนั้น เป็นที่มาหรือก่อให้เกิดชุดของการกระทำที่ไร้ความรุนแรง ซึ่งมีหลายวิธีการ หลายลักษณะ เช่น การหยุดงาน การดื้อแพ่ง การปิดร้าน การเดินขบวน การใช้กิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ กล่าวโดยสรุป คือ เป็นเหมือนการคิดค้นวิธีการหรืออุปกรณ์หลายๆแบบ หรือหลายๆอย่างขึ้นมา ส่วนผู้ที่ทำวิธีการหรืออุปกรณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างไปใช้ ก็มีเหตุผลต่างกัน โดยคำนึงถึงสถานการณ์และจุดมุ่งหมายของตนเองเป็นสำคัญ

การพูดถึงสมมุติฐานของสันติวิธี คือ การมองที่ไปที่มาของวิธีการดังกล่าว ส่วนเรื่องเหตุผลในการใช้สันติวิธีนั้น จะเกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่องเป้าหมายหรือผลที่ต้องการบรรลุถึงด้วยวิธีการดังกล่าว อย่างไรก็ตาม เหตุผลในการใช้สันติวิธีนั้น ก็ย่อมจะสัมพันธ์กับลักษณะเด่นของสันติวิธี ซึ่งต่างไปจากการใช้ความรุนแรง ซึ่งบางส่วนก็ได้พูดไว้ในเรื่องของแนวคิดสันติวิธีแล้ว กล่าวกว้างๆ เหตุผลในการใช้สันติวิธี จำแนกได้เป็น 4 อย่าง คือ

1) ใช้เพราะได้ผลประโยชน์ หรือเพื่อมุ่งผลจำนนเฉพาะกรณี ผู้ใช้สันติวิธีในแง่นี้ มองสันติวิธีในฐานะที่เป็นยุทธหรือยุทธวิธีที่ใช้ได้ในบางกรณี เหมาะกับสถานการณ์บางอย่าง โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่ ผู้ใช้สันติวิธีไม่มีทางเลือกอื่น หรือสถานการณ์ที่เห็นได้ชัดเจนว่า การใช้สันติวิธีจะทำให้ได้รับแรงสนับสนุนมากกว่าวิธีอื่น

โดยทั่วไปแล้ว ผู้ใช้สันติวิธีด้วยเหตุผลนี้ มักไม่มีความถนัดในการใช้ความรุนแรง หากใช้ไม่ได้ผลก็ไร้ความสามารถที่จะใช้ความรุนแรงได้อย่างมีประสิทธิภาพหรืออย่างต่อเนื่อง อาจเนื่องจากปัจจัยภายใน เช่น ขาดอาวุธ ขาดอุปกรณ์สนับสนุน ขาดทักษะการใช้อาวุธหรือเพราะปัจจัย

ภายนอก เช่น คู่กรณีมีภาวะและกลไกปราบปรามที่เหนือกว่ามาก ผู้คนแวดล้อมไม่สนับสนุนการใช้ความรุนแรง เป็นต้น

2) ใช้เพราะได้ผลระยะยาว หรือมุ่งผลอันยาวไกล ผู้ใช้สันติวิธีด้วยเหตุผลนี้ เป็นผู้ที่เชื่อมั่นว่าการไม่ใช้ความรุนแรง เป็นหลักประกันอันวางใจได้ ในการบรรลุถึงเป้าหมายที่พึงประสงค์ และให้ผลดีงามที่ยั่งยืน ส่วนวิธีการอื่นนั้น แม้จะได้ผลดังปรารถนา แต่ก็ยังเป็นเพียงชั่วคราวชั่วยาม และมีผลเสียข้างเคียง หรือมีราคาแพงสูงมาก กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ สันติวิธีเป็นยุทธศาสตร์ที่พึงประสงค์ บุคคลเหล่านี้เชื่อว่า เป้าหมายที่ดีงามนั้นจะบรรลุได้ก็วิธีการดีงาม สอดคล้องกัน แม้ว่าอาจจะนำไปสู่เป้าหมายได้ไม่เร็วนัก แต่ผลที่เกิดขึ้นในแต่ละก้าวแต่ละตอน ก็เป็นพื้นฐานที่หนักแน่นที่หนุนส่งให้ผู้เดินทางรุดหน้าเรื่อยไปถึงเป้าหมายอย่างปลอดภัย

3) ใช้เพราะมุ่งสัจจะ ผู้ใช้สันติวิธีด้วยเหตุผลนี้ มีทัศนคติว่าสัจจะเป็นอุดมคติสูงสุดที่ควรเชิดชูและรักษา และไม่มีวิถีใดที่จะคุ้มครองสัจจะให้ดีเท่าสันติวิธี บุคคลเหล่านี้จะต่อสู้ด้วยสันติวิธีด้วยจุดหมายเพื่อให้สัจจะปรากฏแก่สังคม และคู่กรณี (สัจจะนั้น อาจจะได้แก่ความจริงที่ว่า ระบบอาณานิคมทำร้ายความเป็นมนุษย์ของชนพื้นเมือง การเหยียดผิวเป็นสิ่งที่คนดำไม่สามารถยอมรับได้) และยอมเจ็บปวดทุกข์ทรมาร เพื่อชี้ให้เห็นว่าตนกำลังพูดความจริงที่มีค่ายิ่ง และพร้อมจะยืนหยัดเช่นนั้น แม้ร่างกายจะเจ็บปวดก็ตาม ขณะเดียวกันก็พยายามเปิดใจให้กว้าง มองให้เห็นความจริงจากแง่มุมของคู่กรณี ด้วยยอมรับว่า ไม่มีฝ่ายใดที่ถูกหรือผิดโดยสิ้นเชิง อีกฝ่ายหนึ่งอาจมีส่วนถูกอยู่ด้วยก็ได้

4) ใช้เพราะมีผลเกื้อกูลต่อทุกฝ่าย ผู้ใช้สันติวิธีด้วยเหตุผลนี้ มีความเชื่อกันว่า สันติวิธีนอกจากจะเป็นวิถีที่ชอบด้วยหลักจริยธรรม คือ การไม่ฆ่าผู้อื่นแล้ว ยังมีผลดีต่อจิตใจของผู้ใช้วิธีการนี้และคู่กรณี กล่าวคือ ยกระดับจิตใจของผู้ใช้ให้มีความรัก ความอดทน ความกล้าหาญและเคารพในชีวิตของเพื่อนมนุษย์มากขึ้น ในส่วนคู่กรณี สันติวิธีนอกจากจะไม่ทำร้าย ตัดรอนชีวิตของเขาแล้ว ความเต็มใจ เสียสละ อุทิศตนและยอมรับความเจ็บปวดของฝ่ายผู้ใช้สันติวิธี ยังสามารถเปลี่ยนทัศนคติหรือนิมนต์จิตใจของเขาให้ละเว้นการกระทำอันมิชอบ หันมากระทำการที่เอื้อเพื่อเกื้อกูล หรือมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงเพื่อความดีงาม ซึ่งเป็นคุณประโยชน์แก่ทุกฝ่าย รวมทั้งคู่กรณีด้วย

นอกจากนั้น สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และกีฬา (2551:88-90) ได้เสนอประเภทของสันติวิธี โดยสามารถจำแนกได้ตามประเภทต่างๆ ดังนี้

ประเภทของสันติวิธี

สันติวิธีมีหลายประเภท เช่น การจำแนกตามการแสดงออก การจำแนกตามระดับของสันติวิธี จำแนกตามระดับของเป้าหมาย 5 ระดับ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จำแนกตามการแสดงออก สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรม และกีฬา (2551:88) ได้จำแนกประเภทของสันติศึกษาตามการแสดงออกได้เป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

- 1) การพูดจาชักชวนและการเจรจา ซึ่งรวมทั้งการเขียนโฆษณา
- 2) การใช้กระบวนการทางสถาบัน เช่น กระบวนการทางศาล ทางกฎหมาย ทางการปกครอง
- 3) ปฏิบัติการไร้ความรุนแรง เป็นการกระทำเพื่อแสดงออก คัดค้าน หรือสนับสนุน บางสิ่งบางอย่างหรือเป็นการเข้าเผชิญหน้า คัดค้านการกระทำของคู่กรณีอย่างชัดเจน หรือได้แก่ การนัดหยุดงาน การเดินขบวน เป็นต้น
- 4) งานสร้างสรรค์ คือ การทำงานในระดับพื้นฐาน เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิต สร้างทางเลือกหรือสถาบันใหม่ขึ้นมา เรียกว่า งานพัฒนา

จำแนกตามระดับของสันติวิธี สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรม และกีฬา (2551:89) ได้จำแนกประเภทของสันติวิธีตามระดับของสันติวิธี ได้เป็น 6 รูปแบบ ดังนี้

- 1) สันติวิธีเฉพาะคราวเฉพาะครั้ง ผู้ใช้อาจเชื่อมั่น หรือยอมรับการไร้ความรุนแรง อยู่ แต่ก็เห็นว่าในบางกรณี สันติวิธีมีผลดี สันติวิธีลักษณะนี้อาจตามด้วยการไร้ความรุนแรงสลับ หรือผสมผสานกัน
- 2) สันติวิธีที่เป็นแนวร่วมกับการไร้ความรุนแรง ผู้ใช้แม้จะเชื่อมั่นในสันติวิธี และใช้สันติวิธีมาโดยตลอด แต่ก็ไม่ปฏิเสธผู้ไร้ความรุนแรง มีความเข้าใจและพร้อมที่จะร่วมมือสนับสนุนกัน
- 3) สันติวิธีที่ปฏิเสธการฆ่ากันอย่างถึงที่สุด นอกจากจะไม่ใช้ความรุนแรงแล้ว ยังไม่ยอมเป็นส่วนหนึ่งของระบบ หรือองค์กรแห่งความรุนแรง และปฏิเสธที่จะร่วมมือกับผู้ไร้ความรุนแรงอื่นๆ แต่อาจให้ความช่วยเหลือ หากเขาตกทุกข์ได้ยาก
- 4) สันติวิธีแบบปฏิเสธการฆ่าสัตว์และมนุษย์ในทุกกรณี เป็นการยอมรับสันติวิธี มิใช่จำเพาะในวิถีแห่งการกระทำเท่านั้น แม้วิถีชีวิตก็พยายามไม่ให้เป็นไปในทางเบียดเบียนแม้แต่สัตว์

5) สันติวิธีแบบปฏิเสธการทำลายแม้แต่ทรัพย์สิน คือ ไม่ใช้วิธีการที่ประทุษร้ายทั้งต่อชีวิต ร่างกายและทรัพย์สิน

6) สันติวิธีแบบเคร่งครัดในหลักธรรมพื้นฐานทางศาสนา คือ นอกจากจะไม่เบียดเบียนทำร้ายชีวิต ลักขโมย หรือทำลายทรัพย์สินแล้ว ยังถือหลักสัจจะ ไม่พูดเท็จ และไม่ทำลายศักดิ์ศรีของคู่กรณีด้วย สันติวิธีของบางคนบางกลุ่มอาจไม่สามารถเข้าประเภทใดประเภทหนึ่งได้ทีเดียวนัก แต่อยู่กึ่งกลางระหว่างสองประเภทหรือคาบเกี่ยวหลายประเภท เช่น การทำลายทรัพย์สินของผู้อื่นแล้ว ยังปฏิเสธวิธีชีวิตที่อาจมีส่วนให้ชีวิตสัตว์มีชีวิตอยู่รอดได้

จำแนกตามระดับของเป้าหมายของสันติวิธี 5 ระดับ สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:90) ได้จำแนกสันติวิธีตามเป้าหมายของสันติวิธีได้ 4 ประเภท ดังนี้

1) สันติวิธีภายใน คือ การเอาใจเอาเปรียบผู้อื่น เบียดเบียนชีวิตอื่นน้อยลง มีจิตใจเสียสละ เกื้อกูลผู้อื่นยิ่งขึ้น และมีความสงบในใจ

1) สันติวิธีในแวดวงรอบตัว คือ การแก้ไขข้อพิพาท ลดข้อขัดแย้งในครอบครัว ที่ทำงาน สร้างความปรองดอง ให้มีความเกื้อกูลกัน

2) สันติวิธีในชุมชน (ท้องถิ่น) คือ การแก้ไข ลดทอนการเอาใจเอาเปรียบ ส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือ สามัคคี พัฒนาชุมชนให้เจริญงอกงามขึ้น มีสภาพเกื้อกูลต่อการดำเนินชีวิตที่สันติ

3) สันติวิธีในสังคม (ประเทศ) คือ การลดความรุนแรงทางกายภาพและทางโครงสร้าง เช่น การละเมิดสิทธิมนุษยชน การจับกุมขังโดยมิชอบ ระบบโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรม พัฒนาโครงสร้างที่เกื้อกูลคุณภาพชีวิตและส่งเสริมความยุติธรรมในสังคม เอื้ออำนวยให้คนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีสิทธิเสรีภาพมากขึ้น

4) สันติวิธีระหว่างประเทศ คือ การยุติสงครามและลดกำลังอาวุธในระดับภูมิภาค และระดับโลก สนับสนุนการป้องกันประเทศแบบไม่รุกราน ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ และสร้างสันตภาพให้เกิดขึ้นในโลก

โดยสันติวิธีตามการจำแนกตามระดับของเป้าหมายของสันติวิธี สามารถแสดงเป็นตารางได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 11 ระดับของเป้าหมายของสันติภาพ 5 ระดับ

ระดับ ลักษณะ	ภายใน	แวดวงรอบ ตัว	ชุ ม ช น (ท้องถิ่น)	สั ง ค ม (ประเทศชาติ)	ระ ห ว่ า ง ประเทศ
น้อยลง (แก่ ไข ช้ อ ขัดแย้ง ล ด ก า ร เบียดเบียน)	เอ อ า ช น ะ ตัวเอง ลดความเห็น แก่ตัว	แก่ ไข ช้ อ วิวาท ล ด ก า ร เบียดเบียน	ลดการเอารัด เอาเปรียบ การ แบ่งฝักฝ่าย	ลดความรุนแรง ในสังคม คัดค้าน โครงสร้างที่ไม่ เป็นธรรม	ลดกำลังอาวุธ ป้ อ ง กั น ประเทศแบบ ไม่รุกราน
นั ย บ ว ก (ส่ ง เสี ร ม สร้ าง ส ร ร ค์ เกื้อกูล)	พัฒนาพลัง ในการเกื้อกูล ผู้อื่นที่มีจิตใจ ที่สงบ เมตตา	สร้างความ ปรองดอง ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อซึ่ง กันและกัน	ส่งเสริมความ สามัคคี พัฒนาชุมชน	ส่งเสริมระบบ และโครงสร้างที่ พัฒนาคุณภาพ ชีวิต ช่วยเหลือ ผู้ด้อยโอกาสใน สังคม	ส่งเสริมความ ร่ ว ม มี อ ระ ห ว่ า ง ประเทศ

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:90)

จากเนื้อหาสันติวิธีและวิถีปฏิบัติการสันติวิธี สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม (2551:91-93) ได้เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมในหัวข้อสันติวิธีและปฏิบัติการสันติวิธี ดังนี้

กิจกรรมที่ 5 สันติวิธีและวิถีการปฏิบัติการสันติวิธี สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:91-94) ได้เสนอรูปแบบของกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมสันติวิธีและวิถีการปฏิบัติการสันติวิธี และประเด็นอภิปราย

1) ให้คนหนึ่งในกลุ่มกำมือและยื่นออกไปข้างนอกหน้าโดยให้นิ้วโป้งโผล่ขึ้นมา คนที่เหลือถัดกันหาทางทำให้ผู้นั้นแบมือให้ได้ จากนั้นให้อภิปรายกันว่า นอกจากวิธีที่ทดลองใช้กันแล้ว มีวิธีอื่นใดบ้างที่จะทำมือแบออกมาได้ เป็นไปได้ไหมที่จะมีวิธีที่ทำให้ทั้ง 2 ฝ่ายพอใจ โดยไม่ต้องใช้กำลังบังคับหรือกุมเกรงมือเอาไว้ เราเคยคิดถึงวิธีนั้นบ้างไหม ทำไม

2) แบ่งกลุ่มย่อยกลุ่มละ 5-6 คน ช่วยกันเขียนใส่กระดาษแผ่นใหญ่ว่ามีวิธีใดบ้างที่จะทำให้ละแวกบ้านของเรา (ชุมชนของเรา ประเทศของเรา) มีความรุนแรงน้อยลง ผู้คนมีความสุขสงบขึ้น จากนั้นให้ทุกกลุ่มนำกระดาษมาติดข้างฝา และอภิปรายว่า แต่ละกลุ่มมีข้อสรุป

อย่างไรบ้าง มีวิธีใดบ้างที่จัดได้ว่า เป็นวิธีรุนแรง วิธีใดบ้างที่จัดเป็นสันติวิธี วิธีเหล่านี้สามารถแก้ปัญหาได้แท้จริงหรือไม่

3) ให้ทุกคนพิจารณาว่า วิธีการตอบโต้ในแต่ละสถานการณ์ข้างล่างนี้ มีวิธีใดบ้างที่ท่านถือว่าเป็นสันติวิธีมากที่สุด ให้เลือกเพียง 1 วิธี เท่านั้น อภิปรายว่า ทำไมถึงคิดเช่นนั้น

ก. คุณมีลูก 2 คน คนแรกอายุ 6 ขวบ อีกคนอายุ 3 ขวบ คุณจำไม่ได้แล้วว่า คินสุดท้ายที่คุณนอนหลับอย่างมีความสุขนั้นผ่านมาก็เดือนแล้ว ลูกคนเล็กปัสสาวะรดที่นอนอยู่เรื่อย ส่วนลูกคนโตก็ทำข้าวของแตกหักเสียหายไม่ได้หยุด มีหมาขี้ยังทะเลาะกันเสมอ คุณรู้สึกปวดหัวใจ ไม่อยากเอาเรื่องเอาราว เด็กก็เลยได้ใจ นึกว่าคุณไม่ทำอะไร แต่ตอนนี้เด็กทั้ง 2 เจ็บเสียงไปนานแล้ว คุณอะใจ จึงเดินไปที่ห้องน้ำ เห็นลูกคนโตกำลังเล่นมนุษย์กับกับน้อง โดยจับหัวน้องกดน้ำ คุณรีบช่วยลูกคนเล็กทันที จากนั้นคุณก็...

- (1) เชี่ยนลูกคนโต
- (2) จับหัวเขากดน้ำดูบ้าง จะได้รู้สึกเสียที
- (3) สวดใส่จนลูกตัวสั่น
- (4) ว่ากล่าวลูกคนโตและอธิบายว่ามันอันตรายอย่างไรที่ทำอย่างนั้น
- (5) ปลอบลูกคนเล็กและไม่สนลูกคนโต
- (6) อटकั้ไม่ลงโทษลูกคนโต แต่ถามว่า ทำไมเขาทำเช่นนั้น
- (7) ถอนหายใจแล้วพูดกับตัวเองว่า “มันคงจะเกิดขึ้นอีก”
- (8) ตีลูกคนโต ตีลูกคนเล็กและฟาดอ่าง

ข. คุณกำลังขับรถอย่างรวดเร็วบนถนนที่มีรถขวกไขว่ ทันใดนั้น รถคันข้างหน้าเกิดเบรกกะทันหัน และกำลังเลี้ยวกลับรถ คุณเลี้ยวหลบรถคันนั้นอย่างหวุดหวิด เกือบชนรถบรรทุกข้างทาง คุณ...

- (1) ลากคนขับรถออกมาชน
- (2) บอกเขาว่า “ไอ้จิ้ง อย่างเธอไปขับสามล้อถีบดีกว่า”
- (3) หายใจลึกๆ และนึกดีใจที่เขาชีวิตรอดมาได้
- (4) บอกเขาว่า รู้หรือไม่ว่า นอกจากเขาแล้ว ยังมีคนอื่นอีกที่ใช้นถนนเส้นนี้ และพวกเขาก็ยังไม่อยากตายตอนนี้
- (5) บอกเขาว่า เขาเกือบจะฆ่าคุณแล้ว

(6) ถามเขาว่า เขาสบายดีหรือเปล่า หรือไม่ก็ถามว่า เขาทำไงๆแบบนี้ เพราะกำลังหัวเสียอะไรหรือเปล่า

- (7) พาเขาไปหาตำรวจและทำทุกวิถีทางให้เขาถูกยึดใบขับขี่
- (8) ตะไฟหน้ารถเขา

ค. คุณเป็นผู้หญิงที่ต้องเดินทางออกต่างจังหวัดโดยลำพัง เพื่อประสานงานกับหน่วยงานในพื้นที่ที่อยู่เสมอและปัญหาที่คุณพบอยู่บ่อยๆ คือ คนที่นั่งข้างคุณ มักเป็นผู้ชาย โดยเฉพาะบางครั้งก็เป็นผู้ชายที่ขอขวยโอกาส เช่น แกล้งหลับแล้วเอนตัวมาใกล้คุณ หรือแกล้งทำมือตกลงมาที่ตักคุณ คุณจะแก้ปัญหานี้โดย...

- (1) กระทบเท้าของเขาอย่างแรง แล้วทำไม่รู้ไม่ชี้
- (2) บอกโหดเตลและข้อเปลี่ยนที่นั่งใหม่
- (3) ส่งเสียงอะอะโวยวายให้ผู้ชายคนนั้นอาย
- (4) ปลุกเขาและบอกให้เขานั่งสุภาพด้วย
- (5) นั่งเฉยและใช้วิธีค่อยเหวี่ยงตัวหลบเมื่อเขาเอนมา
- (6) ลุกขึ้นไปห้องน้ำบ่อยๆ
- (7) ต่ำเขาด้วยคำรุนแรง ประเททเปลี่ยนหน้าไม่ซ้ำกันเลย
- (8) ส่งเสียไอดังๆ ตลอดเวลา เหมือนว่าคุณเป็นวัลโรค

ง. การประชุมโต๊ะกลม เรื่อง ค่ายพัฒนาชนบทของคุณและเพื่อนๆ ในวันนี้มีการอภิปรายโต้เถียงยืดเยื้อ กว่าที่จะตกลงกันได้ก็เกือบ 2 ยามเข้าไปแล้ว คุณจึงทำหน้าที่เป็นสุภาพบุรุษที่ไปส่งเพื่อนหญิงคนหนึ่ง ซึ่งเป็นคนเดียวในกลุ่มที่ทางเข้าบ้านเป็นซอยเปลี่ยว ในขณะที่เดินเข้าซอย ก็พบกับกลุ่มจิกโก้ ทำทางเมายา พูดจาย์ววนกรวนโทสะคุณ และมีคนหนึ่งเดินเข้ามาทำท่าจะลวนลามเพื่อนหญิง คุณจึง....

- (1) พาเพื่อนเดินกลับไปปากซอย
- (2) กระโดดชนหน้าจิกโก้หน้าจิ้งจกคนนั้น
- (3) สูดลมหายใจลึกๆ ตั้งสติแล้วทักเขาด้วยความเป็นมิตร
- (4) ทำใจดีสู้เสือแล้วเดินไปเรื่อยๆ ทำเป็นไม่สนใจ
- (5) รีบเดินหนีห่างและนึกคำเพื่อนเจ้าปัญหาที่ทำให้การประชุมยืดเยื้อ
- (6) ชี้น้ำคำ่ว่า เมาแล้วยังซ่าอีก แล้วไล่ไปให้พ้นทาง

(7) ตะโกนร้องหาตำรวจให้มาจัดการ

(8) นึกในใจว่า ไม่น่าอาสามาส่งเพื่อนเลย

จ. วันนี้เป็นวันวิവാห์ของเพื่อนคุณ คุณต้องเป็นเพื่อนเจ้าบ่าว และร่วมอยู่ในขบวนรับตัวเจ้าสาวด้วย เมื่อขบวนขันหมากมาถึงปากซอยบ้านเจ้าสาว ก็มีกลุ่มวัยรุ่นใส่ตุ้มหูข้างเดียว 4-5 คน มายืนกั้นขบวน เจ้าบ่าวก็ให้ซองไป 5 ซองตามประเพณี ฤกษ์รับตัวเจ้าสาวก็ใกล้เข้ามาทุกที เมื่อเป็นเช่นนี้ คุณจะช่วยเพื่อนคุณโดย...

(1) เข้าไปผลักให้พวกนี้ถอยออกไป

(2) จุดประทัดโดยใส่พวกมันไปเลย

(3) ตกลงซื้อแม่โขงให้ 1 ลัง

(4) พยายามพูดเจรจาท่องกับพวกนี้ ให้ขบวนขันหมากผ่านไปก่อน

(5) ไปตามตำรวจมาจัดการ

(6) ต่ำด้วยถ้อยคำรุนแรง

(7) หาไม้มาตีหัวแมง...มันเลย

(8) ไปยื่นหลบท้ายขบวน ปล่อยให้ผู้กล้าท่านอื่นมาแก้ไขเหตุการณ์เอง

ฉ. คุณกำลังร่วมชุมนุม กับกรรมการที่นัดหยุดงานประท้วงนายจ้างยึดเยื่อเป็นวันที่ 7 เมื่อวานนี้เองผู้นำกรรมการ 2 คน ถูกอัยพานกลุ่มหนึ่งทำร้ายจนบาดเจ็บสาหัส ตอนนี้นั่นถนนฝั่งตรงข้ามมีกลุ่มวัยรุ่นตะโกนก่อกวนว่า “ไป! ไล่พวกคอมมิวนิสต์! ไล่...” คุณจึง...

(1) ตรงสี่เข้าไปหา กำชับให้หมอบ

(2) ไม่สนใจเขาแม้แต่น้อย และหวังว่าคนอื่นจะทำเช่นนั้นด้วย

(3) พยายามยึดยึดเพื่อนของคุณไม่ให้ทำร้ายพวกเขา

(4) พูดจายั่วยุกลับไป

(5) บอกตำรวจว่า “พวกมันเอามีดมาขู่ผม”

(6) ต่ำกลับไป

(7) เดินไปหา และพยายามชี้แจง

(8) ไม่สนใจเขา แต่นึกในใจว่า ขอให้ไม่มีใครสักคนมาจัดการกับพวกเขาที่

4) แบ่งกลุ่มย่อยและช่วยกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในอดีตของแต่ละคนที่เป็น การแก้ปัญหาหรือการตอบโต้สถานการณ์ด้วยสันติวิธี อาจเป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวเรา หรือเป็นการพบเห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้อื่นก็ได้

5) แต่ละคนแบ่งกระดาษเป็น 2 แถว แถวซ้ายเขียนทุกสิ่งทุกอย่างที่คุณทำใน อาทิตย์ที่ผ่านมา ที่อาจเรียกว่าเป็นความรุนแรง ส่วนแถวขวา เขียนการกระทำที่เป็นสันติวิธี ใน กระดาษอีกแผ่นหนึ่ง เขียนสิ่งต่างๆ ที่อาจช่วยให้คุณแก้ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงต่างๆ ด้วยสันติวิธี

6) นึกถึงเหตุการณ์ของคน 2 กลุ่ม ที่มีข้อขัดแย้งกัน ซึ่งคุณพอรู้เรื่อง หรือมี ประสบการณ์อยู่บ้าง อาจเป็นปัญหาระหว่างชาวสลัมกับเจ้าของที่ คนในรถโดยสารสองแถวกับ ชาวบ้านในซอย กรรมากรกับเจ้าของโรงงาน เจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้านไทยพุทธกับมุสลิม แล้ว แบ่งเป็น 2 กลุ่ม แต่ละกลุ่มสมมติเป็นคู่ขัดแย้งกันในปัญหาใดปัญหาหนึ่ง แจกกระดาษแผ่นใหญ่ 2 แผ่นให้ทุกกลุ่ม แผ่นแรกเขียนหัวข้อว่า “เรามองตัวเราอย่างไร” อีกแผ่นเขียนว่า “เรามองอีกฝ่าย หนึ่งอย่างไร” ทั้งสองกลุ่มเขียนทุกอย่างเท่าที่นึกออกลงในกระดาษทั้ง 2 แผ่น ตามหัวข้อ เมื่อ ครบกำหนดก็แจกกระดาษแผ่นที่ 3 ให้ทุกกลุ่ม มีหัวข้อว่า “สิ่งที่เรามีเหมือนกันกับเขา” เมื่อเขียน เสร็จแล้วให้กลับมารวมกัน เอากระดาษมาดูกันทุกกลุ่ม ส่งตัวแทนมาอ่านข้อความใน แผ่นกระดาษ และอธิบายส่วนที่ไม่ชัดเจน จากนั้นให้อภิปรายกัน โดยเน้นที่ความคล้ายคลึงกัน และความแตกต่างกัน ระหว่าง “เรามองตัวเราอย่างไร” และ “คนอื่นมองเราอย่างไร” การมองที่ แตกต่างกันนั้น ส่งผลให้เราปฏิบัติต่อกันอย่างไรบ้าง และในชีวิตจริงความแตกต่างนี้มีผลต่อ ความสัมพันธ์ของคู่ขัดแย้ง 2 ฝ่าย อย่างไร มีโอกาสหรือความเป็นไปได้ใหม่ที่ทั้ง 2 ฝ่ายในชีวิตจริง จะสามารถพบปะและร่วมมือกัน โดยเริ่มต้นจากสิ่งที่ตนมีเหมือนกัน แทนที่จะไปใส่ใจในความ แตกต่างและความขัดแย้งกัน มีความเป็นไปได้ใหม่ที่ผู้คนจะรู้จักกัน และเป็นผู้อื่นอย่างที่เขาเป็น จริง ดูว่าเขาคิดอย่างไรจริงๆ และเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่น

7) เราทุกคนกำหนดอัตลักษณ์ให้แก่ตนเองต่างๆกัน ซึ่งมีประโยชน์หลายอย่าง แต่ ในกรณีที่มีข้อขัดแย้งหรือการเผชิญหน้า อัตลักษณ์ใดอัตลักษณ์หนึ่งอาจผุดขึ้นมาโดดเด่นและมี ความสำคัญเลยเถิดไป ทำให้เกิดเป็นปฏิกิริยากับคนที่มียุทธศาสตร์ต่างจากเราในเรื่องอื่นๆ เช่น สี ผิว ศาสนา

8) เราทุกคนกำหนดอัตลักษณ์ให้แก่คนต่างๆกัน ซึ่งมีประโยชน์หลายอย่าง แต่ใน กรณีที่มีข้อขัดแย้งหรือการเผชิญหน้า อัตลักษณ์ใดอัตลักษณ์หนึ่งอาจผุดขึ้นมาโดดเด่นและมี

ความสำคัญเลยเกิดไป ทำให้เกิดเป็นปฏิปักษ์กับคนที่มีอัตลักษณ์ต่างกันในเรื่องพื้นที่ เช่น สิว ศาสนา ความเชื่อ

ให้เขียนหรือทำวง 2 วง ใหญ่ขนาดพอที่ทุกคนในกลุ่มจะไปยืนรวมกันได้ ตามทุกคนในกลุ่มว่าใครที่มีพี่น้องอยู่วงหนึ่ง คนที่เป็นลูกโทน (ลูกคนเดียว) อยู่อีกวงหนึ่ง เมื่อเข้าวงเสร็จแล้ว ก็รับถามต่อไปว่า ใครเกิดที่กรุงเทพฯอยู่วงหนึ่ง เกิดที่ชนบทอยู่อีกวงหนึ่ง มีหลายคำถามที่ถามต่อไปได้เช่น ใครเป็นพุทธ คริสต์ อิสลาม หรือไม่มีศาสนา ให้อยู่คนละวง ผู้ชายวงหนึ่ง ผู้หญิงวงหนึ่ง มังสวิวัตวงหนึ่ง ใครเป็นลูกคนโตอีกวงหนึ่ง ใครไม่ใช่ลูกคนโตอีกวงหนึ่ง ใครเห็นด้วยกับการทำแท้งอีกวงหนึ่ง ใครไม่เห็นด้วยอีกวงหนึ่ง ฯลฯ สุดท้ายให้ถามว่า ใครเป็นมนุษย์ให้มาอยู่วงนี้

เมื่อออกจากวงแล้วให้อภิปรายกันว่าทำไมอัตลักษณ์บางอย่างเราจึงถือว่ามีความสำคัญเหลือเกิน ทำไมเราจึงรู้สึกไม่สบายใจหรือถึงกับถูกคุกคาม เวลาพบคนอื่นที่ต่างจากเรา อะไรที่ขวางกั้นกลุ่มชนต่าง สิ่งขวางกั้นนั้นดำรงอยู่ได้อย่างไร และจะทำลายมันได้อย่างไร ทำไมเรามักติดใจความแตกต่างระหว่างเรากับคนอื่น และไม่สนใจดูความคล้ายคลึงกัน ทั้งๆ ที่สิ่งที่เรามีเหมือนกันนั้นหรือคล้ายคลึงกันนั้นมีมากกว่าสิ่งที่เราแตกต่างกัน ดังที่เราแต่ละคนมักอยู่ในวงเดียวกันบ่อยครั้งกว่าที่อยู่คนละวง

จากเนื้อหาสันติศึกษาที่ใช้สำหรับการบูรณาการการเรียนรู้ในจังหวัดชายแดนใต้ นั้น ได้มีการนำเอาเนื่อหาดังกล่าวมาวิเคราะห์เป็นสาระการเรียนรู้เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนต่อไป

3.6 การวิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษากับสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เนื้อหาและการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรสันติศึกษาข้างต้น สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และกีฬา (2551:48-91) จึงได้ออกแบบตารางวิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย และกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา โดยสามารถแสดงเป็นตารางและเสนอตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ได้ดังต่อไปนี้

1. ตารางวิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย (ตารางที่) โดยแบ่งเป็นตารางวิเคราะห์ ดังนี้

1.1 ตารางวิเคราะห์สาระที่ 2 การเขียน มาตรฐาน ท 2.1: ใช้กระบวนการการเขียน เขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศและรายงานการศึกษาค้นคว้าการเขียนและสาระสันติศึกษา: การสื่อสารกับสังคม (ตารางที่ 12)

1.2 ตารางวิเคราะห์สาระที่ 3 การฟัง การดูและการพูด มาตรฐาน ท 3.1: สามารถเลือกฟัง และดูอย่างมีวิจารณญาณและพูดแสดงความรู้ ความรู้สึกในโอกาสต่างๆอย่างมี วิจารณญาณและสร้างสรรค์ และสาระสันติศึกษา: การสื่อสารอย่างสันติและการสานเสวนา (ตารางที่ 13)

1.3 ตารางวิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ตารางที่ 14)

1.4 ตารางวิเคราะห์ สาระการเรียนรู้สันติศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (ตารางที่ 15)

1.5 ตารางวิเคราะห์ สาระการเรียนรู้สันติศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ตารางที่ 16)

นอกจากนั้น จากตารางวิเคราะห์สาระการเรียนรู้ข้างต้น สำนักงานประสาน นโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:69-71) ได้เสนอตัวอย่างแผนการจัดการ เรียนรู้ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด มาตรฐาน ท 3.1 สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณและพูดแสดงความรู้ ความรู้สึกในโอกาสต่างๆ อย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์

2. ตารางวิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 กลุ่มสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยแบ่งเป็นตารางวิเคราะห์ ดังนี้

2.1 ตารางวิเคราะห์สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรมจริยธรรม มาตรฐาน ส 1.1 เข้าใจ ประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำ หลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันและสาระสันติศึกษา: สันติวิธีและ ปฏิบัติการสันติวิธี การสื่อสารอย่างสันติ การสานเสวนา (ตารางที่ 17)

2.2 ตารางวิเคราะห์สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มาตรฐาน ส 1.2 ยึดมั่น ในศีลธรรม การทำความดี และศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและสาระ สันติศึกษา: การสื่อสารอย่างสันติ การสื่อสารกับสังคม สันติวิธีและปฏิบัติการสันติวิธี (ตารางที่ 18)

2.3 ตารางวิเคราะห์สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตใน สังคม มาตรฐาน ส 2.1 ปฏิบัติหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดีตามกฎหมาย ประเพณี และวัฒนธรรม ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุขและสาระสันติศึกษา: สานเสวนา การ แปรเปลี่ยนความขัดแย้ง (ตารางที่ 19)

2.3 ตารางวิเคราะห์สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม มาตราฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และดำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและสาระสันติศึกษา: การวิเคราะห์และการจัดการความขัดแย้ง (ตารางที่ 20)

นอกจากนั้น จากตารางวิเคราะห์สาระการเรียนรู้ข้างต้น สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:72-76 และ 84-86) ได้เสนอตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้สันติศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้การสื่อสารอย่างสันติมัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม มาตราฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่การเป็นพลเมืองดีตามกฎหมาย ประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างมีความสุข

3. กิจกรรมที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้สันติศึกษา โดยแบ่งเป็นกิจกรรมด้านต่างๆ ดังนี้

3.1 การสื่อสารอย่างสันติ

- (1) ตัวอย่างแผนการจัดกิจกรรม “ให้ใจจึงได้ใจ”
- (2) กิจกรรมมองผ่านกระจก
- (3) กิจกรรมจากใจถึงใจ
- (4) กิจกรรมหุ 4 แบบ
- (5) กิจกรรมภาษาสันติ

3.2 กิจกรรมการวิเคราะห์และจัดการความขัดแย้ง

- (1) แผนการจัดกิจกรรม “รู้ปัญหา รู้หน้าที่”

1. ตารางวิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

1.1 ตารางที่ 12 ตารางวิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

สาระที่ 2 การเขียน มาตรฐาน ท 2.1: ใช้กระบวนการการเขียน เขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนรายงาน ข้อมูลสารสนเทศและรายงานการศึกษาค้นคว้า

มาตรฐานการเรียนรู้	สาระสันติศึกษา	ชั้น ม.1		ชั้น ม. 2		ชั้น ม.3	
		ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระการเรียนรู้
สามารถสรุปความจับประเด็นสำคัญ วิเคราะห์วินิจฉัย ข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็นและจุดประสงค์ของเรื่องที่ฟังและดู สังเกตการณ์ใช้น้ำเสียงกริยาท่าทางการใช้ถ้อยคำของผู้พูดและแสดงทรรศนะจากการฟังและการดู สามารถพิจารณาสื่อรูปแบบต่างๆอย่างมีวิจารณญาณ	การสื่อสารอย่างสันติ	พูดแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์เกี่ยวกับเรื่องที่ฟังและดู	การสื่อสารอย่างสันติ - การสังเกต - ความรู้สึก - ความต้องการ - การขอร้อง	วิเคราะห์วิจารณ์เรื่องที่ฟังและดู เพื่อนำข้อคิดมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต - ใช้ศิลปะการพูดในโอกาสต่างๆได้ตรงตามวัตถุประสงค์	การสื่อสารอย่างสันติ - การสังเกต - ความรู้สึก - ต้องการ - การขอร้อง	- ใช้ศิลปะการพูดในโอกาสต่างๆได้ตรงตามวัตถุประสงค์ - พูดโน้มน้าวโดยน้ำเสียง น อ ห ลั ก ฐ ู า น ต ำ ม ลั ำ ดั บ น ี ื่อ ำ ำ ำ ำ ำ มี เห ตู ำ ำ ำ ำ ำ นำเชื้อถือ	การสื่อสารอย่างสันติ - การสังเกต - ความรู้สึก - ความต้องการ - การขอร้อง

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:63)

1.2 ตารางที่ 13 ตารางวิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

สาระที่ 2 การเขียน มาตรฐาน ท 2.1: ใช้กระบวนการการเขียน เขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนรายงาน ข้อมูลสารสนเทศและรายงานการศึกษาค้นคว้า

มาตรฐานการเรียนรู้	สาระสันติศึกษา	ชั้น ม.1		ชั้น ม. 2		ชั้น ม.3	
		ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	ส า ร ะ ก า ร เรียนรู้	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	ส า ร ะ ก า ร เรียนรู้
สามารถเขียนเรียงความ ย่อความ เขียนอธิบาย ชี้แจง แสดงความคิดเห็น แสดงการโต้แย้ง เขียนรายงาน และเขียนเชิงสร้างสรรค์ รวมทั้งใช้กระบวนการเขียนพัฒนางานเขียน	การสื่อสารกับสังคม	เขียน แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสาระจากสื่อที่ได้รับ	การสื่อสารกับสังคม	เขียนวิเคราะห์วิจารณ์และ แสดงความรู้ ความคิดเห็นเกี่ยวกับ บท ความ ที่อ่านอย่างมีเหตุผล	การสื่อสารกับสังคม	เขียนวิเคราะห์วิจารณ์และ แสดงความรู้ ความคิดเห็นเพิ่มเติมหรือโต้แย้งกับเรื่อง ที่อ่านอย่างมีเหตุผล	การสื่อสารกับสังคม

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:64)

ตารางที่ 14 (ต่อ) ตารางวิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

สาระที่ 3 การฟัง การดูและการพูด มาตรฐาน ท 3.1: สามารถเลือกฟัง และดูอย่างมีวิจารณญาณและพูดแสดงความรู้ ความรู้สึกในโอกาสต่างๆอย่างมี วิจารณญาณและสร้างสรรค์

มาตรฐานการเรียนรู้	สาระ สันติศึกษา	ชั้น ม.1		ชั้น ม. 2		ชั้น ม.3	
		ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระการเรียนรู้
สามารถสรุปความจับประเด็นสำคัญ วิเคราะห์ วิวินิจฉัย ข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็นและจุดประสงค์ของเรื่องที่ฟัง และดู สังเกตการณ์ใช้น้ำเสียงกริยาท่าทาง การใช้ถ้อยคำของผู้พูด และแสดงทรรศนะจากการฟังและการดู สามารถพิจารณาเลือกรูปแบบต่างๆอย่างมี วิจารณญาณ	1. สานเสวนา 2. การสื่อสารอย่างสันติ	- พูดแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์เกี่ยวกับเรื่องที่ฟัง และดู - มีมารยาทในการฟัง ดู และพูด	สานเสวนา - หลักการ - กติกา - วิธีการสื่อสารอย่างสันติ - การสังเกต - ความรู้สึก - ความต้องการ - การขอร้อง	- วิเคราะห์วิจารณ์เรื่องที่ฟังและดู เพื่อนำข้อคิดมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต - ใช้ศิลปะการพูดในโอกาสต่างๆได้ตรงตามวัตถุประสงค์	สานเสวนา - หลักการ - กติกา - วิธีการสื่อสารอย่างสันติ - การสังเกต - ความรู้สึก - ความต้องการ - การขอร้อง	- ใช้ศิลปะการพูดในโอกาสต่างๆได้ตรงตามวัตถุประสงค์ - พูดโน้มน้าวโดยนำเสนอหลักฐานตามลำดับเนื้อหาอย่างมีเหตุผลและน่าเชื่อถือ	สานเสวนา - หลักการ - กติกา - วิธีการสื่อสารอย่างสันติ - การสังเกต - ความรู้สึก - ความต้องการ - การขอร้อง

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:65)

1.3 ตารางที่ 15 วิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

กลุ่มสาระภาษาไทย	ผลการเรียนรู้/ตัวชี้วัดชั้นปี	สาระสันติศึกษา
<p>สาระที่ 2 การเขียน</p> <p>มตฐ. ท 2.1 กระบวนการเขียน เขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศ และรายงานการศึกษาค้นคว้า</p>	<p>- เขียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสาระจากสื่อที่ได้รับ</p>	<p>สานเสวนา</p> <ul style="list-style-type: none"> - หลักการ - กติกา - วิธีการ <p>การสื่อสารอย่างสันติ</p>
<p>สาระที่ 3 การฟัง ดู และการพูด</p> <p>มตฐ. ท. 3.1 สามารถเลือกฟัง และดูอย่างมีวิจารณญาณและพูดแสดงความรู้ ความรู้สึกลงในโอกาสต่างๆ อย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์</p>	<p>- พูดแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์เกี่ยวกับเรื่องที่ฟัง และดู</p> <p>- มีมารยาทในการฟัง ดู และพูด</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การสังเกต - ความรู้สึก - ความต้องการ - การขออภัย

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:66)

1.4 ตารางที่ 16 วิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

กลุ่มสาระภาษาไทย	ผลการเรียนรู้/ตัวชี้วัดชั้นปี	สาระสันติศึกษา
<p>สาระที่ 2 การเขียน</p> <p>มตฐ. ท 2.1 กระบวนการเขียน เขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนรายงาน ข้อมูลสารสนเทศ และรายงานการศึกษาค้นคว้า</p>	<p>- เขียนวิเคราะห์ วิจารณ์ และแสดงความรู้ ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทความที่อ่านอย่างมีเหตุผล</p>	<p>สถานเสวนา</p> <ul style="list-style-type: none"> - หลักการ - กติกา - วิธีการ <p>การสื่อสารอย่างสันติ</p>
<p>สาระที่ 3 การฟัง ดู และการพูด</p> <p>มตฐ. ท. 3.1 สามารถเลือกฟัง และดูอย่างมีวิจารณญาณและพูดแสดงความรู้ ความรู้สึกลงในโอกาสต่างๆ อย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์</p>	<p>- วิเคราะห์ วิจารณ์เรื่องที่ฟังและดู เพื่อนำข้อคิดมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต</p> <p>- ใช้ศิลปะการพูดในโอกาสต่างๆ ได้ตรงตามวัตถุประสงค์</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การสังเกต - ความรู้สึก - ความต้องการ - การขอร้อง

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:67)

1.5 ตารางที่ 17 วิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

กลุ่มสาระภาษาไทย	ผลการเรียนรู้/ตัวชี้วัดชั้นปี	สาระสันติศึกษา
<p>สาระที่ 2 การเขียน</p> <p>มตฐ. ท 2.1 กระบวนการเขียน เขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนรายงาน ข้อมูลสารสนเทศ และรายงานการศึกษาค้นคว้า</p> <p>สาระที่ 3 การฟัง ดู และการพูด</p> <p>มตฐ. ท. 3.1 สามารถเลือกฟัง และดูอย่างมีวิจารณญาณและพูดแสดงความรู้ ความรู้สึกลงในโอกาสต่างๆ อย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์</p>	<p>- เขียนวิเคราะห์ วิจารณ์ และแสดงความรู้ ความคิดเห็นเพิ่มเติมหรือโต้แย้งกับเรื่องทีอ่านอย่างมีเหตุผล</p> <p>- ใช้ศิลปะการพูดในโอกาสต่างๆ ได้ตรงตามวัตถุประสงค์</p> <p>- พูดโน้มน้าวโดยนำเสนอหลักฐานตามลำดับเนื้อหาอย่างมีเหตุผลและน่าเชื่อถือ</p>	<p>สถานเสวนา</p> <ul style="list-style-type: none"> - หลักการ - กติกา - วิธีการ <p>การสื่อสารอย่างสันติ</p> <ul style="list-style-type: none"> - การสังเกต - ความรู้สึก - ความต้องการ - การขอร้อง

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:68)

โดยจากตารางวิเคราะห์ห้หลักสูตรเบื้องต้น สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:69-70) ได้มีการกำหนดเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ ของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 2 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

แผนการจัดการเรียนรู้ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

1. มาตรฐาน

ท 3.1 สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณและพูดแสดงความรู้ ความรู้สึกใน โอกาสต่างๆ อย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์

2. สาระสำคัญ/แนวคิด

การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เป็นการสื่อสารที่ทำให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารเกิดสัมพันธภาพที่ ดีต่อกัน

3. ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

1. สามารถพูดแสดงความคิดอย่างสร้างสรรค์
2. ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

4. จุดประสงค์

เพื่อให้ นักเรียนมีทักษะในการสื่อสารอย่างสันติ

5. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

การสื่อสารอย่างสันติ

6. สาระการเรียนรู้

सानเสวนา การฟัง การดู การพูด

7. กระบวนการจัดการเรียนรู้

1. นำเข้าสู่บทเรียนโดย ครูเล่าเรื่อง ความฝันของครูให้นักเรียนฟัง
2. นักเรียนร่วมกันอภิปรายแสดงความรู้สึกต่อเรื่องที่ได้รับฟัง
3. กิจกรรมสานเสวนา เรื่อง ปัญหาของวัยรุ่นในชุมชน

3.1 แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มๆละ 5 คน

3.2 ครุณำนักเรียนสนทนาทบทวนกติกาเบื้องต้นของการสานเสวนา (ไม่มีวาระ

ซ่อนเร้น ปฏิสัมพันธ์กันอย่างมนุษย์ ความเท่าเทียม จุดยืนที่ชัดเจน ไม่ด่วนสรุป ตัดสินใจ ใจกว้าง ซื่อสัตย์ และจริงใจ ไว้วางใจผู้อื่น ไม่ปะปนหลักการกับการปฏิบัติ สานเสวนาไม่ใช่คำตอบของทุก

ใบงาน

แบบประเมินกิจกรรมสวนเสวนา

ชื่อกลุ่ม.....

กิจกรรมที่ 1 ปัญหาวัยรุ่นในชุมชน

กิจกรรมที่ 2 ตรวจสอบตนเอง

กติกา	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ
1. ไม่มีวาระซ่อนเร้น		
2. ปฏิสัมพันธ์กันอย่างมนุษย์		
3. ความเท่าเทียม		
4. จุดยืนที่ชัดเจน		
5. ด่วนสรุป-ตัดสินใจ		
6. ใจกว้าง		
7. ซื่อสัตย์ และจริงใจ		
8. ใ้วางใจผู้อื่น		
9. ไม่ปะปนหลักการกับการปฏิบัติ		
10. สวนเสวนาไม่ใช่คำตอบของทุกปัญหา		

กิจกรรมที่ 3 ปัญหาการसानเสวนาของกลุ่ม

1.....
.....
2.....
.....
3.....
.....
4.....
.....
5.....
.....
6.....
.....
7.....
.....
8.....
.....
9.....
.....
10.....
.....

สมาชิกประกอบด้วย

1.....
2.....
3.....
4.....
5.....

2. ตารางวิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

2.1 ตารางที่ 18 วิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษาช่วงชั้นที่ 4

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม **มาตรฐาน ส 1.1** เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน/สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระสันติศึกษา
<p>มาตรฐานที่ 2 สามารถเลือกสรรหลักธรรมศาสนาที่ตนนับถือไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดแนวทางในการดำเนินชีวิต อย่างมีเหตุผล เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข</p> <p>สาระที่ 6 การเลือกสรรหลักธรรมของศาสนาที่กำหนดเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อแก้ปัญหาพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข (สันติศึกษา)</p>	<p>1. เลือกสรรหลักธรรมของศาสนาที่กำหนดเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพื่อแก้ปัญหาพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข (สันติศึกษา)</p>	<p>1. สันติวิธีและปฏิบัติการสันติวิธี</p>
<p>มาตรฐานที่ 3 วิเคราะห์กระบวนการฝึกบริหารจิตและเจริญปัญญา โดยให้รู้การคิดที่ถูกต้องวิธีเพื่อใช้ในชีวิตรประจำวันและให้คำปรึกษาแนะนำผู้อื่น</p> <p>สาระที่ 5 การบริหารจิตและเจริญปัญญา การคิดถูกต้องวิธี ให้คำแนะนำปรึกษาผู้อื่น เพื่อการพัฒนาตน สังคม และสิ่งแวดล้อม</p>	<p>1. บริหารจิตและเจริญปัญญา การคิดที่ถูกต้องและให้คำปรึกษาแนะนำผู้อื่น เพื่อการพัฒนาตน สังคมและสิ่งแวดล้อม</p>	<p>1. การสื่อสารอย่างสันติ</p> <p>2. สานเสวนา</p>

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:80)

ตารางที่ 19 วิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษาช่วงชั้นที่ 4

2.2 สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม **มาตรฐาน ส 1.2** ยึดมั่นในศีลธรรม การกระทำความดี และศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐาน/สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระสันติศึกษา
<p>มาตรฐานที่ 1 ตระหนักถึงการทำความดี และความซื่อสัตย์จากการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารสารสนเทศ ความเป็นเหตุเป็นผลของสถานการณ์ที่ต้องเผชิญเพื่อการตัดสินใจ เลือกแนวทางปฏิบัติตามแนวทางศีลธรรม จริยธรรม และกำหนดบทบาทเป้าหมายในการดำรงชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข</p> <p>สาระที่ 1 ข้อมูลข่าวสารสารสนเทศ กรณีตัวอย่าง ความเป็นเหตุเป็นผลของสถานการณ์ที่ต้องเผชิญ การตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติตามหลักศีลธรรม จริยธรรม และกำหนดบทบาทเป้าหมายในการดำรงชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข</p>	<p>1. ตระหนักถึงการทำความดี และความซื่อสัตย์จากการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารสารสนเทศ ความเป็นเหตุเป็นผลของสถานการณ์ที่ต้องเผชิญเพื่อการตัดสินใจ เลือกแนวทางปฏิบัติตามแนวทางศีลธรรม จริยธรรม และกำหนดบทบาทเป้าหมายในการดำรงชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข</p>	<p>1. การสื่อสารอย่างสันติ</p> <p>2. การสื่อสารกับสังคม</p>
<p>มาตรฐานที่ 2 เห็นความสำคัญของค่านิยมและจริยธรรมทางสังคมที่เป็นตัวกำหนดความเชื่อและพฤติกรรมที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล เพื่อขจัดความขัดแย้งและนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข</p> <p>สาระที่ 2 ความสำคัญของค่านิยมและจริยธรรมทางสังคมที่เป็นตัวกำหนดความเชื่อและพฤติกรรมที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล เพื่อขจัดความขัดแย้งและนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข</p>	<p>1. ความสำคัญของค่านิยมและจริยธรรมทางสังคมที่เป็นตัวกำหนดความเชื่อและพฤติกรรมที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล เพื่อขจัดความขัดแย้งและนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข</p>	<p>1. การสื่อสารอย่างสันติ</p> <p>2. สันติวิธีและปฏิบัติการสันติ</p>

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:81)

ตารางที่ 20 วิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษาช่วงชั้นที่ 4

2.3 สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม **มาตรฐาน ส 2.1** ปฏิบัติหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดีตามกฎหมาย ประเพณี และ วัฒนธรรม ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน/สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระสันติศึกษา
<p>มาตรฐานที่ 1 ปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีของประเทศและสังคมโลก รวมทั้งมีส่วนร่วมในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต ทั้งในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข ตลอดจนปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ และสังคมโลก</p> <p>สาระที่ 3 การมีส่วนร่วมในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตในสังคมไทยและสังคมโลก</p>	<p>1. การมีส่วนร่วมในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตในสังคมไทยและสังคมโลก</p>	<p>1. สิทธิมนุษยชน/ เสวนา</p>
<p>มาตรฐานที่ 3 ตระหนักในความสำคัญของระบบสถาบันทางสังคม เห็นคุณค่าของ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมไทย และนานาชาติ สามารถวิเคราะห์เชิงสร้างสรรค์ เพื่อนำไปสู่การเลือกรับวัฒนธรรมที่เหมาะสมอย่างมีวิจารณญาณ รวมทั้งตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดีงามของชาติให้คงอยู่สืบไป</p> <p>สาระที่ 1 ระบบสถาบันสังคม</p>	<p>1. รู้และเข้าใจโครงสร้างทางสังคมและวิเคราะห์ความสำคัญของสถาบันทางสังคม</p>	<p>1. สังคมมนุษย์ 2. สถาบันทางสังคม 3. สังคมไทย 4. การแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง</p>

2.4 ตารางที่ 21 วิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษาช่วงชั้นที่ 4

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม **มาตรฐาน ส 2.2** เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และ อํารงรักษาไว้ซึ่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

มาตรฐาน/สาระการเรียนรู้ช่วงชั้น	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระสันติศึกษา
<p>มาตรฐานที่ 1 วิเคราะห์การเมืองการปกครองของสังคมไทยและสังคมโลกในปัจจุบันที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตและสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นำไปสู่ความเข้าใจนโยบายและการประสานประโยชน์ร่วมกัน เห็นความจำเป็นที่จะต้องอํารงรักษาไว้ซึ่งการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข</p> <p>สาระที่ 1 การเมืองการปกครองของสังคมไทยและสังคมโลกปัจจุบัน</p>	<p>1. วิเคราะห์การเมือง การปกครองสังคมไทย สังคมโลกในปัจจุบัน ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต</p>	<p>1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับรัฐ</p> <p>2. ระบอบการเมืองการปกครองที่สำคัญ</p> <p>3. การวิเคราะห์และการจัดการความขัดแย้ง</p>

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:83)

โดยจากตารางวิเคราะห์หลักสูตรเบื้องต้น สำนักประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา ได้เสนอตัวอย่างการจัดการเรียนรู้สันติศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา, 2551: 71-76) และ ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้การสื่อสารอย่างสันติ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา, 2551: 84-86)

ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้สันติศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

1. มาตรฐานการเรียนรู้

ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตามหน้าที่การเป็นพลเมืองดีตามกฎหมาย ประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างมีความสุข

2. สาระสำคัญ

แนวทางสันติวิธี เป็นกระบวนการในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ที่สามารถลดและแก้ปัญหาสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

3. ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง/ตัวชี้วัด

1. วิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในประเทศและเสนอแนวคิดในการลดความขัดแย้ง

2. มีส่วนร่วมในการคุ้มครอง ปกป้องตนเองและผู้อื่นตามหลักสิทธิมนุษยชน

4. จุดประสงค์การเรียนรู้

1. จำแนกชนิดของความขัดแย้งได้

2. บอกสาเหตุของความขัดแย้งได้

3. เลือกลงใช้/ ปฏิบัติตนในสถานการณ์ความขัดแย้งได้เหมาะสม

5. คุณลักษณะอันพึงประสงค์/ ทักษะชีวิต

การแก้ปัญหาโดยสันติวิธี

6. สาระการเรียนรู้

1. ชนิดของความขัดแย้ง ความขัดแย้งด้านข้อมูล ด้านความสัมพันธ์ ด้านค่านิยม ด้านผลประโยชน์ และความขัดแย้งด้านโครงสร้าง

2. สาเหตุของความขัดแย้ง ความขัดแย้งเกิดจากการมอง ความต้องการและความคิดเห็นที่ไม่เหมือนกัน

3. กระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้ง กระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้งประกอบด้วย การเจรจาต่อรอง การเจรจาไกล่เกลี่ยและการตัดสินใจโดยใช้ฉันทามติ

7. กระบวนการจัดการเรียนรู้

1. แบ่งนักเรียนออกเป็น 5 กลุ่ม

2. ให้สมาชิกของแต่ละกลุ่มร่วมกันคัดเลือกและศึกษาสถานการณ์/ เหตุการณ์ความขัดแย้ง ดังนี้

- 2.1 กลุ่มที่ 1 สถานการณ์ความขัดแย้งด้านข้อมูล
- 2.2 กลุ่มที่ 2 สถานการณ์ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์
- 2.3 กลุ่มที่ 3 สถานการณ์ความขัดแย้งด้านค่านิยม
- 2.4 กลุ่มที่ 4 สถานการณ์ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์
- 2.4 กลุ่มที่ 5 สถานการณ์ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง

3. ให้แต่ละกลุ่มตอบคำถามลงในกระดาษ ดังนี้

- 3.1 ชนิดของความขัดแย้ง
- 3.2 สาเหตุของความขัดแย้ง
- 3.3 วิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

4. ให้แต่ละกลุ่มนำเสนอข้อมูลของกลุ่มตัวเองตามลำดับคำถาม ครูและเพื่อนกลุ่มอื่น แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม/เติมเต็ม

5. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายสรุปประเภทของความขัดแย้ง สาเหตุความขัดแย้ง วิธีการ/กระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

6. แจกใบความรู้ให้นักเรียนทุกคนศึกษา ทบทวนความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

7. กิจกรรมฝึกทักษะการเป็นผู้ไกล่เกลี่ย แก้ปัญหาความขัดแย้งที่ดี โดยดำเนินกิจกรรม ดังนี้

- 7.1 แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม
- 7.2 ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มจำลองสถานการณ์ความขัดแย้ง 1 สถานการณ์
- 7.3 กำหนดบทบาทหน้าที่ของนักเรียนแต่ละกลุ่ม ดังนี้
- 7.4 กลุ่มนำเสนอสถานการณ์จำลอง
- 7.5 กลุ่มทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ย (ให้กลุ่มเลือกตัวแทน 1 คน)
- 7.6 กลุ่มสังเกตการณ์และวิพากษ์ ทำหน้าที่สรุป ตอบคำถาม และนำเสนอ ดังนี้

- ชนิดของความขัดแย้ง
- สาเหตุของความขัดแย้ง
  - วิธีการแก้ปัญหาและผลการใกล้เคียงของความขัดแย้ง พร้อมข้อเสนอแนะ

7.7 ครูและนักเรียนร่วมกันเสนอแนะเพิ่มเติม

หมายเหตุ ให้แต่ละกลุ่มได้ปฏิบัติครบทุกขั้นตอน

8. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายสรุปกระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี

8. สื่อ/แหล่งการเรียนรู้

1. สถานการณ์ความขัดแย้งระดับประเทศ 5 สถานการณ์
2. ใบความรู้
3. ปากกาเคมี
4. กระดาษ
5. แบบประเมินพฤติกรรม
6. นักเรียน

9. การวัดและประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม การนำเสนอ
2. ตรวจผลงานกลุ่ม
3. วัดพฤติกรรมการแสดงบทบาทสมมุติ

ใบความรู้ ความขัดแย้ง ชนิดของความขัดแย้ง

ชนิดของความขัดแย้งสามารถแยกแยะได้จากการวิเคราะห์โดยใช้วงกลมของความขัดแย้ง มัวร์ (Moor, 1986: อ้างถึงใน วันชัย วัฒนศัพท์, 2545: 6) ซึ่งจะทำให้สามารถเข้าใจได้ดีถึงสถานการณ์ของความขัดแย้งระยะของความขัดแย้ง หรือสาเหตุของมัน วงกลมนี้ยังช่วยให้สามารถพิจารณาตัดสินใจที่จะเพิ่มพลังความสามารถในการจัดการกับข้อพิพาท บทบาทของผู้ที่จะทำหน้าที่จัดการกับความขัดแย้งในแต่ละสถานการณ์ ซึ่งความขัดแย้งแบ่งออกเป็น 5 ชนิด ดังนี้

1. ความขัดแย้งด้านข้อมูล เป็นปัญหาพื้นฐานของความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลข่าวสาร ข้อเท็จจริง เช่น การขาดข้อมูลข่าวสาร ความเข้าใจผิด สื่อสารความหมายไม่ตรงกัน มีข้อมูลน้อยไป ข้อมูลมากเกินไป การแปรผลผิดพลาด บางครั้งก็เป็นปัญหาของความแตกต่างในการรับรู้ข้อมูล เป็นต้น

2. ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ เป็นปัญหาด้านบุคลิกภาพ พฤติกรรมต่างๆ ที่มุ่งสร้างสรรค์อดีตและเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า อารมณ์ที่รุนแรง การสื่อสารที่บกพร่อง เป็นต้น

3. ความขัดแย้งด้านค่านิยม เป็นปัญหาระบบความเชื่อถือ ความแตกต่างในค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี ประวัติกาลเลี้ยงดูที่หล่อหลอมขึ้นมา

4. ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ มีสาเหตุจากการแข่งขัน ซึ่งในสิ่งที่มีไม่เพียงพอเกิดการแย่งชิง ผลประโยชน์ ซึ่งกลุ่มหนึ่งหรือหลายกลุ่ม เชื่อว่า ในการที่จะทำให้ความต้องการของตนได้รับการตอบสนอง คนอื่นจะต้องยอมแพ้ ความขัดแย้งที่มีพื้นฐานด้านผลประโยชน์เกิดขึ้นได้ทั้งในประเด็นที่เป็นเรื่องของเนื้อหา ได้แก่ ทรัพยากรที่เป็นรูปธรรม เช่น เงินทอง ทรัพย์สิน หรือในด้านกระบวนการ เช่น ปัญหาที่ได้รับการดูแล หรือประเด็นจิตวิทยา เช่น ความยุติธรรม ความไว้วางใจ เป็นต้น

5. ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง เป็นเรื่องของอำนาจ การแย่งชิงอำนาจ การใช้อำนาจ การกระจายอำนาจ ปัญหาโครงสร้าง รวมไปถึงกันระเบียบ ระบบ บทบาท ฯลฯ

สาเหตุของความขัดแย้ง

เอดวาร์ดเดอริโบโน (Edward de Bono: 1987, อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2534: 56-58) ได้แสดงให้เห็นสาเหตุสำคัญของความขัดแย้งระหว่างบุคคล หรือการมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ซึ่งการที่บุคคลมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน เกิดจากสาเหตุสำคัญ 3 ประการ

1. คนมองเห็นสิ่งต่างๆ ไม่เหมือนกัน

ความขัดแย้งที่เกิดจากคนที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกัน เหตุสำคัญประการแรกที่ทำให้คนมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน คือ มองเห็นสิ่งต่างๆ ไม่เหมือนกัน สาเหตุที่ทำให้คนมองเห็นสิ่งต่างๆ ไม่เหมือนกัน เนื่องจาก

1.1 อารมณ์ คนที่มีอารมณ์ต่างกัน เมื่อมองเหตุการณ์อย่างเดียวกัน ย่อมมีโอกาสที่จะมองเห็นแตกต่างกัน

1.2 สภาพแวดล้อม คนที่มีสภาพแวดล้อมแตกต่างกัน ย่อมมองเห็นเหตุการณ์หรือสิ่งของต่างกัน

1.3 ความจำกัดในการมอง คนบางคนสามารถมองเหตุการณ์ได้กว้างไกล แต่บางคนก็มองเห็นเหตุการณ์ได้แคบและใกล้ ความจำกัดในการมอง ทำให้บุคคลมองเห็นเหตุการณ์ต่างกัน

1.4 เหตุผลเฉพาะหน้า คนส่วนใหญ่มักจะติดตามเหตุผลเฉพาะหน้า และตัดสินใจหรือเลือกปฏิบัติตามนั้น

1.5 มองกันคนละมุม คนแต่ละคนมีมุมมองเหตุการณ์ของตนเอง การมองเหตุการณ์คนละมุมมองย่อมมองเห็นสิ่งต่างๆ ไม่เหมือนกัน

1.6 การมีข้อมูลคนละอย่าง คนที่มีข้อมูลต่างกัน ย่อมมองเหตุการณ์ไม่เหมือนกัน

1.7 การมองไม่เต็มรูป คนที่ทองเต็มรูปย่อมเห็นแตกต่างจากคนที่มองเห็นเพียงบางส่วนจากรูป

1.8 คนที่มีประสบการณ์ต่างกัน ย่อมมีโอกาสที่จะมองเห็นแตกต่างกัน คนที่มีความรู้ เนื่องมาจากการจบการศึกษาใหม่ๆ และมีประสบการณ์น้อย ย่อมมองเห็นความแตกต่างจากคนที่มีประสบการณ์มาก

1.9 การคาดคะเน บุคคลที่มีข้อมูลและถูกต้อง มีประสบการณ์ และมีความมีความเฉลียวฉลาด ย่อมสามารถคาดคะเนเหตุการณ์ในอนาคตได้ถูกต้อง ความแตกต่างของความความสามารถในการคาดคะเนอนาคต ทำให้คนมองเห็นเหตุการณ์แตกต่างกัน

2. คนที่มีความต้องการสิ่งต่างๆ ไม่เหมือนกัน

การมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน เป็นสาเหตุของความขัดแย้ง ความต้องการที่แตกต่างกัน เป็นทำให้คนมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน การที่คนมีความต้องการในสิ่งต่างๆ ที่ไม่เหมือนกัน อาจจะเป็นเพราะ คนเรามีแบบฉบับของแต่ละคน มีหลักการของแต่ละคนซึ่งหลักการ

ของแต่ละคนอาจมาจากความเชื่อ ค่านิยมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน จึงสะท้อนให้เห็นถึง เหตุการณ์ในการกระทำหรือในความคิดที่ไม่เหมือนกัน

3. คนมีแบบของความคิดเห็นไม่เหมือนกัน

ความขัดแย้งเกิดจากการที่คนมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน เป็นสาเหตุอีกประการ หนึ่งที่ทำให้คนมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน

กระบวนการแก้ไขความขัดแย้ง

โครงสร้างของกระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ประกอบด้วย

1. การเจรจาต่อรอง เป็นกระบวนการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นการเผชิญหน้าระหว่าง คู่กรณีหรือตัวแทน เพื่อร่วมกันหาทางแก้ปัญหา โดยไม่มีผู้อื่นช่วยเหลือ
2. การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง เป็นกระบวนการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นการ เผชิญหน้าระหว่างคู่กรณีหรือตัวแทนเพื่อร่วมกันหาทางแก้ปัญหา โดยมีบุคคลที่ 3 เป็นคนกลางที่ จะช่วยเจรจา ซึ่งเราเรียกบุคคลที่ 3 ว่า คนกลางผู้ไกล่เกลี่ย
3. การตัดสินใจโดยใช้ฉันทามติ เป็นกระบวนการแก้ปัญหาเป็นกลุ่ม ซึ่งผู้มีส่วน พิพาททุกฝ่ายหรือตัวแทนร่วมกันที่จะแก้ปัญหาข้อพิพาท โดยการวางแผนปฏิบัติการที่จะให้ทุก ฝ่ายสามารถให้การสนับสนุนกระบวนการนี้ อาจจะมีหรือไม่มีคนกลางร่วมในการเจรจา

วิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

ในกระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้ง มีวิธีการต่างๆ ซึ่งสามารถนำมาใช้ได้กับ เด็กตลอดจนผู้ใหญ่ทุกวัย ดังนี้

1. คู่กรณีจะต้องทำใจเย็น สงบสติอารมณ์ก่อนที่จะพูด ซึ่งสำคัญมาก หากยังมี อารมณ์ รุนแรงอยู่ก็ไม่สามารถจะไปหาทางออกใดๆ ได้
2. ทั้งสองฝ่ายผลัดกันพูดและฟัง โดยการบอกเพียงว่ามีอะไรเกิดขึ้น และเขารู้สึก ต่อเรื่องนี้อย่างไร ต้องมีทักษะการฟังอย่างตั้งใจ ไม่กล่าวโทษกัน
3. คู่กรณีร่วมกันคิดหาทางออกเป็นข้อสรุปของปัญหามาแบ่งปันกันให้เกิดความ เข้าใจร่วมกัน
4. คู่กรณีตกลงและยอมรับในทางออกของข้อสรุปนั้น

ที่มา: สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:72-76)

ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้การสื่อสารอย่างสันติ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

1. มาตรฐานการเรียนรู้

ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่การเป็นพลเมืองดีตามกฎหมาย ประเพณี วัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลก

2. สาระสำคัญ

การสื่อสารอย่างสันติ จะก่อให้เกิดคุณลักษณะของการสื่อสารที่เปี่ยมไปด้วย ความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจ ความกรุณา ความสัมพันธ์อันดีและความคิดสร้างสรรค์ที่จะหาหนทางแก้ปัญหาร่วมกัน

3. ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

สามารถใช้การสื่อสารอย่างสันติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. จุดประสงค์การเรียนรู้

1. รู้จักและเข้าใจตนเองและผู้อื่น
2. รู้และเข้าใจการสื่อสารอย่างสันติ

5. คุณลักษณะอันพึงประสงค์/ทักษะชีวิต

ใช้ภาษาอย่างสร้างสรรค์ในการสื่อสารอย่างสันติ

6. สาระการเรียนรู้

1. ความหมายการสื่อสารอย่างสันติ
2. ภาษาและท่าทางที่แสดงออกถึงสันติวิธี

7. กระบวนการจัดการเรียนรู้

1. แบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มละ 5 คน ที่มีความสามารถละกัน
2. ให้ผู้เรียนแต่ละคนในกลุ่มเขียนความหมายของการสื่อสารอย่างสันติ
3. ให้แต่ละกลุ่มร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความหมายของการสื่อสารอย่างสันติแล้วสรุปเป็นของกลุ่ม
4. ให้ตัวแทนกลุ่มนำความหมายของการสื่อสารอย่างสันติไปติดที่บอร์ด
5. ครูและนักเรียนร่วมกันพิจารณาและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความหมายของการสื่อสารอย่างสันติบนบอร์ด
6. ให้แต่ละกลุ่มร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสัญลักษณ์ที่แสดงถึงสันติภาพแล้วไปเขียนที่บอร์ด
7. ครูและผู้เรียนร่วมกันพิจารณาสัญลักษณ์ที่แสดงถึงสันติภาพ โดยตัวแทนกลุ่มอธิบายให้เหตุผลเกี่ยวกับสัญลักษณ์

8. ครูให้ความรู้เกี่ยวกับสัญลักษณ์ที่แสดงถึงสันติภาพที่ยอมรับและใช้เป็นสากล
9. ให้ผู้เรียนแต่ละคนออกมาแสดงท่าทางที่แสดงถึงการสื่อสารอย่างสันติหน้าชั้น
10. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปเกี่ยวกับการสื่อสารอย่างสันติ

8. สื่อและแหล่งการเรียนรู้

1. กระดาษชาร์จ
2. บอร์ด
3. กระดาษขาว
4. ปากกาเคมี

9. การวัดและประเมินผล

วิธีการวัด

1. กระบวนการกลุ่ม
2. สังเกตพฤติกรรมการแสดงออก

เครื่องมือวัด

1. แบบประเมินกระบวนการกลุ่ม
2. แบบประเมินพฤติกรรม

แบบประเมินกระบวนการกลุ่ม

กลุ่มที่ .....

คำชี้แจง ให้ผู้ประเมินเขียนเครื่องหมาย (✓) ในช่องระดับคะแนนตามรายการประเมิน

ดีมาก = 4   ดี = 3   พอใช้ = 2   ปรับปรุง = 1

ผู้ประเมิน   ( ) นักเรียน   ( ) เพื่อน   ( ) ครู

รายการประเมิน	ระดับคะแนน			
	4	3	2	1
1. มีการวางแผน				
2. มีส่วนร่วมในการทำงาน				
3. การแสดงความความคิดเห็นของทุกคน				
4. การทำงานตามหน้าที่				
5. ทำงานได้เสร็จทันเวลา				
6. การร่วมกันคิดแก้ปัญหา				
7. การร่วมกันประเมิน ปรับปรุง				
8. การร่วมกันรับผิดชอบการทำงาน				
9. การร่วมกันรับผลที่เกิดขึ้น				
10. การร่วมกันภาคภูมิใจในผลงาน				
รวม				

เกณฑ์การประเมิน

ดีมาก   31-40 คะแนน

ดี   21-30 คะแนน

พอใช้   11-20 คะแนน

ปรับปรุง   0-10 คะแนน

ผลการประเมิน ( ) ดีมาก   ( ) ดี   ( ) พอใช้   ( ) ปรับปรุง

แบบประเมินการนำเสนอ

กลุ่มที่ .....

คำชี้แจง ให้ผู้ประเมินเขียนเครื่องหมาย (✓) ในช่องระดับคะแนนตามรายการประเมิน

ดีมาก = 4   ดี = 3   พอใช้ = 2   ปรับปรุง = 1

ผู้ประเมิน   ( ) นักเรียน   ( ) เพื่อน   ( ) ครู

รายการประเมิน	ระดับคะแนน			
	4	3	2	1
1. บุคลิกภาพและลักษณะท่าทางประกอบคำพูด ความเป็นกันเอง การแสดงความมั่นใจในตนเอง				
2. มรการประสานสายตากับผู้ฟัง มีสีหน้าเป็นมิตร				
3. เสียงดังชัดเจน ระดับสูงต่ำสอดคล้องกับเนื้อหาที่พูด				
4. เลือกใช้ถ้อยคำและสำนวนที่สื่อความหมายได้เหมาะสม ทำให้เนื้อเรื่องน่าฟัง				
5. การเรียบเรียงเนื้อหาได้ต่อเนื่องตามลำดับไม่สับสน				
6. สามารถเลือกเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับผู้ฟัง				
รวม				

เกณฑ์การประเมิน

ดีมาก   19-24 คะแนน

ดี   13-18 คะแนน

พอใช้   7-12 คะแนน

ปรับปรุง   0-6 คะแนน

ผลการประเมิน ( ) ดีมาก   ( ) ดี   ( ) พอใช้   ( ) ปรับปรุง

ที่มา: สำนักประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา (2551:84-86)

3. กิจกรรมที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้สันติศึกษา

3.1 การสื่อสารอย่างสันติ

(1) ตัวอย่างแผนการจัดการกิจกรรม “ให้ใจจึงได้ใจ” สำนักงานประสานนโยบาย การศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551:77-79)

1. ชื่อกิจกรรม “ให้ใจจึงได้ใจ”

2. จุดประสงค์

2.1 เพื่อให้นักเรียนมีทักษะในการสร้างสัมพันธภาพและบรรยากาศที่ดีต่อกัน

2.2 เพื่อให้นักเรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และเชื่อมโยงเหตุการณ์ได้

ถูกต้อง

3. สำคัญ

การแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยวิธีการไกล่เกลี่ยเพื่อลดความรุนแรง และถักทอ ความสัมพันธ์

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นนำ

1. ครูนำสถานการณ์ เหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ / ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนของเรามาสนทนา อภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกัน

2. เล่นเกมส์ “จากใจถึงใจ”

2.1 นักเรียนยืนเป็นวงกลม

2.2 เมื่อได้ยินเสียงเพลงให้นักเรียนเดินเป็นวงกลมพร้อมกับร้องหรือปรบมือประกอบจังหวะเพลงไปด้วยและนั่งลงเมื่อเพลงจบ

2.3 ให้นักเรียนทุกคนได้ออกกลางวงเพื่อที่จะบอกความรู้สึกดี ๆ ต่อเพื่อนร่วมห้อง หรือถึงบุคคลที่ตนประทับใจ

3. แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 4 กลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มเลือกประธานกลุ่ม เลขากลุ่ม

ขั้นดำเนินการ

4. ครูแจกกรณีศึกษาให้นักเรียนคนละ 1 ชุด ให้เวลานักเรียนทุกคนศึกษากรณีศึกษา 5 นาทีแล้วให้แต่ละกลุ่มตอบคำถาม โดยให้เขียนลงในกระดาษโดยมีกติกาว่า ให้สมาชิกทุกคนของกลุ่มได้มีส่วนร่วมในการเขียน / บอกแสดงความคิดเห็น ดังนี้

1) ถ้านักเรียนเป็นเด็กชายรอกิ นักเรียนจะรู้สึกอย่างไร เพราะเหตุใด

2) ถ้านักเรียนเป็นเด็กชายสนธิ นักเรียนจะทำอย่างไรที่เด็กชายสนธิทำในกรณีศึกษาหรือไม่ เพราะเหตุใด

- 3) ถ้านักเรียนเป็นแม่ของเด็กชายอภินักเรียนจะทำอย่างไร เพราะเหตุใด
- 4) ถ้าเด็กชายสนธิและเด็กชายรอกิเป็นเพื่อนของนักเรียน นักเรียนจะทำอย่างไร เพราะเหตุใด
- 5) นักเรียนมีแนวทางที่จะทำให้เด็กชายรอกิและเด็กชายสนธิให้กลับมามีความสัมพันธ์เหมือนก่อนอย่างไรบ้าง
- 6) จากกรณีศึกษานักเรียนคิดว่าอะไรบ้างที่เป็นสาเหตุของปัญหา
  5. ตัวแทนนักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานของกลุ่ม
  6. ครูนำผลงานของนักเรียนแต่ละกลุ่มมาให้นักเรียนร่วมกันพิจารณา จำแนกความคิดเห็น /วิธีการ / การกระทำ/ แนวปฏิบัติที่ดี ที่สามารถนำไปสู่การลดปัญหาความขัดแย้งหรือสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันกับความคิดเห็น / วิธีการ / การกระทำ/ แนวปฏิบัติที่นักเรียนไม่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้น ไม่สามารถลดหรือแก้ปัญหาความขัดแย้งได้

ขั้นสรุป

ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปสาเหตุที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้งและแนวทางในการลด/ แก้ปัญหาความขัดแย้ง

5. สื่อ/วัสดุ

- 5.1 กรณีศึกษา
- 5.2 นักเรียน
- 5.3 ปากกาเคมี
- 5.4 กระดาษ
- 5.5 แบบประเมินพฤติกรรมผู้เรียน

6. การประเมินผล

การสังเกต

- การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน
- ความคิดเห็น

(2) กิจกรรมมองผ่านกระจก (สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา ,2551:88)

1. ชื่อกิจกรรม “มองผ่านกระจก”

2. จุดประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง

3. สาระสำคัญ

การรู้จักและเข้าใจตนเอง จะทำให้เข้าใจความต้องการของตนเองได้อย่างชัดเจนขึ้น และทำให้เห็นความแตกต่างระหว่างวิธีการและความต้องการที่อยู่ภายใต้วิธีการนั้น

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. ให้ผู้เรียนแต่ละคนตอบคำถาม ตามประเด็นคำถาม 1, 2, 3 และ 4 ในใบงานเป้าหมายของตน

2. แบ่งกลุ่มผู้เรียนเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 4 คน โดยใช้กิจกรรมเหรียญบาท

3. ให้ผู้เรียนแต่ละคนในกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสรุปเกี่ยวกับประเด็นคำถามที่

1, 2, 3 และ 4

4. ตัวแทนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลการสรุป

5. ผู้เรียนทุกคนร่วมกันสรุปผลการจัดกิจกรรมมองผ่านกระจก

5. สื่อและวัสดุอุปกรณ์

ใบงานเป้าหมายของตน

6. การประเมิน

1. สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนระหว่างแลกเปลี่ยนเรียนรู้

2. การนำเสนอ

ใบงาน เป้าหมายของฉัน

จุดมุ่งหมาย เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง

คำชี้แจง

1. ให้ผู้เรียนตอบคำถามต่อไปนี้
  - 1.1 อะไรคือสิ่งที่สำคัญในชีวิตของผู้เรียน
  - 1.2 อะไรที่ทำให้ผู้เรียนอยากตื่นขึ้นมาในตอนเช้า เป็นคำถามรองหรือเสริมของข้อ 1.1 และ 1.2 หลักจากที่ได้คำตอบข้อ 1.1 และ 1.2 แล้ว ถ้ามีคนตอบว่า “มีเงินมาก” หรือมี “สมาชิกครอบครัวอยู่กันพร้อมหน้า” จึงจะถามคำถามเหล่านี้ เพื่อให้ผู้เรียนค้นพบความ “ต้องการ” ที่แท้จริง เพราะการมีเงินและการมีสมาชิกพร้อมหน้าเป็น “วิธีการ” ยังไม่ใช้ความต้องการ
2. ให้ผู้เรียนใช้กระบวนการกลุ่มพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับประเด็นคำถามข้างต้นแล้วสรุปคำตอบของกลุ่ม
3. ให้ตัวแทนกลุ่มออกมานำเสนอ

(3) กิจกรรมจากใจถึงใจ (สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา ,2551:89)

1. ชื่อกิจกรรม “จากใจถึงใจ”

2. จุดประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจ ความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่น

3. สาระสำคัญ

การฟังผู้อื่นเล่าเรื่องอย่างตั้งใจ จะทำให้เราคาดเดาความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่นได้ชัดเจนขึ้น

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. แบ่งกลุ่มผู้เรียนเป็นกลุ่มๆละ 5 คน โดยใช้กิจกรรมบันทึก
2. ให้สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มเล่าเรื่องคับข้องใจของตนเองคนละ 3 นาที โดยสมาชิกที่เหลือทุกคนต้องฟังอย่างตั้งใจจนจบเรื่อง
3. เมื่อสมาชิกภายในกลุ่มไม่เล่าเรื่องจบ ทุกคนที่ฟังจะคาดเดาความรู้สึกและความต้องการของผู้เล่าพร้อมบันทึก
4. สมาชิกทุกคนในแต่ละกลุ่มได้เล่าเรื่องคับข้องใจของตนเองตามกระบวนการข้อ2-3
5. ผู้เรียนทุกคนร่วมกันสรุปผลที่ได้

5. สื่อ วัสดุ อุปกรณ์

-

6. การวัดและการประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมของผู้เล่า ผู้ฟัง
2. การนำเสนอ

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

(4) กิจกรรมหุ 4 แบบ (สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา, 2551: 90-91)

1. ชื่อกิจกรรม “หุ 4 แบบ”

2. จุดประสงค์

เข้าใจภาษาหมาป่าและภาษาอีราฟ

3.สาระสำคัญ

การสื่อสารอย่างสันติก่อให้เกิดคุณลักษณะของการสื่อสารที่เปี่ยมไปด้วยความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจ ความกรุณา ความสัมพันธ์ที่ดี และความคิดสร้างสรรค์ ที่จะหาหนทางแก้ปัญหาร่วมกัน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. แบ่งกลุ่มผู้เรียนเป็นกลุ่มๆ ละ 5 คน โดยใช้กิจกรรมดอกไม้
2. ครูสาธิตการใช้ภาษาหมาป่าและภาษาอีราฟ โดยสุ่มผู้เรียน 3 คน ให้พูดคนละ 1 ประโยค แล้วครูจะตอบประโยคนั้นเป็นภาษาหมาป่าและภาษาอีราฟ
3. ให้ผู้เรียนสังเกตและวิเคราะห์การใช้ภาษาหมาป่าและภาษาอีราฟว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร แล้วสรุปการใช้ภาษา
4. ให้ผู้เรียนสลับเปลี่ยนการฝึกการใช้ภาษาหมาป่าและอีราฟในใบงาน คิดหลากหลาย
5. ให้ผู้เรียนทุกคนสรุปผลที่ได้จากการจัดกิจกรรม

5. การประเมินผล

สังเกตการใช้ภาษาหมาป่าและภาษาอีราฟ

ใบงาน คิดหลากหลาย

คำชี้แจง

1. ให้ผู้เรียนแต่ละคนหมุนเวียนกันฝึกฝนภาษาหมาป่าและภาษายีราฟจากประโยคที่กำหนดให้
2. ให้ผู้เรียนร่วมกันพิจารณาและเลือกภาษาหมาป่าและภาษายีราฟที่ดีที่สุด แล้วสรุปเป็นกลุ่ม

1. เธอณี ชอบลอกการบ้านเพื่อนทุกวันเลย

ภาษาหมาป่าพูด.....

ภาษาหมาป่าพูด.....

ภาษายีราฟพูด.....

ภาษายีราฟพูด.....

2. ครูคนนี้ชอบติเหลือเกิน ไม่เคยให้กำลังใจนักเรียนเลย

ภาษาหมาป่าพูด.....

ภาษาหมาป่าพูด.....

ภาษายีราฟพูด.....

ภาษายีราฟพูด.....

3. ช่วยกันรักษาความสะอาดห้องน้ำเสียบ้างซิ อยู่ด้วยกันแท้ๆ

ภาษาหมาป่าพูด.....

ภาษาหมาป่าพูด.....

ภาษายีราฟพูด.....

ภาษายีราฟพูด.....

4. เฮย! เธอยังสูบบุหรี่อยู่อีกหรอ

ภาษาหมาป่าพูด.....

ภาษาหมาป่าพูด.....

ภาษายีราฟพูด.....

ภาษายีราฟพูด.....

5. เปิดเพลงเสียงดังขนาดนี้ หัดเกรงใจคนอื่นเสียบ้างสิ

ภาษาหมาป่าพูด.....

ภาษาหมาป่าพูด.....

ภาษายีราฟพูด.....

ภาษายีราฟพูด.....

(5) กิจกรรมภาษาสันติ (สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา ,2551: 92)

1. ชื่อกิจกรรม “ภาษาสันติ”

2. จุดประสงค์การเรียนรู้

ใช้ภาษายิราฟในการสื่อสารได้อย่างถูกต้อง

3.สาระสำคัญ

การสื่อสารอย่างสันติ จะก่อให้เกิดคุณลักษณะของการสื่อสารที่เปี่ยมไปด้วยความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจ ความกรุณา ความสัมพันธ์อันดีและความคิดสร้างสรรค์ที่จะหาแนวทางแก้ปัญหาร่วมกัน

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

1. แบ่งกลุ่มผู้เรียนเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 5 คน โดยใช้กิจกรรมนับ 1 ถึง 5
2. ครูแจกใบงานภาษาสร้างสรรค์ให้แต่ละกลุ่มฝึกตอบโต้ภาษายิราฟหูเข้า/ยิราฟหูออก
3. ให้แต่ละกลุ่มพิจารณาและเลือกภาษายิราฟหูเข้าและยิราฟหูออกที่ดีที่สุดเป็นของกลุ่ม
4. ตัวแทนกลุ่มออกไปเขียนภาษายิราฟหูเข้าและยิราฟหูออกไปเขียนที่บอร์ดของตนเอง
5. ให้ผู้เรียนทุกคนร่วมกันพิจารณาและวิเคราะห์การใช้ภาษายิราฟของแต่ละกลุ่ม เพื่อหาข้อสรุปว่ากลุ่มใดใช้ภาษาได้สร้างสรรค์ที่สุด

5. สื่อ/วัสดุอุปกรณ์

1. กระดาษชาร์ด
2. ปากกาไวท์บอร์ด
3. กระดาษขาว
4. บอร์ด

6. การประเมินผล

ท่าทางและการใช้ภาษายิราฟ

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

ใบงาน ภาษาสร้างสรรค์

จุดมุ่งหมาย สามารถสื่อสารอย่างสันติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำชี้แจง

1. ให้นักเรียนแต่ละคนในกลุ่มสลับเปลี่ยนกันฝึกฝนการตอบโต้ประโยคที่กำหนดให้ด้วยภาษายีราฟหูเข้าและหูออก

2. ให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มพิจารณาและเลือกภาษายีราฟที่ดีที่สุด

3. ให้ตัวแทนของกลุ่มออกไปเขียนภาษายีราฟที่เลือกข้อ 2 ไปเขียนที่บอร์ดที่จัดไว้หน้าชั้น

ไว้หน้าชั้น

1. ฉันรู้สึกเบื่อกับพวกเราเหลือเกิน ไม่ค่อยสนใจเรียนเลย ทำให้อาจารย์บ่นอยู่เรื่อย

2. เหนือ! ชอบเถียงฉันอยู่เรื่อย

3. ถ้าพวกเรายังทำตัวแบบนี้ จะเป็นปัญหาและเสียชื่อเสียงของห้องเรา

4. ห้องเรียนพวกเรานี้! สกปรกมาก น่าเบื่อจริงๆ

3.2 กิจกรรมการวิเคราะห์และจัดการความขัดแย้ง

(1) กิจกรรม“รู้ปัญหา รู้หน้าที่” (สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรม และกีฬา, 2551: 78-79)

1. ชื่อกิจกรรม “รู้ปัญหา รู้หน้าที่”

2. จุดประสงค์

วิเคราะห์สาเหตุของสถานการณ์และตระหนักในการแก้ปัญหาของสังคม

3. สาระสำคัญ

การป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมที่ดีต้องมีการวิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์ โดยสมาชิกในสังคมนั้นมีส่วนร่วมรับผิดชอบ

4. ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

1. กิจกรรมนำเรื่อง

1.1 ครูให้นักเรียนระดมสมองหาว่าอะไรที่เป็นปัญหาของสังคมบ้าง โดยดูใกล้ตัว

1.2 แบ่งกลุ่มนักเรียนตามสถานที่ตั้งของบ้านนักเรียน กลุ่มละ 3-5 คน สุ่ม

สภาพปัญหาใกล้บ้านนักเรียน โดยใช้แบบสำรวจข้อมูล

2. กิจกรรมดำเนินงาน

2.1 นักเรียนแต่ละกลุ่มนำข้อมูลที่สำรวจได้มาจัดลำดับตามความรุนแรง

2.2 นักเรียนนำปัญหาที่จัดลำดับแล้วมาวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาที่แท้จริง

2.3 นักเรียนช่วยกันอภิปรายและสรุปสำคัญของปัญหานี้ไม่ได้รับการแก้ไขแล้ว

ชุมชนจะเป็นอย่างไร

3. กิจกรรมสรุป

ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปถึงความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากปัญหาที่นักเรียนพบว่า ถ้าปัญหานี้ไม่ได้รับการแก้ไขหรือป้องกันอะไรจะเกิดขึ้นกับสังคม และใครสมควรจะเป็นผู้รับผิดชอบต่อความเสียหายนั้น

5. สื่อ เครื่องมือ นวัตกรรม

1. แบบสำรวจปัญหา 2. เทคนิคการระดมสมอง

6. การประเมิน

1. สังเกตการใช้กระบวนการกลุ่ม

2. ผลงานปฏิบัติ

7. ข้อเสนอแนะ

ครูอาจใช้สถานการณ์อื่น เพื่อให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายและเสนอความคิดเห็น

ใบงาน

แบบสำรวจข้อมูลปัญหาของชุมชน

ข้อมูลทั่วไป

ชื่อสมาชิก

1.....

2.....

3.....

4.....

5.....

ชุมชนที่สำรวจ.....

วันที่สำรวจ.....

ข้อมูลเฉพาะ

สภาพปัญหา

ข้อมูลประกอบ

1.....

.....

.....

.....

2.....

.....

.....

.....

3.....

.....

.....

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศและต่างประเทศ

4.1 งานวิจัยในประเทศ

ชัยวัฒน์ สภาอานันท์ (2531:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องสันติภาพกับความคิดของเด็กยากจน :ศึกษาเฉพาะกรณีเด็กยากจน ในจังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่า เด็กทั้งหลายแม้ว่าจะยากจนข้นแค้นและประสบปัญหาด้านอาหารเพียงไร แต่ก็ยังเป็นบุคคลที่คิดได้ว่า หากจะมีผู้ให้โอกาสเข้าได้คิดและถ่ายทอดความคิดนั้นสู่โลกภายนอก เด็กที่เติบโตท่ามกลางความรุนแรงทางตรงกับทางโครงสร้าง อันได้แก่ความอดอยาก มองความรุนแรงทั้งสองมิติเป็นเรื่องเดียวกันว่าเป็นความรุนแรงทำให้ต้องมองปัญหาจากแนวคิดสันติภาพในมุมกว้างมากขึ้น

ไอศูรย์ พยัทธิ (2546:บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสันติภาพของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) และมาร์ติน ลูเธอร์คิง จูเนียร์ พบว่าเรื่องสันติภาพของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) และมาร์ติน ลูเธอร์คิง จูเนียร์ ต่างก็มีพื้นฐานมาจากศาสนาเป็นสำคัญ รวมทั้งภูมิหลังด้านวัฒนธรรมและสังคมที่มีผลต่อแนวคิดเรื่องสันติภาพ มาร์ติน ลูเธอร์คิง จูเนียร์ ได้รับอิทธิพลมาจากแนวทางสันติวิธีของ เฮนรี เดวิด ธอโร และมหาตมาคานธี และได้นำมาเป็นแนวทางในการประท้วงด้วยสันติวิธี เพื่อสิทธิความเท่าเทียมกันของคนผิวขาวและผิวดำในอเมริกา และผลการวิจัยยังพบว่า แนวคิดเรื่อง สันติภาพ ของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) และ มาร์ติน ลูเธอร์คิง จูเนียร์ มีความคล้ายคลึงในด้านทฤษฎีที่มีต่อสันติภาวะภายนอก ของมาร์ติน ลูเธอร์คิง จูเนียร์ ครอบคลุมถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า เป็นต้น ซึ่งโดยภาพรวมแล้วทฤษฎีที่มีต่อสันติภาพของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) และมาร์ติน ลูเธอร์คิง จูเนียร์ มีความคล้ายคลึงกัน คือ ความมุ่งหมายที่จะให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างประสมกลมกลืน ทั้งสองท่านมีความเห็นสอดคล้องว่า สันติภาพที่แท้จริงเริ่มมาจากสันติภาวะภายในจิตใจมนุษย์ แล้วส่งผลแสดงออกมาทางการกระทำที่เป็นประโยชน์สุขแก่สังคมส่วนร่วม

พิศิน แดงดวง (2546:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพและความอดทนที่หายไปในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา พบว่า จากการวิเคราะห์หลักสูตร การเรียนการสอนของสถาบันอุดมศึกษา ในด้านกิจกรรมการเรียนการสอนยังใช้ความรุนแรงต่อกัน ในด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตรจะเน้นความฟังเพื่อฉาบฉวย ในขณะที่ด้านเนื้อหาวิชาการจะเน้นวิชาความรู้ (Cognitive Domain) ขาดเนื้อหาด้านคุณธรรม จริยธรรม ความเป็นผู้ปฏิบัติงานที่ดี หรือมีแนวคิดเชิงสันติภาพ อันได้แก่ ความอดทน ความสามัคคีในองค์กร ความตั้งใจ ความทุ่มเท ริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาควรจะต้องให้ความสนใจและเน้นมากขึ้น

อารี การ์มี (2543:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การปฏิบัติตนทางจริยธรรมตามการรับรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในอิสลามวิทยาลัยแห่งประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาการปฏิบัติตนทางจริยธรรมตามการรับรู้ของตนเอง ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความซื่อสัตย์ ความกตัญญูตเวที ความกล้าหาญ การมีวินัย การตรงต่อเวลา และความสุขก่อนนอน (2) เปรียบเทียบการปฏิบัติตนทางจริยธรรมตามการรับรู้ของตนเอง ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ระหว่างนักเรียนที่มีแผนการเรียนต่างกัน และมีประสบการณ์ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมต่างกัน ผลวิจัยสรุปได้ดังต่อไปนี้ 1. การศึกษาการปฏิบัติตนทางจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอิสลามวิทยาลัยแห่งประเทศไทย ผลปรากฏว่า นักเรียนมีจริยธรรมโดยรวมและแต่ละด้านในระดับมากทุกด้าน คือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความซื่อสัตย์ ความกตัญญูตเวที ความกล้าหาญ การมีวินัย การตรงต่อเวลา และความสุขก่อนนอน 2. เมื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติตนทางจริยธรรมตามการรับรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายระหว่างแผนการเรียนศิลป์และแผนการเรียนวิทยาศาสตร์ ผลปรากฏว่านักเรียนมรพุดติกรรมโดยรวมและในด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกล้าหาญ การตรงต่อเวลา และความสุขก่อนนอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .05 ส่วนทางด้านความซื่อสัตย์ ความกตัญญู และการมีวินัย ไม่แตกต่างกัน 3. เมื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติตนทางจริยธรรมตามการรับรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ระหว่างกลุ่มนักเรียนที่มีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมมากกับกลุ่มที่มีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมน้อย ผลปรากฏว่า ทั้งสองกลุ่มมีพฤติกรรมโดยรวมและในแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน

ไพศาล ไชยราบ (2534:บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “ระดับความไม่สอดคล้องระหว่างกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษากับพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” ผลจากการวิจัยพบว่า กิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนมีความไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของนักเรียนที่นับถืออิสลามสูง เช่น การเขียนจดหมายที่ใช้คำขึ้นต้นว่ากราบเท้า การกล่าวคำอวยพรที่ขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย การอธิบายนให้นักเรียนเข้าใจว่าโลกเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มนุษย์มีวิวัฒนาการมาจากลิง ฝึกให้ทำความเคารพพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่โดยการไหว้ กิจกรรมเข้าจังหวะที่จับคู่เต้นรำกับชายหญิง การร้องเพลงที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องศาสนาอื่น การรำที่มีท่ารำในลักษณะของการไหว้ นักเรียนรำไทยโดยการห่มผ้าสไบ การทำความสะอาดอาหารโดยไม่ใช้น้ำไหลผ่าน การประดิษฐ์สิ่งของที่ใช้พิธีของศาสนาอื่น การจัดพิธีไหว้ครูที่มีการใช้ดอกไม้ธูปเทียน การร่วมกิจกรรมวันลอยกระทง การแสดงที่

ให้นักเรียนชายแต่งตัวเป็นผู้หญิงหรือนักเรียนหญิงแต่งตัวเป็นผู้ชาย การให้นักเรียนหญิงที่เป็นนักกีฬาพุ่งกางเกงขาสั้น เป็นต้น

สุนีย์ สุขเจริญ (2533: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ทางเลือกในการจัดสันติศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัยตามทัศนะของนักวิชาการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักวิชาการ ทางทางเลือกต่างๆในการจัดสันติศึกษาในหลักสูตรมหาวิทยาลัย ผลการวิเคราะห์ พบว่า ในหลักสูตรของมหาวิทยาลัยควรมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้มีทักษะ รู้จักการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงด้วยสันติวิธี ตระหนักถึงคุณค่าและมีจิตใจใฝ่สันติ ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องสันติภาพ ด้านเนื้อหาสาระประกอบด้วยเรื่องโครงสร้างของสังคมที่ไม่เป็นธรรม วิธีการลดความรุนแรง โดยการจัดการกระบวนการเรียนการสอนแบบสหวิทยาการ เน้นการแก้ปัญหา มีการสัมมนา อภิปราย ฝึกทักษะในสถานการณ์จำลอง ส่วนครูผู้สอนควรเป็นผู้ที่มีทัศนคติมองแบบองค์รวม มีโลกทัศน์กว้าง ใจกว้าง ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น เห็นคุณค่า ศรัทธา มีความรู้ ความเข้าใจในปรัชญา และวัตถุประสงค์ของการสอนสันติภาพไว้ในหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไปของมหาวิทยาลัยเป็นวิชาเลือก

4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Rainoo Bhai Prsbhu Daul (2003:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความจำเป็นของการศึกษาเพื่อสันติภาพ พบว่า การศึกษาเพื่อสันติภาพ ไม่ควรหยุดอยู่แค่ระดับประถมศึกษาตอนต้น และควรที่จะปลูกฝังจิตสำนึกในทุกๆระดับโดยจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องถ่ายทอดผ่านบุคคล เพื่อให้การศึกษาทำให้เกิดสันติสุขในสังคมเป็นสันติที่มาจากความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

Mustufa (2002) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อสันติภาพ กรณีศึกษาศาสนาอิสลาม พบว่าอนาคตของมนุษยชาติขึ้นอยู่กับสองสิ่ง คือ สันติภาพและความยุติธรรม ความจำเป็นของการวิเคราะห์สงครามและสันติภาพจำเป็นพื้นฐานสำคัญของการศึกษาเพื่อสันติภาพในสภาวะของโลกร่วมสมัย และความเป็นไปได้ของการศึกษาเพื่อสันติภาพในโลกทั่วไปและในประเทศมุสลิมนั้นจะต้องมีลักษณะเฉพาะ

Payne, Jane Elizabeth (1991: 150) ได้วิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรสันติศึกษาโรงเรียนรัฐบาลในประเทศอินเดีย พบว่า ผู้บริหารไม่มีความรู้เกี่ยวกับสันติศึกษา นโยบายส่วนใหญ่ถูกกำหนดโดยครูที่มีประสบการณ์และไม่มีการพัฒนานอกห้องเรียน จุดประสงค์และเนื้อหาสัมพันธ์กันอย่างไม่เห็นเหตุผลชัดเจน ครูและคนส่วนน้อยพิจารณาว่าควรมีการเปิดเผยสันติศึกษาอย่างเข้มแข็ง

LaSeur (2005 : 117) ได้วิจัยเกี่ยวกับสันติภาพและหลักสูตรสำหรับการสอนสันติภาพ พบว่าการแก้ปัญหาความขัดแย้งต้องกระทำควบคู่กับการใช้ศิลปะในการพูด

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ในโรงเรียนจังหวัดชายแดนใต้ มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. การกำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัย ได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หลักสูตรสถานศึกษา และหลักสูตรสันติศึกษา เอกสารประกอบการประชุม การฝึกอบรม สัมมนาเชิงปฏิบัติการ และแนวคิดจาก นักวิชาการและครูอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งในสถาบันอุดมศึกษา สำนักงานศูนย์อำนวยการบริหาร จังหวัดชายแดนใต้ (ศอ.บต.) สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12 ผู้บริหาร ครู อาจารย์ ในโรงเรียนแกนนำและโรงเรียนเครือข่ายของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้หลักสูตรสันติศึกษาของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ โรงเรียนแกนนำและโรงเรียนเครือข่าย โครงการหลักสูตรสันติศึกษา สำหรับการบูรณาการการเรียนรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-มัธยมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดชายแดนใต้ จำนวน 46 โรงเรียน

ผู้ให้ข้อมูลมี 4 กลุ่ม คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ในโรงเรียนแกนนำ และโรงเรียนเครือข่าย โครงการหลักสูตรสันติศึกษาสำหรับการบูรณาการการเรียนรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามขั้นตอนดังนี้

1. การสำรวจรายชื่อโรงเรียนที่มีการเข้าร่วมเป็นโรงเรียนแกนนำและโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรสันติศึกษา ในปีการศึกษา 2551-2553 จากข้อมูลสำนักบริหารยุทธศาสตร์และ

บูรณาการการศึกษาที่ 12 ศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษาจังหวัดชายแดนใต้ พบว่าโรงเรียนแกนนำและโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรสันติศึกษา มีทั้งหมด 123 โรงเรียน โดยแบ่งออกเป็นโรงเรียนประเภทต่างๆ ดังนี้

1.1 โรงเรียนสังกัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 75 โรงเรียน ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับชั้นอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 45 โรงเรียน ระดับชั้นอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 10 โรงเรียน ระดับชั้นอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 1 โรงเรียน และโรงเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-มัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 19 โรงเรียน

1.2 โรงเรียนองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น 24 โรงเรียน ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับชั้นอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 3 โรงเรียน ระดับชั้นอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 6 โรงเรียน ระดับชั้นอนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 3 โรงเรียน และโรงเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-มัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 9 โรงเรียน

1.3 สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา จำนวน 12 สถาบัน

1.4 สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 12 สถาบัน

ดังนั้นจากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยเลือกโรงเรียนกลุ่มประชากรที่เป็นโรงเรียนสังกัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1- ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งจะได้ประชากรโรงเรียนทั้งหมด 46 โรงเรียน โดยมีเกณฑ์การเลือกโรงเรียน ดังนี้

1. การเป็นโรงเรียนแกนนำและโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรสันติศึกษา
2. การเป็นโรงเรียนที่ดำเนินงานด้านการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา

3. ความปลอดภัยของผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยจึงใช้วิธีสุ่มโรงเรียนแบบการสุ่มเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อเลือกโรงเรียนเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้สำหรับการวิจัย โดยเลือกโรงเรียนแกนนำและโรงเรียนเครือข่ายที่สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่มีการดำเนินงานด้านหลักสูตรสันติศึกษา สำหรับการบูรณาการการเรียนรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งได้โรงเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 16 โรงเรียน ดังต่อไปนี้

ชื่อโรงเรียน	สังกัด	ชื่อโรงเรียน	สังกัด
1. โรงเรียนรามันห์ศิริวิทย์	สพม.15	9. โรงเรียนเจริญศาสตร์	สช.นราธิวาส
2. โรงเรียนธารโตวัฒนวิทย์	สพม.15	10. โรงเรียนดารุสสาลาม	สช.นราธิวาส
3. โรงเรียนศรีฟ้ารัตนาวิทยา	สช.ยะลา	11. โรงเรียนไม้แก่นกิตติวิทย์	สพม.15
4. โรงเรียนรังสีอนุสรณ์	สช.ยะลา	12. โรงเรียนบ้านน้ำดำ	สพม.15
5. โรงเรียนบ้านสายควน	สพป.สตูล	13. โรงเรียนบ้านกะลาพอ	สพป.ปัตตานี
6. โรงเรียนอันซอเรียห์อัดดีนียะห์	สช.สตูล	14. โรงเรียนบำรุงอิสลาม	สช.ปัตตานี
7. โรงเรียนนราสิกขาลัย	สพม.15	15. โรงเรียนจะนะชนูปถัมภ์	สพม.15
8. โรงเรียนผดุงมาตร	สพม.15	16. โรงเรียนบ้านคอลลอมุดอ	สพป.สงขลา

2. เมื่อได้กลุ่มตัวอย่างโรงเรียนทั้งหมด 16 โรงเรียนแล้วนั้น ผู้วิจัยต้องการได้จำนวนของกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงมีการส่งแบบสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเพื่อเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยจากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น ผู้วิจัยจึงได้ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล โดยแบ่งเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ และครูผู้สอนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังนี้

2.1 ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเป็นผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 16 คน

2.2 ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ผู้วิจัยสำรวจข้อมูลเบื้องต้นครูผู้สอนในโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 16 โรงเรียน ซึ่งมีครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ทั้งหมด 7 คน ที่มีการบูรณาการสันติศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ของตน

2.2 ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ผู้วิจัยสำรวจข้อมูลเบื้องต้นครูผู้สอนในโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 16 โรงเรียน ซึ่งมีครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ทั้งหมด 8 คน ที่มีการบูรณาการสันติศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ของตนโดยแบ่งเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้ ดังนี้

ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

จำนวน 3 คน

ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา	จำนวน 2 คน
ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ	จำนวน 1 คน
ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงาน อาชีพและเทคโนโลยี	จำนวน 2 คน

2.3 ครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ผู้วิจัยสำรวจข้อมูลเบื้องต้นครูผู้สอนในโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 16 โรงเรียน ซึ่งมีครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทั้งหมด 42 คน ที่มีการบูรณาการสันติศึกษาในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยแบ่งเป็นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้ดังนี้

ครูผู้สอนกิจกรรมแนะแนว	จำนวน 10 คน
ครูผู้สอนกิจกรรมลูกเสือ/เนตรนารี/ยุวกาต	จำนวน 12 คน
ครูผู้สอนกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์	จำนวน 8 คน
ครูผู้สอนกิจกรรมโฮมรูม	จำนวน 12 คน
จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลรวมทั้งสิ้น 73 คน	

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่แบบสัมภาษณ์สภาพและปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ในโรงเรียนจังหวัดชายแดนใต้ โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1. ขั้นตอนเตรียมการในการสร้างเครื่องมือ

1.1 ผู้วิจัยได้ศึกษาหาความรู้จากเอกสาร หนังสือ บทความ วารสาร และงานวิจัยต่างๆ ทั้งของไทยและของต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เอกสารประกอบการประชุม การฝึกอบรม สัมมนาเชิงปฏิบัติการ และแนวคิดจากนักวิชาการและครูอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งในสถาบันอุดมศึกษา สำนักงานศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ (ศอ.บต.) สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12 ผู้บริหาร ครูอาจารย์ นักเรียน ในโรงเรียนแกนนำและโรงเรียนเครือข่ายของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรสันติศึกษาของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ

1.2 ศึกษาแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์สภาพและปัญหาการบูรณาการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรสันติศึกษา จากหนังสือ เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. **ขั้นสร้างแบบสัมภาษณ์สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนหลักสูตร สันติศึกษา**

2.1 นำข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสันติศึกษาในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มาสร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรสันติศึกษา 3 ชุด ดังนี้

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบ เกี่ยวกับ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ชื่อ โรงเรียน ประสบการณ์ในการทำงานด้านผู้บริหาร ประสบการณ์ในการอบรมเกี่ยวกับหลักสูตรสันติศึกษา โดยเป็นแบบสำรวจรายการ

ตอนที่ 2 สภาพ ปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาของผู้ตอบ ลักษณะแบบสัมภาษณ์สภาพการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ลักษณะแบบสัมภาษณ์เป็นแบบสำรวจรายการและแบบแสดงความคิดเห็นด้วยคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระต่างๆ 6 ด้าน คือ ด้านการเตรียมความพร้อม ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และด้านการนิเทศ/ติดตาม/พัฒนาการเรียนการสอน

ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆและครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบ เกี่ยวกับ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ระดับชั้นที่สอน ประสบการณ์ในการอบรมเกี่ยวกับหลักสูตรสันติศึกษา โดยเป็นแบบสำรวจรายการ

ตอนที่ 2 สภาพ ปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ลักษณะแบบสัมภาษณ์เป็น

แบบสำรวจรายการและแบบแสดงความเห็นด้วยคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระต่างๆ 6 ด้าน คือ ด้านการเตรียมความพร้อมของครู ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และด้านการนิเทศ/ติดตาม/พัฒนาการเรียนการสอน

3. ขั้นปรับปรุงเครื่องมือ

3.1 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบขอคำแนะนำและข้อเสนอแนะ และปรับปรุงแก้ไข

3.2 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ตรวจสอบความครอบคลุมของข้อความถาม ความเหมาะสมสำนวนภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง โดยผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. เพิ่มคำว่า “ปีการศึกษา” ในข้อความถามโรงเรียนเข้าร่วมโครงการสันติศึกษาในปี...
2. ข้อคำถามเกี่ยวกับประสบการณ์ในตำแหน่ง เพิ่มคำว่า ปัจจุบัน
3. ปรับภาษาที่ใช้จาก แผนการจัดการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนการสอน เป็นคำว่า แผนการจัดการเรียนรู้ให้เหมือนกันทุกฉบับ
4. ย้ายข้อความในข้อที่ 9 ตอนที่ 1 ให้ไปอยู่ในข้อที่ 7 ตอนที่ 2 ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาในแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้บริหาร
5. แก้ไขคำที่เขียนสะกดผิดในบางข้อ

3.3 นำเครื่องมือวิจัยมาปรับปรุงแก้ไข และขอคำแนะนำเพิ่มเติมจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

3.4 นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ผู้บริหารสถานศึกษา ใน 3 โรงเรียนที่เป็นโรงเรียนแกนนำและโรงเรียนเครือข่ายโครงการหลักสูตรสันติศึกษาที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ โรงเรียนบ้านลูโบ๊ะกาเยาะ โรงเรียนบ้านจูปะ และโรงเรียนลำพะยาประชานุเคราะห์ โดยผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนที่นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ให้ความเห็นว่ามีประเด็นใดที่ต้องปรับปรุงแก้ไข

4. จัดพิมพ์และนำไปใช้

ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้างที่ผ่านการทดลองใช้และปรับปรุงจนสมบูรณ์แล้ว ไปจัดพิมพ์และนำไปใช้จริงกับผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา และครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ในโรงเรียนแกนนำและโรงเรียนเครือข่ายจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เข้าร่วมโครงการการใช้หลักสูตรสันติศึกษา โดยการนำแบบสอบถามไปใช้นั้น จะเป็นการนำไปให้ด้วยตนเองที่สถานศึกษา เพื่อใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง ให้ได้ข้อมูลแท้จริงในด้านสภาพ และปัญหาการใช้หลักสูตรสันติศึกษาในสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความปลอดภัยในพื้นที่เป็นสำคัญ หากไม่สามารถนำแบบสอบถามเข้าไปได้ด้วยตนเอง จึงจะใช้วิธีการส่งแบบสัมภาษณ์ไปทางไปรษณีย์และใช้การสัมภาษณ์เชิงโครงสร้างทางโทรศัพท์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. ในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากโรงเรียนแกนนำและโรงเรียนเครือข่ายโครงการหลักสูตรสันติศึกษา ที่มีสำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12 เป็นผู้ดูแล กำกับ การดำเนินกิจกรรมโครงการหลักสูตรสันติศึกษาผู้วิจัยจึงขอหนังสือราชการขอความร่วมมือในการ ทำวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อส่งไปยังสำนักบริหารยุทธศาสตร์และ บูรณาการการศึกษาที่ 12 และโรงเรียนแกนนำและโรงเรียนเครือข่ายในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ผู้วิจัยนำหนังสือราชการที่ออกจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อขอ ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์เชิงโครงสร้างกับผู้บริหาร สถานศึกษา ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และ ครูผู้สอนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ในโรงเรียน แกนนำและโรงเรียน เครือข่าย ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

3. ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง การใช้โทรศัพท์ในการ สัมภาษณ์และการส่งเอกสารทางไปรษณีย์ โดยขึ้นอยู่กับความปลอดภัยของพื้นที่จังหวัดชายแดน ใต้ของผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยเริ่มเดินทางไปเก็บข้อมูลกับผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนใน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนที่จังหวัดปัตตานี จังหวัดนราธิวาส จังหวัดสตูล จังหวัดยะลา

และจังหวัดสงขลา ตามเวลานัดหมาย รวมเวลาในการเก็บข้อมูลในโรงเรียนนำร่องและโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรสันติศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้ง 16 โรงเรียน เป็นเวลา 6 สัปดาห์ โดยผู้วิจัยเริ่มสัมภาษณ์ตั้งแต่วันที่ 25 กรกฎาคม 2554 จนถึงวันที่ 5 กันยายน 2554

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดย ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ นำเสนอในรูปแบบความเรียง
2. แบบสัมภาษณ์ตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนจังหวัดชายแดนภาคใต้ วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ นำเสนอในรูปแบบความเรียง
3. แบบสัมภาษณ์ตอนที่ 3 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาและแนวทางในการแก้ไข ปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนจังหวัดชายแดนภาคใต้ วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ นำเสนอในรูปแบบความเรียง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัย เรื่อง สภาพและปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยประชากรผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนแกนนำและโรงเรียนนำร่องการใช้หลักสูตรสันติศึกษา รวมทั้งสิ้น 73 คนตามกรอบแนวคิดการวิจัย ซึ่งในบทนี้ได้เสนอการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 เสนอรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ให้ข้อมูล

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนแกนนำและโรงเรียนนำร่องการใช้หลักสูตรสันติศึกษา จำแนกตาม เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน สอนในระดับชั้น ประสบการณ์ในตำแหน่ง ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมการใช้หลักสูตรสันติศึกษา ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา/สันติวิธี ของหน่วยงานอื่นๆ (รายละเอียดนำเสนอในตารางที่ 22)

2. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ โรงเรียนแกนนำและโรงเรียนนำร่อง จำแนกตาม เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน สอนในระดับชั้น ประสบการณ์ในตำแหน่ง ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมการใช้หลักสูตรสันติศึกษา ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา/สันติวิธี ของหน่วยงานอื่นๆ (รายละเอียดนำเสนอในตารางที่ 23)

3. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ในโรงเรียนแกนนำและโรงเรียนนำร่อง จำแนกตาม เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน สอนในระดับชั้น ประสบการณ์ในตำแหน่ง ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมการใช้หลักสูตรสันติศึกษา ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา/สันติวิธี ของหน่วยงานอื่นๆ (รายละเอียดนำเสนอในตารางที่ 24)

4. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนแกนนำและโรงเรียนนำร่อง จำแนกตาม เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน สอนในระดับชั้น ประสบการณ์ในตำแหน่ง ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมการใช้หลักสูตรสันติศึกษา ประสบการณ์

การเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา/สันติวิธี ของหน่วยงานอื่นๆ (รายละเอียดนำเสนอในตารางที่ 25)

ตอนที่ 2 เสนอรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ครูผู้สอนในกลุ่ม สาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามกรอบแนวคิดของการ วิจัย (รายละเอียดนำเสนอในตารางที่ 26-44) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. รายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาของ ผู้บริหารสถานศึกษา ตามกรอบแนวคิดของการวิจัย (รายละเอียดนำเสนอในตารางที่ 26-31)

2. รายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาของ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอน ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามกรอบแนวคิดของการวิจัย (รายละเอียดนำเสนอในตารางที่ 32-44)

ตอนที่ 3 เสนอรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบูรณาการ สันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการ เรียนรู้สังคมศึกษาฯ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน ตามกรอบแนวคิดของการวิจัย (รายละเอียดนำเสนอในตารางที่ 45-56) ดัง รายละเอียดต่อไปนี้

1. เสนอรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการ บูรณาการ สันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา ตามกรอบแนวคิดของการวิจัย (รายละเอียดนำเสนอในตารางที่ 45-50)

2. เสนอรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบูรณาการ สันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ครูผู้สอนใน กลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามกรอบแนวคิดของการวิจัย (รายละเอียดนำเสนอในตารางที่ 51-56)

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ให้ข้อมูล

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตาม เพศ อายุ วุฒิ การศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน สอนในระดับชั้น ประสบการณ์ในตำแหน่ง ประสบการณ์การเข้าร่วม อบรมการใช้หลักสูตรสันติศึกษา ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน สันติศึกษา/สันติวิธี ของหน่วยงานอื่นๆ

ตารางที่ 22 จำนวนและร้อยละเกี่ยวกับสถานภาพของผู้บริหารสถานศึกษา

สถานภาพ	จำนวน N=16	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	13	81.25
หญิง	3	18.75
2. อายุ		
31-40 ปี	1	6.25
41-50 ปี	6	37.50
51-60 ปี	9	56.25
3. วุฒิการศึกษา		
ปริญญาตรี	3	18.75
ปริญญาโท	13	81.25
ปริญญาเอก	-	-
สาขาวิชา		
การบริหารการศึกษา	11	68.75
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์	2	12.50
ศิลปศาสตร์	2	12.50
พลศึกษา	1	6.25
4. ตำแหน่งในปัจจุบัน		
ผู้อำนวยการสถานศึกษา	15	93.75
รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ	1	6.25
รองผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักเรียน	0	0.00
5. ประสบการณ์ในตำแหน่ง		
น้อยกว่า 1 ปี	0	0.00
1-5 ปี	7	43.75
6 ปีขึ้นไป	9	56.25

ตารางที่ 22 (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน N=16	ร้อยละ
6. ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมการใช้หลักสูตรสันติศึกษา		
ไม่เคย	0	0.00
เคย : ปีเข้าร่วมอบรม	16	100.00
2550	3	18.75
2551	4	25.00
2552	7	43.75
2553	2	12.50
7. ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา สันติวิธี ของหน่วยงานอื่นๆ		
ไม่เคย	14	87.50
เคย	2	12.50
จำนวนครั้ง :		
1 ครั้ง	1	6.25
2 ครั้ง	1	6.25
3 ครั้ง	0	0.00
มากกว่า 3 ครั้ง	0	0.00
เรื่องที่เข้าอบรม:		
- วิทยากรการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี	1	6.25
- นักเจรจาไกล่เกลี่ย	1	6.25
- การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี	1	6.25
หน่วยงานที่จัดอบรม:		
- มหาวิทยาลัยมหิดล	1	6.25
- สถาบันพระปกเกล้า	1	6.25

ตารางที่ 22 (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน N=16	ร้อยละ
9. การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับสันติศึกษา/สันติวิธี		
ไม่เคย	0	0.00
เคย	16	100.00
วิธีการหาความรู้เพิ่มเติม :		
ค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ต	12	75.00
ค้นคว้าจากห้องสมุดโรงเรียน	3	25.00

จากตารางที่ 22 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้บริหารสถานศึกษา ปรากฏผลดังนี้ เมื่อจำแนกตามเพศ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 81.25 และเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 18.75 เมื่อจำแนกตามอายุ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา มีอายุส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 56.25 อายุระหว่าง 41-50 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 37.50 และ อายุระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 6.25

วุฒิการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่ระบุว่า จบการศึกษาระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 81.25 และระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 18.75 โดยส่วนใหญ่จบสาขาวิชาหรือวิชาเอก การบริหารการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 68.75 รองลงมาเป็นสาขาวิชา สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์และสาขาวิชาศิลปศาสตร์ โดยคิดเป็นร้อยละ 12.50 เท่ากัน และสาขาวิชาพลศึกษา คิดเป็นร้อยละ 6.25 โดยตำแหน่งปัจจุบันส่วนใหญ่ คือ ผู้บริหารสถานศึกษา คิดเป็นร้อยละ 93.75 และตำแหน่งรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ คิดเป็นร้อยละ 6.25 ซึ่งผู้บริหารส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานในตำแหน่งปัจจุบันมากกว่า 6 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 56.25 และระหว่าง 5-10 ปี คิดเป็นร้อยละ 43.75

ด้านประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมการใช้หลักสูตรสันติศึกษา สำหรับการบูรณาการในจังหวัดชายแดนใต้ของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ (ศอ.บต.) หรือสำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12 ศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษาจังหวัดชายแดนใต้ (สพย.12) ผู้บริหารสถานศึกษาทุกคนเคยเข้าร่วมการอบรม คิดเป็นร้อยละ 100.00 โดยพบว่า เข้าร่วมอบรมในปีการศึกษา 2550 คิดเป็นร้อยละ 18.75 ปีการศึกษา 2551 คิดเป็นร้อยละ 25.00

ปีการศึกษา 2552 คิดเป็นร้อยละ 43.75 และปีการศึกษา 2553 คิดเป็นร้อยละ 12.50 ในด้าน ประสพการณ์การเข้าร่วมอบรมสันติศึกษาจากหน่วยงานอื่น ส่วนใหญ่ ผู้บริหารสถานศึกษา ไม่ได้ เข้ารับการอบรมจากหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสันติศึกษา คิดเป็นร้อยละ 87.50 และผู้บริหาร สถานศึกษาที่เข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับสันติศึกษากับหน่วยงานอื่น คิดเป็นร้อยละ 12.50 โดย หน่วยงานที่เข้าอบรม คือ สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า โดยเรื่องที่เข้าอบรม คือ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิทยากรการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี หลักสูตร ประกาศนียบัตรนักเจรจาไกล่เกลี่ย และเข้าร่วมอบรมจากศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล โดยเรื่องที่เข้าอบรม คือ การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งโดยสันติวิธี คิดเป็น ร้อยละ 6.25 เท่ากัน ด้านการหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับหลักสูตรสันติศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งหมดเคยศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม โดยคิดเป็นร้อยละ 100.00 ซึ่งมีวิธีการหาความรู้เพิ่มเติมจาก ค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ต คิดเป็นร้อยละ 75.00 และค้นคว้าจากห้องสมุดโรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 25.00

2. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ จำแนกตาม เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน สอนในระดับชั้น ประสพการณ์ในตำแหน่ง ประสพการณ์การ เข้าร่วมอบรมการใช้หลักสูตรสันติศึกษา ประสพการณ์การเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียน การสอนสันติศึกษา/สันติวิธี ของหน่วยงานอื่นๆ

ตารางที่ 23 จำนวนและร้อยละเกี่ยวกับสถานภาพของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา

สถานภาพ	จำนวน N=7	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	3	42.86
หญิง	4	57.14
2. อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	3	42.86
31-40 ปี	2	28.57
41-50 ปี	2	28.57
51-60 ปี	0	0.00
3. วุฒิการศึกษา		
ปริญญาตรี	7	100.00
ปริญญาโท	0	0.00
ปริญญาเอก	0	0.00
4. ตำแหน่งในปัจจุบัน		
หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ	5	71.43
ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ	2	28.57
5. สอนในระดับชั้น		
มัธยมศึกษาตอนต้น	2	28.57
มัธยมศึกษาตอนปลาย	2	28.57
มัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย	3	42.86
6. ประสบการณ์ในตำแหน่ง		
น้อยกว่า 1 ปี	0	0.00
1-5 ปี	4	57.14
6 ปีขึ้นไป	3	42.86

ตารางที่ 23 (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน N=7	ร้อยละ
7. ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมการใช้หลักสูตรสันติศึกษา		
ไม่เคย	0	0.00
เคย	7	100.00
: ปีเข้าร่วมอบรม		
2550	0	0.00
2551	3	42.86
2552	2	28.57
2553	2	28.57
8. ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา สันติวิธี ของหน่วยงานอื่นๆ		
ไม่เคย	7	100.00
เคย	0	0.00
9. การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับสันติศึกษา/สันติวิธี		
เคย	4	57.14
ไม่เคย	3	42.86
วิธีการหาความรู้เพิ่มเติม :		
- ค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ต	4	57.14

จากตารางที่ 23 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ปรากฏผลดังนี้

เมื่อจำแนกตามเพศ พบว่า ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 57.14 และเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 42.86

เมื่อจำแนกตามอายุ พบว่า ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ อายุต่ำกว่า 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 42.86 อายุระหว่าง 31-40 ปี และอายุตั้งแต่ 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 28.57 เท่ากัน

ด้านวุฒิการศึกษาของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ทั้งหมด ระบุว่า จบการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 100.00 โดยปัจจุบัน ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ดำรงตำแหน่งปัจจุบันเป็นหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ศาสนาและวัฒนธรรม คิดเป็นร้อยละ 71.43 รองลงมาเป็นครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ศาสนาและวัฒนธรรม คิดเป็นร้อยละ 28.57 โดยครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ส่วนใหญ่สอนทั้งในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 42.86 และสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 28.57 เท่ากัน ประสบการณ์ในการทำงานในตำแหน่งปัจจุบัน พบว่า ส่วนใหญ่ทำงานในตำแหน่งปัจจุบันระหว่าง 1-5 ปี คิดเป็นร้อยละ 57.14 และมากกว่า 6 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 42.86

ด้านประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมการใช้หลักสูตรสันติศึกษา สำหรับการบูรณาการในจังหวัดชายแดนใต้ของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ (ศอ.บต.) หรือสำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12 ศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษาจังหวัดชายแดนใต้ (สบย.12) ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ทุกคนเคยเข้าร่วมการอบรม โดยพบว่า เข้าร่วมอบรมในปีการศึกษา 2551 คิดเป็นร้อยละ 42.86 ปีการศึกษา 2552 และปีการศึกษา 2553 คิดเป็นร้อยละ 28.57 เท่ากัน

ในด้านประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมสันติศึกษาจากหน่วยงานอื่น ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ไม่มีใครเคยได้เข้ารับการอบรมจากหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสันติศึกษา แต่มีการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับสันติศึกษา/สันติวิธี ด้วยตนเอง โดยครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ หาความรู้เพิ่มเติมจากอินเทอร์เน็ต คิดเป็นร้อยละ 57.14

3. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ในโรงเรียนแกนนำและโรงเรียนนำร่อง จำแนกตาม เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน สอนในระดับชั้น ประสบการณ์ในตำแหน่ง ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมการใช้หลักสูตรสันติศึกษา ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา/สันติวิธี ของหน่วยงานอื่นๆ

ตารางที่ 24 จำนวนและร้อยละเกี่ยวกับสถานภาพของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ

สถานภาพ	จำนวน N=8	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	2	25.00
หญิง	6	75.00
2. อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	4	50.00
31-40 ปี	3	37.50
41-50 ปี	1	12.50
51-60 ปี	0	0.00
3. วุฒิการศึกษา		
ปริญญาตรี	8	100.00
ปริญญาโท	0	0.00
ปริญญาเอก	0	0.00
4. ตำแหน่งในปัจจุบัน		
ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย	3	37.50
ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์	0	0.00
ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์	0	0.00
ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ	0	0.00
ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษา	1	12.50
ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ	2	25.00
ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานฯ	2	25.00
5. สอนในระดับชั้น		
มัธยมศึกษาตอนต้น	5	62.50
มัธยมศึกษาตอนปลาย	2	25.00
มัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย	1	12.50

ตารางที่ (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน N=8	ร้อยละ
6. ประสบการณ์ในตำแหน่ง		
น้อยกว่า 1 ปี	0	0.00
1-5 ปี	5	62.50
6 ปีขึ้นไป	3	37.50
7. ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมการใช้หลักสูตรสันติศึกษา		
ไม่เคย		
เคย	0	0.00
: เข้าร่วมอบรม	8	100.00
2550		
2551	0	0.00
2552	2	25.00
2553	4	50.00
8. ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา สันติวิธี ของหน่วยงานอื่นๆ	2	25.00
ไม่เคย		
เคย	8	100.00
	0	0.00
9. การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับสันติศึกษา/สันติวิธี		
เคย	2	25.00
ไม่เคย	6	75.00
วิธีการหาความรู้เพิ่มเติม :		
. ค้นหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต	2	25.00

จากตารางที่ 24 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ปรากฏผลดังนี้ เมื่อจำแนกตามเพศ พบว่า ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 25.00 และเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 75.00

เมื่อจำแนกตามอายุ พบว่า ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ส่วนใหญ่มีอายุต่ำกว่า 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 50.00 อายุระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 37.50 และอายุระหว่าง 41-50 ปี ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 12.50

วุฒิการศึกษาของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ พบว่า ครูทั้งหมดระบุว่า จบการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 100.00 โดยสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย คิดเป็นร้อยละ 37.50 กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี และกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ คิดเป็นร้อยละ 25.00 เท่ากัน กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา คิดเป็นร้อยละ 12.50 เท่ากัน โดยครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ส่วนใหญ่สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 62.50 สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 25.00 และสอนทั้งในระดับชั้นมัธยมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 12.50 ซึ่งครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ มีประสบการณ์ในการทำงานในตำแหน่งปัจจุบัน พบว่า ส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งระหว่าง 1-5 ปี คิดเป็นร้อยละ 62.50 และมากกว่า 6 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 37.50

ด้านประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมการใช้หลักสูตรสันติศึกษา สำหรับการบูรณาการในจังหวัดชายแดนใต้ของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ (ศอ.บต.) หรือสำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12 ศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษาจังหวัดชายแดนใต้ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ในโรงเรียนนำร่องและโรงเรียนเครือข่ายการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ทุกคนเคยเข้าร่วมการอบรม โดยพบว่า เข้าร่วมอบรมในปีการศึกษา 2551 และปีการศึกษา 2553 คิดเป็นร้อยละ 25.00 เท่ากัน ส่วนในปีการศึกษา 2552 เข้าร่วมอบรมสูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.00

ในด้านประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมสันติศึกษาจากหน่วยงานอื่น ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ไม่ได้เข้ารับการอบรมจากหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสันติศึกษา คิดเป็นร้อยละ 100.00 แต่อย่างไรก็ตาม ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ได้มีการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับสันติศึกษา/สันติวิธี จากอินเทอร์เน็ต คิดเป็นร้อยละ 25.00

4. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนแกนนำและโรงเรียนนำร่อง จำแนกตาม เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน สอนในระดับชั้น ประสพการณ์ในตำแหน่ง ประสพการณ์การเข้าร่วมอบรมการใช้หลักสูตรสันติศึกษา ประสพการณ์การเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา สันติวิธี ของหน่วยงานอื่นๆ

ตารางที่ 25 จำนวนและร้อยละเกี่ยวกับสถานภาพของครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

สถานภาพ	จำนวน N=42	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	18	42.86
หญิง	24	57.14
2. อายุ		
อายุต่ำกว่า 30 ปี	15	35.71
31-40 ปี	13	30.95
41-50 ปี	12	28.57
51-60 ปี	2	4.76
3. วุฒิการศึกษา		
ปริญญาตรี	40	95.24
ปริญญาโท	2	4.762
ปริญญาเอก	0	0.00
4. ตำแหน่งในปัจจุบัน		
ครูผู้สอนกิจกรรมแนะแนว	10	23.81
ครูผู้สอนกิจกรรมลูกเสือ/เนตรนารี	12	28.57
ครูผู้สอนกิจกรรมชุมนุม/ชมรม	12	28.57
ครูผู้สอนกิจกรรมโฮมรูม	8	19.05
5. ประสพการณ์ในตำแหน่ง		
น้อยกว่า 1 ปี	0	0.00
1-5 ปี	34	80.95
6 ปีขึ้นไป	8	19.05

ตารางที่ 25 (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน N=42	ร้อยละ
6. ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมหลักสูตรสันติศึกษา		
ไม่เคย	5	11.90
เคย	37	88.10
: ปีเข้าร่วมอบรม		
2550	11	26.19
2551	8	19.05
2552	14	33.33
2553	4	9.52
7. ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา สันติวิธี ของหน่วยงานอื่นๆ		
ไม่เคย	42	100.00
เคย	0	0.00
8. การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับสันติศึกษา/สันติวิธี		
ไม่เคย	36	85.71
เคย	6	14.29
วิธีการหาความรู้เพิ่มเติม :		
- ค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ต	2	4.76
- อ่านหนังสือเพิ่มเติมเกี่ยวกับสันติวิธี/แนวทางการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนใต้	4	9.52

จากตารางที่ 25 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปรากฏผลดังนี้

เมื่อจำแนกตามเพศ พบว่า ครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 57.14 และเป็นเพศชายคิดเป็นร้อยละ 42.86 เมื่อจำแนกตามอายุ พบว่า ครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีอายุต่ำกว่า 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 35.71 อายุระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อย

ละ 30.95 อายุระหว่าง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 28.57 และอายุอายุระหว่าง 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 4.76

วุฒิการศึกษาของครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พบว่า ส่วนใหญ่ระบุว่า จบการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 95.24 และระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 4.762 โดยสอนในกิจกรรมแนะแนว คิดเป็นร้อยละ 23.81 โดยเป็นกิจกรรมชุมนุม ชมรม คิดเป็นร้อยละ และกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี คิดเป็นร้อยละ 28.57 เท่ากัน และกิจกรรมโฮมรูม คิดเป็นร้อยละ 19.05 โดยมีประสบการณ์ในการทำงานในตำแหน่งปัจจุบัน พบว่า ส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งระหว่าง 1-5 ปี คิดเป็นร้อยละ 80.95 และมากกว่า 6 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 19.05

ด้านประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมการใช้หลักสูตรสันติศึกษา สำหรับการบูรณาการในจังหวัดชายแดนใต้ของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ (ศอ.บต.)หรือสำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12 ศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษาจังหวัดชายแดนใต้ ครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมการอบรม คิดเป็นร้อยละ 88.10 โดยพบว่า เข้าร่วมอบรมในปีการศึกษา 2550 คิดเป็นร้อยละ 26.19 ปีการศึกษา 2551 คิดเป็นร้อยละ 19.05 ปีการศึกษา 2552 คิดเป็นร้อยละ 37.83 และปีการศึกษา 2553 คิดเป็นร้อยละ 9.52

ในด้านประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมสันติศึกษาจากหน่วยงานอื่น ครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ไม่เคยเข้ารับการอบรมจากหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสันติศึกษา คิดเป็นร้อยละ 100.00 ในด้านการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับสันติศึกษา สันติวิธี ครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่ได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม คิดเป็นร้อยละ 85.71 และมีการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม คิดเป็นร้อยละ 14.29 โดยส่วนใหญ่มีการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากการอ่านหนังสือเพิ่มเติมเกี่ยวกับสันติวิธี/แนวทางการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนใต้ คิดเป็นร้อยละ 9.52 รองลงมาเป็นการสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต คิดเป็นร้อยละ 4.76

ตอนที่ 2 สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา

ตอนที่ 2 เป็นการนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ในโรงเรียนนาร่องและโรงเรียนแกนนำการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ใน 6 ด้าน คือ ด้านการเตรียมความพร้อมของครู ด้านหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดกิจกรรม

การเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และด้านการพัฒนาการเรียนการสอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. รายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา ตามกรอบแนวคิดของการวิจัย (รายละเอียดนำเสนอในตารางที่ 26-31)

ด้านการเตรียมความพร้อม

ตารางที่ 26 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมของผู้บริหารสถานศึกษา

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการเตรียมความพร้อม	จำนวน N=16	ร้อยละ
1. การเตรียมความพร้อมก่อนการจัดทำหลักสูตรสันติศึกษาที่ บูรณาการในหลักสูตรสถานศึกษา		
ไม่มี	0	0.00
มี	16	100.00
มีการเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ ดังนี้		
1.1 การศึกษา วิเคราะห์ สภาพ ปัญหา ความต้องการ ที่สอดคล้อง กับท้องถิ่น		
ไม่มี	0	0.00
มี	16	100.00
มีการดำเนินงาน โดย		
- ศึกษา วิเคราะห์ ข้อมูลโดยการลงพื้นที่พบปะกับผู้นำ ชุมชน ผู้ปกครอง	16	100.00
- ศึกษา วิเคราะห์ จากการสำรวจ โดยใช้ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ ฯลฯ	4	25.00
1.2 การสร้างความตระหนักให้แก่บุคลากรของสถานศึกษา		
ไม่มี		0.00
มี		100.00

ตารางที่ 26 (ต่อ)

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการเตรียมความพร้อม	จ ำ าน ว น N=16	ร้อยละ
มีการดำเนินงาน โดย		
- จัดประชุมชี้แจง/ประชุมปฏิบัติการ	16	100.00
- จัดทำเอกสารเกี่ยวกับหลักสูตรสันติศึกษา	12	75.00
- สนับสนุนการเข้าร่วมการอบรม/การทำกิจกรรม จาก หน่วยงานสขย.12	16	100.00
1.3 การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักสูตร และการ จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการสันติศึกษา		
ไม่มี	0	0.00
มี	16	100.00
มีการดำเนินงาน โดย		
- มอบหมายให้มีคณะทำงานด้านหลักสูตร สถานศึกษาดำเนินงาน	12	75.00
- ส่งเสริมให้ครูได้มีโอกาสเข้าอบรม แลกเปลี่ยน ความรู้อย่างต่อเนื่อง	16	100.00
- เชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่บุคลากร	1	6.25
1.4 การมีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนาหลักสูตร และตรวจสอบ คุณภาพการจัดการศึกษาของฝ่ายต่างๆ		
ไม่มี	0	0.00
มี	16	100.00
มีการดำเนินงาน โดย		
- จัดสรรเวลาให้ครูได้วางแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน	16	100.00
- จัดประชุมปฏิบัติการให้แก่ครูผู้สอน	10	62.50
1.5 ด้านอื่นๆ		
ไม่มี	14	87.50
มี	2	12.50
มีการดำเนินงาน โดย - ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากอินเทอร์เน็ต	2	12.50

ตารางที่ 26 (ต่อ)

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการเตรียมความพร้อม	จ ำ น ว น N=16	ร้อยละ
2. การเตรียมความพร้อมก่อนการนำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษา มาใช้ในโรงเรียน		
ไม่มี	0	0.00
มี	16	100.00
2.1 ดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานหลักสูตรสันติศึกษา ของสถานศึกษา		
ไม่มี	3	18.75
มี	13	81.25
มีการดำเนินงาน ดังนี้		
- จัดประชุมเลือกคณะกรรมการ	5	31.25
- แต่งตั้งจากหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระฯ	6	37.50
- แต่งตั้งจากบุคลากรที่ส่งเข้าร่วมอบรมหลักสูตร	2	12.50
2.2 การเผยแพร่ความรู้ด้านวิชาการหลักสูตรสันติศึกษา		
ไม่มี	0	0.00
มี	16	100.00
มีการดำเนินงาน ดังนี้		
- ให้ครูที่เข้าอบรมหลักสูตรสันติฯ มาถ่ายทอดความรู้แก่บุคลากร	16	100.00
2.3 การจัดเตรียมเอกสาร ความรู้/เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อ ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาของคุณ		
ไม่มี	1	6.25
มี	15	93.75
มีการดำเนินงาน ดังนี้		
- เอกสารจากการอบรมหลักสูตรสันติศึกษา	14	87.50
- เอกสารจากหน่วยงานสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล	1	6.25
2.4 การจัดสรรงบประมาณ/ทรัพยากร		
ไม่มี	0	0.00
มี	1	6.25

ตารางที่ 26 (ต่อ)

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา การเตรียมความพร้อม	จำนวน N=16	ร้อยละ
มีการดำเนินงาน ดังนี้		
งบประมาณ		
- ได้รับจากสพย.12	16	100.00
- ระดมทุนจากเครือข่ายชุมชน	2	12.50
บุคลากร		
- ส่งบุคลากรเข้ารับการอบรมหลักสูตรสันติศึกษา	16	100.00
- เชิญวิทยากรจากภายนอกเข้ามาอบรม	1	6.25

จากตารางที่ 26 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาในด้านการเตรียมความพร้อมของผู้บริหารสถานศึกษามีสภาพการดำเนินงานดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ด้านการเตรียมความพร้อมของตนเองก่อนการนำหลักสูตรสันติศึกษามาบูรณาการในหลักสูตรสถานศึกษา ผู้บริหารทุกโรงเรียนมีการเตรียมความพร้อมของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 100.00 โดยมีการเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ ดังนี้

1.1 การศึกษา วิเคราะห์ สภาพ ปัญหา ความต้องการ ที่สอดคล้องกับท้องถิ่น ผู้บริหารทุกโรงเรียนได้ดำเนินงาน โดยศึกษา วิเคราะห์ ข้อมูลโดยการลงพื้นที่พบปะกับผู้นำ ชุมชน ผู้ปกครอง คิดเป็นร้อยละ 100.00

1.2 การสร้างความตระหนักให้แก่บุคลากรของสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาทุกโรงเรียนมีการดำเนินงานโดยการจัดประชุมชี้แจง/ประชุมปฏิบัติการ และสนับสนุนการเข้าร่วมการอบรม/การทำกิจกรรม จากหน่วยงานสพย.12 คิดเป็นร้อยละ 100.00 เท่ากัน รองลงมาเป็นการจัดทำเอกสารเกี่ยวกับหลักสูตรสันติศึกษา คิดเป็นร้อยละ 75.00

1.3 การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักสูตร และการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการสันติศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาทุกโรงเรียน มีการดำเนินงาน โดยการมอบหมายให้มีคณะทำงานด้านหลักสูตรสถานศึกษาดำเนินงานและการส่งเสริมให้ครูได้มีโอกาสเข้าอบรม แลกเปลี่ยนความรู้อย่างต่อเนื่อง คิดเป็นร้อยละ 100.00

1.4 การมีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนาหลักสูตร และตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาของฝ่ายต่างๆ ผู้บริหารสถานศึกษาทุกโรงเรียน มีการดำเนินงาน โดยมีการจัดสรรเวลาให้ครูได้วางแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน คิดเป็นร้อยละ 100.00 รองลงมาเป็นการจัดประชุมปฏิบัติการให้แก่ครูผู้สอน คิดเป็นร้อยละ 62.50

1.5 ด้านอื่นๆ ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้ดำเนินงานด้านอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 87.50 ส่วนผู้บริหารสถานศึกษาที่มีการดำเนินงานในด้านอื่นๆ โดยดำเนินงานจากการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับหลักสูตรสันติศึกษา/สันติวิธีจากอินเทอร์เน็ต คิดเป็นร้อยละ 12.50

2. ด้านการเตรียมความพร้อมก่อนการนำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษามาใช้ในโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่มีการดำเนินงานด้านนี้ คิดเป็นร้อยละ 81.25 โดยมีการดำเนินงานในด้านต่างๆ ดังนี้

2.1 ดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานหลักสูตรสันติศึกษาของสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่ มีการดำเนินงาน คิดเป็นร้อยละ 81.25 โดยมีการจัดประชุมเลือกคณะกรรมการ คิดเป็นร้อยละ 37.50 รองลงมา คือ การแต่งตั้งจากหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ฯ คิดเป็นร้อยละ 31.25

2.2 การเผยแพร่ความรู้ด้านวิชาการหลักสูตรสันติศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาทุกโรงเรียน มีการดำเนินงาน โดยให้ครูที่เข้าร่วมอบรมหลักสูตรสันติศึกษามาถ่ายทอดความรู้แก่บุคลากร คิดเป็นร้อยละ 100.00

2.3 การจัดเตรียมเอกสาร ความรู้/เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษาของครู ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่ มีการดำเนินงาน คิดเป็นร้อยละ 93.75 ซึ่งมีวิธีการดำเนินงานโดยใช้เอกสารจากการอบรมหลักสูตรสันติศึกษา คิดเป็นร้อยละ 93.75

2.4 การจัดสรรงบประมาณ ทรัพยากร ผู้บริหารสถานศึกษาทุกโรงเรียน มีการดำเนินงาน โดยแบ่งเป็น 2 ด้าน คือ ด้านงบประมาณ ผู้บริหารทุกโรงเรียนได้รับจากสพย.12 คิดเป็นร้อยละ 100.00 ส่วนในด้านบุคลากร ผู้บริหารสถานศึกษาทุกโรงเรียนได้ดำเนินงานโดยจัดส่งบุคลากรเข้ารับการอบรมหลักสูตรสันติศึกษา ของหน่วยงานสพย.12 ที่จัดขึ้น คิดเป็นร้อยละ 6.25

ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

ตารางที่ 27 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา	จำนวน N=16	ร้อยละ
1. การกำหนดวิสัยทัศน์ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่สอดคล้องกับหลักสูตรสันติศึกษา		
ไม่มี	0	0.00
มี	16	100.00
มีการดำเนินงาน ดังนี้		
- การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข	16	100.00
- แก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี	3	18.75
- พหุวัฒนธรรม	1	6.25
2. การกำหนดรายวิชาสันติศึกษา		
- รายวิชาเพิ่มเติม	3	18.75
- บูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ	5	31.25
- บูรณาการในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	16	100.00
3. การกำหนดเวลาเรียนในรายวิชาสันติศึกษา		
- กำหนดชั่วโมงให้มีความยืดหยุ่น	15	93.75
- คำนึงถึงเวลาเรียนตามโครงสร้างหลักสูตร	1	6.25
4. การกำหนดเนื้อหา ทักษะ กระบวนการ ในรายวิชาสันติศึกษา/ รายวิชาที่บูรณาการสันติศึกษา		
- โครงสร้างหลักสูตรจากการระดมความคิดร่วมกันในการอบรมเชิง ปฏิบัติการหลักสูตรสันติศึกษา	16	100.00

ตารางที่ 27 (ต่อ)

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา	จำนวน N=16	ร้อยละ
5. บุคคลที่มีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ รายวิชาสันติศึกษาและกำหนดเวลาเรียนในหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษา		
- คณะผู้บริหาร	16	100.00
- หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้	16	100.00
- ครูผู้เข้าร่วมอบรมหลักสูตรสันติศึกษา	16	100.00
6. หน่วยงาน/บุคคลที่ต้องการให้สนับสนุนหรือช่วยเหลือในการจัดทำหลักสูตร/ จัดกิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการสันติศึกษาในสถานศึกษา		
ไม่ต้องการ	4	25.00
ต้องการ	13	81.25
หน่วยงาน/บุคคลที่ต้องการสนับสนุนหรือช่วยเหลือ		
- สบย.12	13	81.25
- สถาบันพระปกเกล้า	5	31.25
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	5	31.25

จากตารางที่ 27 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาในด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา มีสภาพการดำเนินงานดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การกำหนดวิสัยทัศน์ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่สอดคล้องกับหลักสูตรสันติศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาทุกโรงเรียนมีการดำเนินงาน โดยมีการกำหนดวิสัยทัศน์ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่เน้นให้ผู้เรียนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข คิดเป็นร้อยละ 100.00

2. การกำหนดรายวิชาสันติศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษามีนโยบายการกำหนดรายวิชาสันติศึกษาทั้งหมดเป็นการบูรณาการในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน คิดเป็นร้อยละ 100.00 รองลงมา เป็นการบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 31.25 และเปิดเป็นรายวิชาเพิ่มเติม คิดเป็นร้อยละ 18.75

3. การกำหนดเวลาเรียนในรายวิชาสันติศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่ใช้การกำหนดชั่วโมงให้มีความยืดหยุ่น คิดเป็นร้อยละ 93.75

4. การกำหนดเนื้อหา ทักษะ กระบวนการ ในรายวิชาสันติศึกษา/รายวิชาที่บูรณาการสันติศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาทั้งหมดมีการดำเนินงาน โดยจัดทำตามโครงสร้างหลักสูตรจากการระดมความคิดร่วมกันในการอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตรสันติศึกษา

5. โดยบุคคลที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีคณะผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ครูผู้เข้าร่วมอบรมหลักสูตรสันติศึกษา เป็นบุคลากรที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน คิดเป็นร้อยละ 100.00 เท่ากัน

6. การดำเนินงานด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษานั้น ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่ต้องการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน/บุคคล มาสนับสนุนและช่วยเหลือ คิดเป็นร้อยละ 81.25 โดยเป็นหน่วยงานจาก สบย.12 คิดเป็นร้อยละ 81.25

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ตารางที่ 28 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	จำนวน N=16	ร้อยละ
1. นโยบายในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสันติศึกษา		
- ให้ผู้เรียนอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข	16	100.00
- ส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้การแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี	3	18.75
2. การติดตาม/ ตรวจสอบการจัดการเรียนการสอน/แผนการจัดการ เรียนรู้ของครูผู้สอนที่บูรณาการหลักสูตร		
ไม่มี	0	0.00
มี	16	100.00
มีการดำเนินงาน โดยใช้วิธี		

ตารางที่ 28 (ต่อ)

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาด้าน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้	จำนวน N=16	ร้อยละ
- การรายงานผลการดำเนินกิจกรรมประจำภาคเรียน	7	43.75
- การเสนอรายงานการปฏิบัติต่อ สบย. 12	16	100.00
3. บุคคลที่ทำหน้าที่ติดตาม/ ตรวจสอบ		
- ผู้อำนวยการสถานศึกษา	16	100.00
- รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ	16	100.00
- สบย.12	16	100.00
4. การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษา		
ไม่มี	9	56.25
มี	7	43.75
4.1 การจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน ดังนี้		
- จัดทำป้ายนิเทศแสดงกระบวนการสันติวิธี	4	25.00
- จัดห้องเรียนสะอาด โต๊ะเรียนไม่แออัด	1	6.25
- จัดให้นักเรียนไทยพุทธ-ไทยมุสลิม นั่งเรียนร่วมกัน	2	12.50
4.2 การจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน ดังนี้		
- จัดสนามหญ้าให้กว้างขวาง สะอาดตา	1	6.25
- จัดนิทรรศการการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง	1	6.25

จากตารางที่ 28 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา มีสภาพการดำเนินงานดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. นโยบายในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสันติศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาทั้งหมดมีนโยบายที่เน้นพัฒนาผู้เรียนให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข คิดเป็นร้อยละ 100.00

2. การติดตาม/ ตรวจสอบการจัดการเรียนการสอน/แผนการจัดการเรียนรู้ของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ที่บูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาโดยการเสนอรายงานการปฏิบัติงานต่อ สบย.12 คิดเป็นร้อยละ 100.00

3. บุคคลที่ทำหน้าที่ดำเนินงาน คือ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ และสขย.12 คิดเป็นร้อยละ 100.00 เท่ากัน

4. การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีการดำเนินงานในด้านการจัดสภาพแวดล้อม ในส่วนที่มีการดำเนินงาน คิดเป็นร้อยละ 43.75 โดยในด้านการจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน ให้มีการจัดทำป้ายนิเทศแสดงกระบวนการสันติวิธี คิดเป็นร้อยละ 57.14 ส่วนด้านการจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน ใช้การจัดให้สนามหญ้าให้กว้างขวาง สะอาดตาเพื่อให้นักเรียนใช้ประโยชน์และการจัดนิทรรศการการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง คิดเป็นร้อยละ 14.28 เท่ากัน

ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้

ตารางที่ 29 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับสื่อการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ด้านสื่อการเรียนรู้	จำนวน N=16	ร้อยละ
1. การจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับครูผู้สอน/ผู้เรียน		
ไม่มี	0	0.00
มี	16	100.00
มีการดำเนินงาน ดังนี้		
1.1 การจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับครูผู้สอน		
- จัดสรรงบประมาณให้	5	31.25
- ใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีในท้องถิ่น	5	31.25
- โรงเรียนจัดหาให้	2	12.50
- ครูจัดหาเอง	4	25.00
1.2 การจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน		
- มอบหมายให้ครูผู้สอนเป็นผู้จัดหาสื่อให้ผู้เรียน	14	87.50
- ให้ครูทำหนังสือขออนุมัติ	2	12.50
1.3 การส่งเสริมให้ครูใช้สื่อการเรียนรู้		
- จัดทำสื่อให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหาวิชาตามหลักสูตร	14	87.50
- ส่งเสริมให้ใช้สื่อที่หาได้ในท้องถิ่น	5	31.25

จากตารางที่ 29 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา มีสภาพดังนี้

1. การจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับครูผู้สอน/ผู้เรียน ผู้บริหารสถานศึกษาทุกโรงเรียนมีการดำเนินงาน โดยการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับครูผู้สอนให้มีการดำเนินงานด้วยการจัดสรรงบประมาณให้และสนับสนุนการใช้สื่อจากท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 31.25 เท่ากัน ส่วนของการจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน ผู้บริหารสถานศึกษามีการดำเนินงานโดยมอบหมายให้ครูผู้สอนเป็นผู้จัดหาสื่อให้ผู้เรียน คิดเป็นร้อยละ 87.50

การส่งเสริมให้ครูใช้สื่อการเรียนรู้ ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่มีนโยบายส่งเสริมให้ครูจัดทำสื่อให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหาวิชาตามหลักสูตร คิดเป็นร้อยละ 87.50

ด้านการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้

ตารางที่ 30 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับการวัดและการประเมินผลของผู้บริหารสถานศึกษา

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้	จำนวน N=16	ร้อยละ
1. วิธีการที่ส่งเสริมให้ครูทำการวัดและประเมินผล		
- มอบหมายให้ครูเป็นผู้ดำเนินงานเอง	15	93.75
- ประชุมร่วมกันในการกำหนดการวัดและการประเมินผล	1	6.25
2. การติดตามการวัดและประเมินผลของครูผู้สอน		
ไม่มี	0	0.00
มี	16	100.00
มีการดำเนินงาน ดังนี้		
- ให้ครูผู้สอนรายงานผลการวัดและประเมินผลภาคการศึกษาละ 2 ครั้ง	16	100.00

จากตารางที่ 30 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาในด้านการวัดและการประเมินผลของผู้บริหารสถานศึกษา มีสภาพการดำเนินงานดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การส่งเสริมให้ครูทำการวัดและประเมินผล ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่มอบหมายให้ครูเป็นผู้ดำเนินงานด้านการวัดและการประเมินผลเอง คิดเป็นร้อยละ 93.75

2. การติดตามการวัดและประเมินผลของครูผู้สอน ด้วยการรายงานผลการวัดและประเมินผลภาคการศึกษาละ 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 100.00

ด้านการพัฒนา/นิเทศ/ติดตามการจัดการเรียนรู้ชั้นประถมศึกษา

ตารางที่ 31 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับการวัดและการประเมินผลของผู้บริหารสถานศึกษา

สภาพการบูรณาการชั้นประถมศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการพัฒนา/นิเทศ/ติดตามการจัดการเรียนรู้ชั้นประถมศึกษา	จำนวน N=16	ร้อยละ
1. การส่งเสริม/สนับสนุนให้ครูผู้สอนทำวิจัยในชั้นเรียน		
ไม่มี	16	100.00
มี	0	00.00
2. การใช้ผลการประเมินการเรียนครั้งก่อนมาพัฒนาการเรียนการสอนชั้นประถมศึกษา		
ไม่มีการใช้	6	37.50
มีการใช้	10	62.50
โดยใช้วิธี		
- การสอนซ่อมเสริม	5	31.25
- การปรับกระบวนการสอนใหม่	2	12.50
- การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพิ่มเติม	2	12.50
- การเชิญวิทยากรจากภายนอกมาให้ความรู้	1	6.25
3. การนิเทศ/ติดตาม การจัดทำหลักสูตรบูรณาการชั้นประถมศึกษา		
ไม่มีการนิเทศ/ติดตาม	5	31.25
มีการนิเทศติดตาม	11	68.75
มีการดำเนินงานนิเทศ/ติดตาม โดย		
- จัดทำควบคู่กับการนิเทศติดตามผลการเรียน	7	43.75
- ผู้บริหารและครูผู้สอนร่วมกันสร้างเครื่องมือนิเทศและติดตามผล	4	25.00
4. ผู้มีหน้าที่/ผู้มีส่วนร่วมในการนิเทศ/ ติดตามการจัดทำหลักสูตรและนำหลักสูตรไปใช้		
- คณะกรรมการนิเทศติดตามผล	16	100.00
- ผู้บริหาร		

จากตารางที่ 31 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาในด้านการพัฒนา/นิเทศ/ติดตามการเรียนการสอนสันติศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา มีสภาพการดำเนินงานดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การส่งเสริม/สนับสนุนให้ครูผู้สอนทำวิจัยในชั้นเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาทั้งหมดไม่มีการส่งเสริม/สนับสนุนให้ครูผู้สอนทำวิจัยในชั้นเรียน คิดเป็นร้อยละ 100.00

2. การใช้ผลการประเมินการเรียนครั้งก่อนมาพัฒนาการเรียนการสอนสันติศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่มีการดำเนินงาน คิดเป็นร้อยละ 62.50 โดยใช้ในการสอนซ่อมเสริม คิดเป็นร้อยละ 31.25 รองลงมา ใช้การปรับกระบวนการสอนใหม่และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพิ่มเติม คิดเป็นร้อยละ 12.50 เท่ากัน

3. การนิเทศ/ติดตาม การจัดทำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่มีการนิเทศ/ติดตามผล คิดเป็นร้อยละ 68.75 โดยมีวิธีการดำเนินงานโดยให้จัดทำควบคู่กับการนิเทศติดตามผลการเรียน คิดเป็นร้อยละ 43.75

4. ผู้มีหน้าที่/ ผู้มีส่วนร่วมในการนิเทศ/ ติดตามการจัดทำหลักสูตรและนำหลักสูตรไปใช้ทั้งหมดระบุว่า คือ ผู้บริหารสถานศึกษาทุกโรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 100.00

2. รายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามกรอบแนวคิดของการวิจัย

ด้านการเตรียมความพร้อม

ตารางที่ 32 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา	ครูสังคมศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน N=42	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. การเตรียมความพร้อมก่อนการจัดทำหลักสูตรสันติศึกษา มาบูรณาการในหลักสูตรสถานศึกษา						
ไม่มี	0	0.00	0	0.00	0	0.00
มี	7	100.00	8	100.00	42	100.00
มีการดำเนินงานในด้านต่อไปนี้						
1.1 การพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักสูตรและการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา						
ไม่มี	0	0.00	0	0.00	0	0.00
มี	7	100.00	8	100.00	42	100.00
มีการดำเนินงานดังนี้						
- การเข้าร่วมอบรมหลักสูตรสันติศึกษาจาก สบย.12	7	100.00	8	100.00	42	100.00
- การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากอินเทอร์เน็ต	2	28.57	1	12.50	13	30.95
- การศึกษาการพัฒนา/การบูรณาการหลักสูตร	1	14.29	-	-	2	4.76

ตารางที่ 32 (ต่อ)

สภาพการบูรณาการสันติ ศึกษาในหลักสูตร สถานศึกษา ด้านการเตรียมความพร้อม	ครูสังคมศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระการ เรียนรู้อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน N=42	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1.2 การวิเคราะห์เนื้อหา/ สาระ กิจกรรม สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ และการวัดและการประเมินผล ตามหลักสูตรสันติศึกษา						
ไม่มี	4	57.14	0	0.00	0	0.00
มี	3	42.86	8	100.00	42	100.00
มีการดำเนินงานดังนี้						
- ร่วมกันวิเคราะห์เป็น โครงสร้างการจัดการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในการ ประชุมปฏิบัติการหลักสูตร สันติศึกษา	-	-	-	-	42	100.00
- วิเคราะห์ตัวชี้วัด/ เนื้อหา สาระจากหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับ หลักสูตรสันติศึกษา	2	28.57	2	25.00	-	-
- วิเคราะห์จากแผนการจัดการ เรียนรู้ที่มีอยู่เดิม	1	14.86	6	75.00	-	-
1.3 ด้านอื่นๆ						
ไม่มี	7	100.00	8	100.00	38	90.48
มี	0	0.00	0	0.00	4	9.52
มีการดำเนินงานดังนี้						
- ศึกษาเพิ่มเติมจากกิจกรรม ในหลักสูตรสันติศึกษา	-	-	-	-	4	9.52

ตารางที่ 32 (ต่อ)

สภาพการบูรณาการสันติ ศึกษาในหลักสูตร สถานศึกษา ด้านการเตรียมความพร้อม	ครูสังคมศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระการ เรียนรู้อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน N=42	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
2. การมีส่วนร่วมในการเตรียม ความพร้อมก่อนการนำ หลักสูตรบูรณาการสันติศึกษา มาใช้ในโรงเรียน						
ไม่มี	1	14.28	8	100.00	0	0.00
มี	6	85.72	0	0.00	42	100.00
มีการดำเนินงานดังนี้						
2.1 การเป็นคณะอนุกรรมการ หลักสูตรสันติศึกษาของกลุ่ม สาระการเรียนรู้						
ไม่มี	2	28.57	8	100.00	0	0.00
มี	4	57.14	0	0.00	42	100.00
มีการดำเนินงานดังนี้						
- จัดประชุมบุคลากรเพื่อแบ่ง หน้าที่การดำเนินงาน	1	14.28	-	-	-	-
- หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ จัดแบ่งหน้าที่การทำงาน	3	42.86	-	-	-	-
- การแต่งตั้งจากครูผู้สอนที่ เป็นหัวหน้ากิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน	-	-	-	-	28	66.70
- การแต่งตั้งจากครูผู้ที่มีความ เชี่ยวชาญในกิจกรรมของ หลักสูตรสันติศึกษา	-	-	-	-	10	23.80

ตารางที่ 32 (ต่อ)

สภาพการบูรณาการสันติ ศึกษาในหลักสูตร สถานศึกษา	ครูสังคมศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระการ เรียนรู้อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน N=42	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การดำเนินงาน (ต่อ)						
- ทุกคนที่เป็นครูผู้สอนใน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมี หน้าที่เป็นคณะกรรมการ	-	-	-	-	4	9.52
2.2 การเข้าร่วมการประชุม สัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับ การนำหลักสูตรบูรณาการสันติ ศึกษาไปใช้						
ไม่มี	1	14.28	0	0.00	0	0.00
มี	6	85.72	8	100.00	42	100.00
มีการดำเนินงานดังนี้						
- เข้าร่วมอบรมของหน่วยงาน สพย.12 ที่จัดขึ้น	6	85.72	8	100.00	42	100.00
- การเข้าร่วมอบรม จากสถาบันพระปกเกล้า	-	-	-	-	1	2.38
2.3 การจัดเตรียมเอกสาร ประกอบการเรียนรู้						
ไม่มี	3	42.86	8	100.00	28	66.70
มี	4	57.14	0	0.00	14	33.30
มีการดำเนินงานดังนี้						
- ใช้เอกสารจากการเข้าร่วม อบรมหลักสูตรสันติศึกษา	3	42.86	-	-	-	-
- ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ ช่วยกันจัดทำ	1	14.28	-	-	-	-

ตารางที่ 32 (ต่อ)

สภาพการบูรณาการสันติ ศึกษาในหลักสูตร สถานศึกษาด้านการเตรียม ความพร้อม	ครูสังคมศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระการ เรียนรู้อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน N=42	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
- ศึกษาจากหนังสือหลักสูตร สันติศึกษา	-	-	-	-	8	19.05
- ศึกษาจากโครงสร้าง กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	-	-	-	-	14	33.33
- ศึกษาจากกิจกรรมที่เข้าร่วม อบรมจากสพย.12	-	-	-	-	14	33.33
2.4 การจัดเตรียมเนื้อหาและ กิจกรรมการเรียนการสอน						
ไม่มี	1	14.28	4	50.00	0	0.00
มี	6	85.72	4	50.00	42	100.00
มีการดำเนินงานดังนี้						
- ร่วมกันวิเคราะห์เพื่อสร้าง เป็นโครงสร้างเนื้อหาและ กิจกรรมจากการเข้าอบรม ในหลักสูตรสันติศึกษา	6	85.72	-	-	42	100.00
- ประชุมระดมสมองของ บุคลากร/ครูในกลุ่มสาระ การเรียนรู้	1	14.28	2	25.00	24	57.14
- ครูผู้สอนวิเคราะห์ตาม ความเหมาะสมของเนื้อหา	-	-	2	25.00	-	-
- ศึกษาจากกิจกรรมใน หลักสูตรสันติศึกษาที่ได้รับ การอบรม	-	-	-	-	29	69.05

จากตารางที่ 32 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาในด้านการเตรียมความพร้อมของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีรายละเอียดดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมของตนเองก่อนการนำหลักสูตรสันติศึกษามารบูรณาการในหลักสูตรสถานศึกษา ครูผู้สอนทุกคนมีการเตรียมความพร้อมของตนเองก่อนการนำหลักสูตรสันติศึกษามารบูรณาการในหลักสูตร โดยมีการดำเนินงานในด้านต่างๆ ดังนี้

1.1 การพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักสูตร และการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ครูผู้สอนทุกท่าน มีการดำเนินงานโดย การเข้าร่วมอบรมหลักสูตรสันติศึกษาจาก สบย.12 คิดเป็นร้อยละ 100.00

1.2 การวิเคราะห์เนื้อหา/ สาระ กิจกรรม สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ และการวัดและการประเมินผลตามหลักสูตรสันติศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ มีการดำเนินงาน คิดเป็นร้อยละ 42.86 ด้วยการวิเคราะห์ตัวชี้วัด/ เนื้อหาสาระจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับหลักสูตรสันติศึกษา คิดเป็นร้อยละ 28.57 ส่วนครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกท่านมีการดำเนินงานด้านนี้ ซึ่งครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ มีการดำเนินงานจาก ศึกษาวิเคราะห์จากแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีอยู่เดิม คิดเป็นร้อยละ 75.00 และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีการดำเนินงานโดยร่วมกันวิเคราะห์เป็นโครงสร้างการจัดการเรียนรู้กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในการประชุมปฏิบัติการหลักสูตรสันติศึกษา คิดเป็นร้อยละ 100 ส่วนในด้านอื่นๆ มีเพียงครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่มีการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากอินเทอร์เน็ต คิดเป็นร้อยละ 9.05

2. การมีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อมก่อนการนำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษามาใช้ในโรงเรียน ครูผู้สอนมีการดำเนินงานในด้านต่างๆ ดังนี้

2.1 การแต่งตั้งคณะกรรมการหลักสูตรสันติศึกษาของกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ทั้งหมดไม่มีการดำเนินงานในด้านนี้ ส่วนครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดำเนินงานด้านนี้โดยให้หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้/หัวหน้ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนจัดแบ่งหน้าที่การทำงาน คิดเป็นร้อยละ 42.86 และร้อยละ 66.70 ตามลำดับ

2.2 การเข้าร่วมการประชุม สัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับการนำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษาไปใช้ มีครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ บางท่านไม่ได้เข้าร่วมการอบรม

คิดเป็นร้อยละ 14.28 ส่วนครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ทั้งหมดเข้าร่วมอบรมจากหน่วยงานสขย.12 คิดเป็นร้อยละ 100.00

2.3 การจัดเตรียมเอกสารประกอบการเรียนรู้ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ไม่มีใครดำเนินงานในด้านนี้ ส่วนครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา มีการใช้เอกสารจากการเข้าร่วมอบรมหลักสูตรสันติศึกษา คิดเป็นร้อยละ 42.86 และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีการจัดเตรียมเอกสารจากการศึกษาโครงสร้างกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและกิจกรรมที่เข้าร่วมอบรมจากสขย.12 คิดเป็นร้อยละ 33.33 เท่ากัน

2.4 การจัดเตรียมเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้การสอน มีครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ครั้งหนึ่งที่ทำเนื้องาน โดยการประชุมระดมสมองของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้และครูผู้สอนเป็นผู้วิเคราะห์ตามความเหมาะสมของเนื้อหาด้วยตนเอง คิดเป็นร้อยละ 50.00 เท่ากัน ส่วนครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ส่วนใหญ่ดำเนินงาน คิดเป็นร้อยละ 85.72 และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทั้งหมดมีการดำเนินงานโดยการร่วมกันวิเคราะห์เพื่อสร้างเป็นโครงสร้างเนื้อหาและกิจกรรมจากการเข้าอบรมในหลักสูตรสันติศึกษา

ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

ตารางที่ 33 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการทำหลักสูตรสถานศึกษา	ครูสังคมศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน N=42	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. การมีส่วนร่วมการกำหนด วิสัยทัศน์สมรรถนะสำคัญของ ผู้เรียนและคุณลักษณะอันพึง ประสงค์ที่สอดคล้องกับหลักสูตร สันติศึกษา						
ไม่มี	0	0.00	5	62.50	0	0.00
มี	7	100.00	3	37.50	42	100.00
มีการดำเนินงานดังนี้						

ตารางที่ 33 (ต่อ)

สภาพการบูรณาการสันติ ศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการทำหลักสูตร สถานศึกษา	ครูสังคมศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระการ เรียนรู้อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน N=42	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	1.1 การมีส่วนร่วมในการจัดทำ หลักสูตรบูรณาการสันติศึกษา มาใช้ในโรงเรียน					
ไม่มีส่วนร่วม	3	42.86	5	62.50	0	0.00
มีส่วนร่วม	4	57.14	3	37.50	42	100.00
มีการดำเนินงานดังนี้						
- กำหนดรายวิชาในกลุ่มสาระ	4	57.14	0	0.00	42	100.00
- จัดทำคำอธิบายรายวิชา	4	57.14	0	0.00	42	100.00
- จัดทำหน่วยการเรียนรู้	4	57.14	3	37.50	42	100.00
- จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้	4	57.14	3	0.00	42	100.00
- ผลิตสื่อประกอบการเรียนรู้	2	28.57	0	37.50	42	100.00
- สร้างเครื่องมือวัดและ ประเมินผลการเรียน	4	57.14	0	0.00	42	100.00
1.2 แนวทางการวิเคราะห์สาระ การเรียนรู้สันติศึกษากับสาระ การเรียนรู้ตามหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน						
ไม่มี	2	28.57	5	62.50	0	0.00
มี	5	71.43	3	37.50	42	100.00

ตารางที่ 33 (ต่อ)

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการทำหลักสูตร สถานศึกษา	ครูสังคมศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระการ เรียนรู้อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน N=42	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
มีการดำเนินงานดังนี้						
- วิเคราะห์จากตัวชี้วัดของกลุ่ม สาระการเรียนรู้	2	28.57	-	-	-	-
- วิเคราะห์จากแผนการจัดการ เรียนการสอนที่มีอยู่ในกลุ่ม สาระฯ	3	42.86	-	-	-	-
- วิเคราะห์กิจกรรมสันติศึกษา ที่มีความเหมาะสมกับการ จัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระฯ	-	-	3	37.50	-	-
- วิเคราะห์จากขอบข่ายการจัด กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	-	-	-	-	42	100.00
- วิเคราะห์จากแนวการจัด กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	-	-	-	-	42	100.00
1.3 การออกแบบรายวิชาที่ บูรณาการสันติศึกษา						
- บูรณาการแบบสอดแทรกใน กลุ่มสาระการเรียนรู้	0	0.00	3	37.50	42	100.00
- บูรณาการภายในกลุ่มสาระ การเรียนรู้	3	42.86	0	0.00	0	0.00
- บูรณาการระหว่างกลุ่มสาระ การเรียนรู้	1	14.28	0	0.00	0	0.00
- จัดแยกเป็นรายวิชาสันติ ศึกษา	0	0.00	0	0.00	0	0.00
- ไม่ได้บูรณาการ	3	42.86	5	62.50	0	0.00

ตารางที่ 33 (ต่อ)

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการทำหลักสูตรสถานศึกษา	ครูสังคมศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน N=42	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
สาเหตุที่ไม่ได้บูรณาการ						
- นำกิจกรรมสันติศึกษามาใช้						
เป็นกิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียน	2	28.57	3	37.50	-	-
- ใช้กิจกรรมสันติศึกษา						
สอดแทรกในการเรียนการสอนของรายวิชา	1	14.28	2	25.00	-	-

จากตารางที่ 33 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาในด้านการทำหลักสูตรสถานศึกษาของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีรายละเอียดการดำเนินงานดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่สอดคล้องกับหลักสูตรสันติศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทั้งหมดมีการดำเนินงาน คิดเป็นร้อยละ 100.00 แต่ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ มีการดำเนินงานบางส่วน คิดเป็นร้อยละ 37.50 โดยมีการดำเนินงานในด้านต่างๆ ดังนี้

1.1 การมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษามาใช้ในโรงเรียน ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ส่วนใหญ่มีการดำเนินงาน ซึ่งมีวิธีการดำเนินงานโดยกำหนดรายวิชาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ การสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียน คิดเป็นร้อยละ 57.14 รองลงมาเป็นการผลิตสื่อประกอบการเรียนการสอน คิดเป็นร้อยละ 28.57 ส่วนครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ มีการดำเนินงาน คิดเป็นร้อยละ 37.50 ซึ่งครูกลุ่มนี้มีวิธีการดำเนินงานโดยการจัดทำหน่วยการเรียนรู้และจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 100.00 เท่ากัน และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกคนมีการดำเนินงาน โดยการกำหนดรายวิชาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ จัดทำหน่วย

การเรียนรู้ จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ การสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียน การผลิตสื่อประกอบการเรียนการสอน คิดเป็นร้อยละ 100.00 เท่ากัน

1.2 แนวทางการวิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษากับสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกคนมีการดำเนินงาน คิดเป็นร้อยละ 100.00 โดยมีวิธีการดำเนินงานจากการวิเคราะห์ขอบข่ายการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และการวิเคราะห์แนวการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน คิดเป็นร้อยละ 100.00 เท่ากัน ส่วนครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ส่วนใหญ่ใช้การวิเคราะห์จากแผนการจัดการเรียนการสอนที่มีอยู่ในกลุ่มสาระฯ คิดเป็นร้อยละ 42.86 และครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ มีการดำเนินงานจากการวิเคราะห์กิจกรรมสันติศึกษาที่มีความเหมาะสมกับการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 37.50

1.3 การออกแบบรายวิชาที่บูรณาการสันติศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระอื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกคน มีดำเนินงานโดยการบูรณาการแบบสอดแทรกในกลุ่มสาระการเรียนรู้/ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน คิดเป็นร้อยละ 37.50 และร้อยละ 100.00 ตามลำดับ ส่วนครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ส่วนใหญ่มีการบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 42.86 โดยในการบูรณาการของครูผู้สอน มีรายละเอียดดังนี้

1. การบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ (รายละเอียดแสดงในตารางที่ 34)
2. การบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ (รายละเอียดแสดงในตารางที่ 35)
3. การบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาแบบสอดแทรกของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ (รายละเอียดแสดงในตารางที่ 36)
4. การบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาแบบสอดแทรกของครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยแบ่งเป็นกิจกรรมต่างๆ ดังนี้
  - 4.1 กิจกรรมแนะแนว (รายละเอียดแสดงในตารางที่ 37)
  - 4.2 กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี (รายละเอียดแสดงในตารางที่ 38)
  - 4.3 กิจกรรมชุมนุม ชมรม (รายละเอียดแสดงในตารางที่ 39)
  - 4.4 กิจกรรมโฮมรูม (รายละเอียดแสดงในตารางที่ 40)

นอกจากนั้น ยังมีครูผู้สอนบางส่วนที่ไม่ได้จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา เนื่องจากนำกิจกรรมสันติศึกษามาใช้เป็นกิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียน สอดแทรกในการเรียนการสอนของรายวิชา

1. การบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ตารางที่ 34 การออกแบบรายวิชาที่บูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

รายการ	รายวิชาที่จัด		
	สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มัธยมศึกษาปีที่ 1	สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มัธยมศึกษาปีที่ 6	อิสลามศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 1
1. ลักษณะรายวิชา	รายวิชาพื้นฐาน	รายวิชาพื้นฐาน	รายวิชาเพิ่มเติม
2. กำหนดเวลาเรียน	3 คาบ/สัปดาห์ 60 คาบ/ภาคเรียน	2 คาบ/สัปดาห์ 60 คาบ/ภาคเรียน	1 คาบ/สัปดาห์ 20 คาบ/ภาคเรียน
3. ระดับชั้นที่สอน	มัธยมศึกษาปีที่ 1	มัธยมศึกษาปีที่ 6	มัธยมศึกษาปีที่ 1
4. สาระวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	- หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม - ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม	- หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม - ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม	- ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม
5. เนื้อหาสาระสังคมศึกษา	- การเคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น	- แนวทาง ความร่วมมือในการลดความขัดแย้งและการสร้าง ความสมานฉันท์	- การกระทำความดีตามหลักการของศาสนาอิสลามเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
6. มโนทัศน์ที่สำคัญ	- การอยู่ร่วมกันของสันติสุข	- การแก้ไขความขัดแย้งด้วยความไม่รุนแรง	การปฏิบัติตนตามหลักศาสนา

หมายเหตุ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 3 คน

จากตารางที่ 34 การออกแบบรายวิชาที่บูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีรายละเอียดดังนี้

รายวิชาที่มีการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มี 3 วิชา คือ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มัธยมศึกษาปีที่ 1 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มัธยมศึกษาปีที่ 6 และอิสลามศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยเป็นรายวิชาพื้นฐาน 2 วิชา และรายวิชาเพิ่มเติม 1 วิชา มีการกำหนดเวลาเรียน 3 คาบ/สัปดาห์ 2 คาบ/สัปดาห์ และ 1 คาบ/สัปดาห์ตามลำดับ สาระวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่ใช้ เป็นสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม และสาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม

เนื้อหาสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ที่ใช้ คือ การเคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น แนวทางความร่วมมือในการลดความขัดแย้งและการสร้างความสมานฉันท์ การกระทำความดีตามหลักการของศาสนาอิสลามเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อศาสนานิกชนอื่นๆ ในสถานการณ์ต่างๆ ตามลำดับ

มโนทัศน์ที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ คือ การอยู่ร่วมกันของสันติสุข การแก้ไขความขัดแย้งด้วยความไม่รุนแรง และการปฏิบัติตนตามหลักศาสนา ตามลำดับ

2. การบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ตารางที่ 35 การออกแบบรายวิชาที่บูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้

รายการ	รายวิชาที่จัด
	ส 21101 และ ท 21101
1. ชื่อรายวิชาที่บูรณาการ	สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ม.3 และภาษาไทย ม. 3
2. ลักษณะการบูรณาการ	Multi-discipline ตั้งเป็นหัวเรื่องเดียวกัน ต่างคนแยกกันสอน
3. สาระที่บูรณาการ	สาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม สาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด
4. ลักษณะการบูรณาการ	ออกแบบเป็น 1 หน่วยการเรียนรู้ในรายวิชา
5. หัวเรื่องที่กำหนด	แก้ไขปัญหาด้วยการสานเสวนา
5. กำหนดเวลาเรียน	6 คาบ

ตารางที่ 35 (ต่อ)

รายการ	รายวิชาที่จัด
	ส 21101 และ ท 21101
6. ระดับชั้นที่สอน	มัธยมศึกษาปีที่ 3
7. เนื้อหาสาระสังคมศึกษาฯ	แนวทางความร่วมมือในการลดความขัดแย้ง/สร้างความสัมพันธ์
8. เนื้อหาสาระภาษาไทย	การพูดแสดงความคิดเห็น และประเมินเรื่องจากการฟังและการดู
9. เนื้อหาในหลักสูตรสันติฯ	การสานเสวนา
10. มโนทัศน์ที่สำคัญ	การใช้การสานเสวนาในการแก้ไขความขัดแย้ง

หมายเหตุ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมและครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย 2 คน

จากตารางที่ 35 การออกแบบรายวิชาที่บูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีรายละเอียดดังนี้

ชื่อรายวิชาที่บูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาระหว่างกลุ่มสาระ คือ รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ม.3 และรายวิชาภาษาไทย ม. 3 โดยมีลักษณะการบูรณาการแบบ Multi-discipline ซึ่งมีการตั้งเป็นหัวข้อเดียวกัน ต่างคนแยกกันสอน โดยตั้งเป็นหัวข้อเรื่องว่า “แก้ไขปัญหาด้วยการสานเสวนา” โดยร่วมกันออกแบบเป็น 1 หน่วยการเรียนรู้ ใช้เวลาเรียนในการเรียน 6 คาบ มีการกำหนดสาระวิชาสังคมศึกษาฯ คือ สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม และสาระวิชาภาษาไทย คือ สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด โดยใช้เนื้อหาสาระสังคมศึกษาฯ คือ แนวทางความร่วมมือในการลดความขัดแย้งและการสร้างความสัมพันธ์ และเนื้อหาสาระภาษาไทย คือ การพูดแสดงความคิดเห็น และประเมินเรื่องจากการฟังและการดู การพูดวิเคราะห์หิววิจารณ์จากเรื่องที่ฟังและดู ส่วน เนื้อหาสันติภาพ ใช้เนื้อหาการสานเสวนา โดยในหน่วยการเรียนรู้นี้มีมโนทัศน์ในการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญคือ การใช้การสานเสวนาในการแก้ไขความขัดแย้ง

3. การบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาแบบสอดคล้องของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ
ตารางที่ 36 การออกแบบรายวิชาที่บูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้
 อื่นๆ

รายการ	รายวิชาที่จัด		
	ภาษาไทย	การงาน อาชีพและ เทคโนโลยีพื้นฐาน	ศิลปะ
1. ลักษณะรายวิชา	รายวิชาพื้นฐาน	รายวิชาพื้นฐาน	รายวิชาพื้นฐาน
2. กำหนดเวลาเรียน	3 คาบ/สัปดาห์ 60 คาบ/ภาคเรียน	2 คาบ/สัปดาห์ 60 คาบ/ภาคเรียน	1 คาบ/สัปดาห์ 20 คาบ/ภาคเรียน
3. ระดับชั้นที่สอน	มัธยมศึกษาปีที่ 3	มัธยมศึกษาปีที่ 3	มัธยมศึกษาปีที่ 2
4. สาระการเรียนรู้	สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด	สาระที่ 1 การ ดำรงชีวิต ครอบคลุม	สาระที่ 1 ทักษะศิลป์
5. เนื้อหาสาระการเรียนรู้	การพูดโน้มน้าวโดยการ นำเสนอหลักฐาน ตามลำดับเนื้อหาอย่าง มีเหตุผลและน่าเชื่อถือ	ทักษะการทำงาน ร่วมกัน อย่าง มี คุณธรรม	เทคนิคการวาดภาพ สื่อความหมาย
6. เนื้อหาสันติภาพ	การสานเสวนา	สันติวิธีและปฏิบัติการ สันติวิธี	การสื่อสารอย่างสันติ
7. มโนทัศน์ที่สำคัญ	การพูดโน้มน้าวใจโดย การใช้การเสวนา	การแก้ไขความ ขัดแย้งด้วยความไม่ รุนแรง	วาดภาพสื่อ ความหมายเพื่อ สันติภาพ

หมายเหตุ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ครูผู้สอนกลุ่มสาระ
การเรียนรู้การงาน อาชีพและเทคโนโลยีพื้นฐาน และครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ 3 คน

จากตารางที่ 36 การออกแบบรายวิชาที่บูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาแบบภายในกลุ่ม
 สาระการเรียนรู้ ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานและ
 เทคโนโลยีพื้นฐาน และกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะมีรายละเอียดดังนี้

รายวิชาที่มีการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น มี 3 วิชา คือ ภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 การงานและเทคโนโลยีพื้นฐาน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และศิลปะ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยทั้งหมดเป็นรายวิชาพื้นฐาน มีการกำหนดเวลาเรียน 3 คาบ/สัปดาห์ 2 คาบ/สัปดาห์ และ 1 คาบ/สัปดาห์ตามลำดับ

สาระการเรียนรู้ที่ใช้ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ใช้สาระที่ 3 การฟัง การดูและการพูด และใช้เนื้อหาในสาระเรื่อง การพูดโน้มน้าวโดยการนำเสนอหลักฐานตามลำดับเนื้อหาอย่างมีเหตุผลและน่าเชื่อถือ เนื้อหาสันติภาพ ใช้เรื่องการสานเสวนา โดยกำหนดมโนทัศน์ที่สำคัญ คือ การพูดโน้มน้าวใจโดยการให้การเสวนา

สาระการเรียนรู้ที่ใช้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงาน อาชีพและเทคโนโลยีพื้นฐาน ใช้สาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว ใช้เนื้อหาในสาระเรื่อง ทักษะการทำงานร่วมกันอย่างมีคุณธรรม เนื้อหาสันติภาพ ใช้เรื่องสันติวิธีและปฏิบัติการสันติวิธี โดยกำหนดมโนทัศน์ที่สำคัญ คือ การแก้ไขความขัดแย้งด้วยความไม่รุนแรง

สาระการเรียนรู้ที่ใช้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ใช้สาระที่ 1 ทศนศิลป์ ใช้เนื้อหาในสาระเรื่อง เทคนิคการวาดภาพสื่อความหมาย เนื้อหาสันติภาพ ใช้การสื่อสารอย่างสันติ โดยกำหนดมโนทัศน์ที่สำคัญ คือ วาดภาพสื่อความหมายเพื่อสันติภาพ

4. การบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาแบบสอดแทรกของครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นการดำเนินงาน โดยครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนนำร่องและโรงเรียนเครือข่ายร่วมกันประชุมปฏิบัติการเพื่อออกแบบรายวิชาบูรณาการสันติศึกษาในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนภายใต้การดูแลของหน่วยงาน สบย. 12 โดยมีการวางแผนการบูรณาการในกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี กิจกรรมชุมนุม ชมรม กิจกรรมโฮมรูม โดยในแต่ละกิจกรรมมีการดำเนินงานต่างๆ ดังนี้

4.1 กิจกรรมแนะแนว

ตารางที่ 37 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับสภาพการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาของครูผู้สอน
ในกิจกรรมแนะแนว

สภาพการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาในกิจกรรมแนะแนว	
1. กำหนดเวลาเรียน	1 คาบ/สัปดาห์ 20 คาบ/ภาคเรียน
2. เนื้อหาสาระในกิจกรรมแนะแนว	- การศึกษา - อาชีพ - พัฒนาบุคลิกภาพ - ทักษะชีวิต
3. สาระสันติภาพ	- การสื่อสารอย่างสันติ - สันติวิธีและการปฏิบัติการสันติวิธี - สานเสวนา - การจัดการความขัดแย้ง
4. ระดับชั้นที่สอน	- ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-5
5. มโนทัศน์ที่สำคัญ	- ด้านการศึกษา มีการแสวงหาความรู้และวางแผนการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการทำงานและอาชีพ รู้จักตนเอง มีเจต คติที่ดีต่ออาชีพ ด้านชีวิตและสังคม รักและเห็นคุณค่าของ ตนเองและผู้อื่นและสามารถปรับตัวให้ดำรงอยู่ในสังคมได้ อย่างสงบสุข

จากตารางที่ 37 การออกแบบบรรยายวิชาที่บูรณาการสันติศึกษาภายในกิจกรรมพัฒนา
ผู้เรียน ของครูผู้สอนในกิจกรรมแนะแนว มีรายละเอียดดังนี้

รายวิชาที่มีการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาภายในกิจกรรมแนะแนว โดย มีการ
กำหนดเวลาเรียน 1 คาบ/สัปดาห์ มีรายละเอียดในการดำเนินงานดังนี้ เนื้อหาสาระกิจกรรมแนะ
แนวที่ใช้ คือ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านพัฒนาบุคลิกภาพ และด้านทักษะชีวิต เนื้อหาสาระ
สันติศึกษาที่ใช้ คือ การสื่อสารอย่างสันติ สันติวิธีและการปฏิบัติการสันติวิธี สานเสวนา และการ
จัดการความขัดแย้ง ในการจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนในกิจกรรมแนะแนวสอนในระดับชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 1-5

มโนทัศน์ที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ คือ ด้านการศึกษา มีการแสวงหาความรู้และวางแผน
การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการทำงานและอาชีพ รู้จักตนเอง มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ ด้าน

ชีวิตและสังคม รักและเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่นและสามารถปรับตัวให้ดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข

4.2 กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี

ตารางที่ 38 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับสภาพการบูรณาการสันติศึกษาของครูผู้สอนในกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี	
1. กำหนดเวลาเรียน	1 คาบ/สัปดาห์ 20 คาบ/ภาคเรียน
2. เนื้อหาสาระในกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี	<ul style="list-style-type: none"> - คำปฏิญาณและกฎ - เรียนรู้จากการกระทำ - ระบบหมู่ - การใช้สัญลักษณ์ร่วมกัน - การศึกษารวมชาติ - ความก้าวหน้าในการเข้าร่วมกิจกรรม - การสนับสนุนโดยผู้ใหญ่
3. สาระสันติภาพ	<ul style="list-style-type: none"> - การสื่อสารอย่างสันติ - สันติวิธีและการปฏิบัติการณ์สันติวิธี - สานเสวนา - การจัดการความขัดแย้ง
4. ระดับชั้นที่สอน	- ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3
5. มโนทัศน์ที่สำคัญ	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองดี ไม่กระทำตนเป็นปัญหาต่อสังคมและดำรงชีวิตอย่างมีความหมาย - การฝึกระเบียบวินัยเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความหมาย

จากตารางที่ 38 การออกแบบรายวิชาที่บูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาภายในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของครูผู้สอนในกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี มีรายละเอียดดังนี้

รายวิชาที่มีการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาภายในกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารีมีการกำหนดเวลาเรียน 1 คาบ/สัปดาห์ โดยมีรายละเอียดในการดำเนินงานดังนี้

เนื้อหาสาระกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ที่ใช้ คือ คำปฏิญาณและกฎ เรียนรู้จากการกระทำระบบหมู่ การใช้สัญลักษณ์ร่วมกัน การศึกษาธรรมชาติ ความก้าวหน้าในการเข้าร่วมกิจกรรม การสนับสนุนโดยผู้ใหญ่ เนื้อหาสาระสันติภาพที่ใช้ คือ การสื่อสารอย่างสันติ สันติวิธีและการปฏิบัติการสันติวิธี สานเสวนา และการจัดการความขัดแย้ง ในการจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนในกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารีส่วนใหญ่สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

มโนทัศน์ที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ คือ การพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองดี ไม่กระทำตนเป็นปัญหาต่อสังคมและดำรงชีวิตอย่างมีความหมาย คิดเป็นร้อยละ 58.33 รองลงมาเป็นการฝึกระเบียบวินัยเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความหมาย คิดเป็นร้อยละ 41.67

4.3 กิจกรรมโฮมรูม

ตารางที่ 39 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับสภาพการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาของครูผู้สอนในกิจกรรมโฮมรูม

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในกิจกรรมโฮมรูม	
1. กำหนดเวลาเรียน	1 คาบ/สัปดาห์ 20 คาบ/ภาคเรียน
2. เนื้อหาสาระในกิจกรรมโฮมรูม	- ปัญหา สารทุกข์สุขของนักเรียนและครอบครัว - ความเสี่ยง
3. สาระสันติภาพ	- การสื่อสารอย่างสันติ - สันติวิธีและการปฏิบัติการสันติวิธี - สานเสวนา - การจัดการความขัดแย้ง
4. ระดับชั้นที่สอน	- ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6
5. มโนทัศน์ที่สำคัญ	- พัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี - การรู้จักตนเองและสามารถแก้ไขปัญหาคได้

จากตารางที่ 39 การออกแบบรายวิชาที่บูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาภายในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของครูผู้สอนในกิจกรรมโฮมรูม มีรายละเอียดดังนี้

รายวิชาที่มีการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาภายในกิจกรรมโฮมรูม โดยมีการกำหนดเวลาเรียน 1 คาบ/สัปดาห์ เนื้อหาสาระกิจกรรมโฮมรูมที่ใช้ คือ ปัญหา สารทุกข์สุขของนักเรียนและครอบครัว ปัญหาความเสี่ยง และการเยี่ยมบ้าน เนื้อหาสาระสันติภาพที่ใช้ คือ การ

สื่อสารอย่างสันติ สันติวิธีและการปฏิบัติการสันติวิธี สานเสวนา และการจัดการความขัดแย้ง ในการจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนในกิจกรรมโฮมรูม ส่วนใหญ่สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6

มโนทัศน์ที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ คือ พัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี และการรู้จักตนเองและสามารถแก้ไขปัญหาได้

4.4 กิจกรรมชุมนุม

ตารางที่ 40 จำนวนและรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาของครูผู้สอนในกิจกรรมชุมนุม

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในกิจกรรมชุมนุม	
1. กำหนดเวลาเรียน	1 คาบ/สัปดาห์ 20 คาบ/ภาคเรียน
2. เนื้อหาสาระในกิจกรรมชุมนุม	- การปฏิบัติงาน/ทำงานร่วมกัน - การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น - การทำสาธารณประโยชน์ทั้งในโรงเรียนและชุมชน
3. สาระสันติภาพ	- การสื่อสารอย่างสันติ - สันติวิธีและการปฏิบัติการสันติวิธี - สานเสวนา - การจัดการความขัดแย้ง
4. ระดับชั้นที่สอน	- ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6
5. มโนทัศน์ที่สำคัญ	- การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข - การใช้สันติวิธีในการแก้ไขความขัดแย้ง - การทำงานกลุ่มร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

จากตารางที่ 40 การออกแบบรายวิชาที่บูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาภายในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของครูผู้สอนในกิจกรรมชุมนุม มีรายละเอียดดังนี้

รายวิชาที่มีการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาภายในกิจกรรมชุมนุม มีการกำหนดเวลาเรียน 1 คาบ/สัปดาห์ เนื้อหาสาระกิจกรรมชุมนุมที่ใช้ คือ การปฏิบัติงาน/ทำงานร่วมกันและการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น การทำสาธารณประโยชน์ทั้งในโรงเรียนและชุมชน เนื้อหาสาระสันติภาพที่ใช้ คือ การสื่อสารอย่างสันติ สันติวิธีและการปฏิบัติการสันติวิธี สานเสวนา และการจัดการความขัดแย้ง ในการจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนในกิจกรรมชุมนุม ส่วนใหญ่สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 มโนทัศน์ที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ คือ การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข การใช้สันติวิธีในการแก้ไขความขัดแย้ง และการทำงานกลุ่มร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ตารางที่ 41 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูผู้สอนในกลุ่ม
สาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนใน
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

สภาพการบูรณาการสันติ ศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้	ครูสังคมศึกษาฯ N=7		ครูกลุ่มสาระการ เรียนรู้อื่นๆ N=8		ค รุ กิ จ ก ร ร ม พัฒนาผู้เรียน N=42	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. การใช้ตัวอย่างแผนการสอน ตามหลักสูตรสันติศึกษามาใช้ใน การจัดการเรียนการสอนในกลุ่ม สาระการเรียนรู้						
ไม่มี	5	71.43	5	62.50	0	0.00
มี	2	28.57	3	37.50	42	100.00
มีการใช้ตัวอย่างแผนฯ ดังนี้						
- แผนการจัดการเรียนรู้สันติ ศึกษา ภาษาไทย ม. 2	1	14.28	1	12.50	0	0.00
- แผนการจัดการเรียนรู้สันติ ศึกษาสังคมศึกษาฯ ชั้นม. ปลาย	1	14.28	0	0.00	0	0.00
- แผนการจัดการเรียนรู้การ สื่อสารอย่างสันติกลุ่มสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ชั้น มัธยมศึกษาตอนปลาย	0	0.00	0	0.00	0	0.00
- แผนการจัดกิจกรรม “ให้ใจจึงได้ใจ”	1	14.28	2	25.00	15	35.71
- แผนการจัดกิจกรรม มองผ่านกระจก	1	14.28	2	25.00	40	95.24

ตารางที่ 41 (ต่อ)

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	ครูสังคมศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ N=8		ครูกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน N=42	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
- แผนการจัดกิจกรรม						
จากใจถึงใจ	1	14.28	1	12.50	38	90.48
- แผนการจัดกิจกรรมหุ 4 แบบ	0	0.00	3	37.50	42	100.00
- แผนการจัดกิจกรรม						
ภาษาสันติ	0	0.00	3	37.50	42	100.00
- แผนการจัดกิจกรรม						
“รู้ปัญหา รู้หน้าที่”	1	14.28	1	12.50	42	100.00
2. หลักในการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษา						
- การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	7	100.00	3	37.50	42	100.00
- การจัดการเรียนรู้ที่คำนึงความแตกต่างระหว่างบุคคล	5	57.14	1	12.50	15	35.71
- การจัดการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด	2	28.57	-	-	5	11.90
- ฝึกปฏิบัติจริง	3	42.86	3	37.50	42	100.00
3. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้หลักสูตรบูรณาการสันติศึกษาของกิจกรรมในห้องเรียน						
- การบรรยาย	1	14.29	-	-	3	7.14
- การแสดงบทบาทสมมติ	3	42.86	2	25.00	15	35.71

ตารางที่ 41 (ต่อ)

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	ครูสังคมศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน N=42	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
- กิจกรรมกลุ่ม	5	71.43	3	37.50	38	90.48
- กิจกรรมโครงงาน	-	-	-	37.50	42	100.00
- ค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ต	-	-	-	-	12	28.57
- กิจกรรมกลุ่มตามความสนใจ	-	-	-	-	5	11.90
					12	28.57
4. การจัดกิจกรรมหลักสูตรสันติศึกษาของกิจกรรมเสริมหลักสูตร						
- การทำโครงการ	2	28.57	1	12.50	12	28.57
- การเชิญวิทยากรในชุมชน	1	14.29	0	0.00	4	9.52
- การจัดนิทรรศการ	2	28.57	0	0.00	17	40.48
- การจัดทัศนศึกษานอกโรงเรียน	0	0.00	0	0.00	23	54.76
- การจัดค่ายกิจกรรม	0	0.00	2	25.00	12	28.57
5. แนวการจัดกิจกรรมตามหลักการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาสันติ						
5.1 การจัดการในชั้นเรียน						
- การจัดมุมแก้ปัญหา	7	100.00	3	37.50	42	100.00
- จัดการประชุมชั้นเรียน	7	100.00	1	12.50	8	19.05
- การร่วมตัดสินใจ	7	100.00	3	37.50	42	100.00

ตารางที่ 41 (ต่อ)

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	ครูสังคมศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน N=42	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
5.2 การจัดโครงการในโรงเรียน						
- โครงการฝึกอบรมบุคลากร	7	100.00	3	37.50	42	100.00
- โครงการเจรจาไกล่เกลี่ยเจรจาโดยเพื่อน	2	28.57	3	37.50	18	42.86
- โครงการค่ายเยาวชนนักสันติวิธี	1	14.29	0	0.00	3	7.14
- วิธีโครงการทางเลือกอื่น แผนการลงโทษ	5	71.43	0	0.00	16	38.10
- โครงการกระบวนการความยุติธรรม	7	100.00	3	37.50	42	100.00
5.3 การบริหารจัดการในโรงเรียน						
- จัดพื้นที่การแก้ปัญหา	3	42.86	1	37.50	36	85.71
- การกำหนดบทลงโทษด้วยสันติวิธี	7	100.00	0	0.00	42	100.00
- การใช้สันติศึกษาลดความขัดแย้งระหว่างครูกับ ผู้ปกครอง	2	28.57	0	0.00	5	11.90
- การใช้สันติศึกษาลดความขัดแย้งระหว่างครูกับครู	4	57.14	3	37.50	35	83.33
- การใช้สันติศึกษาลดความขัดแย้งระหว่างโรงเรียนกับ ชุมชน	1	14.29	0	0.00	0	0.00

ตารางที่ 41 (ต่อ)

สภาพการบูรณาการสันติ ศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้	ครูสังคมศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระการ เรียนรู้อื่นๆ N=8		ครุ กิจ ก ร ร ม พัฒนาผู้เรียน N=42	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
6. การแนะนำ/ใช้แหล่งการ เรียนรู้ในการเรียนการสอนสันติ ศึกษา						
ไม่มีการแนะนำ	4	57.14	5	62.50	0	0.00
มีการแนะนำ	3	42.86	3	37.50	42	10.00
6.1 แหล่งการเรียนรู้ที่แนะนำ/ใช้						
- ห้องสมุด	3	42.86	3	37.50	38	90.48
- วัด/มัสยิด	3	42.86	3	37.50	42	100.00
- ภูมิปัญญาท้องถิ่น	2	28.57	1	12.50	13	30.95
- สถานที่สำคัญในท้องถิ่น	-	-	-	-	25	59.52
7. การจัดบรรยากาศของ ห้องเรียนให้มีความเหมาะสมกับ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สันติ ศึกษา						
ไม่มี	2	28.57	5	62.50	0	0.00
มี	5	71.43	3	37.50	42	100.00
มีการดำเนินงาน ดังนี้						
- การจัดที่นั่งให้ไม่แออัด	3	42.86	2	25.00	14	33.33
- การสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีในชั้น เรียนระหว่างครูกับนักเรียน	4	57.14	1	12.50	-	-
- จัดห้องเรียนในสะอาด	5	71.43	3	37.50	42	100.00
- การจัดป้ายนิเทศเกี่ยวกับ สันติวิธี	2	28.57	-	-	-	-

ตารางที่ 41 (ต่อ)

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	ครูสังคมศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน N=42	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	- มีบรรยากาศสนุกสนาน/ร่าเริง/ เป็นมิตร	-	-	-	-	39
- อากาศถ่ายเทได้สะดวก	-	-	-	-	14	33.33
- มีความปลอดภัย	-	-	-	-	37	88.10

จากตารางที่ 41 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูสอนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีรายละเอียดการดำเนินงานดังนี้

1. การใช้ตัวอย่างแผนการสอนตามหลักสูตรสันติศึกษามาใช้ในการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ใช้แผนการจัดกิจกรรม “ให้ใจจึงได้ใจ” แผนการจัดกิจกรรม “มองผ่านกระจก” และแผนการจัดกิจกรรม “จากใจถึงใจ” คิดเป็นร้อยละ 14.28 เท่ากัน ส่วนครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ส่วนใหญ่ใช้แผนการจัดกิจกรรม “หู 4 แบบ” และแผนการจัดกิจกรรม “ภาษาสันติ” คิดเป็นร้อยละ 37.50 เท่ากัน ส่วนครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทั้งหมดมีการใช้ตัวอย่างแผน โดยใช้แผนการจัดกิจกรรม “หู 4 แบบ” แผนการจัดกิจกรรม “ภาษาสันติ” แผนการจัดกิจกรรม “รู้ปัญหา รู้หน้าที่” คิดเป็นร้อยละ 100.00 เท่ากัน

2. ด้านหลักในการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษาของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกคน และครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ส่วนใหญ่ระบุว่า มีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คิดเป็นร้อยละ 100.00 และร้อยละ 37.50 ตามลำดับ

3. รูปแบบการจัดการเรียนรู้บูรณาการสันติศึกษาของกิจกรรมในห้องเรียนของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนกิจกรรม

พัฒนาผู้เรียน ส่วนใหญ่ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมกลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 71.43 ร้อยละ 37.50 และร้อยละ 90.48 ตามลำดับ และใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง คิดเป็นร้อยละ 42.86 ร้อยละ 37.50 และร้อยละ 100.00 ตามลำดับ

4. รูปแบบการจัดการเรียนรู้หลักสูตรสันติศึกษาของกิจกรรมเสริมหลักสูตรของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ใช้การทำโครงการ และการจัดนิทรรศการ คิดเป็นร้อยละ 28.57 เท่ากัน ครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ส่วนใหญ่ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ด้วยการจัดทำชิ้นงานนอกโรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 54.76

5. แนวการจัดกิจกรรมตามหลักการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสันติวิธี

5.1 การจัดการในชั้นเรียน ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีการจัดมุมแก้ปัญหา และการร่วมตัดสินใจ คิดเป็นร้อยละ 37.50 และร้อยละ 100.00 ตามลำดับ

5.2 การจัดโครงการในโรงเรียน ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนใช้โครงการฝึกอบรมบุคลากรและโครงการกระบวนการความยุติธรรม คิดเป็นร้อยละ 100.00 และร้อยละ 37.50 และร้อยละ 100.00 ตามลำดับ

5.3 การบริหารจัดการในโรงเรียน ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทั้งหมดมีการใช้ การกำหนดบทบาทโทษด้วยสันติวิธี คิดเป็นร้อยละ 100.00 ส่วนครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ มีการใช้สันติศึกษาลดความขัดแย้งระหว่างครูกับครู คิดเป็นร้อยละ 37.50

6. การแนะนำ/ใช้แหล่งการเรียนรู้ในการเรียนการสอนสันติศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ส่วนใหญ่มีการแนะนำ/ใช้แหล่งการเรียนรู้ จาก วัด/มัสยิด คิดเป็นร้อยละ 42.86 ร้อยละ 37.50 และร้อยละ 100.00 รองลงมาเป็นห้องสมุด คิดเป็นร้อยละ 42.86 ร้อยละ 37.50 และร้อยละ 90.48

7. การจัดบรรยากาศของห้องเรียนให้มีความเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สันติศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ใช้การจัดห้องเรียนในสะอาด คิดเป็นร้อยละ 71.43 ร้อยละ 37.50 และร้อยละ 100.00 ตามลำดับ

ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้

ตารางที่ 42 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการ
เรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และ
ครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

สภาพการบูรณาการสันติ ศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้	ครูสังคมศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระการ เรียนรู้อื่นๆ N=8		ค รุ กิ จ ก ร ร ม พัฒนาผู้เรียน N=42	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. การได้รับการสนับสนุนใน ด้านสื่อการเรียนรู้ต่างๆ						
ไม่มี	2	28.57	5	62.50	0	0.00
มี	5	71.43	3	37.50	42	100.00
มีการดำเนินงาน ดังนี้						
1.1 สื่อการเรียนรู้สำหรับครู						
- ครูดำเนินการจัดหาเองตาม ความเหมาะสม	-	-	-	-	31	73.81
- โรงเรียนจัดสรรให้ตามการทำ หนังสือร้องขอ	-	-	-	-	26	61.90
- ได้งบประมาณจากกลุ่มสาระ การเรียนรู้	2	28.57	3	37.50	-	-
- ใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ที่มีอยู่มา ประยุกต์ใช้	3	42.86	1	12.50	24	57.14
1.2 สื่อการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน						
- ให้ครูผู้สอนเป็นผู้จัดหาให้	5	71.43	3	37.50	42	100
- นักเรียนขอสนับสนุนจาก ผู้ปกครอง/ครู	-	-	-	-	15	35.71

ตารางที่ 42 (ต่อ)

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาด้านการใช้สื่อการเรียนรู้	ครูสังคมศึกษาฯ N=7		ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน N=42	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
2. แนวทางในการเลือกให้สื่อให้เหมาะสมกับการสอนสันติศึกษา						
- สื่อการเรียนการสอนที่ผลิตขึ้นเอง	3	42.86	0	0.00	18	42.86
- สื่อการเรียนการสอนที่ดัดแปลงจากสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่	4	57.14	3	37.50	37	88.10
- สื่อการเรียนการสอนสำเร็จรูป	-	-	0	0.00	12	28.57
3. การใช้สื่อประกอบการเรียนรู้สันติศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้						
3.1 หนังสือเรียน/เอกสารประกอบการเรียน						
- หนังสือสังคมศึกษา ศาสนา						
วัฒนธรรม ม.1	1	14.29	-	-	-	-
- หนังสือคู่มือครูอิสลามศึกษา	1	14.29	-	-	-	-
- หนังสือหลักสูตรสันติศึกษา	3	42.86	3	37.50	34	80.95
- คู่มือการจัดกิจกรรมลูกเสือ	-	-	-	-	12	28.57
- คู่มือการบริหารจัดการแนะแนว	-	-	-	-	10	23.81
- คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	-	-	-	-	5	11.90

ตารางที่ 42 (ต่อ)

สภาพการบูรณาการสันติ ศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้	ครูสังคมศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระการ เรียนรู้อื่นๆ N=8		ค รุ กิ จ ก ร ร ม พัฒนาผู้เรียน N=42	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
- แนวทางการจัดกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน	-	-	-	-	29	69.05
- เอกสารการฝึกอบรม หลักสูตรสันติศึกษา	-	-	-	-	37	88.10
3.2 สไลด์ ภาพนิ่ง ภาพถ่าย						
- ภาพเหตุการณ์ความไม่สงบ ในจังหวัดชายแดนใต้	-	-	1	12.50	32	76.19
- ภาพถ่ายการปฏิบัติศาสนกิจ	2	28.57	-	-	-	-
- ภาพการสนทนาแบบเป็นคู่/ การสนทนาแบบกลุ่ม	-	-	-	-	-	-
- วีซีดีเรื่องสั้น	7	100.00	-	-	26	61.90
3.3 บุคคล						
- โต๊ะครู(ผู้นำในศาสนา อิสลาม)	-	-	-	-	28	66.67
- พระสงฆ์	-	-	-	-	12	28.57
- วิทยากรกิจกรรมลูกเสือ	-	-	-	-	12	28.57
3.4 สถานที่จริงในท้องถิ่น						
- มัสยิด/วัด	5	71.43	-	-	27	64.29
- ค่ายลูกเสือ	-	-	-	-	5	11.90
3.5 สื่อสิ่งพิมพ์						
- หนังสือพิมพ์ประจำวัน	7	100.00	-	-	26	61.90
- นิตยสาร	-	-	-	-	15	35.71
3.6 อินเทอร์เน็ต						
- www.google.com	7	100.00	-	-	-	-

จากตารางที่ 42 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาในด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีรายละเอียดดังนี้

1. การได้รับการสนับสนุนในด้านสื่อการเรียนรู้โดย

1.1 ด้านสื่อการเรียนรู้สำหรับครู ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ คิดเป็นร้อยละ 42.86 ส่วนครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ได้งบประมาณจากกลุ่มสาระการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 37.50 และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดำเนินการโดยให้ครูดำเนินการจัดหาเองตามความเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 73.81

1.2 ด้านสื่อการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นผู้จัดหาสื่อการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน คิดเป็นร้อยละ 71.43 ร้อยละ 37.50 และร้อยละ 100.00 ตามลำดับ

2. แนวทางในการเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับการสอนสันติศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ส่วนใหญ่ใช้สื่อการเรียนการสอนที่ดัดแปลงจากสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่ คิดเป็นร้อยละ 57.14 ร้อยละ 37.50 และร้อยละ 88.10

3. การใช้สื่อประกอบการเรียนรู้สันติศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีการเลือกใช้สื่อประเภทต่างๆ โดยใช้สื่อประเภทต่างๆ ดังนี้

3.1 หนังสือเรียน/เอกสารประกอบการเรียน ซึ่งเป็นหนังสือหลักสูตรสันติศึกษา / เอกสารการฝึกอบรมหลักสูตรสันติศึกษาจากหน่วยงาน สบย.12 คิดเป็นร้อยละ 42.86 ร้อยละ 37.50 และร้อยละ 80.95 ตามลำดับ

3.2 สื่อที่เป็นสไลด์ ภาพนิ่ง ภาพถ่าย ส่วนใหญ่ใช้ภาพเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้และภาพถ่ายการปฏิบัติศาสนกิจของศาสนาต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 28.57 ร้อยละ 12.50 และร้อยละ 76.19

3.3 ด้านสื่อที่เป็นสื่อบุคคล ครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้โต๊ะครู (ผู้นำในศาสนาอิสลาม) เป็นสื่อบุคคลในการจัดการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 66.67 รองลงมาให้พระสงฆ์ และวิทยากรกิจกรรมลูกเสือ คิดเป็นร้อยละ 28.57

3.4 สื่อที่เป็นสถานที่จริงในท้องถิ่น ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนใช้วัด/มัสยิด เป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 71.43 และร้อยละ 64.29

3.5 ด้านสื่อสิ่งพิมพ์ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ใช้หนังสือพิมพ์รายวัน คิดเป็นร้อยละ 100.00 และร้อยละ 61.90 ตามลำดับ

3.6 อินเทอร์เน็ต มีเพียงครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ใช้ www.google.com เป็นสื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน คิดเป็นร้อยละ 100.00

ด้านการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้

ตารางที่ 43 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับการวัดและการประเมินผลของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาด้านการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้	ครูสังคมศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน N=42	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. หลักการที่ใช้ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้หลักสูตรบูรณาการสันติศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้						
- ใช้วิธีการและเครื่องมือการวัดและการประเมินผลที่หลากหลาย	7	100.00	3	37.50	42	100.00
- มีการวัดความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์และค่านิยมสันติวิธีประกอบกัน	4	57.14	0	0.00	35	83.33

ตารางที่ 43 (ต่อ)

สภาพการบูรณาการสันติ ศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการวัดและการ ประเมินผลการเรียนรู้	ครูสังคมศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระ การเรียนรู้อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน N=42	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
- มีการวัดและประเมินผล ระหว่างเรียน	5	71.43	2	25.00	38	90.48
- มีการวัดและการประเมินผล ตามภาพจริง	7	100.00	2	25.00	32	76.19
- เปิดโอกาสผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ผู้ปกครอง ชุมชน ได้มี ส่วนร่วมในการประเมินผล	2	28.57	0	25.00	12	28.57
- เปิดโอกาสให้ผู้เรียน ตรวจสอบการประเมินผล การเรียนได้ตลอดเวลา	7	100.00	3	37.50	23	54.76
2. วิธีการประเมินผลการเรียนรู้ หลักสูตรบูรณาการสันติศึกษา ในกลุ่มสาระการเรียนรู้						
- การประเมินด้วยการใช้ ข้อสอบ	7	100.00	3	37.50	12	28.57
- การประเมินจากการสังเกต พฤติกรรม	7	100.00	3	37.50	42	100.00
- การประเมินด้วยการ สัมภาษณ์	0	0.00	0	0.00	13	30.95
- การประเมินผลงาน	7	100.00	2	25.00	29	69.05
- การประเมินคุณลักษณะอัน พึงประสงค์	7	100.00	3	37.50	24	57.14

ตารางที่ 43 (ต่อ)

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาด้านการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้	ครูสังคมศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน N=42	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
3. เครื่องมือในการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้						
- แบบทดสอบ	7	100.00	3	37.50	12	28.57
- แบบสังเกตพฤติกรรม	7	100.00	3	37.500	42	100.00
- แบบบันทึกการสัมภาษณ์	0	0.00	0	.00	13	30.95
- แบบประเมินผลงาน	7	100.00	2	25.00	29	69.05
- แบบประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์	7	100.00	3	37.50	24	57.14

จากตารางที่ 43 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาในด้านการการวัดและการประเมินผลของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีรายละเอียดดังนี้

1. หลักการที่ใช้ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้หลักสูตรบูรณาการสันติศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนใช้วิธีการและเครื่องมือการวัดและการประเมินผลที่หลากหลาย คิดเป็นร้อยละ 100.00 ร้อยละ 37.50 และร้อยละ 100.00 ตามลำดับ

2. วิธีการประเมินผลการเรียนรู้หลักสูตรบูรณาการสันติศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนส่วนใหญ่ใช้การประเมินด้วยการประเมินจากการสังเกตพฤติกรรม คิดเป็นร้อยละ 100.00 ร้อยละ 37.50 และร้อยละ 100.00 ส่วนครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ยังใช้แบบทดสอบแบบประเมินผลงาน และแบบประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการวัดและประเมินผล คิดเป็นร้อยละ 100.00 เท่ากัน

3. เครื่องมือในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ใช้แบบสังเกตพฤติกรรม ร้อยละ 100.00 ร้อยละ 37.50 และร้อยละ 100.00 ตามลำดับ

ด้านการพัฒนา/นิเทศ/ ติดตาม การเรียนรู้

ตารางที่ 44 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับการพัฒนา/นิเทศ/ ติดตาม การเรียนรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาด้านการพัฒนา/นิเทศ/ติดตาม การเรียนรู้	ครูสังคมศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน N=42	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. การทำวิจัยในชั้นเรียนสันติศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้						
ยังไม่มีการทำวิจัยในชั้นเรียน	7	100.00	8	100.00	42	100.00
สาเหตุเพราะ						
- ไม่มีเวลาในการทำวิจัย	2	28.57	-	-	-	-
- ภาระงานมาก	3	42.86	-	-	15	35.71
- ไม่มีความรู้ ความชำนาญ ในการทำวิจัยในชั้นเรียน	2	28.57	-	-	-	-
- บูรณาการสันติศึกษาเพียง 1 หน่วยการเรียนรู้	-	-	3	37.50	-	-
- เป็นกิจกรรมที่เกิดจากความสนใจของผู้เรียน	-	-	-	-	28	66.67
- ครูใช้การสังเกตพฤติกรรมเพื่อปรับกระบวนการเรียนรู้	-	-	-	-	32	76.19
- นำกิจกรรมไปใช้เป็นเพียงกิจกรรมเข้าสู่บทเรียน	-	-	5	62.50	-	-

ตารางที่ 44 (ต่อ)

สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการพัฒนา/นิเทศ/ ติดตาม การเรียนรู้	ครูสังคมศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระการ เรียนรู้อื่นๆ N=8		ครู กิจกรร ม พัฒนาผู้เรียน N=42	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
2. การใช้ผลการประเมินการ เรียนครั้งก่อนมาพัฒนาการเรียน การสอนสันติศึกษา						
ไม่มีการใช้	0	0.00	7	94.75	0	0.00
มีการใช้	7	100.00	1	6.25	42	100.00
มีการดำเนินงานดังนี้						
- การสอนซ่อมเสริม	1	14.29	0	0.00	7	16.67
- ปรับกระบวนการสอนใหม่	5	71.43	1	6.25	23	54.76
- การเชิญวิทยากรจาก ภายนอกมาให้ความรู้	1	14.29	0	0.00	15	35.71
- การจัดกิจกรรมเสริม หลักสูตรเพิ่มเติม	4	57.14	0	0.00	33	78.57

จากตารางที่ 44 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาในด้านการพัฒนา นิเทศ ติดตาม การเรียนการสอนของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีรายละเอียดดังนี้

1. การทำวิจัยในชั้นเรียนเกี่ยวกับสันติศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทั้งหมด ยังไม่มีการทำวิจัยในชั้นเรียน โดยครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ระบุว่าสาเหตุเนื่องมาจาก การมีภาระงานมาก คิดเป็นร้อยละ 42.86 ส่วนครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ระบุว่าสาเหตุเนื่องมาจาก นำกิจกรรมสันติศึกษาไปใช้เป็นเพียงกิจกรรมเข้าสู่

บทเรียน คิดเป็นร้อยละ 62.50 ส่วนครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ระบุว่าสาเหตุเนื่องมาจาก ครูใช้การสังเกตพฤติกรรมเพื่อปรับกระบวนการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 76.19

2. การใช้ผลการประเมินการเรียนครั้งก่อนมาพัฒนาการเรียนรู้สันติศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ส่วนใหญ่มีการใช้ผลการประเมินการเรียนครั้งก่อนมาพัฒนาการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 71.43 ร้อยละ 6.25 และร้อยละ 54.76 ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ปัญหาและแนวทางการแก้ไขการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา

ตอนที่ 3 เป็นการนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและแนวทางการแก้ไขของการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ของโรงเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามกรอบแนวคิดของการวิจัยสถานศึกษาใน 6 ด้าน คือ ด้านการเตรียมความพร้อมของครู ด้านหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และด้านการพัฒนาการเรียนการสอน (รายละเอียดนำเสนอในตารางที่)

1. รายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา ตามกรอบแนวคิดของการวิจัย (รายละเอียดนำเสนอในตารางที่ 45-50)

ด้านการเตรียมความพร้อม

ตารางที่ 45 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้านการเตรียมความพร้อมของผู้บริหารสถานศึกษา

ปัญหาการบูรณาการสันติศึกษา ในหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการเตรียมความพร้อม	จำนวน N=16	ร้อยละ	แนวทางการแก้ไข	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
1. ปัญหาในการเตรียมความพร้อม						
ไม่มี	0	0.00				
มี	16	100.00				
มีปัญหาที่มี			แนวทางการแก้ไข			
1.1 ด้านงบประมาณ			1.1 ด้านงบประมาณ			
- ขาดงบประมาณ	15	93.75	- ระดมทุนจากเครือข่ายชุมชน	7		ดำเนินการ
			- จัดสรรจากงบประมาณด้านอื่นๆ	8		และ ประสบ ความสำเร็จ
1.2 ด้านบุคลากร			1.2 ด้านบุคลากร			
- ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับ หลักสูตรสันติศึกษา	16	100.00	- ส่งครูเข้าร่วมอบรมหลักสูตรสันติ ศึกษา	16	100.00	ดำเนินการ และ ประสบ ความสำเร็จ
- ภาระงานครูที่มีมากเกินไป	3	18.75	ทุกครั้งที่หน่วยงานสบย.12 จัดขึ้น			ความสำเร็จ
			- บูรณาการจากภาระงานเดิมที่มีอยู่ แล้ว	3	18.75	

ปัญหาการบูรณาการสันติศึกษา ในหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการเตรียมความพร้อม	จำนวน N=16	ร้อยละ	แนวทางการแก้ไข	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
2. ปัญหาในการเตรียมความพร้อมร่วมกันใน การนำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษามาใช้						
ไม่มี	0	0.00				
มี	16	100.00				
ปัญหาที่มี			แนวทางการแก้ไขปัญหา			
- บุคลากรไม่ให้ความสำคัญและความสนใจ	6	37.50	- กำหนดเป็นนโยบายให้บุคลากร ร่วมกันดำเนินงาน	6	37.50	ดำเนินการ และประสบ
- งบประมาณไม่เพียงพอ	12	75.00	- จัดสรรเฉลี่ยงบประมาณจาก โครงการอื่น ๆ	5	31.25	ความสำเร็จ
			- ระดมทุนจากเครือข่ายชุมชน/ ผู้ปกครอง	7	43.75	

จากตารางที่ 45 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา การบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาในด้านการเตรียมความพร้อมของผู้บริหาร สถานศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

1. ปัญหาในการเตรียมความพร้อม ผู้บริหารสถานศึกษาทุกคนระบุว่ามีปัญหาในด้านนี้ โดยเป็นปัญหา การขาดงบประมาณในการดำเนินงาน คิดเป็นร้อยละ 93.75 ซึ่งปัญหาดังกล่าว ผู้บริหารสถานศึกษา มีแนวทางแก้ปัญหาโดยการระดมทุนจากเครือข่ายชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ปกครองของผู้เรียน และใช้การจัดสรรจากงบประมาณของโครงการอื่นๆ ซึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวผู้บริหารสามารถดำเนินงานได้สำเร็จ

2. ปัญหาในการเตรียมพร้อมกันในการนำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษามาใช้ ผู้บริหารสถานศึกษาทุกคนระบุว่ามีปัญหาในด้านนี้ คิดเป็นร้อยละ 100.00 โดยเป็นปัญหา งบประมาณไม่เพียงพอ คิดเป็นร้อยละ 75.00 ซึ่งปัญหาดังกล่าวผู้บริหารสถานศึกษา มีแนวทางแก้ปัญหาโดยการระดมทุนจากเครือข่ายชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ปกครองของผู้เรียน และใช้การจัดสรรจากงบประมาณของโครงการอื่นๆ ร่องลงมาเป็นปัญหาที่บุคลากรไม่ให้ความสำคัญและความสนใจ เนื่องจากที่โรงเรียนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้มีโครงการและหลักสูตรการศึกษาอื่นๆ เข้ามาให้ดำเนินการมาก คิดเป็นร้อยละ 37.50 ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยกำหนดเป็นนโยบายของโรงเรียนให้บุคลากรดำเนินงานร่วมกัน ซึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวผู้บริหารสามารถดำเนินงานได้สำเร็จ

ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

ตารางที่ 46 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้านจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา

ปัญหาการบูรณาการสันติศึกษา						
ในหลักสูตรสถานศึกษา	จำนวน	ร้อยละ	แนวทางในการแก้ไข	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา						
1. ปัญหาการทำหลักสูตรสถานศึกษาที่						
บูรณาการสันติศึกษา						
ไม่มี	7	43.75				
มี	9	56.25				
ปัญหาที่มี			แนวทางในการแก้ไข			
- ขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญ	9	56.25	- สนับสนุนให้ครูเข้าร่วมอบรมหลักสูตรสันติศึกษา	9	56.25	ดำเนินการ
- บุคลากรไม่เข้าใจโครงสร้างหลักสูตรสันติศึกษาที่ได้รับมอบหมายมา	3	33.33	- ประชุมปฏิบัติการร่วมกัน	3	33.33	แต่ไม่ประสบความสำเร็จ
- ความไม่ต่อเนื่องของการดำเนินงาน	2	22.22	- วางแผนการดำเนินงานให้ต่อเนื่องและปฏิบัติตาม	2	22.22	

จากตารางที่ 46 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาในด้านการจัดทำหลักสูตรของผู้บริหารสถานศึกษามีรายละเอียดดังนี้

ปัญหาการจัดทำหลักสูตร ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่ระบุว่ามีปัญหาในการดำเนินงานด้านนี้ คิดเป็นร้อยละ 56.25 โดยปัญหาที่ประสบคือ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญ คิดเป็นร้อยละ 56.25 ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษามีแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้โดยการสนับสนุนให้ครูเข้าร่วมอบรมหลักสูตรสันติศึกษา ซึ่งในการแก้ปัญหาดังกล่าวไม่มีผู้บริหารที่สามารถแก้ไขปัญหาคสำเร็จ

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ตารางที่ 47 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนของผู้บริหารสถานศึกษา

ปัญหาการบูรณาการสันติศึกษา ในหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	จำนวน	ร้อยละ	แนวทางการแก้ไขปัญหา	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
1. ปัญหาในการกำหนดนโยบายและการติดตาม หรือตรวจสอบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการสันติ ศึกษา						
ไม่มี	3	18.75				
มี	13	81.25				
ปัญหาที่มี			แนวทางการแก้ไขปัญหา			
- ขาดความต่อเนื่องในการติดตาม/ตรวจสอบ	6	46.15	- แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานของ โรงเรียน	3	18.75	
			- กำหนดให้ครูมีการรายงานผลภาค เรียนละ 2 ครั้ง	3	18.75	ดำเนินการ และประสบ ความสำเร็จ
- ขาดการดำเนินงานอย่างจริงจัง	8	61.53	- สร้างความตระหนักให้บุคลากร ดำเนินงานอย่างจริงจังโดยการแต่งตั้ง คณะกรรมการ	8	61.53	

ปัญหาการบูรณาการสันติศึกษา						
ในหลักสูตรสถานศึกษา	จำนวน	ร้อยละ	แนวทางการแก้ไขปัญหา	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้						
2. ปัญหาในการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริม						
การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร						
บูรณาการสันติศึกษา						
ไม่มี	12	75.00				
มี	4	25.00				
ปัญหาที่มี			แนวทางการแก้ไขปัญหา			
- จำนวนนักเรียนมากทำให้ห้องเรียนมีความ			- แบ่งนักเรียนให้ทำกิจกรรมแบบกลุ่ม	2	12.50	ดำเนินการ
คับแคบในการทำกิจกรรม	2	12.50				และประสบ
- ขาดโรงยิม/หอประชุมสำหรับการดำเนิน			- ใช้พื้นที่สนามหญ้าดำเนินกิจกรรม	2	12.50	ความสำเร็จ
กิจกรรม	2	12.50				

จากตารางที่ 47 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาคำรณนการ สันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา มี รายละเอียดดังนี้

1. ปัญหาในการกำหนดนโยบายและการติดตามหรือตรวจสอบการจัดการเรียนรู้ที่ รณนการสันติศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่ระบุว่า มีปัญหาในการดำเนินงานด้านนี้ คิด เป็นร้อยละ 81.25 โดยปัญหาที่มีคือ การขาดการดำเนินงานอย่างจริงจัง คิดเป็นร้อยละ 61.53 โดยผู้บริหารสถานศึกษามีแนวทางในการแก้ไขปัญหโดยการสร้างความตระหนักให้บุคลากร ดำเนินงานอย่างจริงจังด้วยการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการดำเนินงาน คิดเป็นร้อยละ 61.53 ซึ่งใน การดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผู้บริหารทุกคนสามารถแก้ไขปัญหได้สำเร็จ ส่วนปัญหา รองลงมา คือ การขาดความต่อเนื่องในการติดตาม/ตรวจสอบการจัดการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 46.15 ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษามีแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการ ดำเนินงานของโรงเรียนและกำหนดให้ครูมีการรายงานผลภาคเรียนละ 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 18.75 เท่ากัน ก็ดำเนินงานแล้วประสบความสำเร็จเช่นกัน

2. ปัญหาในการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร รณนการสันติศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่ระบุว่า ไม่ประสบปัญหาในด้านนี้ คิดเป็นร้อย ละ 75.00 แต่ก็มีบางโรงเรียนที่ประสบปัญหา คิดเป็นร้อยละ 25.00 โดยโรงเรียนดังกล่าวประสบ ปัญหาความคับแคบของพื้นที่เนื่องจากมีจำนวนนักเรียนมากในการทำกิจกรรม คิดเป็นร้อยละ 12.50 ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษามีแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ โดยการแบ่งนักเรียนให้ทำกิจกรรม แบบกลุ่มย่อย คิดเป็นร้อยละ 12.50 และปัญหาการขาดแคลนโรงยิม/หอประชุมสำหรับการดำเนิน กิจกรรม คิดเป็นร้อยละ 12.50 ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษามีแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้โดยการใช้ พื้นที่สนามหญ้าดำเนินกิจกรรมแทน คิดเป็นร้อยละ 12.50 ซึ่งในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวผู้บริหาร สามารถดำเนินงานได้สำเร็จ

ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้

ตารางที่ 48 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา

ปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตร						
สถานศึกษา	จำนวน	ร้อยละ	แนวทางการแก้ไขปัญหา	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้						
1. ปัญหาในการใช้สื่อการเรียนการสอน						
ไม่มี	11	68.75				
มี	5	31.25				
ปัญหาที่มี			แนวทางการแก้ไขปัญหา			
- งบประมาณไม่เพียงพอ	5	31.25	- ระดมทุนจากเครือข่ายชุมชน	1	6.25	
			- นำสื่อที่มีอยู่มาดัดแปลง	4	25.00	
- บุคลากรขาดความรู้/ทักษะในการเลือกใช้สื่อ	1	6.25	- แนะนำบุคลากรให้ศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับการใช้สื่อ	1	6.25	
2. ปัญหาในการแนะนำ/ใช้แหล่งการเรียนรู้						
ไม่มี	16	100.00				
มี	0	0.00				

จากตารางที่ 48 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาในด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษามีรายละเอียดดังนี้

1. ปัญหาในการใช้สื่อการเรียนการสอน ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่ระบุว่า ไม่ประสบปัญหาในการดำเนินงานในด้านนี้ คิดเป็นร้อยละ 68.75 แต่ในบางโรงเรียนประสบปัญหา คิดเป็นร้อยละ 31.25 โดยปัญหาที่โรงเรียนประสบในด้านนี้ คือ งบประมาณไม่เพียงพอในการจัดสรรให้บุคลากรนำไปจัดหาซื้อสื่อการจัดการเรียนรู้ คิดเป็นร้อยละ 31.25 ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษามีแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ โดยการระดมทุนจากเครือข่ายชุมชน คิดเป็นร้อยละ 6.25 และสนับสนุนให้ครูผู้สอนนำสื่อที่มีอยู่มาดัดแปลง ประยุกต์ใช้ คิดเป็นร้อยละ 25.00 ซึ่งผู้บริหารทุกคนสามารถใช้แนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้สำเร็จ

2. ปัญหาในการแนะนำหรือการใช้แหล่งการเรียนรู้ ผู้บริหารสถานศึกษาทุกคนระบุว่า ไม่ประสบปัญหาในการดำเนินงานในด้านนี้ คิดเป็นร้อยละ 100.00

ด้านการวัดและการประเมินผล

ตารางที่ 49 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้านการวัดและการ ประเมินผลของผู้บริหารสถานศึกษา

ปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตร						
สถานศึกษา	จำนวน	ร้อยละ	แนวทางการแก้ไขปัญหา	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
ด้านการวัดและการประเมินผล						
1. ปัญหาในการส่งเสริมและติดตามการวัดและประเมินผลของครูผู้สอน						
ไม่มี	9	56.25				
มี	7	43.75				
ปัญหาที่มี			แนวทางการแก้ไขปัญหา			
- บุคลากรขาดความรู้ในการวัดและประเมินผล			- ให้ครูศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับ			
พฤติกรรมของผู้เรียนตามเป้าหมายของหลักสูตร	3	18.75	การวัดและประเมินผล	3	18.75	
- การวัดและประเมินผลกิจกรรมไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร	4	25.00	- กำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรสันติศึกษา	4	25.00	

จากตารางที่ 49 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาคา
บูกานการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาในด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้บริหาร
สถานศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

ปัญหาในการส่งเสริมและติดตามการวัดและประเมินผลของครูผู้สอน ผู้บริหาร
สถานศึกษาระบุว่า ประสบปัญหาในการดำเนินงานในด้านนี้ คิดเป็นร้อยละ 43.75 โดยปัญหาที่
ประสบคือ การวัดและประเมินผลกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรสันติ
ศึกษา คิดเป็นร้อยละ 57.14 ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้โดยการ
กำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรสันติศึกษา รองลงมา
เป็นปัญหาที่บุคลากรขาดความรู้ ความชำนาญในการวัดและประเมินผลจากพฤติกรรมของผู้เรียน
ตามเป้าหมายของหลักสูตรสันติศึกษา ที่เน้นการพัฒนาพฤติกรรมผู้เรียนด้านการอยู่ร่วมกันใน
สังคมอย่างสงบสุขและใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง คิดเป็นร้อยละ 42.86 ซึ่ง
ผู้บริหารสถานศึกษาเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้โดยให้ครูศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับ
การวัดและประเมินผลพฤติกรรมของผู้เรียนตามเป้าหมายของหลักสูตรสันติศึกษา แต่อย่างไรก็
ตาม ผู้บริหารยังไม่ได้ดำเนินงานในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามแนวทางแก้ไขปัญหาก็ได้เสนอมา

ปัญหาด้านการพัฒนา/นิเทศ/ติดตามการจัดการเรียนรู้สันติศึกษา

ตารางที่ 50 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้านการพัฒนา/นิเทศ/ติดตามการเรียนการสอนสันติศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา

ปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตร						
สถานศึกษา	ด้านการพัฒนา/นิเทศ/ติดตามการจัดการเรียนรู้สันติศึกษา	จำนวน	ร้อยละ	แนวทางการแก้ไขปัญหา	จำนวน	ร้อยละ
1. ปัญหาในการทำวิจัยในชั้นเรียนและการใช้ผลการประเมินผลการเรียนครั้งก่อนมาพัฒนาการเรียนการสอน						
	ไม่มี	4	25.00			
	มี	12	75.00			
ปัญหาที่มี				แนวทางการแก้ไขปัญหา		
-	ขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินงาน	9	56.25	- ระดมทุนจากเครือข่ายชุมชน/ ผู้ปกครอง	9	56.25
-	ขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ	10	62.50	- ส่งเสริมให้ครูเข้าร่วมอบรม การทำวิจัยให้ชั้นเรียน	10	62.50

จากตารางที่ 50 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาในด้านการพัฒนา/นิเทศ/ติดตามการเรียนการสอนสันติศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

ปัญหาในการทำวิจัยในชั้นเรียนและการใช้ผลการประเมินผลการเรียนครั้งก่อนมาพัฒนาการเรียนการสอน ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่ระบุว่า ประสบปัญหาในการดำเนินงานด้านนี้ คิดเป็นร้อยละ 75.00 โดยประสบปัญหา คือ การขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการทำวิจัย คิดเป็นร้อยละ 62.50 ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดย ส่งเสริมให้ครูเข้าร่วมอบรม สัมมนา การทำวิจัยให้ชั้นเรียนและสร้างแรงจูงใจการทำวิจัยในชั้นเรียนให้แก่ครู รองลงมาเป็นปัญหาการขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินงาน คิดเป็นร้อยละ 56.25 ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดย การระดมทุนจากเครือข่ายชุมชน ผู้ปกครอง ซึ่งอย่างไรก็ตามผู้บริหารยังไม่ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหตามแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ได้เสนอมา

2. รายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาของครูผู้สอนในกลุ่มสาระสังคมศึกษาฯ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ อื่น ๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามกรอบแนวคิดของการวิจัย (รายละเอียดนำเสนอในตารางที่ 51-56)

ด้านการเตรียมความพร้อม

ตารางที่ 51 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้านการเตรียมความพร้อมของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ปัญหาการบูรณาการ สันติศึกษาในหลักสูตร สถานศึกษา	ครู สัง ค ม		ครู ก ลุ่ม		ครู กิจกรร ม		แนวทางการ แก้ไขปัญหา	ครู สัง ค ม		ครูกลุ่มสาระ		ครู กิจกรร ม		หมายเหตุ
	ศึกษาฯ		สาระการ		พั ฒ น า			ศึกษาฯ		การเรี ย น ร ู้		พั ฒ นาผู้เรี ย น		
	N=7		เรียนรู้อื่นๆ		ผู้เรียน			N=7		อื่นๆ		N=42		
	1	2	1	2	1	2		1	2	1	2	1	2	
1.ปัญหาในการเตรียม ความพร้อมตนเองก่อน การจัดทำการบูรณาการ สันติศึกษาในหลักสูตร สถานศึกษา														
ไม่มี	0	0.00	3	37.50	18	42.56	แนวทางการ แก้ปัญหา							
มี	7	100.00	5	62.50	24	57.14		- เข้าร่วมอบรม						
ปัญหาที่มี							- ประชุมวิชาการ	5	71.42	4	50.00	18	42.86	และ ประ ส บ
- การขาดความรู้และ ความชำนาญใน หลักสูตรสันติศึกษา	3	42.86	3	37.50	12	50.00	- ศึกษาหาความรู้ เพิ่มเติมจาก							ความสำเร็จ
- การขาดความชำนาญ ในการบูรณาการ หลักสูตร	3	42.86			6	25.00	อินเตอร์เน็ต	1	14.28	2	25.00	6	14.29	

ตารางที่ 51 (ต่อ)

ปัญหาการบูรณาการ สันติศึกษาในหลักสูตร สถานศึกษา	ครูสังคัม		ครูกลุ่ม		ครูกิจกรรม		แนวทาง การแก้ไขปัญหา	ครูสังคัม		ครูกลุ่มสาระ		ครูกิจกรรม		หมายเหตุ
	ศึกษา		สาระการ		พัฒนา			ศึกษา		การเรียนรู้		พัฒนาผู้เรียน		
	N=7		เรียนรู้ อื่นๆ N=8		ผู้เรียน N=42			N=7		อื่นๆ N=8		N=42		
	1	2	1	2	1	2		1	2	1	2	1	2	
ปัญหาการเตรียมความ พร้อม (ต่อ)														
- ขาดการพัฒนาให้ ตนเองมีความรู้ความ เข้าใจในหลักสูตรสันติ ศึกษาอย่างต่อเนื่อง	-	-	-	-	4	4.76		-	-	-	-	-	-	
- มีภาระงานมาก	2	28.57	2	25.00	2	8.33	- บูรณาการงานที่ สอดคล้องเข้ากัน	2	28.57	2	25.00	2	8.33	
2. ปัญหาเตรียมความ พร้อมร่วมกันในการนำ หลักสูตรบูรณาการสันติ ศึกษามาใช้							แนวทางการ แก้ปัญหา							
ไม่มี	3	42.86	4	50.00	18	42.56	- จัดกิจกรรมสันติ ศึกษาเข้าใน กิจกรรมอื่นเพื่อลด งบประมาณ	2	28.57	2	28.57	5	11.90	ดำเนินงานแล้ว และประสบความสำเร็จ
มี	4	57.14	4	50.00	24	57.14	- ระดมทุนจาก เครือข่ายชุมชน	1	14.28	-	-	17	40.48	
ปัญหาที่มี														
- งบประมาณในการ ดำเนินงาน	3	42.86	2	25.00	22	52.38								

ตารางที่ 51 (ต่อ)

ปัญหาการบูรณาการ สันติศึกษาในหลักสูตร สถานศึกษา	ครูสังคม ศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระ การเรียนรู้ อื่น ๆ N=8		ครูกิจกรรม พัฒนา ผู้เรียน N=42		แนวทางการแก้ไข ปัญหา	ครูสังคม ศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระ การเรียนรู้ อื่น ๆ N=8		ครูกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน N=42		หมายเหตุ
	1	2	1	2	1	2		1	2	1	2	1	2	
	- ระยะเวลาในการ เตรียมการน้อย/ครูว่าง ไม่ ตรงกัน	3	42.86	2	25.00	12		28.57	- ร่วมกันคิด ร่วมกัน ทำงานในกลุ่มสาระฯ	2	28.57	1	12.50	
- ขาดเอกสารให้ศึกษา เพิ่มเติมเกี่ยวกับ หลักสูตร สันติศึกษา	-	-	-	-	3	7.14	- ร่วมประชุมปฏิบัติการ - หาเอกสารเพิ่มเติม จาก หน่วยงานสбы. 12 และอินเทอร์เน็ต	1	14.29	1	12.50	4	9.52	
- ครู ผู้ ส อน ไม่ ค ่อ ย ตระหนักถึงความสำคัญ	-	-	-	-	2	4.76	- ให้ความรู้/เข้าใจ เห็น ความ สำคัญ ของ เป้าหมายหลักสูตร สันติฯ	-	-	-	-	3	7.14	
- การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง	-	-	-	-	8	19.05	- วางแผนการ ดำเนินงานต่อเนื่องเป็น ระบบ	-	-	-	-	2	4.76	ดำเนินงานแล้ว และ ประ ส บ ความสำเร็จ
- ครูในกลุ่มสาระฯมีภาระ งานมาก	1	-	-	-	-	-	- บูรณาการงานที่ สอดคล้องกัน	1	14.29	-	12.50	-	-	

หมายเหตุ 1 หมายถึง จำนวน,2 หมายถึง ร้อยละ

จากตารางที่ 51 ผลการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาด้านการเตรียมความพร้อมของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังแสดงรายละเอียด ดังนี้

1. ปัญหาในการเตรียมความพร้อมก่อนการจัดทำการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ส่วนใหญ่ระบุว่า มีปัญหาในการดำเนินงานด้านนี้ โดยปัญหาที่ประสบ คือ การขาดความรู้และความชำนาญในหลักสูตรสันติศึกษา คิดเป็นร้อยละ 42.86 ร้อยละ 37.50 และร้อยละ 28.57 ตามลำดับ โดยครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหานี้โดยการเข้าร่วมอบรม/ สัมมนา จากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากอินเทอร์เน็ต

2. ปัญหาในการเตรียมความพร้อมร่วมกันในการนำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษามาใช้ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ส่วนใหญ่ ระบุว่า ประสบปัญหาการขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินงาน คิดเป็นร้อยละ 42.86 ร้อยละ 25.00 และร้อยละ ตามลำดับ โดยครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้านงบประมาณด้วยการจัดกิจกรรมควบคู่กับโครงการอื่นๆ เพื่อช่วยลดงบประมาณในการจัดกิจกรรมลง

ด้านการจัดทำหลักสูตร

ตารางที่ 52 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขการจัดทำหลักสูตรของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ปัญหาการบูรณาการ สันติศึกษาในหลักสูตร สถานศึกษา	ครู สัง ค ม		ครูกลุ่มสาระ การเรี ยน ร ู้ อื่ น ๆ		ครูกิจกรรม พั ฒ น า ผู้เรี ยน		แนวทางการแก้ไข ปัญหา	ครู สัง ค ม		ครูกลุ่มสาระ การเรี ยน ร ู้ อื่ น ๆ		ครู กิ จ ก ร ร ม พั ฒ น า ผู้เรี ยน		หมายเหตุ
	N=7		N=8		N=42			N=7		N=8		N=42		
	1	2	1	2	1	2		1	2	1	2	1	2	
1. ปัญหาในการออกแบบ เป็นรายวิชาบูรณาการสันติ ศึกษา														
ไม่มี	2	28.57	3	37.50	13	30.95	แนวทางการ แก้ปัญหา							
มี	5	71.43	5	62.50	29	69.05								
ปัญหาที่มี														
- ไม่เข้าใจโครงสร้างการ บูรณาการกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน	-	-	-	-	14	33.33	- เติญวิทยากรมาอบรม ให้ความรู้	-	-	-	-	14	33.34	ยังไม่ได้ ดำเนินงาน
- ไม่เข้าใจการบูรณาการ	-	-	2	25.00	12	28.57	- ศึกษาหาความรู้ เพิ่มเติม	-	-	2	25.00	12	28.57	
- ขาดการวางแผนอย่าง เป็นระบบ	2	28.57	-	-	-	-	- วางแผนการ ดำเนินงานเป็นระบบ	2	28.57	-	-	-	-	

ตารางที่ 52 (ต่อ)

ปัญหาการบูรณาการ สันติศึกษาในหลักสูตร สถานศึกษา	ครู ส ัง ค ม ศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระ การเรียนรู้ อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรม พั ฒ น า ผู้เรียน N=42		แนวทางการแก้ไข ปัญหา	ครู ส ัง ค ม ศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระ การเรียนรู้ อื่นๆ N=8		ครู กิ จ ก ร ร ม พัฒนาผู้เรียน N=42		หมายเหตุ
	1	2	1	2	1	2		1	2	1	2	1	2	
	- บูรณาการสอดแทรก จึง ไม่บรรลุเป้าหมายตาม หลักสูตรสันติศึกษา	3	42.85	3	37.50	8		19.05	- วางเป้าหมายของ สาระวิชาให้สอดคล้อง กับเป้าหมายของ หลักสูตรสันติศึกษา	3	42.86	3	37.5	
- ขาดแคลนบุคลากรที่ เชี่ยวชาญการบูรณาการ กิจกรรมสันติศึกษาเข้ากับ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	-	-	-	-	6	14.28	- เข้าร่วมอบรม สัมมนาเกี่ยวกับการ บูรณาการกิจกรรมการ เรียนรู้	-	-	-	-	6	14.26	ยังไม่ได้ ดำเนินงาน
2. ปัญหาในการจัดการ เรียนรู้หลักสูตรสันติศึกษา ของกิจกรรมในห้องเรียน และกิจกรรมเสริมหลักสูตร														
ไม่มี	2	28.57	3	37.50	16	38.10								
มี	5	71.43	2	62.50	26	61.90								

ตารางที่ 52 (ต่อ)

ปัญหาการบูรณาการ สันติศึกษาในหลักสูตร สถานศึกษา	ครู ส ัง ค ม ศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระ การเรียนรู้ อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรม พั ฒ น า ผู้เรียน N=42		แนวทางการแก้ไข ปัญหา	ครู ส ัง ค ม ศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระ การเรียนรู้ อื่นๆ N=8		ครู กิ จ ก ร ร ม พัฒนาผู้เรียน N=42		หมายเหตุ	
	1	2	1	2	1	2		1	2	1	2	1	2		
	ปัญหาที่มี	แนวทางในการ แก้ปัญหา													
- งบประมาณไม่เพียงพอ	4	57.14	-	-	18	42.86	-	-	-	-	-	-	18	42.86	ยังไม่ได้ ดำเนินงาน
- ขาดความชำนาญใน การจัดกิจกรรม	3	42.85	2	25.00	13	30.95	ผู้ปกครอง	4	57.14	-	-	-	18	42.86	
- ใช้การจัดการเรียนรู้ที่ไม่ หลากหลาย	3	42.85	3	37.50	11	26.19	- เข้าร่วมฝึกอบรมกับ สขย.12 และศึกษาหา ความรู้เพิ่มเติม	3	42.86	2	25.00	13	30.95		
- เวลาเรียนไม่เพียงพอ	1	14.29	3	37.50	8	19.05	- ศึกษาการจัดการ เรียนรู้ที่หลากหลาย	3	42.86	3	37.50	11	26.19		
- การจัดกิจกรรมไม่ สม่ำเสมอ/ไม่ต่อเนื่อง	-	-	-	-	5	11.90	- เวลาเรียนเป็นคาบคู่	1	14.29	3	37.50	8	19.04		
- บางกิจกรรมไม่เหมาะ กับวัยของผู้เรียน	-	-	-	-	2	4.76	- วางแผนจัดกิจกรรม ให้ต่อเนื่อง	-	-	-	-	5	11.09		
- จำนวนผู้เรียนมากเกินไป	-	-	-	-	1	2.38	- เลือกกิจกรรมเหมาะสม กับวัยของผู้เรียน	-	-	-	-	2	4.76		
							- แบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่ม	-	-	-	-	1	2.38		

หมายเหตุ 1 หมายถึง จำนวน,2 หมายถึง ร้อยละ

จากตารางที่ 52 ผลการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาด้านการจัดทำหลักสูตรสันติศึกษาของครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังแสดงรายละเอียด ดังนี้

1. ปัญหาในการออกแบบเป็นรายวิชาบูรณาการสันติศึกษา ครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ส่วนใหญ่ระบุว่า ประสบกับปัญหาในการดำเนินงานด้านนี้ เพราะการไม่เข้าใจโครงสร้างการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน คิดเป็นร้อยละ 33.33 ซึ่งครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหานี้ โดยการเชิญวิทยากรของหลักสูตรสันติศึกษาจากหน่วยงาน สบย.12 หรือหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องมาอบรมให้ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับโครงสร้างการดำเนินงานและการนำเข้าสู่การจัดการเรียนรู้ ส่วนครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ประสบปัญหาการใช้การบูรณาการสันติศึกษาแบบสอดแทรกในการจัดการเรียนรู้ ทำให้ไม่บรรลุเป้าหมายตามหลักสูตรสันติศึกษาเท่าที่ควร ซึ่งส่วนครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้โดยวางเป้าหมายของสาระวิชาให้สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรสันติศึกษา

2. ปัญหาในการจัดการเรียนรู้หลักสูตรสันติศึกษาของกิจกรรมในห้องเรียนและกิจกรรมเสริมหลักสูตรในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ส่วนใหญ่ระบุว่า ประสบกับปัญหาในการดำเนินงานด้านนี้ โดยมีปัญหาด้านงบประมาณในการจัดกิจกรรมที่ไม่เพียงพอ คิดเป็นร้อยละ 57.14 และร้อยละ 42.86 ตามลำดับ โดยครูผู้สอน ได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหานี้ โดยระดมทุนจากเครือข่ายชุมชนหรือผู้ปกครอง ส่วนครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ประสบการจัดการเรียนรู้ที่ไม่หลากหลายและเวลาในการจัดการเรียนรู้ไม่เพียงพอ คิดเป็นร้อยละ 37.50 เท่ากัน โดยมีแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการศึกษาค้นหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายและใช้การจัดเวลาเรียนให้เป็นคาบคู่ ตามลำดับ

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ตารางที่ 53 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ปัญหาการบูรณาการ สันติศึกษาในหลักสูตร สถานศึกษา	ครู สังคม ศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระ การเรียนรู้ อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรม พัฒนา ผู้เรียน N=42		แนวทางการแก้ไข ปัญหา	ครู สังคม ศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระ การเรียนรู้ อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน N=42		หมายเหตุ	
	1	2	1	2	1	2		1	2	1	2	1	2		
	1. ปัญหาในการแนะนำ/ใช้ แหล่งการเรียนรู้ในการ เรียนการสอนสันติศึกษา														
ไม่มี	5	71.43	6	75.00	32	76.19	แนวทางในการ แก้ปัญหา - เลือกแหล่งการเรียนรู้ ที่หลากหลายโดย คำนึงถึง ความ ปลอดภัย - ศึกษา/ค้นหา แหล่ง การเรียนรู้ใหม่ๆและ หลากหลาย							ดำเนินงานแล้ว และไม่ประสบ ความสำเร็จ	
มี	2	28.57	2	25.00	10	23.81									
ปัญหาที่มี - ความไม่สงบในพื้นที่ ทำ ให้เลิกใช้แหล่งการเรียนรู้ ได้ไม่หลากหลาย	-	-	2	25.00	10	23.81				2	25.00	10	23.81		
- แนะนำ/ใช้แหล่ง การ เรียนรู้ยังไม่หลากหลาย	2	28.57	-	-	-	-			2	28.57	-	-	-		-

ตารางที่ 53 (ต่อ)

ปัญหาการบูรณาการ สันติศึกษาในหลักสูตร สถานศึกษา	ครู ส ัง ค ม		ครูกลุ่มสาระ		ครูกิจกรรม		แนวทางการแก้ไข ปัญหา	ครู ส ัง ค ม		ครูกลุ่มสาระ		ครู กิ จ กร ร ม		หมายเหตุ
	ศึกษา		การเรี ยน ร ู้		พั ฒ น า			ศึกษา		การเรี ยน ร ู้		พั ฒ น าผู้เรี ยน		
	N=7		อื่ น ๆ		ผู้เรี ยน			N=7		อื่ น ๆ		N=42		
	1	2	1	2	1	2		1	2	1	2	1	2	
2. ปัญหาการจัดแหล่งการ เรียนรู้และบรรยากาศ ห้องเรียนให้มีความ เหมาะสมกับการจัด กิจกรรมการเรียนการสอน สันติศึกษา														
ไม่มี	5	71.43	8	100.00	39	92.86	แนวทางในการ แก้ปัญหา							
มี	2	28.57	0	0.00	3	7.14	- เลือกใช้แหล่งการ เรียนรู้ที่คำนึงถึงความ ปลอดภัย	2	28.57	-	-	-	-	
ปัญหาที่มี							- ใช้สนามหญ้า/โรงยิม			-	-	1	12.50	
- สภาพเหตุการณ์ความไม่ สงบในพื้นที่	2	28.57	-	-	-	-	- แบ่งกลุ่มผู้เรียนเป็น กลุ่มย่อยในการดำเนิน กิจกรรม					2	25.00	
- ห้องเรียนมีความคับแคบ ในการจัดกิจกรรม	-	-	-	-	3	7.14								

หมายเหตุ 1 หมายถึง จำนวน,2 หมายถึง ร้อยละ

จากตารางที่ 53 ผลการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังแสดงรายละเอียด ดังนี้

1. ปัญหาในการแนะนำ/ใช้แหล่งการเรียนรู้ในการเรียนการสอนสันติศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ส่วนใหญ่ระบุว่า ไม่ประทับใจกับปัญหาในการดำเนินงานด้านนี้ คิดเป็นร้อยละ 71.43 ร้อยละ 75.00 และร้อยละ 76.19 ตามลำดับ แต่มีครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา บางคนประสบปัญหาด้านนี้จากการแนะนำ/ใช้แหล่งการเรียนรู้ที่ไม่หลากหลาย คิดเป็นร้อยละ 28.57 ซึ่งครูผู้สอนได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาโดยการศึกษา/ค้นหา แหล่งการเรียนรู้ใหม่ๆ และหลากหลาย เพื่อปรับใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน ส่วนครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนา บางคนประสบกับปัญหาในการดำเนินงานด้านนี้ เนื่องจากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ คิดเป็นร้อยละ 25.00 และร้อยละ 23.81 ตามลำดับ ซึ่งมีแนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการศึกษา/ ค้นหา แหล่งการเรียนรู้ใหม่ๆ และหลากหลาย โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. ปัญหาการจัดแหล่งการเรียนรู้และบรรยากาศของห้องเรียนให้มีความเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสันติศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ส่วนใหญ่ระบุว่า ไม่ประทับใจกับปัญหาในการดำเนินงานด้านนี้ คิดเป็นร้อยละ 71.43 ร้อยละ 100.00 และร้อยละ 92.86 ตามลำดับ แต่มีครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา บางคนที่ไม่ประทับใจกับปัญหาในการดำเนินงานด้านนี้ เนื่องจากสภาพเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ทำให้ไม่สามารถเลือกใช้แหล่งการเรียนรู้ได้หลากหลาย ซึ่งมีแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจากการเลือกใช้แหล่งการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความปลอดภัยของครูและผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่วนครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประสบปัญหาห้องเรียนมีความคับแคบในการจัดการเรียนรู้บางกิจกรรม คิดเป็นร้อยละ 7.14 ซึ่งมีแนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการเลือกให้ใช้สนามหญ้าหรือโรงยิมแทนห้องเรียนในการจัดกิจกรรม และแบ่งกลุ่มผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อยในการทำกิจกรรม

ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้

ตารางที่ 54 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ปัญหาการบูรณาการ สันติศึกษาในหลักสูตร สถานศึกษา	ครูสังคม ศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระ การเรียนรู้ อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรม พัฒนา ผู้เรียน N=42		แนวทางการแก้ไข ปัญหา	ครูสังคม ศึกษา N=7		ครูกลุ่มสาระ การเรียนรู้ อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน N=42		หมายเหตุ
	1	2	1	2	1	2		1	2	1	2	1	2	
	1. ปัญหาในการใช้สื่อการ เรียนรู้สันติศึกษาในกลุ่ม สาระการเรียนรู้													
ไม่มี	7	100.00	8	100.00	36	85.71	แนวทางในการ แก้ปัญหา - ศึกษา/หาความรู้ เพิ่มเติมเกี่ยวกับการ เลือกใช้สื่อสื่อ เทคโนโลยี							
มี	0	0.00	0	0.00	6	14.29								
ปัญหาที่มี														
- ขาดความรู้การพัฒนาสื่อ	-	-	-	-	2	4.76								ดำเนินการแล้ว และประสบความสำเร็จ
- ขาดความรู้ ความชำนาญ ด้านสื่อเทคโนโลยี	-	-	-	-	4	9.52						6	14.29	

หมายเหตุ 1 หมายถึง จำนวน, 2 หมายถึง ร้อยละ

จากตารางที่ 54 ผลการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังแสดงรายละเอียด ดังนี้

ปัญหาในการใช้สื่อการเรียนรู้สันติศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ระบุว่า ไม่ประทับใจกับปัญหาในการดำเนินงานด้านนี้ ส่วนครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ส่วนใหญ่ระบุว่า ไม่ประทับใจกับปัญหาในการดำเนินงานด้านนี้ คิดเป็นร้อยละ 85.71 แต่มีครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน บางคนที่ไม่ประทับใจกับปัญหาในการดำเนินงานด้านนี้ โดยประสบปัญหาการขาดความรู้ ความชำนาญด้านสื่อเทคโนโลยี คิดเป็นร้อยละ 9.52 และรองลงมาเป็นปัญหาการขาดความรู้ในการพัฒนาสื่อ คิดเป็นร้อยละ 4.76 ซึ่งครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเสนอแนวทางในการแก้ปัญหานี้โดยการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการเลือกใช้สื่อและการใช้สื่อเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้

ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

ตารางที่ 55 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ
ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ปัญหาการบูรณาการ สันติศึกษาในหลักสูตร สถานศึกษา	ครูสังคม ศึกษาฯ N=7		ครูกลุ่มสาระ การเรียนรู้ อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรม พัฒนา ผู้เรียน N=42		แนวทางการแก้ไข ปัญหา	ครูสังคม ศึกษาฯ N=7		ครูกลุ่มสาระ การเรียนรู้ อื่นๆ N=8		ครูกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน N=42		หมายเหตุ
	1	2	1	2	1	2		1	2	1	2	1	2	
	1. ปัญหาในวัดและ ประเมินผลการเรียนรู้ตาม หลักสูตรสันติศึกษา													
ไม่มี	5	71.43	7	87.50	26	61.90	แนวทางในการ แก้ปัญหา - ให้ผู้เรียน เพื่อน ผู้เรียน ผู้ปกครอง ร่วมกันประเมิน							
มี	2	28.57	1	12.50	16	38.10								
ปัญหาที่มี - การวัดประเมินผลจาก การสังเกตพฤติกรรม ผู้เรียนทำได้ไม่ทั่วถึง	1	14.29	1	12.50	9			1	14.29	1	12.50	9	21.43	
- ไม่กำหนดพฤติกรรมการใช้ สันติวิธีอย่าง เป็น รูปธรรม ทำให้ไม่สามารถ วัดประเมินผลพฤติกรรมได้	1	14.29	-	-	5		- กำหนดพฤติกรรม/ คุณลักษณะการใช้ สันติวิธีในแก้ไขปัญหา ให้ชัดเจน	1	14.29	-	-	5	11.90	

ตารางที่ 55 (ต่อ)

ปัญหาการบูรณาการ สันติศึกษาในหลักสูตร สถานศึกษา	ครู ส ัง ค ม		ครูกลุ่มสาระ		ครูกิจกรรม		แนวทางการแก้ไข ปัญหา	ครู ส ัง ค ม		ครูกลุ่มสาระ		ครู กิ จ ก ร ร ม		หมายเหตุ
	ศึกษา		การเรี ยน ร ู้		พั ฒ น า			ศึกษา		การเรี ยน ร ู้		พัฒนาผู้เรียน		
	N=7		อื่นๆ N=8		ผู้เรียน N=42			N=7		อื่นๆ N=8		N=42		
	1	2	1	2	1	2		1	2	1	2	1	2	
- การวัดและประเมินผล ทำได้ยาก	-	-	-	-	1	2.38	- กำหนดพฤติกรรม/ คุณลักษณะการใช้ สันติวิธีในแก้ไขปัญหา ให้ชัดเจน	-	-	-	-	1	2.38	
- วัด และ ประเมินผล ค่านึงถึงเป้าหมายหลักของ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ไม่ใช่หลักสูตรสันติศึกษา	-	-	-	-	1	2.38	- กำหนดเป้าหมายของ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ให้ ส อ ด ค ล ั ง กั บ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	-	-	-	-	1	2.38	

หมายเหตุ 1 หมายถึง จำนวน, 2 หมายถึง ร้อยละ

จากตารางที่ 55 ผลการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังแสดงรายละเอียด ดังนี้

ปัญหาในวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรสันติศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ส่วนใหญ่ระบุว่า ไม่ประสบกับปัญหาในการดำเนินงานด้านนี้ คิดเป็นร้อยละ 71.43 ร้อยละ 87.50 และร้อยละ 61.90 ตามลำดับ

แต่มีครูผู้สอนบางคนที่ไม่ประสบกับปัญหาในการดำเนินงานด้านนี้ โดยครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ส่วนใหญ่ประสบปัญหาการวัดประเมินผลด้วยการใช้การสังเกตพฤติกรรมผู้เรียน ทำให้ทำได้ไม่ทั่วถึง คิดเป็นร้อยละ 14.29 ร้อยละ 12.50 และร้อยละ 21.43 ตามลำดับ โดยมีแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ด้วยการให้ผู้เรียน เพื่อนผู้เรียน ผู้ปกครองร่วมกันประเมินพฤติกรรมผู้เรียน

ด้านการพัฒนา/นิเทศ/ติดตามการจัดการเรียนรู้สันติศึกษา

ตารางที่ 56 จำนวนและค่าร้อยละเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้านการพัฒนา/นิเทศ/ติดตามการจัดการเรียนรู้สันติศึกษาของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการ
เรียนรู้สังคมศึกษาฯ ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ปัญหาการบูรณาการ สันติศึกษาในหลักสูตร สถานศึกษา	ครู สัง ค ม		ครูกลุ่มสาระ		ครูกิจกรรม		แนวทางการแก้ไข ปัญหา	ครู สัง ค ม		ครูกลุ่มสาระ		ครูกิจกรรม		หมายเหตุ
	ศึกษาฯ		การ เรียน รู้ อื่นๆ		พัฒนาผู้เรียน			ศึกษาฯ		การ เรียน รู้ อื่นๆ		พัฒนาผู้เรียน		
	N=7		N=8		N=42			N=7		N=8		N=42		
	1	2	1	2	1	2		1	2	1	2	1	2	
1.ปัญหาในการทำวิจัย ในชั้นเรียนและการใช้ ผลการประเมินผลการ เรียน ครั้ง ก่อ น มา พัฒนาการเรียนการ สอนสันติศึกษา	7	100.00	8	100.00	42	100.00	-	-	-	-	-	-	-	-
ไม่มี	0	0.00	0	0.00	0	0.00								
มี														

หมายเหตุ 1 หมายถึง จำนวน,2 หมายถึง ร้อยละ

จากตารางที่ 56 ผลการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาด้านการพัฒนา/นิเทศ/ติดตามการจัดการเรียนรู้สันติศึกษาของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกลุ่มกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังแสดงรายละเอียด ดังนี้

ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ และครูผู้สอนในกลุ่มกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ระบุว่าไม่ปัญหาในการทำวิจัยในชั้นเรียนและการใช้ผลการประเมินผลการเรียนครั้งก่อนมาพัฒนาการเรียนการสอนสันติศึกษา คิดเป็นร้อยละ 100.00

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการวิจัย เรื่อง “สภาพและปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนจังหวัดชายแดนภาคใต้” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวการแก้ปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ของโรงเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งเป็นโรงเรียนแกนนำและโรงเรียนนำร่องการใช้หลักสูตรสันติศึกษา ใน 6 ด้าน คือ ด้านการเตรียมความพร้อมของครู ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และด้านการนิเทศ/ติดตาม/พัฒนาการเรียนการสอน โดยประชากรที่ศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 16 คน ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 7 คน ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ จำนวน 8 คน ครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จำนวน 42 คน รวมทั้งสิ้น 73 คน โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง (Structured Interview) จำนวน 2 ฉบับ ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการศึกษาเอกสารครบทุกรายการจากผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 73 คน คิดเป็นร้อยละ 100.00 แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การหาค่าร้อยละ และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย ซึ่งจากข้อมูลผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้ดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.1 สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์

1) ผู้บริหารสถานศึกษา ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุอยู่ระหว่าง 51-60 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชา การบริหารการศึกษา ซึ่งมีประสบการณ์ในการทำงานในตำแหน่งผู้บริหารมากกว่า 6 ปีขึ้นไป โดยทุกคนเคยเข้าร่วมอบรมการใช้หลักสูตรสันติศึกษาสำหรับการบูรณาการในจังหวัดชายแดนใต้ของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ (ศอ.บต.) หรือ

สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12 ศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษา จังหวัดชายแดนใต้ (สบย.12) และส่วนใหญ่ไม่เคยร่วมอบรมเกี่ยวกับสันติศึกษากับหน่วยงานอื่น

2) ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุต่ำกว่า 30 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ดำรงตำแหน่งปัจจุบันเป็นหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยสอนทั้งในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย มีประสบการณ์ในการทำงานในตำแหน่งระหว่าง 1-5 ซึ่งทุกคนเคยเข้าร่วมอบรมการใช้หลักสูตรสันติศึกษา สำหรับการบูรณาการในจังหวัดชายแดนใต้ของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ (ศอ.บต.)หรือสำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12 ศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษาจังหวัดชายแดนใต้ (สบย.12) และทุกคนไม่เคยร่วมอบรมเกี่ยวกับสันติศึกษากับหน่วยงานอื่น

3) ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 31-40 ปี ทุกคนจบการศึกษาระดับปริญญาตรี สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะและกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ซึ่งสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีประสบการณ์ในการทำงานในตำแหน่งระหว่าง 1-5 ปี และทุกคนมีประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมการใช้หลักสูตรสันติศึกษา สำหรับการบูรณาการในจังหวัดชายแดนใต้ของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ (ศอ.บต.)หรือสำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12 ศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษาจังหวัดชายแดนใต้ (สบย.12) แต่ไม่มีประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมสันติศึกษาจากหน่วยงานอื่น

4) ครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุต่ำกว่า 30-40 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี โดยสอนในกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมชุมนุม ชมรม กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี และกิจกรรมโฮมรูม โดยมีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 1-5 ปี และส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมอบรมการใช้หลักสูตรสันติศึกษา สำหรับการบูรณาการในจังหวัดชายแดนใต้ของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ (ศอ.บต.)หรือสำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12 ศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษาจังหวัดชายแดนใต้ แต่ไม่มีประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมสันติศึกษาจากหน่วยงานอื่น

1.2 สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา

1) ด้านการเตรียมความพร้อม

ผู้บริหารสถานศึกษา ทุกคนระบุว่า มีการเตรียมความพร้อมก่อนการจัดทำหลักสูตรสันติศึกษามานุกรณาการในหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งมีทั้งการลงไปในพื้นที่และการใช้แบบสอบถามแบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษา วิเคราะห์ สภาพ ปัญหาและความต้องการ ที่สอดคล้องกับท้องถิ่น มีการสร้างความตระหนักให้แก่บุคลากรในสถานศึกษา เน้นการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักสูตร และการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการสันติศึกษา โดยส่งเสริมให้ครูได้มีโอกาสเข้าอบรม แลกเปลี่ยนความรู้กับเครือข่ายโรงเรียนที่ใช้หลักสูตรสันติศึกษาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับหลักสูตรสันติศึกษา สันติวิธีจากอินเทอร์เน็ต

ด้านการเตรียมความพร้อมก่อนการนำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษามาใช้ในโรงเรียน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานหลักสูตรสันติศึกษาของสถานศึกษา โดยแต่งตั้งจากหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และให้ครูที่เข้าร่วมอบรมหลักสูตรสันติศึกษามาถ่ายทอดความรู้แก่บุคลากร เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านวิชาการหลักสูตรสันติศึกษา มีการจัดเตรียมเอกสาร ความรู้/เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้เอกสารจากการอบรมหลักสูตรสันติศึกษา งบประมาณ จะได้รับจากสพย.12 และการระดมทุนจากเครือข่ายชุมชน ส่วนบุคลากรได้จัดให้เข้ารับการอบรมหลักสูตรสันติศึกษา ของหน่วยงานสพย.12 ที่จัดขึ้น

2) ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาทุกคนระบุว่า มีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่เน้นให้ผู้เรียนมีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข การกำหนดรายวิชาสันติศึกษา โดยส่วนใหญ่กำหนดรายวิชาสันติศึกษาเป็นการบูรณาการในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีการกำหนดเวลาเรียนให้มีความยืดหยุ่นและค้ำึงถึงเวลาเรียนตามโครงสร้างหลักสูตร การกำหนดเนื้อหา ทักษะ กระบวนการ ใช้โครงสร้างหลักสูตรจากการระดมความคิดร่วมกันในการอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตรสันติศึกษา โดยมีคณะผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ครูผู้เข้าร่วมอบรมหลักสูตรสันติศึกษาดำเนินงาน

3) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ผู้บริหารสถานศึกษา ทุกคนระบุว่า มีนโยบายเน้นพัฒนาผู้เรียนให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบ มีการติดตาม/ ตรวจสอบการจัดการเรียนการสอน/แผนการจัดการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆที่บูรณาการหลักสูตรสันติศึกษา โดยเสนอรายงานการปฏิบัติงานต่อ สพย.12 การจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน ให้มีการจัดทำป้ายนิเทศแสดงกระบวนการสันติวิธี การจัดให้นักเรียน

ไทยพุทธ-ไทยมุสลิม นั่งเรียนร่วมกัน และการจัดห้องเรียนสะอาด โต๊ะเรียนให้ไม่แออัด ส่วนสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน เน้นจัดสนามหญ้าให้กว้างขวาง สะอาดตาเพื่อให้นักเรียนใช้ประโยชน์

4) ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้

ผู้บริหารสถานศึกษา ทุกคนระบุว่า มีจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับครูผู้สอน/ผู้เรียน โดยมีการดำเนินงานด้วยการจัดสรรงบประมาณให้และสนับสนุนการใช้สื่อจากท้องถิ่น ส่วนการจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน มอบหมายให้ครูผู้สอนเป็นผู้จัดหาสื่อให้ผู้เรียน มีการส่งเสริมให้ครูใช้สื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหาวิชาตามหลักสูตรและสนับสนุนให้ครูใช้สื่อที่หาได้ในท้องถิ่น

5) ด้านการวัดและการประเมินผล

ผู้บริหารสถานศึกษา ระบุว่ามอบหมายให้ครูเป็นผู้ดำเนินงานด้านการวัดและการประเมินผลเอง ส่วนการติดตามการวัดและประเมินผลของครูผู้สอน ผู้บริหารทั้งหมดให้ครูผู้สอนรายงานผลการวัดและประเมินผลภาคการศึกษาละ 2 ครั้ง

6) ด้านการพัฒนา/นิเทศ/ติดตาม การเรียนรู้

ผู้บริหารสถานศึกษา ระบุว่าไม่มีการส่งเสริม/สนับสนุนให้ครูผู้สอนทำวิจัยในชั้นเรียน แต่ใช้ผลการประเมินการเรียนครั้งก่อนมาพัฒนาการเรียนการสอนสันติศึกษา โดยใช้การสอนซ่อมเสริม การปรับกระบวนการสอนใหม่และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพิ่มเติมด้านการนิเทศ/ติดตาม การจัดหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษา มีวิธีการดำเนินงานโดยให้จัดทำควบคู่กับการนิเทศติดตามผลการเรียน โดยผู้บริหารสถานศึกษาทุกโรงเรียนเป็นผู้มีหน้าที่ในการนิเทศ/ติดตามการจัดทำหลักสูตรและนำหลักสูตรไปใช้

1.3 สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาของครูผู้สอน

1) ด้านการเตรียมความพร้อม

ครูผู้สอนระบุว่า มีการเตรียมความพร้อมก่อนการสร้างหลักสูตร โดยการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักสูตร และการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา จากการอบรมหลักสูตรสันติศึกษาจาก สบย.12 การวิเคราะห์เนื้อหา/สาระ กิจกรรม สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ และการวัดและการ

ประเมินผลตามหลักสูตรสันติศึกษาจากหลักสูตรสันติศึกษา และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 อีกทั้งยังมีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อมก่อนการนำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษามาใช้ในโรงเรียน ทั้งการเป็นคณะกรรมการหลักสูตรสันติศึกษาของกลุ่มสาระการเรียนรู้ การเข้าร่วมการประชุม สัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับการนำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษาไปใช้ การจัดเตรียมเอกสารประกอบการเรียนรู้ การจัดเตรียมเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้

2) ด้านการทำหลักสูตรสถานศึกษา

ครูผู้สอน ระบุว่ามีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ กำหนดรายวิชาในกลุ่มสาระ จัดทำคำอธิบายรายวิชา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ผลลัพธ์ประกอบการเรียนการสอน และสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียน โดยมีแนวทางการวิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษากับสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานจากแผนการสอนที่มีอยู่เดิมให้สอดคล้องกับกิจกรรมในหลักสูตรสันติศึกษา และมีการจัดการเรียนรู้สันติศึกษาที่เน้นการบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ และในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยมีลักษณะการบูรณาการ ดังนี้

1. ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ได้กำหนดเป็นรายวิชาบูรณาการในรายวิชาพื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 และบูรณาการในรายวิชาอิสลามศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยเน้นมโนทัศน์ที่สำคัญ คือ การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข การแก้ไขความขัดแย้งด้วยความไม่รุนแรง และการปฏิบัติตามหลักศาสนา และการบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมและกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ในรายวิชาพื้นฐาน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยมีมโนทัศน์ที่สำคัญ คือ การใช้การสานเสวนาในการแก้ไขความขัดแย้ง

2. ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ได้กำหนดเป็นการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาในรายวิชาพื้นฐานของ 3 กลุ่มสาระการเรียนรู้ คือ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยเน้นมโนทัศน์การใช้การสานเสวนาในการโน้มนำใจ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานและเทคโนโลยีพื้นฐาน ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยเน้นมโนทัศน์การแก้ไขความขัดแย้งด้วยความไม่รุนแรง และกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยเน้นมโนทัศน์ความหมายของสันติภาพในรายวิชาศิลปะ

3. ครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีการบูรณาการในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังนี้

3.1 กิจกรรมแนะแนว สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-5 เรื่อง การศึกษา อาชีพ พัฒนาบุคลิกภาพ ทักษะชีวิต โดยมีมีนโทัศน์ที่สำคัญด้านการศึกษา มีการแสวงหาความรู้และวางแผนการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการงานและอาชีพ รู้จักตนเอง มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ ด้านชีวิตและสังคม รักและเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่นและสามารถปรับตัวให้ดำรงอยู่ในสังคมอย่างสงบสุข

3.2 กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 เรื่องการดำรงตนในสังคมและการฝึกระเบียบในการดำรงชีวิต มีมีนโทัศน์ที่สำคัญการพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองดี ไม่กระทำความตนเป็นปัญหาต่อสังคมและดำรงชีวิตอย่างมีความหมาย การฝึกระเบียบวินัยเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความหมาย

3.3 กิจกรรมโฮมรูม ใช้สำหรับการอบรมนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ในเรื่องปัญหา สารทุกข์สุขของนักเรียนและครอบครัว ความเสี่ยง โดยมีมีนโทัศน์ที่สำคัญ คือ การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี

3.4 กิจกรรมชุมนุม ใช้สำหรับการอบรมนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ในเรื่องปัญหาการปฏิบัติงาน/ทำงานร่วมกัน การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น การทำสาธารณประโยชน์ทั้งในโรงเรียนและชุมชน มีมีนโทัศน์ที่สำคัญ คือ การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข การใช้สันติวิธีในการแก้ไขความขัดแย้ง การทำงานกลุ่มร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

3) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ครูผู้สอน ระบุว่ามีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ใช้การรูปแบบการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงและการทำกิจกรรมกลุ่ม กิจกรรมเสริมหลักสูตร เน้นให้ผู้เรียนจัดนิทรรศการ และใช้แนวการจัดกิจกรรมตามหลักการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาสันติวิธีทั้งในด้านการจัดการในชั้นเรียน โดยส่วนใหญ่เลือกใช้ตัวอย่างแผนการสอนตามหลักสูตรสันติศึกษา คือ แผนการจัดกิจกรรม “ให้ใจจึงได้ใจ” แผนการจัดกิจกรรมมองผ่านกระจก แผนการจัดกิจกรรมจากใจถึงใจ แผนการจัดกิจกรรมหุ 4 แบบ และแผนการจัดกิจกรรมภาษาสันติ ส่วนแหล่งการเรียนรู้ ใช้ห้องสมุด วัด/มัสยิด การจัดบรรยากาศในห้องเรียนเน้นคำนึงถึงผู้เรียนให้มีความสะดวก สะอาด และปลอดภัย

4) ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้

ครูผู้สอน ระบุว่า สื่อการเรียนการสอนสำหรับครู ใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ และสื่อการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียน ครูจะเป็นผู้จัดหา โดยสื่อที่ใช้เป็นการดัดแปลงจากสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่ ส่วนสื่อที่ใช้ประกอบการเรียนรู้นั้น เน้นเป็นหนังสือเรียนและหนังสือคู่มือกลุ่มสาระวิชาต่างๆ

5) ด้านการวัดและการประเมินผล

ครูผู้สอน ระบุว่า ใช้วิธีการและเครื่องมือการวัดและการประเมินผลที่หลากหลาย เน้นการประเมินจากการสังเกตพฤติกรรมโดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมเป็นเครื่องมือ และใช้การวัดและประเมินผลระหว่างเรียนและการวัดและประเมินผลหลังเรียนของกระบวนการเรียนการสอน

6) ด้านการพัฒนา/ นิเทศ/ ติดตาม การเรียนรู้

ครูผู้สอน ระบุว่า ยังไม่มีการทำวิจัยในชั้นเรียน สาเหตุจากภาระงานจากการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้มีมากและขาดความรู้ ความเชี่ยวชาญในการทำวิจัยในชั้นเรียน แต่อย่างไรก็ตามมีการนำผลการประเมินการเรียนครั้งก่อนมาปรับกระบวนการสอนใหม่

2. ปัญหาและข้อเสนอแนะการแก้ไขปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน

ปัญหาและข้อเสนอแนะการแก้ไขปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน เป็นการนำเสนอจากการรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ของผู้วิจัยในการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

2.1 ด้านการเตรียมความพร้อม ผู้บริหารสถานศึกษาทุกคนและครูส่วนใหญ่ระบุว่า มีปัญหาการขาดงบประมาณในการดำเนินงาน นอกจากนั้นครูผู้สอนยังประสบกับปัญหาในการขาดความรู้และความชำนาญในหลักสูตรสันติศึกษา ซึ่งมีการแก้ปัญหาจากการระดมทุนจากเครือข่าย ชุมชน และการเข้าร่วมอบรม/ สัมมนา จากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากอินเทอร์เน็ต

2.2 ด้านการทำหลักสูตรสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่ประสบปัญหาการขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญ ส่วนครูผู้สอนก็ประสบปัญหาการไม่เข้าใจโครงสร้างการบูร

ณาการหลักสูตรสันติศึกษาในกิจกรรมพัฒนา ซึ่งมีการแก้ไขปัญหานี้โดยการสนับสนุนให้ครูเข้าร่วมอบรมหลักสูตรสันติศึกษา นอกจากนี้ยังต้องให้การเข้าร่วมอบรมการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ จากคณะศึกษาศาสตร์หรือครุศาสตร์ ในมหาวิทยาลัย และการเชิญวิทยากรของหลักสูตรสันติศึกษาจากหน่วยงาน สบย.12 หรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมาอบรมให้ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับโครงสร้างการดำเนินงานและการนำเข้าสู่การจัดการเรียนรู้

2.3 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้บริหารสถานศึกษามีปัญหาในการกำหนดนโยบายและการติดตามหรือตรวจสอบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการสันติศึกษา เพราะการขาดการดำเนินงานอย่างจริงจัง ส่วนครูผู้สอนส่วนใหญ่ระบุว่าไม่ประสบกับปัญหาในการดำเนินงานจากการแนะนำ/ใช้แหล่งการเรียนรู้ และในส่วนที่มีปัญหาเนื่องจากจากการแนะนำ/ใช้แหล่งการเรียนรู้ที่ไม่หลากหลาย โดยมีการแก้ไขปัญหามาจากการสร้างความตระหนักให้กับบุคลากร ดำเนินงานอย่างจริงจัง จากการแต่งตั้งให้บุคลากรเป็นคณะกรรมการดำเนินงาน และมีการการศึกษา/ค้นหา แหล่งการเรียนรู้ใหม่ๆ และหลากหลาย อีกทั้งการเชิญวิทยากร ปราชญ์ท้องถิ่น หรือผู้นำทางศาสนา มาให้ความรู้แก่ผู้เรียนภายในโรงเรียน

2.4 ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนส่วนใหญ่ระบุว่า ไม่ประสบปัญหาการดำเนินงานในด้านนี้

2.5 ด้านการวัดและการประเมินผล ครูผู้สอนส่วนใหญ่ระบุว่า ไม่ประสบปัญหาในวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรสันติศึกษา และในส่วนที่ประสบปัญหาเป็นปัญหาการวัดประเมินผลด้วยการใช้การสังเกตพฤติกรรมผู้เรียนทำให้ทำได้ไม่ทั่วถึง โดยมีแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ด้วยการให้ผู้เรียน เพื่อนผู้เรียน ผู้ปกครองร่วมกันประเมินพฤติกรรมผู้เรียน อีกทั้งยังต้องมีการกำหนดพฤติกรรมของผู้เรียนที่ต้องการวัดและประเมินผลให้ชัดเจน

2.6 ด้านการพัฒนา/นิเทศ/ติดตามการจัดการเรียนรู้ ผู้บริหารสถานศึกษาระบุว่าประสบปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการทำวิจัยในชั้นเรียน ซึ่งมีแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้โดย ส่งเสริมให้ครูเข้าร่วมอบรม สัมมนา การทำวิจัยให้ชั้นเรียนและสร้างแรงจูงใจการทำวิจัยในชั้นเรียนให้แก่ครูผู้สอน

อภิปรายผลจากการวิจัย

จากผลการวิจัย มีข้อค้นพบและประเด็นที่นำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. สภาพการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

1.1 การเตรียมความพร้อม

ผู้บริหารสถานศึกษา มีการเตรียมความพร้อมก่อนการจัดทำหลักสูตรบูรณาการในหลักสูตรสถานศึกษา โดยการลงไปในพื้นที่และการใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ สภาพ ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น โดยมีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนาหลักสูตร และตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาของฝ่ายต่างๆ เน้นให้เกิดการสร้าง ความตระหนักให้แก่บุคลากร และพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักสูตร และการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการสันติศึกษา ด้วยการจัดประชุมชี้แจง/ประชุมเชิงปฏิบัติการกับหน่วยงานสภย.12 ดังข้อเสนอแนะของกระทรวงศึกษาธิการ (2551:35-40) และแนวคิดของ ลำลี รักสุทธิ (2544: 17-20) และใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ที่กล่าวถึง การเตรียมความพร้อมก่อนการจัดทำหลักสูตรด้วยการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ทั้ง สภาพ ปัญหาและความต้องการที่สอดคล้องกับท้องถิ่น เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลแนวโน้มของการพัฒนา ความต้องการของชุมชน สิ่งที่มีผลกระทบต่อจัดการศึกษาและศักยภาพของโรงเรียน โดยใช้เป็นแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ หรือการลงพื้นที่พบปะกับชุมชน ซึ่งต้องใช้ความร่วมมือระหว่างบุคลากรภายในโรงเรียน ความร่วมมือระหว่างชุมชนและท้องถิ่น ดังนั้น จึงต้องมีการสร้างความตระหนักให้บุคลากร ควบคู่กับพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการดำเนินงาน เพื่อให้การจัดทำหลักสูตรมีประสิทธิภาพสูงสุด ส่วนครูผู้สอนและผู้บริหารมีการเตรียมความพร้อมก่อนการจัดทำหลักสูตรสันติศึกษา โดยมีการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา หลักสูตรสันติศึกษา จากการเข้าร่วมอบรมหลักสูตรสันติศึกษา จากหน่วยงาน สภย. 12 และได้ร่วมกันวิเคราะห์เนื้อหา/สาระ กิจกรรม สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ และการวัดและการประเมินผลตามหลักสูตรสันติศึกษาจากการเข้าร่วมอบรมครั้งนี้ ดังข้อเสนอแนะของ กระทรวงศึกษาธิการ (2551:20) ที่กล่าวถึง บทบาท หน้าที่ที่สำคัญของครูผู้สอนในการเตรียมความพร้อมก่อนการจัดทำหลักสูตร โดยครูจะต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ เพื่อให้

ทันต่อความก้าวหน้าทางวิชาการใหม่ๆ โดยเฉพาะเรื่องของการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตร เพื่อพัฒนาการสอนของตนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ในด้านการเตรียมความพร้อมก่อนการนำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษามาใช้ในสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีการดำเนินงานทั้งการแต่งตั้งคณะกรรมการหลักสูตรสันติศึกษาของกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยการแต่งตั้งจากหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้และผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในหลักสูตรสันติศึกษา ดังกับแนวทางการดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการ (2551: 15) ที่กล่าวถึงดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการของสถานศึกษา โดยต้องแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการระดับกลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ด้านการเผยแพร่ความรู้ด้านวิชาการหลักสูตรสันติศึกษา พบว่า ผู้บริหารมีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนได้เข้าร่วมการประชุม สัมมนาทางวิชาการจากหน่วยงาน สบย.12 และสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้กับครูในโรงเรียนนาร่องและโรงเรียนเครือข่ายเกี่ยวกับการนำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษาไปใช้ ดังกับแนวทางการดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการ (2551: 16) ที่ระบุ การเผยแพร่ความรู้ด้านวิชาการ เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายและทุกระดับมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตร การบริหารจัดการหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน โดยการจัดประชาสัมพันธุ์ การจัดทำคลังความรู้ หรือการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับครู เพื่อให้ครูได้พัฒนาตนเองทั้งในด้านความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถในการคิด ตลอดจนในการปฏิบัติการใช้หลักสูตรในบริบทของการสอนในห้องเรียน และสอดคล้องกับงานวิจัยของกานต์วี นุชยานนท์ (2546:บทคัดย่อ) ที่พบว่า การพัฒนาความรู้ ความเข้าใจให้แก่บุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยการประชุมชี้แจง การจัดประชุมปฏิบัติการ อบรมให้ความรู้ จัดเตรียมเอกสารเกี่ยวกับหลักสูตร ศึกษา ดูงาน และร่วมสัมมนากับหน่วยงานอื่นๆ

การจัดสรรงบประมาณและทรัพยากร พบว่าผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับจัดสรรงบประมาณให้พอเพียงในการดำเนินงาน โดยได้รับมาจากหน่วยงาน สบย.12 และจากการระดมทุนจากเครือข่ายชุมชน เพื่อให้ครูผู้สอนนำไปใช้ในการจัดเตรียมเอกสารประกอบการเรียนรู้อการจัดเตรียมเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอน ดังกับแนวทางการดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการ (2551: 17) ที่เน้นการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอ เหมาะสมและคุ้มค่า สำหรับให้ครูผู้สอนไปจัดสรรในการจัดการเรียนรู้ ส่วนบุคลากรก็ส่งเสริมให้ได้รับการอบรมหลักสูตรสันติศึกษาจากหน่วยงานสบย.12 ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดบุคลากร โดยควรจัดให้

ครูได้สอนตรงตามความรู้ความสามารถ และความถนัด รวมทั้งการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง ตลอดเวลาที่ระบุโดย กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 17)

1.2 ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

ผู้บริหารและครูผู้สอนทุกคนระบุว่ามีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรสันติศึกษาโดยเน้นให้ผู้เรียนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้สันติสุข ซึ่งมีการดำเนินงานไปตามกรอบของการจัดทำหลักสูตรตามขั้นตอนของกระทรวงศึกษาธิการ (2551:41-47) ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และเพิ่มคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา (2551: คำนำ) ที่เน้นพัฒนาผู้เรียนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข และสามารถใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้ อีกทั้งยังได้มีการจัดประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดรายวิชาสันติศึกษาและเวลาในการจัดเรียนรู้ โดยเน้นไปที่การบูรณาการในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งกำหนดเวลาให้มีความยืดหยุ่น และคำนึงถึงเวลาเรียนตามโครงสร้างหลักสูตรการศึกษาแกนกลาง พุทธศักราช 2551 ซึ่งสอดคล้องกับข้อปฏิบัติของกระทรวงศึกษาธิการ (2551:42) ที่ต้องมีการกำหนดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา โดยมีการกำหนดรายวิชา การกำหนดเวลาเรียน ทั้งนี้ต้องมีการกำหนดให้สอดคล้องกับความรู้และทักษะตามมาตรฐานการเรียนรู้ไว้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยคำนึงถึงการจัดเวลาเรียนของสถานศึกษาให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ของตนได้อย่างหลากหลาย โดยพิจารณาจาก ความพร้อมของสถานศึกษา ความต้องการ/ จุดเน้นของสถานศึกษา และความต้องการของผู้เรียน

ส่วนการนำหลักสูตรสันติศึกษาไปบูรณาการนั้น ส่วนใหญ่โรงเรียนกำหนดให้มีการบูรณาการในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยนำมาใช้ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ทั้งในการจัดกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ มากกว่าการบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า หลักสูตรสันติศึกษาเน้นการทำกิจกรรมที่พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม เน้นสอดแทรกแนวคิดของการอยู่ร่วมกันในสังคมที่หลากหลายอย่างสันติสุข และการรู้จักการใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่เน้นส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียน ความมีระเบียบวินัย ความเป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดี ให้ผู้เรียนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และท้องถิ่น โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง ให้เรียนรู้ด้วยตนเองตั้งแต่การศึกษา การวิเคราะห์ การวางแผน การปฏิบัติงาน

ตามแผน และเน้นให้มีการทำงานร่วมกัน อีกทั้งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนยังเป็นกิจกรรมที่พัฒนาความถนัด ความสนใจ ความต้องการของผู้เรียน มุ่งพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพิ่มเติมจากกิจกรรมในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ตามข้อกำหนดของกระทรวงศึกษาธิการ (2551:20-21) แต่อย่างไรก็ตาม จากการวิจัย พบว่าในบางโรงเรียนมีการบูรณาการสันติศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยส่วนใหญ่เป็นการบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี สาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา และสาระการเรียนรู้ศิลปะ โดยกลุ่มวิชาภาษาไทยและสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างพื้นฐานการคิดและเป็นกลยุทธิ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤติของชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551:2-3) ส่วนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี สุขศึกษาและพลศึกษาและศิลปะ เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551:2-3) ซึ่งจากเป้าหมายของหลักสูตรดังกล่าวสอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรสันติศึกษา ที่เน้นพัฒนาผู้เรียนให้สามารถใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างที่เกิดขึ้น เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข

การบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา ส่วนใหญ่ครูผู้สอนใช้การบูรณาการแบบสอดแทรก เพราะสามารถทำได้รวดเร็ว สามารถวิเคราะห์ได้จากหน่วยการเรียนรู้หรือแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีอยู่เดิม ซึ่งสอดคล้องกับแนวการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยกระทรวงศึกษาธิการ (2552:12) ที่ระบุถึงการบูรณาการแบบสอดแทรก (Infusion) ว่าเป็นการเรียนรู้แบบนี้ครูจะนำเนื้อหาของวิชาต่างๆ มาสอดแทรกในรายวิชาของตนเองเป็นการวางแผนการสอนและทำการสอนโดยครูเพียงคนเดียว การกำหนดรายวิชา คำอธิบายรายวิชา หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และเครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผล ที่บูรณาการสันติศึกษา ครูผู้สอนเป็นผู้ดำเนินงาน ซึ่งส่วนใหญ่ครูผู้สอนเป็นผู้ดำเนินงานเพียงคนเดียว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกระทรวงศึกษาธิการ (2551: 78) กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของครูผู้สอนที่ต้องนำเอาคำอธิบายรายวิชามาจัดจัดทำหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นทักษะความรู้ กระบวนการตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดของหลักสูตร ตลอดจนคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีการจัดเตรียมและใช้สื่อการเรียนรู้ต่างๆ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีและแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งยังมีการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่างๆ อย่างหลากหลาย

การบูรณาการสันติศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยมีมีมโนทัศน์ที่สำคัญ คือ การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข โดยใช้สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมและศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม และมโนทัศน์ การใช้การสานเสวนาในการแก้ไขความขัดแย้ง โดยใช้สาระการฟัง การดู และการพูด ซึ่งเป้าหมายของสาระของสังคมก็ต้องการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข (กระทรวงศึกษาธิการ,2551:132) ส่วนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ก็มีเป้าหมายที่เน้นให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดี ทำให้สามารถประกอบธุรกิจ การงาน และดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างสันติสุข (กระทรวงศึกษาธิการ,2551:37) ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรสันติศึกษาที่เน้นพัฒนาเยาวชนให้สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยความไม่รุนแรง และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

และการบูรณาการดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับแนวทางการนำสันติศึกษาไปบูรณาการ โดยเป็นการเน้นการบูรณาการเนื้อหา 6 กรอบคือ 1. การสื่อสารอย่างสันติ 2. สานเสวนา 3. การสื่อสารกับสังคม 4. การแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง 5. การวิเคราะห์และจัดการความขัดแย้ง 6. สันติวิธีและวิธีการปฏิบัติการสันติวิธี ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย (สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ,2551:31)

การบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงาน อาชีพและเทคโนโลยีพื้นฐาน มีมโนทัศน์ คือ การแก้ไขความขัดแย้งด้วยความไม่รุนแรง ซึ่งมีเป้าหมายจากกิจกรรมทางศิลปะที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง (กระทรวงศึกษาธิการ,2551:182) ส่วนการบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ มีมโนทัศน์เน้นความหมายของสันติภาพ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อให้สามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการทำงานอย่างมีความคิดสร้างสรรค์ และแข่งขันในสังคมไทยและสากล รักการทำงาน และมีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างพอเพียงและมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ ,2551:204) ซึ่งการบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ดังกล่าว ไปเป็นไปตามดำเนินงานด้านการสอดแทรกในหลักสูตร (Curriculum infusion) โดยเป็นการถักทอทักษะ แนวคิด และหลักการของสันติวิธีเข้าไปในองค์ประกอบต่างๆของหลักสูตรในห้องเรียนในวิธีสอน ในการกำหนดกฎกติกาของห้องเรียน และการฝึกปฏิบัติการสันติวิธี และมีการบูรณาการในหลักสูตร (Curriculum

integration) โดยเป็นการบูรณาการทักษะและแนวคิดของสันติวิธีลงไปในวิชาต่างๆ (สำนักงาน
ประสานนโยบายการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม, 2551:31)

1.3 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ผู้บริหารสถานศึกษา ทุกคนระบุว่า มีนโยบายการจัดการเรียนรู้ที่เน้นพัฒนาผู้เรียนให้อยู่
ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขและส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้การแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี โดยเน้นการ
จัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังกับการจัดการเรียนรู้ของครูที่มีการจัดการเรียนรู้โดยเน้น
ผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่กำหนดจุดหมาย สาระ กิจกรรม แหล่งการ
เรียนรู้ สื่อการเรียนและการวัดและประเมินผลที่มุ่งพัฒนา คนและชีวิตให้เกิดประสบการณ์การ
เรียนรู้เต็มตามความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน
ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมใช้กระบวนการ (Process) สร้างความรู้ (Construct) ด้วยตนเอง เป็นการเรียน
การสอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม (Participation) มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างกระฉับกระเฉง เกิด
การเรียนรู้ที่มีความหมาย เป็นวิธีการให้อำนาจแก่ผู้เรียน (Learner powerment) ซึ่งจะนำไปสู่
การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Long life learning) (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์และ ทิศนา ขัมมณี, 2545) และ
สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตราที่ 22 ที่ได้กำหนดแนวทางใน
การจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้
และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด และจากการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้
ที่บูรณาการสันติศึกษา ครูผู้สอนมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรม
พัฒนาผู้เรียนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ใช้กิจกรรมกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการทำงาน
ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุนีย์ สุขเจริญ (2533: บทคัดย่อ) ที่กล่าวถึงการจัดการเรียน
การสอนสันติศึกษา ควรจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบสหวิทยาการ เน้นการแก้ปัญหา มีการ
สัมมนา อภิปราย ฝึกทักษะในสถานการณ์จำลอง และสอดคล้องกับแนวคิดของถวิลวดี บุรีกุล
(2551: ออนไลน์) การสอนสันติศึกษา เป็นการทำความเข้าใจและยอมรับเหตุผลที่แตกต่างกัน
สร้างความน่าสนใจให้กับการศึกษาเรื่องสันติวิธีในกลุ่มผู้ที่มีความคิดที่แตกต่าง การใช้วิธีที่เชิญ
ผู้เรียนให้มีส่วนร่วม แทนการที่ผู้สอนบรรยายอย่างเดียว ผู้สอนต้องใจกว้าง เปิดรับความคิดที่
แตกต่างและให้ความสนใจ ใช้การสื่อสารในบรรยากาศที่สร้างสรรค์ มีการแก้ปัญหาและการศึกษา
จากชีวิตจริง นางเยาว์ เพ็ญแขและคณะ (2553: ออนไลน์) ได้เสนอแนวทางในการนำสันติวิธีเข้าสู่
ห้องเรียน โดยกล่าวว่า เมื่อครูเข้าไปสอนจริงในชั้นเรียนจะทำกิจกรรม 3 ชนิด คือ สอน การสื่อสาร
กับนักเรียนและการบริหารชั้นเรียน โดยในการเรียนการสอน ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นสมอง

โดยใช้เทคนิคบูรณาการสมองครบส่วนและพหุปัญญากับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อกระตุ้นยั่วยุ ทำท่ายให้สมองทุกส่วนทุกระบบคิดและนักเรียนแสดงพฤติกรรมความคิดออกทางพหุปัญญา ซึ่ง ยังเน้นในเรื่องของการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยจัดห้องเรียนและพื้นที่ สำหรับผู้เรียนให้เหมาะสม เพียงพอ และสอดคล้องกับการทำกิจกรรมของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับ แนวทางการจัดสภาพแวดล้อมของกระทรวงศึกษาธิการ (2543: 20) ซึ่งสถานที่ บริเวณโรงเรียน ได้แก่ อาคารเรียน โรงอาหาร ต้องคำนึงถึงความสะอาด ร่มรื่นสวยงาม ถูกสุขลักษณะและ ปลอดภัย ห้องเรียน ได้แก่ รูปแบบการจัดที่นั่งนักเรียน การจัดมุมกิจกรรมในห้องเรียน ป้ายนิเทศ ชั้นวางสื่อ อุปกรณ์ มุมเสริมความรู้นักเรียน มีการสร้างปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียนระหว่างครูกับ นักเรียนและระหว่างนักเรียนกับนักเรียน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย มีการ นำเทคโนโลยีมาใช้ในบรรยากาศของการเรียนรู้ การนำสื่อนวัตกรรมมาช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อ ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้

การใช้ตัวอย่างแผนการจัดกิจกรรมตามหลักสูตรสันติศึกษา โดยมีการเลือกใช้แผนการจัด กิจกรรม “ให้ใจจึงได้ใจ” แผนการจัดกิจกรรมมองผ่านกระจก แผนการจัดกิจกรรมจากใจถึงใจ แผนการจัดกิจกรรมหู 4 แบบ และแผนการจัดกิจกรรมภาษาสันติ ซึ่งแผนการจัดกิจกรรมในแต่ละ แผนนั้น เน้นพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนในทักษะด้านต่างๆ ทั้งทักษะการแก้ปัญหา การเข้าใจ ตนเอง การเข้าใจผู้อื่น และการสื่อสาร ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนโดยกำหนดเป็น สมรรถนะที่สำคัญของผู้เรียน ได้แก่ ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต ความสามารถในการใช้ เทคโนโลยี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551:21)

นอกจากนั้น จากการวิจัย ผู้วิจัยยังพบถึงการดำเนินงานของครูผู้สอน ที่นำแนวทางปฏิบัติ เพื่อพัฒนาสันติวิธีตามหลักสูตรสันติศึกษามาใช้ในเหตุการณ์ปัจจุบัน โดยใช้แก้ปัญหาผู้เรียนที่มี เรื่องชกต่อยกัน ครูผู้สอนแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยไม่ได้ลงโทษผู้เรียน แต่ให้ผู้เรียนที่เป็นคู่กรณีกัน มานั่งพูดคุยถึงสาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น แล้วให้ทั้งสองคนหาทางแก้ไขปัญหา ซึ่งผลที่ได้ คือ ผู้เรียนตกลงกันได้ ลูกขึ้นจับมือกันและทำข้อตกลงกันว่าจะไม่มีเรื่องชกต่อยกันอีก เหตุการณ์ ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการนำเอาแนวปฏิบัติตามหลักสูตรสันติศึกษา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ไข ความขัดแย้งมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน นอกเหนือจากการใช้ในจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน เท่านั้น ซึ่งจากเหตุการณ์ดังกล่าว หากครูผู้สอนตัดสินใจลงโทษผู้เรียนด้วยการตีหรือการภาคทัณฑ์ อาจทำให้ผู้เรียนซึมซับการแก้ไขปัญหาดด้วยความรุนแรง ดังนั้นจากเหตุการณ์ดังกล่าว สะท้อนให้ เห็นถึงการนำหลักสูตรสันติศึกษามาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยครูผู้สอนต้องสอดแทรก

ทักษะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียน ในสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน รวมทั้งที่บ้าน ซึ่งผู้ปกครองก็ต้องมีส่วนร่วมในการหล่อหลอมเยาวชนให้ใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ประสบผลสำเร็จ

1.4 ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้สนับสนุนให้ครูผู้สอนได้ใช้สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ และสื่อการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนโดยครูจะเป็นผู้จัดหาให้ โดยสื่อที่ใช้เป็นการดัดแปลงจากสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่ สอดคล้องกับแนวทางการใช้สื่อของกระทรวงศึกษาธิการ (2544:36) ระบุถึง การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ โดยการปรับปรุงสื่อการเรียนรู้ที่มีอยู่เดิม ผู้สอนสามารถดำเนินการได้โดยศึกษา วิเคราะห์สื่อการเรียนรู้ที่มีอยู่แล้ว ซึ่งมีอยู่มากมายหลายชนิด ผู้สอนอาจจะต้องพิจารณา ปรับปรุง ดัดแปลง หรือจัดทำเสริมเพิ่มเติมจากสื่อที่มีอยู่เพื่อให้ได้สื่อที่สมบูรณ์เป็นปัจจุบัน สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ของแต่ละกลุ่มสาระ และความต้องการของผู้เรียน โดยสื่อในการจัดการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนใช้ มักเป็นสื่อประเภทสื่อสิ่งพิมพ์ ที่เป็นหนังสือเรียน หนังสือคู่มือ ซึ่งสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2552: 23) ที่ระบุว่า สื่อแต่ละประเภทจะมีคุณสมบัติในเรื่องข้อดีและข้อจำกัดในการใช้แตกต่างกัน โดยหนังสือเรียน มีข้อดีที่มีสาระตามหลักสูตรแกนกลางฯ เหมาะสำหรับใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ การทบทวน การอ้างอิง

1.5 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

ผู้บริหารสถานศึกษา ระบุว่ามอบหมายให้ครูเป็นผู้ดำเนินงานด้านการวัดและการประเมินผลเอง โดยครูผู้สอนใช้วิธีการและเครื่องมือการวัดและการประเมินผลที่หลากหลาย เน้นการประเมินจากการสังเกตพฤติกรรมโดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมเป็นเครื่องมือในการวัดและประเมินผล และใช้การวัดและประเมินผลระหว่างเรียนและการวัดและประเมินผลหลังเรียนของกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งเป็นไปตามแนวปฏิบัติของกระทรวงศึกษาธิการ (2551:12) ที่กำหนดให้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่จำเป็นที่สถานศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สอดคล้องและครอบคลุมมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่กำหนดในหลักสูตรสถานศึกษา และจัดให้มีการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตลอดจนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนและตัดสินผลการเรียน โดยการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนการสอนต้องดำเนินการด้วยเทคนิควิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้สามารถวัดและประเมินผล

ผู้เรียนได้อย่างรอบด้านทั้งด้านความรู้ ความคิด กระบวนการ พฤติกรรมและเจตคติ เหมาะสมกับ สิ่งที่ต้องการวัด ธรรมชาติวิชา และระดับชั้นของผู้เรียน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเที่ยงตรง ยุติธรรม และเชื่อถือได้ และเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการประเมิน อย่างไรก็ตาม การ วัดและประเมินผลการเรียนรู้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษา ที่ เน้นพัฒนาผู้เรียนด้านคุณลักษณะการใช้การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ครูผู้สอนส่วน ใหญ่เลือกให้การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนในการประเมินผลพฤติกรรมผู้เรียน ซึ่งการวัดโดยการ สังเกตจะเป็นข้อมูลที่ดี ตรงกับสภาพความเป็นจริง แต่อย่างไรก็ตาม จุดอ่อนของการสังเกต พฤติกรรม คือการตีความพฤติกรรม ซึ่งครูผู้สอนมักใช้มาตรฐานของตนเองเป็นตัวกำหนด พฤติกรรมและไม่มีการจัดทำคำอธิบายพฤติกรรมที่จะวัดและประเมินผลให้ชัดเจน (กระทรวงศึกษาธิการ 2551:192-195) ดังนั้นครูผู้สอนควรมีการจัดทำแบบการสังเกตพฤติกรรม และกำหนดพฤติกรรมที่จะวัดให้ชัดเจน เพื่อการวัดและประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ

1.6 ด้านการพัฒนา/นิเทศ/ติดตามการจัดการเรียนรู้สันติศึกษา

ผู้บริหารและครูผู้สอนไม่มีการดำเนินงานในด้านนี้อย่างจริงจัง เพราะขาดความรู้ ความ เชี่ยวชาญในการวิจัย มีเพียงการนำเอาผลการประเมินครั้งก่อนมาปรับกระบวนการจัดการเรียน การสอนใหม่

2. ปัญหาและข้อเสนอแนะการแก้ไขปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตร สถานศึกษาของโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

ปัญหาและข้อเสนอแนะการแก้ไขปัญหาการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา เป็นปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้วิจัย โดยมี รายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ด้านการเตรียมความพร้อม

ปัญหาด้านการเตรียมความพร้อมของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งปัญหาในการดำเนินงาน ด้านนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาได้ระบุถึงปัญหาจากการขาดงบประมาณในการดำเนินงานทำให้การ ดำเนินงานไม่เต็มประสิทธิภาพ โดยผู้บริหารมีแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการระดมทุน จากเครือข่ายชุมชน ซึ่งสามารถดำเนินงานดังกล่าวประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี เนื่องจากการ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ จากผู้ปกครองของนักเรียนและชุมชนที่สนับสนุนเงินงบประมาณ เพื่อจัดการเรียนรู้แก่ลูกหลานในชุมชน ซึ่งสอดคล้องแนวคิดของกระทรวงศึกษาธิการ (2551:29) ที่ ระบุถึง การสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากร และการระดมทุนในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งใน

การดำเนินการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของท้องถิ่น และขับเคลื่อนการพัฒนาและใช้หลักสูตร

2.2 ด้านการจัดทำหลักสูตร

ปัญหาด้านการจัดทำหลักสูตรสันติศึกษาโดยครูผู้สอนและผู้บริหารสถานศึกษาระบุว่า ประสพกับปัญหาการขาดความรู้ ความชำนาญในการจัดทำหลักสูตร และมีแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจากการส่งบุคลากรเข้าร่วมอบรม/สัมมนา หลักสูตรสันติศึกษากับหน่วยงาน สบย. 12 ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 15) ที่ระบุถึงการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ การประชุมสัมมนา การอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน โดยเฉพาะเน้นการพัฒนาครูผู้สอน เพื่อให้มีความรู้ ความชำนาญในด้านนั้นๆ แต่อย่างไรก็ตาม จากการวิจัย ผู้วิจัยพบว่า การที่ครูผู้สอนเข้าร่วมอบรมหลักสูตรสันติศึกษากับหน่วยงาน สบย.12 โดยเป็นการนำกิจกรรมในหลักสูตรสันติศึกษามาถ่ายทอดแก่ครูผู้สอน และใช้การอบรมเป็นการระดมความคิดเพื่อสร้างเป็นโครงสร้างบูรณาการสันติศึกษาในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งการจัดกิจกรรมดังกล่าว เป็นการดำเนินงานที่ดีในการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน (ข้อมูลจากการเข้าร่วมสังเกตการณ์การอบรมหลักสูตรสันติศึกษาของหน่วยงาน สบย. 12) แต่อย่างไรก็ตาม ครูผู้สอนไม่สามารถบูรณาการหรือบูรณาการแบบสอดแทรกในกลุ่มสาระการเรียนรู้/กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ทำให้ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายของหลักสูตรสันติศึกษา ดังนั้น ครูผู้สอนต้องได้รับการอบรม ประชุมปฏิบัติการจากคณะครุศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์ จากมหาวิทยาลัย เกี่ยวกับการนำเอาหลักสูตรเนื้อหา กิจกรรมสันติศึกษา บูรณาการเข้าสู่การจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ โดยเฉพาะการบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพราะเป้าหมายของหลักสูตรทั้งสองมีความสอดคล้องกัน

ประเด็นปัญหาต่อมา เป็นปัญหาด้านการในจัดทำหลักสูตรของครูผู้สอน จากการไม่เข้าใจโครงสร้างการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยมีแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจากการเชิญวิทยากรจากหน่วยงาน สบย.12 หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาอบรมให้ความรู้แก่ครูผู้สอน ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2551:15) ที่กล่าวถึงรูปแบบการพัฒนาบุคลากรโดยการเชิญวิทยากรมาร่วมประชุมสัมมนา การอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน โดยเฉพาะเน้นการพัฒนาครูผู้สอน แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินงานดังกล่าว เป็นเพียงการแก้ไขปัญหาได้เพียงส่วนหนึ่ง เพราะมีขั้นตอนการดำเนินงานในการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการเรียนรู้ในหลักสูตร โดยมีการดำเนินงานต่างๆ ใน

หลายรูปแบบ เช่น การมอบหมายให้มีคณะทำงานด้านการพัฒนาบุคลากร ซึ่งต้องดำเนินงานและมีบทบาทในเรื่องนี้อย่างจริงจัง และต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 15) การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของบุคลากรในโรงเรียน (กรมวิชาการ, 2545:17) โดยเน้นปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีปัญหาความไม่สงบเกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง และประเมินความต้องการ ความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร และวางแผนการพัฒนาบุคลากรให้เป็นรูปธรรม ทั้งแผนระยะสั้นและแผนระยะยาว (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 15) การศึกษาหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และหลักสูตรสันติศึกษา (กรมวิชาการ, 2545:17) การส่งเสริม สนับสนุนให้มีมุม หรือศูนย์รวมความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้แบบอิงมาตรฐาน เพื่อการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 15) การส่งเสริมให้ครูได้มีโอกาสเข้าอบรม แลกเปลี่ยนความรู้อย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารจะต้องเป็นที่ปรึกษาของครู ควรจัดให้มีการประชุมเพื่อแก้ปัญหา ตลอดจนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแสวงหาวิธีการใช้หลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 15) เป็นต้น ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนควรใช้แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้มีความหลากหลาย เพื่อให้แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวประสบความสำเร็จ

2.3 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้บริหารสถานศึกษาระบุว่า ประสบกับปัญหาการดำเนินงานที่ไม่มีความต่อเนื่อง โดยมีแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจากการสร้างความตระหนักให้แก่ครูและบุคลากรในโรงเรียน ให้เห็นถึงความสำคัญของการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาจากการแต่งตั้งบุคลากรเป็นคณะกรรมการการปฏิบัติงานการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาในสถานศึกษา เพื่อให้รับผิดชอบการปฏิบัติงานร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานด้านการสร้างความตระหนักให้แก่บุคลากรของสถานศึกษาของ กรมวิชาการ (2545) เพื่อให้เห็นความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกันในการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา

ส่วนอีกประเด็นปัญหา คือ ปัญหาการใช้แหล่งการเรียนรู้ที่ไม่หลากหลาย ซึ่ง ครูผู้สอนประสบกับปัญหาการใช้แหล่งการเรียนรู้ที่ไม่หลากหลายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เนื่องมาจากปัญหาเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ ซึ่งครูผู้สอนมีแนวทางการแก้ไขปัญหาจากการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการใช้แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายจากอินเทอร์เน็ต ซึ่งก็ยังไม่ประสบผลเท่าที่ควร เนื่องจากครูผู้สอนยังคงมีความกังวลในเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่หากต้องนำ

นักเรียนออกไปภายนอกโรงเรียนเพื่อศึกษาจากแหล่งการเรียนรู้อื่นที่หลากหลาย อย่างไรก็ตาม ในกรณีนี้ ครูอาจเชิญวิทยากร ปราชญ์ท้องถิ่น หรือผู้นำทางศาสนา เป็นต้น เข้ามาภายในโรงเรียน ตามแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรสันติศึกษา เช่น การบริหารจัดการความขัดแย้งในชุมชน เป็นการดึงเอาผู้รู้มาเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ย เป็นต้น (สำนักงานประสานนโยบายการศึกษาศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา, 2551:31)

ประเด็นปัญหาต่อมา คือ การบูรณาการแบบสอดแทรกในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ทำให้ไม่บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายของหลักสูตรสันติศึกษาที่ตั้งไว้ โดยครูผู้สอนได้มีแนวทางการแก้ไข ปัญหาจากการกำหนดเป้าหมายของรายวิชาให้สอดคล้องกับหลักสูตรสันติศึกษา ซึ่งดำเนินงานดังกล่าว ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า หากครูผู้สอนไม่เชี่ยวชาญในการจัดการเรียนรู้หรือการจัดกิจกรรม อาจทำให้ไม่สามารถจัดการเรียนรู้ได้บรรลุตามเป้าหมายของกิจกรรมนั้นๆ และไม่สามารถบูรณาการกิจกรรมต่างๆ เข้าด้วยกันได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของยุพิน ศรีสุวรรณ (2537 : บทคัดย่อ) พบว่า หากครูผู้สอนขาดความพร้อมต่อการใช้หลักสูตร เนื่องจากการไม่เข้าใจวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูไม่ถนัดการสอนบางกลุ่มประสบการณ์ จึงไม่สามารถดัดแปลงหรือยืดหยุ่นกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ครูผู้สอนควรศึกษาเกี่ยวกับการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาให้เกิดความเข้าใจและเชี่ยวชาญ โดยอาจมีการดำเนินงานในด้านต่างๆ เช่น การเตรียมความพร้อมตนเองสำหรับบทบาทของผู้เป็นแหล่งความรู้ ซึ่งจะต้องให้คำอธิบาย คำแนะนำ คำปรึกษาให้ข้อมูลชัดเจนแก่ผู้เรียน ดังนั้นครูผู้สอนจะต้องเตรียมตนเองด้วยการอ่าน การค้นคว้า การทดลองปฏิบัติให้มาก การเตรียมแหล่งข้อมูลให้แก่ผู้เรียนทั้งในรูปสื่อการเรียนรู้ ใบความรู้และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ประกอบกิจกรรมในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเลือกศึกษา/ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม การเตรียมกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด ซึ่งครูผู้สอนจะต้องวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อให้ได้สาระสำคัญและเนื้อหาข้อความรู้ที่จะนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมการเรียนที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ตามที่กำหนด (อุดม เขยทิวังศ์, 2540:60)

2.4 ด้านการวัดและการประเมินผล

ปัญหาด้านการวัดและการประเมินผล ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนประสบกับปัญหาการวัดและประเมินผลจากการไม่ได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการวัดและประเมินผลและใช้การวัดและประเมินผลจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนทำได้ไม่ทั่วถึง ซึ่งมีแนวทางการแก้ไข

ปัญหาดังกล่าวด้วยการกำหนดการพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียนตามเป้าหมายตามหลักสูตรสันติศึกษา ให้สอดคล้องกับเป้าหมายของรายวิชา/กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยให้ผู้เรียน เพื่อนผู้เรียน ผู้ปกครอง มีส่วนร่วมกันประเมินพฤติกรรมของผู้เรียน ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการดำเนินงานการวัดและประเมินผลของกระทรวงศึกษาธิการ (2551:84-90) ที่ได้เสนอวิธีการการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยมีวิธีการประเมินแบบต่าง ๆ เช่น การสังเกตพฤติกรรม การประเมินตนเองของผู้เรียน การประเมินโดยเพื่อน ซึ่งเน้นการประเมินผลที่มีความหลากหลาย เพื่อพัฒนาผู้เรียน และแสดงถึงความเข้าใจ ในความรู้ ทักษะ อีกทั้งยังสามารถช่วยให้ผู้สอนปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่า การวัดและประเมินพฤติกรรมของผู้เรียนตามหลักสูตรสันติศึกษานั้น ผู้บริหารและครูผู้สอน ไม่ได้ร่วมกันกำหนดเป็นพฤติกรรมบ่งชี้ที่ชัดเจน ทำให้เกิดความสับสนในการวัดและประเมินผล และไม่สามารถวัดและประเมินผลได้ตามเป้าหมายของหลักสูตรสันติศึกษา จึงไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาในด้านนี้ได้ อีกทั้งหากมีการดำเนินการแก้ไขปัญหาในด้านนี้ด้วยการให้ผู้ปกครอง มีส่วนร่วมในการประเมินก็พึงระวังกการให้ความร่วมมือในการประเมินผลจากผู้ปกครอง ดังนั้นแนวทางการแก้ไขปัญหาการวัดและประเมินผล โดยให้ผู้ปกครอง เพื่อนของผู้เรียน และผู้เรียนร่วมกันประเมินนั้น ต้องสร้างเครื่องมือการวัดและประเมินผลอย่างเหมาะสม และต้องกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผลพฤติกรรมตามเป้าหมายของสันติศึกษาให้ชัดเจนอีกด้วย

2.5 ด้านการพัฒนา/นิเทศ/ติดตาม การจัดการเรียนรู้

ปัญหาด้านการพัฒนา/นิเทศ/ติดตาม การจัดการเรียนรู้สันติศึกษา ผู้บริหารและครูผู้สอน ไม่มีการดำเนินงานในด้านนี้อย่างจริงจัง เนื่องจากปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญในการพัฒนา/นิเทศ/ติดตามการจัดการเรียนรู้สันติศึกษา ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษา มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดย ส่งเสริมให้ครูเข้าร่วมอบรม สัมมนา การทำวิจัยให้ชั้นเรียนและสร้างแรงจูงใจการทำวิจัยในชั้นเรียนให้แก่ครู เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาในภาคเรียนต่อไป สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานของ กระทรวงศึกษาธิการ (2551:65) เสนอแนวทางการพัฒนา/นิเทศ/ติดตามผลการจัดการเรียนรู้จากการวิจัย ซึ่งจะเป็นที่มาของข้อมูลข่าวสารที่แม่นยำตรงแสดงจุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหาสาเหตุ และแนวทางปรับปรุงพัฒนาให้สถานศึกษาสามารถจัดหลักสูตรการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยการใช้หลักสูตรด้วยตนเองให้เกิดขึ้นกับ

คณะครู ดังนั้น สถานศึกษาควรดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าการแก้ไขปัญหาดังกล่าว อาจจะไม่บรรลุผลสำเร็จ เนื่องจากปัญหาภาระงานของครูผู้สอนที่มีมาก ทำให้มีเวลาไม่เพียงพอ การขาดความรู้ ความเชี่ยวชาญในการทำวิจัยในชั้นเรียน อีกทั้งปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ทำให้เวลาในการจัดการเรียนรู้และการทำงานในด้านอื่นๆ มีน้อยลง ดังนั้นควรดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการเสนอเป็นโครงการให้ครูผู้สอนได้ร่วมกันทำวิจัยในชั้นเรียน เพื่อแก้ไขปัญหาด้านการจัดการเรียนรู้ โดยเริ่มจากการจัดประชุม/อบรม ครูผู้สอนในการทำวิจัยในชั้นเรียน เพื่อให้เกิดแรงจูงใจและการวางแผนการทำงานวิจัยในชั้นเรียนร่วมกัน เน้นให้ครูผู้สอนทำงานวิจัยร่วมกันเป็นทีม ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษา (2542) ได้ระบุถึงการสร้างมาตรฐานว่าการทำวิจัยในชั้นเรียนเป็นการแก้ปัญหามุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและช่วยพัฒนาวิชาชีพครูให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม มีข้อน่าสังเกตว่าการดำเนินงานด้านการทำวิจัยของครูผู้สอนไม่ประสบปัญหาในการดำเนินงาน หากวิเคราะห์ถึงสภาพการดำเนินงานด้านการทำวิจัย และปัญหาการทำวิจัยที่ผู้บริหารสถานศึกษาระบุนั้น ครูผู้สอนไม่ได้มีการดำเนินงานในด้านนี้ จึงไม่ประสบกับปัญหาในการดำเนินงานดังกล่าว จึงเป็นข้อค้นพบที่ว่า ครูผู้สอนขาดการทำวิจัยในชั้นเรียน

จากสภาพ ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหามุ่งเน้นการพัฒนาการสันติศึกษาในหลักสูตรสันติศึกษาของผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนนำร่องและโรงเรียนเครือข่ายหลักสูตรสันติศึกษา ได้แสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานในด้านต่างๆ ที่ยังมีข้อบกพร่อง ทำให้การดำเนินงานไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร ดังนั้นเงื่อนไขสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินงานด้านการพัฒนาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษานั้น ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้ที่เกี่ยวข้องควรเน้นความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงานในทุกๆ ด้าน ดังแนวทางการดำเนินงานที่กระทรวงศึกษาธิการ (2551:30) เสนอแนวทางในการจัดการศึกษาในท้องถิ่นจะประสบความสำเร็จและมีความมั่นคงมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับความร่วมมือ และการช่วยเหลือสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ มีบทบาทร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมจัดการศึกษาของรัฐ ทั้งผู้ปกครอง นักเรียน และตัวแทนศิษย์เก่า ตัวแทนชุมชน ตัวแทนภาคธุรกิจ มีการสื่อสารระหว่างเขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียน และชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เข้าถึงผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน และผู้ปกครอง มีการประสานการทำงานอย่างใกล้ชิดกับฝ่ายต่างๆ เพื่อร่วมมือช่วยเหลือกันในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการวางแผน แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน

สอน และมีส่วนในการตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน ตลอดจนการปรับปรุงพัฒนา จัดให้มีศูนย์
เครือข่ายหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้เกิดการแบ่งปันช่วยเหลือกันระหว่างโรงเรียน และหน่วยงาน
ต่างๆ ให้การใช้ทรัพยากรมีความคุ้มค่าและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน เพื่อการปลูกฝังให้
เยาวชนรู้จักการใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. หน่วยงานสбы.12

1.1 หน่วยงานสбы. 12 ควรเร่งดำเนินการออกแบบหลักสูตรสันติศึกษาที่บูรณาการใน
หลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้
หลักสูตรสันติศึกษาบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

1.2 ควรจัดอบรมผู้บริหาร/ ครูผู้สอนในมีความชำนาญในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร
สันติศึกษา โดยส่งผู้บริหาร/ ครูผู้สอนให้เข้าร่วมอบรมหลักสูตรสันติศึกษาแบบเข้มจากหน่วยงาน
ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.3 ควรจัดอบรมผู้บริหาร/ครูผู้สอนให้มีความเข้าใจในการบูรณาการสันติศึกษาเข้าสู่การ
จัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ โดยให้หน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญและชำนาญใน
การบูรณาการสันติศึกษาในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้บริหารและครูผู้สอนสามารถนำหลักสูตรสันติ
ศึกษาเข้าสู่การจัดการเรียนรู้ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

1.4 ควรจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอในการดำเนินงานทุกๆ ด้านของการบูรณาการ
หลักสูตรสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา

1.5 ส่งเสริมให้โรงเรียนแกนนำและโรงเรียนนำร่องการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาใน
หลักสูตรสถานศึกษามีโอกาสแลกเปลี่ยนการจัดการเรียนรู้/การศึกษาดูงาน เป็นต้น เพื่อให้เกิดการ
พัฒนาการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

1.6 เสนอแนวทางการบูรณาการหลักสูตร/โครงการ/กิจกรรมต่างๆที่ทางหน่วยงานราชการได้
ออกแบบมาเพื่อพัฒนาเยาวชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ที่มีความสอดคล้องกัน เพื่อลดภาระงาน
ของครูผู้สอน

1.6 ควรมีการติดตามการใช้หลักสูตรสันติศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

2. ผู้บริหารสถานศึกษา

2.1 ควรจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงานในด้านต่างๆ ให้เพียงพอ เพื่อให้ครูผู้สอนได้ดำเนินงานในด้านต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ควรให้ความสำคัญและเอาใจใส่ในการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษา โดยสร้างการทำงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

2.3 ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูผู้สอนได้เข้าร่วมการอบรม/สัมมนา ทางวิชาการเกี่ยวกับหลักสูตรสันติศึกษา อย่างต่อเนื่องและจริงจัง หรือเชิญวิทยากรผู้มีความเชี่ยวชาญมาถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรสันติศึกษาแก่ครูผู้สอน

2.4 สร้างกำลังใจให้กับครูผู้สอนและสร้างบรรยากาศการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากร เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

2.5 ควรมีการนิเทศ/ ติดตามผล การบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อให้เกิดการกระตุ้นการทำงานของครูผู้สอน

3. ครูผู้สอน

3.1 ครูผู้สอนควรพัฒนาตนเองจากศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการบูรณาการหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย การเลือกใช้สื่อ และการวัดและประเมินผล เพื่อนำมาสู่การจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา

3.2 ครูผู้สอนควรเข้าร่วมการอบรม /สัมมนา ทางวิชาการ เกี่ยวกับหลักสูตรสันติศึกษา การบูรณาการหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ทุกครั้งที่มีโอกาสที่หน่วยงานต่างๆ จัดขึ้น เพื่อให้สามารถนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้

3.3 ครูผู้สอนควรบูรณาการหลักสูตร/โครงการ/กิจกรรมต่างๆ ที่ทางหน่วยงานราชการ ออกแบบมาเพื่อพัฒนาเยาวชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่สอดคล้องกัน เข้าด้วยกัน เพื่อเป็นการลดภาระงานของครูผู้สอนที่มีอยู่มาก

3.4 ครูผู้สอนควรมีการทำวิจัยในชั้นเรียนเกี่ยวกับการใช้การบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษา โดยเริ่มจากการจำทำวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบของโครงการต่างๆ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำวิจัยและเพื่อการแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนรู้อย่างตรงจุด

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1.1 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาหลักสูตรสันติศึกษาสำหรับการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ หรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อพัฒนาเยาวชนในพื้นที่จังหวัด

ชายแดนภาคใต้ ให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข และสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆด้วยสันติวิธี

1.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการออกแบบหลักสูตรการบูรณาการหลักสูตรต่างๆ ที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเยาวชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้เข้าด้วยกัน เช่น การบูรณาการหลักสูตรอิสลามศึกษาเข้ากับหลักสูตรสันติศึกษา เป็นต้น

1.3 ควรมีการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรสันติศึกษานี้ สำหรับนำไปประยุกต์ใช้ในโรงเรียนทั้งสังกัดสายสามัญ สายอาชีวศึกษา และมหาวิทยาลัยต่างๆ เพื่อปลูกฝังทักษะการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธีให้กับเยาวชน

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กลม เวียสุวรรณและคณะ. **สื่อการเรียนการสอน**. กรุงเทพมหานคร, พิมพ์ครั้งที่ 1, สำนักพิมพ์
ต้นอ่อนแถมมีจำกัด, 2539.
- กลม ภูประเสริฐ . **การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา** . กรุงเทพมหานคร : ทิปส์ พับบลิช
เดชั่น , 2544 .
- กาญจนา แก้วเทพ. ว่าด้วยความสัมพันธ์สามเส้า: การสื่อสาร – สงคราม – สันติภาพ. ใน กาญจนา
แก้วเทพ (บรรณาธิการ), **สื่อในสันติภาพ สันติภาพในสื่อ**. หน้า 31-45.
กรุงเทพมหานคร: วิตตอรีเพาเวอร์พอยท์, 2530.
- กิดานันท์ มลิทอง . **เทคโนโลยีการศึกษาร่วมสมัย**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
,2540.
- คัทลียา รัตนวงศ์ “แนวคิดเรื่องสันติภาพของชัยยิด ภูมูบ” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
,สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2550.
- โคทม อารียา . ปีแห่งการรณรงค์เพื่อสันติภาพในประเทศไทย. **วารสารปาจารย์สาร** 12, 4 (2528)
- โคทม อารียา. “การส่งเสริมสันติวิธี” 30 ปี 14 ตุลา จดหมายข่าวประชาชน. 1(ตุลาคม) ,23-25
(2546)
- ฉันท ชาติทอง. **การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น**. นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, 2550.
- จำเนียร ศิลปวานิช. **เฟื่อง**. กรุงเทพมหานคร : สกายบุ๊กส์ ,2538.
- จำลอง ไชยยา. **การพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความรู้ เจตคติและการปฏิบัติในการอนุรักษ์
ป่าต้นน้ำโดยใช้วิธีสตอรี่ไลน์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียน
สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่าน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,
คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาประถมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- จีระพันธุ์ พูลพัฒน์ . **การบริหารโรงเรียนด้านความสัมพันธ์กับชุมชน**. สถาบันพัฒนาคุณภาพ
วิชาการ (พว.) พิมพ์ครั้งที่ 2, 2529
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. **การพัฒนาหลักสูตร: หลักการและแนวปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: อลิ้น
เพล, 2539
- ต่วน สุวรรณศาสน์ . **พระคัมภีร์อัล-กุรอาน ฉบับแปลตามความหมาย และขยายความ**.
กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2523.

- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. “สันติภาพกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม” **วารสารธรรมศาสตร์**.
14 (ธันวาคม 2528) : 56-68
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. **สันติทฤษฎี/วิถีวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 1 .กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมล
คีมทอง, 2539
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. **สันติภาพกับความคิดของเด็กยากจน: การศึกษาเฉพาะกรณีเด็ก
ยากจนในจังหวัดศรีสะเกษ**. กรุงเทพมหานคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ,
2531
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. **เอกสารประกอบการสอนวิชาประสบการณ์วิชาชีพศึกษาศาสตร์
(หน่วยที่ 4)**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ชวนการพิมพ์, 2526
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. **กระบวนการสันนิเวทนาการและระบบสื่อการสอน .ในเอกสารการสอน
ชุดวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา หน่วยที่ 1 – 5 .หน้า 112, กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529.**
- ไชยยศ เรืองสุวรรณ. **การบริหารสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ : วัฒนาการพิมพ์,
2526.
- ไชยยศ เรืองสุวรรณ. **เทคโนโลยีการศึกษา : ทฤษฎีและการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนส
ไตร, 2533.
- ไชยยศ เรืองสุวรรณ.. **เทคโนโลยีทางการศึกษา : หลักการและแนวปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร :
วัฒนาพานิช, 2526.
- ชิดชนก ราธิมมูลา. **ศึกษาขบวนการแบ่งแยกดินแดน และการก่อการร้ายในจังหวัด
ชายแดนภาคใต้ของไทย** .[ออนไลน์].2548. แหล่งที่มา
<http://www.langkasuka.com/colum/edu1.html> [15 มกราคม 2553]
- ชูศรี สุวรรณโชติ. **หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร**. กรุงเทพมหานคร: ทิซซิ่งเฮ้ท, 2544.
- ชม ภูมิภาค. **เทคโนโลยีทางการสอนและการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประสาน
มิตร, 2526.
- ไชยหนับ เอสเอ. **นักวิชาการ.สัมภาษณ์**, 29 พฤศจิกายน 2553
- ฐานวุฑฒ โภช. **มงคลชีวิตฉบับทางก้าวหน้า. คณะกรรมการการศึกษา ศาสนา ศิลปะและ
วัฒนธรรม. วุฒิสภา. กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2545.**
- ถวิลวดี บุรีกุล . **สันติศึกษาเพื่อการแก้ไขความขัดแย้งในโรงเรียน**. [Online]. 2553. แหล่งที่มา:
http://www.kpi.ac.th/kpith/pdf/all_download/down15.doc [30 ม.ค. 2553]

- ทวีชัย เต็มคุณานนท์ . การแสวงหาสันติภาพในบริบทของไทยและเอเชีย. ศานติสังคม 2,3 ,2529.
- ทิตนา แชมมณี. 14 วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ. กรุงเทพมหานคร: เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชั่น, 2544.
- ทิตนา แชมมณี. การวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ทิตนา แชมมณี และ สร้อยสน สกลรักษ์. แบบแผนและเครื่องมือการวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ทิตนา แชมมณี. "การวิจัยในชั้นเรียน". วิชาการ 3 (5): 72-77, 2543.
- เทิดศักดิ์ เดชคง. จากความหลากหลายทางอารมณ์สู่สติและปัญญา. กรุงเทพมหานคร : พิษเนศพริ้นติ้งเซนเตอร์ มติชน, 2543.
- ตำรวจ บัวศรี. ทฤษฎีหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร : ธนัชการพิมพ์, 2542.
- ตำรวจ บัวศรี. ทฤษฎีหลักสูตรการออกแบบและการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ครูสภาลาดพร้าว , 2532.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ .แนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพและความรุนแรง [Online]. 2547. แหล่งที่มา : <http://www.geocities.com/midschool2000/newpage7.htm>. [15 กุมภาพันธ์ 2553]
- นิพนธ์ คันธเสวี . การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสันติภาพ. วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์. 2,3 2539
- นิพนธ์ ศศิธร. ปาฐกถาพิเศษสันติภาพ: สร้างสรรค์ได้หรือต้องรอคอย. ใน วลัย อารุณี (บรรณาธิการ), สันติศึกษากับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง , กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- บุญชม ศรีสะอาด. การพัฒนาการสอน. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2537.
- บุญชม ศรีสะอาด. การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น, 2546.
- ปฏิรูปการศึกษา สำนักงาน. ปฏิรูปการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : บุญศิริการพิมพ์, 2545
- ประชุมสุข อาชาวอำรุง . ประมวลความรู้เรื่องสันติภาพ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2529
- เป็รื่อง กุมุท. การวิจัยสื่อและนวัตกรรมการสอน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2519.

- เป็รื่อง จันดา. **การบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาของสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2549.
- พระธรรมปิฎก (ปอ.ปยุตโต). **สิทธิมนุษยชน สร้างสันติสุขหรือสลายสังคม**. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมมิกจำกัด, 2541.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). **วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม**. กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์สยาม, 2542.
- พระพุทธทาสภิกขุ. **สันติภาพของโลก**. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ, 2531.
- พระมหานครินทร์ แก้วโชติช่วง **“สันติภาพตามแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ: ความหมายและการประยุกต์ใช้ในโลกรปัจจุบัน”** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พันธ์ณี วิหคโต. **การวิจัยเพื่อปฏิรูปการเรียนการสอน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2545.
- พิศิน แดงดวง .**แนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพและความอดทนที่หายไปในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา**. Asaihl-thailand Journal 7,2 (November 2004): 60-79
- พิมพ์พรธ เทพสุมาธานนท์. **เทคโนโลยีทางการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร :รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2531.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ . **การสอนคิดด้วยโครงงาน : การเรียนการสอนแบบบูรณาการ**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.กรุงเทพมหานคร, 2545.
- พรหมขวัญ สนิทขวัญ . **การวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับสันติภาพที่ปรากฏในหนังสือเรียนวิชาภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนต้น**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต , ภาควิชามัธยมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2534.
- พรชัย ภาพันธ์ . **การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา**.วารสารวิชาการ 6, 2(ก.พ.2546) 6-11
- ไพฑูรย์ วงศ์วานิช. **ราชิพ คานธี**. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2528
- ไพศาล ไชยราบ. **การศึกษาระดับความไม่สอดคล้องระหว่างกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา กับพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2534.

- ไพศาล วิสาโล,พระ. องค์รวมแห่งสันติภาพ. ใน สันติสุข โสภณสิริ.(บรรณาธิการ) . **สู่สันติ**
เสรี: 50 ปี สันติภาพในสื่อ. หน้า 23-28. กรุงเทพมหานคร:เรือนแก้วการพิมพ์ ,2547.
- เพ็ญจันทร์ สุนทรจารณ์ “วิธีฝึกประชาธิปไตยอย่างง่าย ๆ ในห้องเรียน” *แนะแนว* 29 (159):49-51,
 2538.
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, วิทยาลัยอิสลามยะลา ,ศูนย์สารสนเทศอิสลาม
 และอิสลามศึกษาตามยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ .**ปอเนาะสถาบัน**
อิสลาม [Online] . 2549. แหล่งที่มา : <http://www.fathoni.com> [20 สิงหาคม 2553]
- มารค ตามไท . การจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี. ใน **สันติวิธี : ยุทธศาสตร์ซีเพื่อความ**
มั่นคง. กรุงเทพมหานคร : สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ
 ,2543.
- ยุพิน ศรีสุวรรณ. **สภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง**
พ.ศ.2533) กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ตามทฤษฎีของผู้บริหาร
โรงเรียนและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดพิจิตร. ปรินญาณิพนธ์
การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2537.
- ยุทธพงษ์ กัยวรรณ. **พื้นฐานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น,2543.
- โยฮัน กัลตุง . **Education For and With Peace : Is it Possible.** ในเอกสารประกอบการ
 ประชุมวิชาการ การจัดการศึกษาเพื่อสันติ. 26-27 พฤศจิกายน 2548 ณ คณะ
 ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- โยฮัน กัลตุง . **สู่สันติ**. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย ,2538.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
- ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525** . พิมพ์ครั้งที่ 3
 กรุงเทพมหานคร:ไทยวัฒนาพานิช ,2530.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร: นาน
 มีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, 2546.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **ศัพท์จิตวิทยา อักษร M-Z ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์
 โสภการพิมพ์, 2550.
- ลัดดา สุขปรดี. **เทคโนโลยีการเรียนการสอน** กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2532.
- วรพิตย์ มีมาก “การพัฒนาประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน: บทวิเคราะห์ภาพพจน์การรับรู้ปัจจัยที่มี
 อิทธิพลด้วยตัวแบบการพัฒนา” *รัฐสภาสาร* 42 (14) :45-107, 2537.

- วัฒนา พุทธางกูรานนท์. **สื่อสารมวลชนกับสังคม**. ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออกคณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพมหานคร, 2533.
- วัฒนาพร ระจับทุกข์. **เทคนิคและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544**. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, 2545
- วลัย พานิช. “กรณีศึกษา : การเรียนรู้จากการบริการในวิชาสันติศึกษา” **ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**. 61-71, 2546.
- วารี พิศาลภักทรกุล . **คุณการทดลองจัดกิจกรรมส่งเสริมสันติภาพสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์, ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.**
- วาสนา ชาวหา. **เทคโนโลยีทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : อักษรสยามการพิมพ์, 2522.
- วิชากร, กรม. **คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุ (ร.ส.พ.), 2544.
- วิชากร, กรม. **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. กรุงเทพมหานคร : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุ (ร.ส.พ.), 2545.
- วิชากร,กรม. **รายงานการติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาระดับประถมศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2546.
- วีระชาติ นิมนองค์ . **หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐานศาสนา ศิลปกรรม จริตธรรม**. กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544 กรุงเทพฯ: พัฒนาคุณภาพวิชาการ, 2547.
- วีระพงศ์ มีสถาน. **พจนานุกรมมติชนพุทธศักราช 2548**.
- ศรีมงคล เจริญวัฒน์ “การจัดการเรียนการสอน” **วารสารวิชาการ ปีที่ 7 ฉบับที่ 4 ตุลาคม - ธันวาคม**, 2547.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องและพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ.2545**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, 2546.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย. 2551.

ศุภลักษณ์ ศิวรักษ์.แนวคิดเรื่องสันติภาพในสังคมไทย . ใน กาญจนา แก้วเทพ . (บรรณาธิการ),

สื่อในสันติภาพ สันติภาพในสื่อ, กรุงเทพมหานคร : วิกิตอร์รี่เพาเวอร์พอยท์, 2530.

ศูนย์เฝ้าระวังเชิงองค์การความรู้สถานการณ์ภาคใต้ คณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

วิทยาเขตปัตตานี (2553) เข้าถึงได้จาก <http://www.deepsouthwatch.org>

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. **การพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการ**

ของท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2535.

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. **คู่มือครูหลักสูตรสันติศึกษา**

สำหรับบูรณาการการเรียนรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดชายแดนใต้, 2551

สำนักงานประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. **หลักสูตรสันติศึกษา สำหรับ**

บูรณาการการเรียนรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดชายแดนใต้, 2551

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. **แนวทางการจัดทำผลงานวิชาการสำหรับ**

ข้าราชการครู สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ โครงการพัฒนาคุณภาพการ

ประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : อักษรไทย, 2527.

ลำดี รักสุทธิ. **เทคนิคการเขียนหลักสูตร**. กรุงเทพมหานคร : เรื่องแสงการพิมพ์, 2544.

สงวนศักดิ์ ปัญใจแก้ว. **การจัดการเรียนการสอนของครูโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามแนว**

การปฏิรูปการเรียนรู้. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ , 2546.

สวัสดี ประทุมราช. **การให้การศึกษาเพื่อสร้างอัตลักษณ์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน

คณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, 2545.

สันทัด ภิบาลสุขและพิมพ์ใจ ภิบาลสุข. **การใช้สื่อการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร: พีระ

พัฒนา, 2526.

สุรชาติ บำรุงสุข. **วิกฤติได้สู่ยุทธศาสตร์และปัญญา**. กรุงเทพมหานคร : อมิเนทกรุ๊ป, 2547

สุนีย์ สุขเจริญ. **ทางเลือกในการจัดสันติศึกษาในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย ตามทัศนะ**

ของนักวิชาการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาสารัตถะศึกษา คณะครุ

ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2533.

สุนันท์ สังข์อ่อง. **สื่อการสอนและนวัตกรรมทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร :โอเดียนสโตร์,

2526.

สุนน อมรวินวัฒน์ . “การปลูกฝังค่านิยมในตัวเด็ก.” **ครูปริทัศน์**. ฉบับความรู้เกี่ยวกับเด็ก

,2522:100-103

สุมน อมรวิวัฒน์. “จริยธรรมและค่านิยม : พื้นฐานทางจิตใจของคนไทย.” ใน **กลวิธีสอนจริยศึกษาและการสอดแทรกคุณธรรมในการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา**. หน้า 17-24.

สุมน อมรวิวัฒน์. “การก้าวรุกและปะทะทางวัฒนธรรม”. **วารสารครุศาสตร์**. 14 (มกราคม-มีนาคม 2529): 1-5

สุมน อมรวิวัฒน์, “จริยธรรมและค่านิยม: พื้นฐานทางจิตใจของคนไทย .” ใน **กลวิธีสอนจริยศึกษาและการสอดแทรกคุณธรรมในการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา**. หน้า 17-24 . สมพร เทพลีธา (บรรณาธิการ) กรุงเทพมหานคร : สภาคุณวุฒิสมคมแห่งชาติในพระบรมราชูปถัมภ์, 2527.

สุรางค์ ไคว้ตระกูล. **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. 21 **วิธีจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนากระบวนการคิด**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, 2545.

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. **วิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะทักษะ** . กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, 2546.

สมพงษ์ ปานเกล้า. **นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลในชุมชนชาวไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. 2475-2535)**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.

โสรัจจ์ โพธิ์แก้ว . **จิตวิทยาแห่งสันติ**. **วารสารครุศาสตร์**, 2528.

เสาวนีย์ จิตต์หมวด . **วัฒนธรรมอิสลาม**. พิมพ์ครั้งที่ 3 .กรุงเทพมหานคร:กองทุนส่งเสริมธุรกิจระอัมพร, 2535.

ลำเนา วรวงศ์. **เอกสารประกอบบทเรียนวิชาไสตทัศน์ศึกษาเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

หลักสูตรสถานศึกษา : กรณีตัวอย่างหลักสูตรโรงเรียนดาราวิทยาลัยจังหวัดเชียงใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2546.

อลิศรา ชูชาติ. **การเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาค่านิยมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. ในประมวลบทความ นวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้สำหรับครูยุคปฏิรูปการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2546. **เดชะคุปต์ ลัดดา ภูเกียรติ และ สุวัฒนา สุวรรณเขตนิคม (บรรณาธิการ)**. ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

- อมรวิชัย นาคทรรพ. **สันติวัฒนธรรม สันติในคน : แนวคิดและแนวทางในการเสริมสร้าง
สภาวะและการเรียนรู้เรื่องสันติภาพ.** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,
2547.
- อรรณน ปิลาณโณวาท. **การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ.** จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
กรุงเทพมหานคร, 2537.
- อัษฎลี เลียงพรม. **ผลของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ที่มาจากครอบครัวหย่าร้าง โรงเรียนหนองแสง
วิทยาศึกษา อำเภอหนองแสง จังหวัดอุดรธานี.**รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม: มหาสารคาม, 2542.
- อัลอิมูล . **“บทบาทครูกับการส่งเสริมสันติภาพ”** [Online]. เข้าถึงได้จาก: <http://learners.in.th> [29
ม.ค. 2552]
- อารี การ์มี. **การปฏิบัติตนทางจริยธรรมตามการรับรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอน
ปลายในอิสลามวิทยาลัยแห่งประเทศไทย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขา
พื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ,2543.
- อุทัย บุญประเสริฐ. **กลุ่มและกระบวนการกลุ่มในการทำงาน.** กรุงเทพมหานคร: ศรีมงคลการ
พิมพ์.,2529.
- อุดม เขยกิจวงศ์. **หลักสูตรท้องถิ่น: ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการเรียนรู้.** กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2545.
- ไอศูรย์ พยัทธิสิริ. **การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสันติภาพของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ป
ยุตโต) และมาร์ติน ลูเธอร์คิง.**วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาศาสนา
เปรียบเทียบ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ,2546.
- เอกชัย กี่สุขพันธ์. **การบริหารทักษะและการปฏิบัติ.** กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองสาส์น, 2530.
- เอกรินทร์ สี่มหาศาล. **แนวปฏิบัติ : กระบวนการวัดและประเมินผลตามหลักสูตรการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544.**พิมพ์ครั้งที่ 3.กรุงเทพมหานคร : บริษัท บุ๊คพอยท์ จำกัด
, 2544

ภาษาอังกฤษ

- Amstrong, D. **Cuuriculum today**. New Jesey: Merrill Prentice Hall, 2003.
- Barry, P.D. and A.J. Morgan. **Mental Health and Mental Illness**. 3rded. Philadelphia : T.B. Lippincott Company, 1985.
- Brown, J.W., D.K. Norberg and K.S. Srygley, **Administering Education Media :Instruction Technology and Library Services**. New York , 1973.
- Creswell, J. **Constructing Meaning**. Portsmouth: Heinemann,1997
- Creswell, J. W. **Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Traditions**. Thousand Oaks, CA: Sage,1997
- Dale, E. **Audiovisual Methods in Teaching**. New York : Holt, Rinehart and Winston, 1969.
- Erickson, Carton W. H. and David H. Curl . **Fundamentals of Teaching with Audiovisual Technology**. New York : The Macmillan Company, 1972.
- Good, C. (ed.). Dictionary of education. 3rd ed. New York: McGraw-Hill, 1973.
- Harber, Clive. Education Violence and education for Peace in Africa. Peabody Journal of Education P.151, 1996.
- Hass , Kenneth B. and Harry Q. Pagker. **Preparation and Use of Audio-Visual Aids**. 3rd ed. New York : prentice Hall, 1964.
- Hass,G. **Curriculum planning: A new approach**. USA ,1987
- Heinich, Robert, Molenda Michel and James D. Russel. **Instructional media and The new technologies Instruction**. New York : John wiley & Son, 1985.
- LaSeur, Michelle. 2005. **Francelia Butler's contribution to peace education : Peace Games, a curriculum for teaching peace through play**. The University of Texas at Austin.
- Lickona, T. **Educating for character: How our schools can teach respect and responsibility**. New York: Bantam Books,1991
- Lipka, S. **Lexical-semantic effects when reading ambiguous sentences**. Talk presented at 39. Tagung Experimentell Arbeitender Psychologen (TEAP), Berlin,1997

Lipka, S. **Working memory and the processing of syntactically ambiguous sentences.**

Invited talk presented at Colloquia Series of Department of Psychology, University of Bonn, 2.12.1997

Lipka, S. **Working memory and the processing of syntactically ambiguous sentences.**

Invited talk presented at Colloquia Series of Department of Psychology, University of Bonn, 2.12.1997.

Noel, E.C. and J.D. Leonard. **Foundation for Teacher Education on A-V Instruction .**

Washington, D.C. : American Council in Education, 1962.

Payne, Jane Elizabeth.. **The identification and analysis of currently implemented**

peace curriculum in public school K-12 in Indiana. Indiana University, 1991.

Richard Wendell, FoGG. **Some Effects of Teaching Adolescents Some Creative Peaceful**

Approaches for resolving International Conflicts. Dissertation Abstracts International, 1993.

Sandra Lee Scott. **Visions of Their Future World.** University Montana. USA, 1990.

Wiles, J. and Bondi, J. **Curriculum development: A guide to practice.** 6th ed. New Jersey:

Merrill Prentice Hall, 2002.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุนิสา สิริวิวัฒน์
หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
2. อาจารย์ไชหนับ เอสเอ
นักวิชาการ สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12
3. ดร.กิตติศักดิ์ ลักษณะนา
ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย เรื่อง
“สภาพและปัญหาของการการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา
จังหวัดชายแดนใต้”

แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา
โรงเรียนแกนนำและโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรสันติศึกษา

โรงเรียน.....

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....

เริ่มสัมภาษณ์เวลา.....สิ้นสุดการสัมภาษณ์เวลา.....

โรงเรียนเข้าร่วมโครงการสันติศึกษาในปี.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. เพศ   ชาย   หญิง
2. อายุ   ต่ำกว่า 30 ปี   30-40 ปี   40 ปีขึ้นไป
3. วุฒิการศึกษา.....สาขา.....

4. ตำแหน่งในปัจจุบัน

- ผู้อำนวยการสถานศึกษา
- รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ
- รองผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักเรียน

5. ประสบการณ์ในตำแหน่ง

- น้อยกว่า 1 ปี
- 1-5 ปี
- 6 ปีขึ้นไป

6. ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมการใช้หลักสูตรสันติศึกษา สำหรับการบูรณาการในจังหวัดชายแดนใต้ของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ (ศอ.บต.)หรือสำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12 ศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษาจังหวัดชายแดนใต้

ไม่เคย

เคย โดยเข้าร่วมอบรมในปี.....

7. ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา สันติวิธี ของหน่วยงานอื่นๆ

ไม่เคย

เคย

ลำดับที่	เรื่องที่เข้าอบรม	หน่วยงานที่จัด

8. ท่านศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับสันติศึกษา สันติวิธี หรือไม่ อย่างไร

.....
 .....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และแนวทางแก้ปัญหา ด้านการเตรียมความพร้อมของครู ด้านการสร้างหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผล และด้านการพัฒนาการใช้หลักสูตรสันติศึกษา

ด้านการเตรียมความพร้อม

1. ท่านมีการเตรียมความพร้อมก่อนการจัดทำหลักสูตรสันติศึกษามาใช้ในโรงเรียนหรือไม่ อย่างไร

ไม่มี

มี (ถ้ามี ให้ตอบในข้อ 1.1-1.6)

ถ้ามี ท่านมีการเตรียมความพร้อมในการนำหลักสูตรสันติศึกษามาใช้ในโรงเรียนในด้านต่อไปนี้ อย่างไร

1.1 การศึกษา วิเคราะห์ สภาพ ปัญหา ความต้องการ ที่สอดคล้องกับท้องถิ่น

.....

1.2 การสร้างความตระหนักให้แก่บุคลากรของสถานศึกษา

.....

.....

1.3 การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักสูตร และการจัดทำหลักสูตร
สถานศึกษาที่บูรณาการสันติศึกษา

.....
.....

1.4 การมีส่วนร่วมในการวางแผน พัฒนาหลักสูตร และตรวจสอบคุณภาพการจัด
การศึกษาของฝ่ายต่างๆ

.....
.....

1.5 ด้านอื่นๆ

.....
.....

1.6 ท่านประสบปัญหาในการเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆหรือไม่ อย่างไร และมี
แนวทางในการแก้ปัญหานั้นอย่างไร

.....
.....

2. ท่านมีการเตรียมความพร้อมก่อนการนำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษามาใช้ในโรงเรียนหรือไม่
อย่างไร

ไม่มี

มี (ถ้ามี ให้ตอบในข้อ 2.1-2.6)

ถ้ามี ท่านมีการเตรียมความพร้อมในการนำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษามาใช้ในโรงเรียนในด้าน
ต่อไปนี้อย่างไร

2.1 ดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการของสถานศึกษา

.....
.....

2.2 การเผยแพร่ความรู้ด้านวิชาการที่เกี่ยวกับหลักสูตรสันติศึกษา (เช่น การจัดทำคลัง
ความรู้ การประชาสัมพันธ์ การเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้)

.....
.....

2.3 การจัดเตรียมเอกสาร ความรู้/เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนของคุณ

.....

2.4 การจัดสรรงบประมาณ ทรัพยากร

.....

2.5 ด้านอื่นๆ

.....

2.6 ท่านประสบปัญหาในการเตรียมความพร้อมในการนำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษา มาใช้ในด้านต่างๆหรือไม่ อย่างไร และมีแนวทางในการแก้ปัญหานั้นอย่างไร

.....

ด้านการทำหลักสูตรสถานศึกษา

1. โรงเรียนของท่านมีการกำหนดวิสัยทัศน์ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่สอดคล้องกับหลักสูตรสันติศึกษาหรือไม่ อย่างไร

.....

2. โรงเรียนของท่านมีการกำหนดรายวิชาสันติศึกษา อย่างไร (รายวิชาพื้นฐาน รายวิชาเพิ่มเติม และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน)

.....

3. โรงเรียนของมีการกำหนดเวลาเรียนในรายวิชาสันติศึกษา อย่างไร

.....

4. โรงเรียนของมีการกำหนดเนื้อหา ทักษะ กระบวนการ ในรายวิชาสันติศึกษา/รายวิชาที่บูรณาการสันติศึกษา อย่างไร

.....

5. บุคคลใดบ้างที่มีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ รายวิชาสันติศึกษาและกำหนดเวลาเรียนในหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษา

.....

.....

6. โรงเรียนของท่านมีปัญหาด้านการทำหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการสันติศึกษาหรือไม่ อย่างไร และท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นอย่างไร

.....

.....

7. ท่านต้องการให้หน่วยงาน/บุคคลใดมาช่วยสนับสนุนหรือช่วยเหลือในการจัดทำหลักสูตร/ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนบูรณาการสันติศึกษาในสถานศึกษา หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

1. โรงเรียนของท่านมีนโยบายในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสันติศึกษา อย่างไร

.....

.....

2. โรงเรียนของท่านมีการติดตาม/ ตรวจสอบการจัดการเรียนการสอน/แผนการสอนของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆที่บูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาหรือไม่ ด้วยวิธีใด และให้บุคคลใดเป็นผู้ดำเนินงาน

.....

.....

3. โรงเรียนของท่านประสบปัญหาในนโยบายและการติดตามหรือตรวจสอบการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการสันติศึกษาหรือไม่ อย่างไร และท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นอย่างไร

.....

.....

4. โรงเรียนของท่านจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษาอย่างไร

4.1 สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน

.....

4.2 สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน

.....

.....

5. ท่านประสบปัญหาในการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร
บูรณาการสันติศึกษาอย่างไร และท่านมีแนวทางในการแก้ปัญหานั้นอย่างไร

.....

.....

ด้านการใช้สื่อการเรียนรู้

1. โรงเรียนของท่านได้ดำเนินการจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับครูผู้สอน และผู้เรียนอย่างไร
.....
.....
2. โรงเรียนของท่านส่งเสริมให้ครูใช้สื่อการเรียนรู้ โดยมีวิธีการดำเนินงานอย่างไร
.....
.....
3. โรงเรียนของท่านประสบปัญหาในการใช้สื่อการเรียนการสอนหรือไม่ อย่างไร และท่านมี
แนวทางในการแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร
.....
.....
4. โรงเรียนของท่านแนะนำ/ใช้แหล่งการเรียนรู้ใดในการเรียนการสอน
.....
.....
5. โรงเรียนของท่านประสบปัญหาในการแนะนำ/ใช้แหล่งการเรียนรู้ในการเรียนการสอน หรือไม่
อย่างไร และท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร
.....
.....

ด้านการวัดและการประเมินผล
----

1. โรงเรียนของท่านส่งเสริมให้ครูทำการวัดและประเมินผลด้วยวิธีการใด เพราะเหตุใด
.....
.....
2. โรงเรียนของท่านมีการติดตามการวัดและประเมินผลของครูผู้สอนหรือไม่ อย่างไร
.....
.....
3. โรงเรียนของท่านมีการปัญหาในการส่งเสริมและติดตามการวัดและประเมินผลของครูผู้สอนหรือไม่ อย่างไร และท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นอย่างไร
.....
.....

ด้านการพัฒนา/นิเทศ/ติดตามการเรียนการสอนสันติศึกษา
---

1. โรงเรียนของท่านมีการส่งเสริม/สนับสนุนให้ครูผู้สอนทำวิจัยในชั้นเรียน หรือไม่ อย่างไร
.....
.....
2. โรงเรียนของท่านมีการใช้ผลการประเมินการเรียนครั้งก่อนมาพัฒนาการเรียนการสอนสันติศึกษาหรือไม่ อย่างไร
 ไม่มีการใช้
 มีการใช้
 ถ้ามี ท่านมีการใช้ผลการประเมินครั้งก่อนมาพัฒนาการเรียนการสอนสันติศึกษาในรูปแบบใด
 การสอนซ่อมเสริม
 การปรับกระบวนการสอนใหม่
 การเชิญวิทยากรจากภายนอกมาให้ความรู้
 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพิ่มเติม
 อื่นๆ (โปรดระบุ).....
3. ท่านประสบปัญหาในการทำวิจัยในชั้นเรียนและการใช้ผลการประเมินผลการเรียนครั้งก่อนมาพัฒนาการเรียนการสอน หรือไม่ อย่างไร

.....
.....
4. โรงเรียนของท่านมีการนิเทศ/ติดตาม การจัดทำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษาหรือไม่

ไม่มีการนิเทศ/ติดตาม

มีการนิเทศติดตาม (ถ้ามี ให้ตอบในข้อ 4.1-4.3)

4.1 โรงเรียนของท่านมีวิธีการนิเทศ/ ติดตามอย่างไร

.....

4.2 ผู้มีหน้าที่/ผู้มีส่วนร่วมในการนิเทศ/ ติดตามการจัดทำหลักสูตร คือ

.....

4.3 โรงเรียนของท่านประสบปัญหาในการนิเทศ/ ติดตามการจัดทำหลักสูตรหรือไม่ อย่างไร และท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นอย่างไร

.....

.....

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย เรื่อง
 “สภาพและปัญหาของการการบูรณาการสันติศึกษาในหลักสูตรสถานศึกษา
 จังหวัดชายแดนใต้”

แบบสัมภาษณ์ครูผู้สอน
 ในโรงเรียนแกนนำและโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรสันติศึกษา

โรงเรียน.....
 วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....
 เริ่มสัมภาษณ์เวลา.....สิ้นสุดการสัมภาษณ์เวลา.....
 โรงเรียนเข้าร่วมโครงการสันติศึกษาในปีการศึกษา.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. เพศ   ชาย   หญิง
2. อายุ   ต่ำกว่า 30 ปี   30-40 ปี   40 ปีขึ้นไป
3. วุฒิการศึกษา.....สาขา.....
4. ตำแหน่งในปัจจุบัน
  - ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้.....
  - ครูผู้สอนในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน.....
  - อื่นๆ.....
5. สอนในระดับชั้น.....
6. ประสบการณ์ในตำแหน่ง
  - น้อยกว่า 1 ปี
  - 1-5 ปี
  - 6 ปีขึ้นไป

7. ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมการใช้หลักสูตรสันติศึกษา สำหรับการบูรณาการใน จังหวัดชายแดนใต้ของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ (ศอ.บต.)หรือสำนักบริหาร ยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12 ศูนย์ประสานงานและบริหารการศึกษาจังหวัดชายแดน ใต้

- ไม่เคย
 เคย โดยเข้าร่วมอบรมในปี.....

8. ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสันติศึกษา สันติวิธี ของหน่วยงานอื่นๆ

- ไม่เคย
 เคย

ลำดับที่	เรื่องที่เข้าอบรม	หน่วยงานที่จัด

9. ท่านศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับสันติศึกษา สันติวิธี หรือไม่ อย่างไร

.....
 .....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และแนวทางแก้ปัญหา ด้านการเตรียมความพร้อมของครู ด้านการสร้างหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อและแหล่ง การเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผล และด้านการพัฒนาการใช้หลักสูตรสันติศึกษา

ด้านการเตรียมความพร้อมของครู

1. ท่านมีการเตรียมความพร้อมของตนเองก่อนการนำหลักสูตรสันติศึกษามาบูรณาการใน หลักสูตรสถานศึกษาหรือไม่ อย่างไร

- ไม่มี
 มี

ถ้ามี มีการเตรียมความพร้อมของตนเองก่อนการนำหลักสูตรสันติศึกษามานบูรณาการในหลักสูตรสถานศึกษาในด้านต่อไปนี้ได้อย่างไร

1.1 การพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักสูตร และการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา.....

1.2 การวิเคราะห์เนื้อหา/ สาระ กิจกรรม สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ และการวัดและการประเมินผลตามหลักสูตรสันติศึกษา.....

1.3 ด้านอื่นๆ .....

1.4 ท่านประสบปัญหาในการเตรียมความพร้อมของตนเองในด้านต่างๆหรือไม่ อย่างไร และมีแนวทางในการแก้ปัญหาเหล่านั้นอย่างไร

2. ท่านมีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อมก่อนการนำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษามาใช้ในโรงเรียนหรือไม่ อย่างไร

ไม่มี

มี

ถ้ามี ท่านมีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อมในการนำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษามาใช้ในโรงเรียนในด้านต่อไปนี้ได้อย่างไร

2.1 การเป็นคณะกรรมการของกลุ่มสาระการเรียนรู้

2.2 การเข้าร่วมการประชุม สัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับการนำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษาไปใช้

2.3 การจัดเตรียมเอกสารประกอบการเรียนรู้

2.4 การจัดเตรียมเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอน

2.5 ด้านอื่นๆ

2.6 ท่านประสบปัญหาในการเตรียมความพร้อมร่วมกันในการนำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษามาใช้ในด้านต่างๆ หรือไม่ อย่างไร และมีแนวทางในการแก้ปัญหานั้นอย่างไร

ด้านการทำหลักสูตรสถานศึกษา

1. ท่านมีส่วนร่วมการกำหนดวิสัยทัศน์ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สอดคล้องกับหลักสูตรสันติศึกษาหรือไม่ อย่างไร

2. ท่านมีการส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษามาใช้ในโรงเรียนหรือไม่ อย่างไร

- ไม่มีส่วนร่วม
 มีส่วนร่วม

ถ้ามีส่วนร่วม ท่านมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษาในด้านใดต่อไปนี้เป็น (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- กำหนดรายวิชาในกลุ่มสาระ
 จัดทำคำอธิบายรายวิชา
 จัดทำหน่วยการเรียนรู้
 จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้
 ผลิตสื่อประกอบการเรียนการสอน
 สร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียน

3. ท่านใช้แนวทางการวิเคราะห์สาระการเรียนรู้สันติศึกษากับสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ในหลักสูตรสันติศึกษาหรือไม่ อย่างไร

.....
 4. ท่านออกแบบรายวิชาที่บูรณาการสันติศึกษาอย่างไร

- บูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
 (ถ้ามี ให้ตอบในข้อ 5-7)
- บูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ (ถ้ามี ให้ตอบในข้อ 8-10)
- จัดแยกเป็นรายวิชาสันติศึกษา (ถ้ามี ให้ตอบในข้อ 11-13)
- ไม่ได้บูรณาการ เพราะ.....
- .....

5. ท่านออกแบบเป็นรายวิชาบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม อย่างไร

- รายวิชาพื้นฐาน
- รายวิชาเพิ่มเติม

6. ท่านออกแบบเป็นรายวิชาบูรณาการสันติศึกษาภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยใช้ชื่อว่า.....

โดยมีรายละเอียดในการดำเนินงานดังนี้

- กำหนดเวลาเรียน

.....

- คำอธิบายรายวิชา

.....
 .....

- เนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้

เนื้อหาสาระ					การจัดกิจกรรม	
สาระวิชา สังคมศึกษา	ระดับชั้นที่สอน	เนื้อหาสาระสังคมศึกษา	เนื้อหาสันติภาพ	มโนทัศน์ที่สำคัญ	รูปแบบการจัดกิจกรรม	กิจกรรมในหลักสูตรสันติศึกษาที่ใช้
1. ศาสนาฯ						
2. หน้าที่พลเมืองฯ						
3. เศรษฐศาสตร์						
4. ประวัติศาสตร์						
5. ภูมิศาสตร์						

7. ท่านประสบปัญหาในการออกแบบเป็นรายวิชาบูรณาการสันติศึกษาภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม หรือไม่ อย่างไร และท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหา
นั้นอย่างไร

.....

.....

.....

8. ท่านออกแบบเป็นรายวิชาบูรณาการสันติศึกษาระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้
.....กับสาระการเรียนรู้สันติศึกษา
โดยใช้ชื่อว่า.....

โดยมีรายละเอียดในการดำเนินงานดังนี้

- กำหนดเวลาเรียน

.....

- คำอธิบายรายวิชา

.....

.....

.....

- เนื้อหาสาระ

เนื้อหาสาระ					การจัดกิจกรรม	
สาระวิชา	ระดับชั้นที่สอน	เนื้อหาวิชากลุ่มสาระ	เนื้อหาสันติภาพ	มโนทัศน์ที่สำคัญ	รูปแบบการจัดกิจกรรม	กิจกรรมในหลักสูตรสันติศึกษาที่ใช้

9. ในการออกแบบหน่วยบูรณาการ ท่านใช้รูปแบบการบูรณาการแบบใด

- การบูรณาการแบบผู้สอนคนเดียว
- การบูรณาการแบบเป็นทีมโดยตั้งเป็นหัวเรื่องเดียวกัน แต่ต่างคนแยกกันสอน
- การบูรณาการแบบเป็นทีมโดยตั้งเป็นหัวเรื่องเดียวกัน และทุกคนช่วยกันสอน

10. ท่านประสบปัญหาการบูรณาการหลักสูตรสันติศึกษาระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ของท่านหรือไม่ และท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างไร

.....

.....

11. ท่านจัดแยกเป็นรายวิชาสันติศึกษาโดยใช้ชื่อวิชาว่า.....

12. ท่านจัดเป็นรายวิชาอย่างไร

- รายวิชาเพิ่มเติมในกลุ่มสาระการเรียนรู้
- กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
- กิจกรรมแนะแนว
  - กิจกรรมชุมนุม ชมรม
  - กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์
  - กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

โดยมีรายละเอียดในการดำเนินงานดังนี้

- กำหนดเวลาเรียน

.....

- คำอธิบายรายวิชา

.....

.....

.....

- เนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้

เนื้อหาสาระ				การจัดกิจกรรม	
สาระสันติศึกษา	ระดับชั้นที่สอน	เนื้อหาสันติภาพ	มโนทัศน์ที่สำคัญ	รูปแบบการจัดกิจกรรม	กิจกรรมในหลักสูตรสันติศึกษา*ที่ใช้
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					

13. ท่านประสบปัญหาในการจัดแยกเป็นรายวิชาสันติศึกษาหรือไม่ อย่างไร และท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร

.....

.....

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

1. ท่านใช้ตัวอย่างแผนการสอนตามหลักสูตรสันติศึกษามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้หรือไม่ อย่างไร

ไม่มี

มี

ถ้ามี ท่านใช้ตัวอย่างแผนการสอนใดมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

- แผนการจัดการเรียนรู้สันติศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้น ม. 2
- แผนการจัดการเรียนรู้สันติศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
- แผนการจัดการเรียนรู้การสื่อสารอย่างสันติกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
- แผนการจัดกิจกรรม “ให้ใจจึงได้ใจ”
- แผนการจัดกิจกรรมมองผ่านกระจก
- แผนการจัดกิจกรรมจากใจถึงใจ
- แผนการจัดกิจกรรมหุ 4 แบบ
- แผนการจัดกิจกรรมภาษาสันติ
- แผนการจัดกิจกรรม “รู้ปัญหา รู้หน้าที่”

2. ท่านมีการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรบูรณาการสันติศึกษาของกิจกรรมในห้องเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ของท่าน อย่างไร

.....

.....

6. ท่านแนะนำ/ใช้แหล่งการเรียนรู้ใดในการเรียนการสอนสันติศึกษา

.....
 ท่านประสบปัญหาในการแนะนำ/ใช้แหล่งการเรียนรู้ในการเรียนการสอนสันติศึกษาในกลุ่มสาระ
 การเรียนรู้ของท่าน หรือไม่ อย่างไร และท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอันนั้นอย่างไร

.....
 7. ท่านมีการจัดบรรยากาศของห้องเรียนให้มีความเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
 สันติศึกษาหรือไม่ อย่างไร

.....
 ท่านประสบปัญหาการจัดแหล่งการเรียนรู้และบรรยากาศของห้องเรียนให้มีความเหมาะสมกับการ
 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนสันติศึกษาหรือไม่ อย่างไร

.....
 .....

* เนื้อหาและกิจกรรมในหลักสูตรสันติศึกษา

เนื้อหา

การสื่อสารอย่างสันติ

สถานเสวนา

การสื่อสารกับสังคม

การแปรเปลี่ยนความขัดแย้ง

การวิเคราะห์และจัดการความขัดแย้ง

สันติวิธีและวิธีการปฏิบัติสันติวิธี

กิจกรรม

กิจกรรมความรู้สึกร่วม- ความต้องการ

กิจกรรมแนวคิดสันติวิธี

กิจกรรมกลุ่มอภิปราย

กิจกรรมมองต่างมุม

กิจกรรม 4 หู

กิจกรรมการเป็นคนกลาง

กิจกรรมข้ามเส้น

กิจกรรมให้ใจจึงได้ใจ

กิจกรรมรู้ปัญหา รู้หน้าที่

กิจกรรมมองผ่านกระจก

กิจกรรมภาษาสันติ

กิจกรรมสันติวิธีและวิธีการปฏิบัติสันติวิธี

ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน
----

1. ท่านได้รับการสนับสนุนในด้านสื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ ต่อไปนี้ อย่างไร

- สื่อการเรียนการสอนสำหรับครู

.....
 .....

- สื่อการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียน

.....
 .....

2. ท่านมีแนวทางในการเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับการสอนสันติศึกษา อย่างไร

สื่อการเรียนการสอนที่ผลิตขึ้นเอง

สื่อการเรียนการสอนที่ดัดแปลงจากสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่

สื่อการเรียนการสอนสำเร็จรูป

3. ท่านใช้สื่อประเภทใดประกอบการเรียนการสอนสันติศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ของท่าน
 (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ

หนังสือเรียน/เอกสารประกอบการเรียน เช่น .....

สไลด์ ภาพนิ่ง ภาพถ่าย เช่น .....

วีดิทัศน์ / VCD เช่น .....

สื่อสำเร็จรูป เช่น .....

สถานที่จริงในท้องถิ่น เช่น .....

บุคคล เช่น .....

สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น .....

อินเทอร์เน็ต เช่น .....

4. ท่านประสบปัญหาในการใช้สื่อการเรียนการสอนสันติศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ของท่าน
 หรือไม่ อย่างไร และท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างไร

.....
 .....

ด้านการวัดและการประเมินผล
----

1. ท่านมีหลักการที่ใช้ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้หลักสูตรบูรณาการสันติศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ของท่าน อย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ใช้วิธีการและเครื่องมือการวัดและการประเมินผลที่หลากหลาย
- มีการวัดความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และค่านิยมสันติวิธีประกอบกัน
- มีการวัดและประเมินผลระหว่างเรียน
- มีการวัดและการประเมินผลตามสภาพจริง
- เปิดโอกาสผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ผู้ปกครอง ชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการประเมินผล
- เปิดโอกาสให้ผู้เรียนตรวจสอบการประเมินผลการเรียนได้ตลอดเวลา

2. ท่านใช้การประเมินผลการเรียนรู้หลักสูตรบูรณาการสันติศึกษาในรูปแบบใดในกลุ่มสาระการเรียนรู้ของท่าน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- การประเมินด้วยการใช้ข้อสอบ
- การประเมินจากการสังเกตพฤติกรรม
- การประเมินด้วยการสัมภาษณ์
- การประเมินผลงาน
- การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

3. ท่านใช้เครื่องมือใดบ้างในการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ของท่าน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- แบบทดสอบ
- แบบสังเกตพฤติกรรม
- แบบบันทึกการสัมภาษณ์
- แบบประเมินผลงาน
- แบบประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

4. ท่านได้กำหนดการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ด้านคุณลักษณะการใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของผู้เรียนอย่างไรบ้าง และดำเนินการวัดและประเมินผลในช่วงเวลาใดของกระบวนการเรียนการสอน

.....

.....

.....

5. ท่านประสบปัญหาในวัดและประเมินผลการเรียนรู้หลักสูตรสันติศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ของท่าน หรือไม่ อย่างไร และท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นอย่างไร

.....

.....

.....

ด้านการพัฒนา นิเทศ ติดตาม การเรียนการสอน

1. ท่านมีทำวิจัยในชั้นเรียนสันติศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ของท่านหรือไม่ อย่างไร

- ยังไม่มีการทำวิจัยในชั้นเรียน เพราะ.....
- มีการทำวิจัยในชั้นเรียน โดยทำวิจัยเรื่องอะไร เพื่อแก้ปัญหาใด

.....

.....

2. ท่านมีการใช้ผลการประเมินการเรียนครั้งก่อนมาพัฒนาการเรียนการสอนสันติศึกษาหรือไม่ อย่างไร

- ไม่มีการใช้
- มีการใช้

ถ้ามี ท่านมีการใช้ผลการประเมินครั้งก่อนมาพัฒนาการเรียนการสอนสันติศึกษาในรูปแบบใด

- การสอนซ่อมเสริม
- การปรับกระบวนการสอนใหม่
- การเชิญวิทยากรจากภายนอกมาให้ความรู้
- การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพิ่มเติม
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....

3. ท่านประสบปัญหาในการทำวิจัยในชั้นเรียนและการใช้ผลการประเมินผลการเรียนครั้งก่อนมาพัฒนาการเรียนการสอนสันติศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ของท่าน หรือไม่ อย่างไร และท่านมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นอย่างไร

.....

.....

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวศิริขวัญ ชินศรี เกิดวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2528 ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนสตรีทุ่งสง เมื่อปีการศึกษา 2546 จากนั้นเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยม อันดับ 1 สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อปีการศึกษา 2549 และในปีการศึกษา 2552 ได้เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโท สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์